

הקדמה

כבר נודע מסוף העולם ועד סופו, הדרת כבוד קדשת שמו של אדוננו מורנו ורבנו, הקדוש והנורא, בוצינא קדישא, אור האורות, אור הגנוז והצפון **רבנו נחמן מברסלב** זי"ע את אשר עשה ופעל בעולם, וגלה ופרסם והשכין שכינתו יתברך בכל העולם, בכרוז שהכריז בקול גדול, קול עוז: '**גיוואלד זייט אייך נישט מיאש קיין יאוש איז גארניט פארהאנדין**' - אין שום יאוש בעולם כלל, כי מלא כל הארץ כבודו, והוא יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ובתוך כל עלמין, ודומם צומח חי מדבר הכל לכל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ובכל תנועה ותנועה שם אלופו של עולם ממש, ועל כן אסור לאדם ליאש את עצמו, חס ושלום, ואפלו אם נפל למקום שנפל, חס ושלום, ומנח בשאול תחתית, חס ושלום, אף על פי כן אל ייאש את עצמו מהשם יתברך בשום אפן שבעולם, כי גם משם יכולים להתקרב אליו יתברך. וגלה (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן ז): שעקר שלמותו של הצדיק

האמת הוא כשיכול להראות לדרי מעלה שאינם יודעים כלל בדיעתו יתברך, בחינת "איה מקום כבודו", ולהפך, צריך להראות לדרי מטה: שאדרבא! "מלא כל הארץ כבודו", כי יש שוכני עפר שהם בני אדם המנחים במדרגה התחתונה, ונדמה להם שהם רחוקים ממנו יתברך, וצריך הצדיק לעוררם, להקיצם, ולגלות להם שהשם יתברך עמם, והם סמוכים וקרובים אליו יתברך, ולחזקם ולעוררם שלא יהיו מיאשים עצמם, חס ושלום, כי עדין הם אצל השם יתברך וקרובים אליו ממש, כי אין בלעדיו יתברך כלל. ועל ידי השגה זו – להראות לדרי מטה שעדין יש להם תקוה, על ידי זה זוכה להעמיד תלמידים הרבה, וכן היה והתקים אצל רבנו ז"ל, שזכה להעמיד תלמידים הרבה, והתקרבו אליו דרי מעלה צדיקים קדושים נוראים ונפלאים עד מאד, כמו הרב הקדוש רבי יקותיאל המגיד מטירהאויצא, והרב הקדוש רבי יודיל מדאשיב, והרב הקדוש רבי אהרן מברסלב, והרב הקדוש רבי יצחק ליב מטעפליק וכו' וכו', שהיו בעלי מדרגות והשגות ובעלי מופתים, דבוקים בו יתברך בדבקות נפלאה, כידוע ספורים רבים מעבודתם וממדרגתם בין אנשי שלומנו (וידפס אם ירצה השם במקום

אחר). וכן להפך, התקרבו אליו אנשים רחוקים וגרועים כאלו, אשר השאול תחתית לא היה מספיק עבורם, מפני גדל קלקול מעשיהם וכו', ועל ידו שבו בתשובה אמתית והתקרבו אליו יתברך, כמו שאמר פעם אחת: 'כמה צלם אלקים היו מנחים ברפש שאני הוצאתים מהרפש, כמו שנראה בחוש שהמתקרבים אלי נשתנה פניהם, ובא עליהם פנים של יהודי בחינת צלם אלקים. הלא יש אצלי אנשים, שאיני יודע אם השאול תחתיות היה די להם, כי גם השאול תחתית היה קטן לפניהם, שאם היה אפשר להם לחתר תחת שאול תחתית - היו חותרים, ועל ידי נתקרבו אליו יתברך, כי הוא חתר, סלל ותקן דרכים, עצות וצמצומים כאלו על ידי התורות, השיחות והמעשיות שספר, דבר וגלה, עד אשר אין שום ירוד ופחות שבעולם, שלא ימצא התחזקות והתעוררות לשוב אליו יתברך ממקומו שהוא מנח שם.

והנה רבנו ז"ל אמר בפרוש (חיי מוהר"ן סימן רכט): 'מ"ן פייערל וועט שוין טלואין ביז משיח וועט קומען' [האש שלי תוקד עד ביאת משיח]. ואמר (חיי מוהר"ן סימן שעג): 'הבעל שם טוב זכרונו לברכה וכמה צדיקים עשו ותקנו

בעולם מה שתקנו, ואחר כך כשנפטרו ונסתלקו נפסק הדבר, הינו ההארה שהאירו בתלמידיהם והחזירום להשם יתברך, לא נמשך מדור לדור רק נפסק. על כן צריכין לעשות דבר שיהיה לו קיום לעד. וכן דבר עוד פעם אחת שצריכין להשאיר תלמידים שאלו התלמידים יעשו תלמידים אחרים, וכן התלמידי תלמידים יאירו להלן יותר ויותר וכן לדורי דורות; וכמבאר בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן ז וסימן סח): 'עקר שלמות הצדיק הוא אף שהוא למעלה בעולמות העליונים יהיה למטה גם כן, הינו שתשאר דעתו בעולם', כי כשנשאר דעתו למטה, נחשב כאלו הוא בעצמו ממש נשאר בעולם, עין שם.

וחפץ ה' בידו הצליח, כי כן קימו כל תלמידיו הקדושים, וגלו ופרסמו דעתו בעולם – כל אחד לפי בחינתו. אבל יותר מכל תלמידיו, סמך את ידו על ראש תלמידו החביב עליו עד מאד, והוא מורנו הגאון הקדוש אשר כל רז לא אניס ליה - **רבי נתן מברסלב** זי"ע, אשר התקים אצלו (שמות לג, יא): "ויהושע בן נון נער לא ימוש מתוך האהל". כי לא מש מתוך אהל רבנו ז"ל, וכתב וספג את כל תורותיו ושיחותיו הקדושות, עד שבפרוש אמר עליו רבנו ז"ל, שאם לא הוא

לא היה לכם אפלו עלה אחד, ואמר בזה הלשון ווען ניט ער וואלט איר ניט גיהאט א בלעטיל שמות. ובשעה שהתקרב אליו, אמר רבנו ז"ל לתלמידיו הקדושים, ברוך השם שהזמין לי רך בשנים אחד שאפלו דבור אחד מדבורי לא יהיה נאבד עוד, והפליג במעלתו מאד מאד. ובאמת כן התקים אצלו (דברים לד, ט): "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידו עליו", כי הוא קבל את דעתו בשלמות, וכתב וסדר את ספריו הקדושים של רבנו ז"ל - לקוטי מוהר"ן, ספורי מעשיות, ספר המדות ושיחותיו הקדושות שב'חיי מוהר"ן ו'שיחות הר"ן', והדפיסם ומסר נפשו כל ימיו לדלות ולהשקות צמאים מתורת רבנו ז"ל. וכן חדש בעצמו ספרים רבים על פי דעת רבנו ז"ל כמו ה'לקוטי הלכות' על כל ארבעת חלקי שלחן ערוך, וה'לקוטי תפלות' וה'לקוטי עצות', וה'קצור לקוטי מוהר"ן', והמכתבים הרבים שכתב לבניו ותלמידיו, אשר מקצתם נדפסו בספר 'עלים לתרופה'. ובנה ופרסם דעתו הקדושה של רבנו ז"ל בעולם, עד שגם הוא זכה להעמיד תלמידים רבים מפלגים עד מאד, כמו ר' אפרים בן רבי נפתלי ז"ל (בעל מחבר ספר 'קונטרס הצרופים', ומכתביו הרבים שנדפסו בספר 'נתיב צדיק') ור'

יחיאל מענדל (בעל מחבר ספר 'שיר ידידות' והמפתחות), והרב הגאון הקדוש מטשהרין ז"ל, שזכה לחבר ספרים רבים על פי דעת רבנו ז"ל, שקרבו רבים מישראל אל רבנו ז"ל, כמו ספר 'לקוטי-עצות-החדש', שהוא כמו קצור ותמצית כל ה'לקוטי הלכות', וכן ספר 'פרפראות לחכמה', והוא פרוש על כל ה'לקוטי מוהר"ן', וספר 'זמרת הארץ', וספר 'נחת השלחן', וספר 'יקרא דשבתא', וספר 'ירח האיתנים' ושאר ספרים. ועוד תלמידים שעזרו לו לגלות ולפרסם דעת רבנו ז"ל בעולם, ולקרב אנשים רבים, כמו ר' משה ברסלבר ז"ל, שזכה להעמיד תלמידים רבים, ובפרט את ר' ישראל קארדונער ז"ל, שזכה להדפיס את כל ספרי רבנו ז"ל ולהפיצם על פני תבל ור' צבי ווייסלייב (מחתנו של ר' נחמן טולטשינער ז"ל, בנו של ר' צבי – יחיאל, התחתן עם בת ר' נחמן – רחל), שקרב מאות אנשים אל דעת רבנו ז"ל (ור' אברהם בן ר' נחמן שבחו מאד, ואמר פעם אחת לר' לוי יצחק נ"י עליו: איך האב געוואוסט ווער איז האב איך גיזעהען מ'זאל איהם מכבד זיין, כי היה בעל מדרגה ועובד ה' נפלא).

אבל יותר מכל תלמידי מוהרנ"ת ז"ל, זכה האחד המיוחד שבין תלמידיו והוא **רבי נחמן טולטשינער ז"ל**, שזכה לשמש אותו כל ימיו במסירות נפש עצומה, ועזר לו בכל עניו, ובפרט בהדפסת ספריו הקדושים (כי הוא היה הראשון שזכה להדפיס את כל הלקוטי הלכות), ולו מסר מוהרנ"ת ז"ל את כל מצפונו לבו, עד שאמר עליו פעם הרב מטשהרין ז"ל, היינט שטייט ביי איהם דער נחל נובע מקור חכמה, – כל כך החשיבו! והוא אשר הכניס רוח חיים חדשה בכל אנשי שלומנו, על ידי עצם הפלגת מדת התמימות והפשיטות שהיתה בו, עד שגם הוא זכה להעמיד תלמידים רבים מפלגים מאד וכו', שקרבו גם כן אנשים רבים אל דעת רבנו ז"ל, כמו את ר' געצי ז"ל ואת ר' שמשון ז"ל, שגם כן העמיד תלמידים רבים, ובפרט את ר' יצחק ברייטער ז"ל, ואת ר' אהרן ליב ציגלמאן ז"ל, שהם קרבו את רב אנשי שלומנו בפולניה, שעלה מספרם עד לפני המלחמה לכמה אלפי אנשים ה' יקם דמם. ובפרטיות ר' אברהם שטערינהארץ ז"ל זכה לשמש הרבה את ר' נחמן טולטשינער ז"ל, וקבל ממנו הרבה, וכן זכה לשמש את רב תלמידי מוהרנ"ת ז"ל, והיה חדוש נפלא עד מאד, וגם הוא

העמיד תלמידים רבים, אשר הרבה עדין חיים בינינו – יאריך ה' ימיהם ושנותיהם. והוא היה בעל-התפלה שנים רבות בראש השנה בקלויז, וכשאמר תורה ברבים, באו כל אנשי העיר לשמוע את קולו והתעוררו בתשובה עצומה, והיה כל ה'לקוטי מוהר"ן' שגור על פיו בעל פה עם הלשון ממש.

אבל יותר מכל תלמידי ר' נחמן טולטשינער ז"ל, זכה בנו ותלמידו ר' אברהם ז"ל, שהוא זכה לשמש את אביו, וקבל ממנו את כל חכמתו ותמימותו שקבל ממוהרנ"ת ז"ל, מלבד אשר על ידי יגיעתו וטרחתו בעבודת השם יתברך שנים רבות בשדות וביערות, זכה לגלויים נפלאים בתורת רבנו ז"ל בעמק העיון, והעלם על פני הכתב, וזכה לחבר ספרים רבים, כמו ספר 'באור הלקוטים', וספר 'כוכבי אור', וספר 'חכמה ותבונה' ושאר ספרים שנאבדו, וגם הוא העמיד תלמידים רבים עובדי ה' כמו ר' פנחס קובליטשער ז"ל, ור' מרדכי סוקולובר ז"ל, ור' ברוך בארדיטשובער ז"ל, ור' ישראל כהן ז"ל וכו' וכו', ובפרט גיסו ר' אלטר טפליקער ז"ל, שחבר ספרים רבים, ובפרטיות ספר 'משיבת נפש' וספר

'השתפכות הנפש' וכו', שעל ידם התקרבו מאות אנשים אל דעת רבנו ז"ל.

והנה מכל תלמידי ר' אברהם בר' נחמן לא נשארו כי אם שנים או שלשה – יאריך ה' ימיהם ושנותיהם, ומחמת שלא זכיתי לשמש מכל אנשי שלומנו, כי אם קצת את תלמידו החביב עליו ר' לוי יצחק, נרו יאיר (ז"ל), שזכה לשמשו ארבע שנים רצופות – משנת תרע"ה עד שנת תרע"ח, והרבה שיחות, ספורים וענינים נפלאים זכיתי לשמע מפיו, שעדין לא נדפסו, על כן חסתי עליהם ואמרתי להעלותם על פני הכתב ולהדפיס אותם ולהפיצם על פני תבל.

ובפרט עכשו, שאנו זוכים, תהלה לאל, שדעת רבנו ז"ל מתפשטת מאד בעולם, ובפרטיות בארצות הברית ובקנדה ובאירופה, ורבים רבים מתקרבים אל דעתו הקדושה, ונעשתה התעוררות גדולה ביניהם, והם מבקשים ממני ומתחננים אלי שאיטיב להם, על כן אמרתי ויהי מה ארוצה דברי אלה, ומחמת שהדפסנו כעת ספר 'שמירת הזמן', אשר בו מבאר באריכות איך לשמר על הזמן היקר, ולבלות את הימים והלילות אך ורק בתורה ובתפלה ובהתבודדות ודבקות הבורא, אמרתי לחבר אליו את השיחות והספורים

המדברים רק מעבודת השם יתברך ושמירת הזמן, ובפרטיות הנהגת רבנו ז"ל מימי ילדותו ושיחותיו הקדושות המעוררות ומחזקות לעבודת השם יתברך, ומגלים שכל אחד יכול לעשות ולהיות כמותו ממש, וכן הנהגת תלמידו מוהרנ"ת ז"ל, והנהגת תלמיד תלמידו ר' נחמן טולטשינער ז"ל, והנהגת בנו ותלמידו ר' אברהם ז"ל, וגם הוספתי קצת שיחות מר' לוי יצחק, נרו יאיר, השיחות לשמירת הזמן, וכן כמה שיחות וספורים נפלאים ששמעתי מזקני אנשי שלומנו. וקראתי שם הספר הזה **אילן החיים** כי בתבת **אילן** מרמזים שמות ראשי ומנהיגי אנשי שלומנו שבכל דור ודור המובאים בספר הזה, והם נכללים בחיים הנצחיים – אשריהם ואשרי חלקם, יהי חלקנו עמהם לנצח. כה דברי השפל והדל, המצפה לישועה בתוך כלל ישראל, להתענג בערבות נעם זיו שכינת עזו יתברך, שיתגלה על ידי משיח צדקנו, שאז יאיר האור הגנוז בשלמות, אשר עליו נאמר (ישעיה סד, ג): "**ע'ין ל'א ר'אתה א'לקים ז'ולתך י'עשה למחכה לו, ונזכה אל גאלה שלמה, אמן כן יהי רצון.**"

|

שיחות מרבנו ז"ל על שמירת

א.

רבנו ז"ל ספר, בהיותו ילד קטן וישב בבית אביו בעיר מעז'בוז', והיו רגילים להתאכסן בביתם תלמידי המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע, שבאו אל ציונו של הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, ודרכם היתה לדבר דברי תורה ויראה וספורי צדיקים, והוא הטה אזנו אל דבוריהם וספוריהם, עד שהתעורר לבו לתשובה חזקה גם כן לילך בדרכם דרך הקדש ולדבק את עצמו בו יתברך, ומאז קבל על עצמו להתחיל להכנס בעבודת השם יתברך.

ב.

וכן היה נכנס בעבודת השם, וכל עבודתו היה בהצנע גדול מאד מאד, עד שלא ידע שום אדם ממנו כלל, כי היה סתום וגנוז מאד. וכל עבודתו היה בסתר ובהצנע גדול. ועקר עבודתו בתחלה היה בפשיטות גדול בלי שום חכמות כלל, רק בפשיטות גמור, וכל דבר ודבר שעשה - הכל היה ביגיעה גדולה ובכח גדול ובמסירות נפש. ולא היה לו שום דבר עבודה שבא לו בנקל, רק כל דבר ודבר בא לו ביגיעה גדולה מאד, שהיה מיגע עצמו כמה זמנים בשביל כל דבר ודבר מעבודת השם. והיה לו כמה וכמה עליות וירידות אלפים ורבות עד אין שעור וערך.

והיה קשה וכבד עליו מאד מאד להתחיל לכנס בעבודת השם, לקבל עליו על עבודתו יתברך. והיה רגיל להתחיל איזה ימים לעסק בעבודת השם, ואחר כך נפל מזה וחזר להתחיל וחזר ונפל. וכן היה כמה וכמה פעמים, עד שפעם אחד נתחזק אצלו שיהיה חזק מאד שיאחז בעבודת השם לעולם, ולא יסתכל על שום דבר בעולם. ומאז והלאה נתחזק לבו בה', ואף על פי כן גם אחר כך היה לו תמיד עליות וירידות הרבה מאד מאד, רק שאחר כך היה חזק שלא יניח עבודתו יתברך לעולם, אף על פי שיש לו ירידה לפעמים, אף על פי כן יהיה מתחזק עצמו בעבודת השם יתברך בכל מה שיוכל.

ג.

והיה רגיל להתחיל בכל פעם מחדש, דהינו כשנפל ממדרגתו, לפעמים לא היה מיאש עצמו בשביל זה, רק אמר שיתחיל מחדש כאלו לא התחיל עדין כלל לכנס בעבודתו יתברך, רק עתה הוא מתחיל מחדש. וכן בכל פעם ופעם תמיד היה רגיל להתחיל מחדש, והיה לו כמה התחלות ביום אחד, שגם ביום אחד לפעמים נפל מעבודתו, והיה מתחיל מחדש וכן כמה פעמים ביום אחד.

ד.

גם בימי קטנותו התחיל להתמיד מאד מאד בלמודו, והיה משלם להמלמד מכיסו שלשה גדולים בעד כל דף גמרא, שהיה לומד עמו מלבד השכר למוד שהיה אביו משלם להמלמד היה הוא בעצמו, זכרונו לברכה, נותן להמלמד משלו שלשה גדולים בעד כל דף ודף, כדי שהמלמד יכריח עצמו ללמד עמו הרבה דפין גמרא בכל יום. וכן היה, שהיה המלמד לומד עמו כמה וכמה דפין בכל יום ויום והוא היה משלם לו כנ"ל ג' גדולים בעד כל דף ודף, מלבד השכר למוד.

ה.

והיה מתמיד בלמודו מאד, ולמד ולמד הרבה מאד ש"ס ופוסקים ותנ"ך ו"עין יעקב", וספרי הזהר ותקונים, וכל כתבי האר"י ז"ל, ושאר ספרים הרבה מאד וספרי מוסר הרבה מאד. ואמר, שכל הספרים קטנים המדברים ממוסר - כלם היו בבית אביו. ולמד מכלם. גם למד הרבה "ראשית חכמה", ואמר בפרוש: שלמד את ספר "ראשית חכמה", פעמים אין מספר. וגדל בקיאותו בכל הספרים, כפי מה שראינו בעינינו קצת היה בלי שיעור ובפרט בספרי תנ"ך

ו"עין יעקב", וכל כתבי האר"י וספרי הזהר ותקונים - לא נמצא דגמתו בעולם. כי כל התורה כלה היתה מוכנת לפניו ושגור בפיו כשלחן הערוך ממש, כדבר המנח לפני האדם לפני עיניו שיכול לקח לעצמו מה שירצה, כן ממש היו כל הספרים הקדושים מוכנים לפני עיני שכלו הקדוש בכל עת שרצה. וקצת מזה יכולים לראות ולהבין בספריו הקדושים.

א.

וספר רבנו ז"ל, שכל למודו בא לו ביגיעה גדולה, כי בתחלה היה לומד משניות. ולא היה מבין למודו והיה בוכה הרבה לפני השם יתברך שיאיר עיניו. והיה בוכה ובוכה כל כך, עד שזכה שיוכל ללמד משניות, וכן אחר כך למד שאר ספרים, ולא היה מבין גם כן, והיה בוכה ובוכה גם כן הרבה מאד, עד שזכה להבינם. וכן בלמוד זהר וכתבי האר"י ז"ל היה בוכה גם כן הרבה, עד שזכה להבין, ואמר, שבתחלה, בכל ספר וספר שלמד לא היה מבין, והיה קשה לו הרבה, ולא היה יכול לעמד על פשוטן של דברים. והיה לו יסורים גדולים מזה, והיה למודו ביגיעה גדולה, ואף על פי כן למד הרבה מאד. כי היה מחזק עצמו מאד והכל זכה על ידי תפלתו ובכיתו לפני השם יתברך.

ז.

אך עקר עבודתו אשר על ידה זכה למה שזכה, היה רק רבוי התפלות והתחנות והבקשות והרצוים והפיוסים, שהיה רגיל מאד להתפלל ולהתחנן לפניו יתברך. והיה מרצה ומפיס אותו יתברך בכמה מיני תחנות ובקשות, שיזכה ברחמיו לקרבו לעבודתו יתברך. ועקר מה שהועיל לו, היו התפלות שהתפלל בלשון אשכנז, שהיה רגיל מאד ליחד לו איזה מקום שמצא, שאין שם בני אדם, והיה מפרש שיחתו לפני השם יתברך בלשון שמדברים בו, דהינו בלשון אשכנז. והיה מרצה ומפיס אותו יתברך ומבקש ומתחנן לפניו יתברך בכמה וכמה מיני טענות ואמתלאות, שראוי לו יתברך שיקרבו לעבודתו, והיה רגיל בזה מאד מאד והיה מבלה ימים ושנים על זה.

גם היה מטמין עצמו על גבי בית אביו תחת הגג, שהיה שם כמו חדר במחצה של קנים שמחזיקין שם תבן ומספוא, ושם היה מטמין עצמו, והיה אומר תהלים והיה צועק בלחש להשם יתברך, שיזכהו לקרבו אליו יתברך; ועקר עקשנותו היה בשיחה בינו לבין קונו בלשון אשכנז, שבזה היה רגיל מאד מאד כל היום, ועל ידי זה זכה למה שזכה.

ח.

ואמר בפרוש, שפקר מה שהגיע למדרגתו הוא רק על ידי ענין פראסטיק (פשיטות), שהיה מדבר הרבה ומשיח הרבה בינו לבין קונו, ואמר תהלים הרבה בפשיטות. ועל ידי זה דיקא הגיע למה שהגיע. ואמר, אם הייתי יודע שהשם יתברך יעשה ממני מה שאני עתה, דהינו חדוש כזה, הייתי עושה ביום אחד מה שעשיתי בשנה כלה כלומר, שהיה מזדרז כל כך בעבודתו עד שמה שהיה עושה ועובד השם יתברך בשנה כלה היה עושה ביום אחד:

והיה מתגעגע מאד אחר מעלת העבודה בבחינת פראסטיק באמת ואמר: אי אי פראסטיק. גם אמר שדבר עם כמה צדיקים גדולים ואמרו גם כן שלא הגיעו למדרגתם כי אם על ידי ענין פראסטיק, שעסקו בעבודתם בפשיטות גמור בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו וכו'. ועל ידי זה הגיעו למה שהגיעו אשרי להם.

ט.

והזהיר מאד מאד על ענין השיחה בינו לבין קונו, שכל אדם ידבר וישיח בינו לבין קונו ויישב עצמו היטב מה הוא עושה

בעולם הזה, וירחם על עצמו ויפרש כפיו בתחנונים ופיוסים לבקש ולהתחנן מלפניו יתברך, שיזכהו ברחמיו המרבים להתקרב לעבודתו יתברך, וישתדל להמציא לו טענות ובקשות על זה. וענין שיחה זו יהיה בלשון אשכנז שמדברים בו, והרבה לדבר בזה תמיד עם אנשי שלומנו היקרים, שיהיו רגילים בזה תמיד ליחד לעצמו מקום שאין שם בני אדם ולספר לפניו יתברך את כל לבו וכל מה שעובר עליו. ואמר אז, מי שירגיל עצמו בהנהגה זו מידי יום ביומו, סוף כל סוף יזכה להגיע למה שהוא צריך להגיע. ומלבד שיהיה עקשן גדול על זה, אף שיעבר ימים ושנים וידמה לו שאין מי ששומע לו.

י.

וספר רבנו ז"ל, שבימי קטנותו, כשהתחיל בעבודת השם יתברך, היה נדמה לו שאין מסתכלין עליו כלל ואין שומעין לו כלל רק אדרבא, נדמה לו שמרחיקין אותו מעבודתו יתברך בכל מיני הרחקות, וכאלו אין רוצין בו כלל וכלל. כי היה רואה שחולפים ועוברים כמה וכמה ימים ושנים, ועדין הוא רחוק מהשם יתברך, ולא זכה עדין לשום התקרבות, על כן נדמה בעיניו שאין שומעים דבריו כלל, ואין מסתכלים עליו

כלל, רק אדרבא! מרחיקים אותו בכל מיני התרחקות מעבודתו יתברך. אך אף על פי כן היה מחזק עצמו מאד ולא הניח את מקומו. וכמה פעמים היה שהיה נופל בדעתו מחמת זה, שראה שהוא מתפלל ומעתיר ומפציר כל כך שיתקרב לעבודת השם יתברך, ואין מסתכלים עליו כלל, ומחמת זה נפל לפעמים בדעתו, ולא היה מדבר עוד כל כך בינו לבין קונו איזה ימים. אחר כך נזכר בעצמו, והתביש בעצמו על שהרהר אחר מדותיו יתברך, כי באמת בודאי השם יתברך חנון ורחום וכו' ובודאי הוא רוצה לקרבו וכו', וחזר ונתחזק בדעתו, והתחיל שוב להעתיר ולדבר לפני השם יתברך. וכן היה כמה וכמה פעמים.

יא.

וכל דבר ודבר שרצה לעשות בעבודת השם היה קשה עליו מאד בכל מיני כבודות שבעולם. ובתחלה היה קשה עליו מאד לישב יחידי בבית מיחד איזה שעות רצופים לעסק בעבודת השם. וזה הדבר היה קשה עליו מאד בתחלה. אך הוא זכרונו לברכה היה מכריח עצמו מאד, ושבר תאותו, וישב כמה וכמה שעות בכל יום בהתבודדות בחדר מיחד.

וכן היה קשה עליו מאד מאד העבודה שהיה צריך לעשות בכל יום. וכל כך היה קשה עליו, עד שלא היה אפשר לשא כלל העל מגדל הכבודות, שהיה כבד וקשה עליו מאד מאד. ורק על ידי עצה זו נשא עליו על העבודה, הינו שבכל יום היה חושב בדעתו שאין לו רק זה היום בלבד, ולא הסתכל על יום המחרת, ועל זמן שלהבא כלל רק כאלו אין לו רק זה היום לבד. ועל כן היה יכול לשא עליו על העבודה של זה היום לבד. כי על יום אחד לבד יכול האדם לקבל עליו כל מיני עבודות שבעולם, מאחר שהוא רק ליום אחד בלבד. וכשגמר העבודה של זה היום, אזי ביום המחרת חזר וקבל עליו העבודה של אותו יום המחרת.

וכן נהג תמיד, שלא היה חושב בדעתו כי אם אותו היום לבד, ועל ידי זה היה יכול לשא על עצמו על עבודתו, שהיתה כבדה עליו מאד. ובלא זה לא היה יכול לשא עליו כלל מחמת שהיה מרבה בעבודת השם מאד בכמה מיני עבודות בכל יום והכל בטרחה וביגיעה גדולה ובכבודות גדול מאד, עד שלא היה אפשר לשא עליו על כזה, כי אם על ידי עצה הנ"ל, שלא היה חושב בדעתו רק אותו היום בלבד, ולא בלבד את עצמו מיום אחר בכלל.

י.ב.

והקפיד מאד על אלו האנשים שסוברים, שפקר מעלת הצדיק והשגתו שזוכה, הוא מצד הנשמה לבד, מחמת שיש לו נשמה גבה מאד. ואמר, שלא כן הדבר, רק העקר תלוי במעשים טובים ויגיעות ועבודות. ואמר בפרוש, שכל אדם שבעולם יכול לזכות למדרגה הגבה ביותר. כי אין הדבר תלוי אלא בבחירת האדם לבד, אם ירצה לרחם על עצמו ולישב עצמו היטב מה שטוב לפניו באמת וכו'. והכל לפי רב המעשה (אבות ג טו) – שזוכה לשמור ולעשות ולקים בכל יום ויום.

י.ג.

ובכל פעם שהיה מספר מעצם הפלגת מעלתו ומדרגתו הגבוה מאד מאד. היה אומר בכל פעם, אבל מאד יגעתי על זה. איך האב זייער גיהארעוועט. איך האב זייער פיל גיפאסט. [מאד הרבה עמלתי מאד הרבה צמתי].

ועקר ספורו בפנינו דברים כאלו היה בשביל קנאת סופרים, כדי שנהיה מקנאים עצמנו במעלתו הגדולה כדי שגם אנחנו נעשה כמותו ונלך בדרכיו להתיגע ולטרח וכו' ולעבד ה' כמותו. ופעם אחת ספר עם אחד מענינים אלו והתפאר

לפניו מעצם גדלת מעלתו והשגתו הגבוהה העצומה וכו',
כמו שמתפאר ומתגרה עם חברו בגדולות כדי שיתקנא בו
חברו.

זזה האיש אמר לו: מי יוכל לבוא לזה לזכות למדרגתכם, כי
יש לכם נשמה גבוהה מאד בודאי?! והקפיד רבנו, זכרוננו
לברכה, מאד על זה. ואמר: "זהו החסרון שלכם, שנדמה
לכם שעקר גדלת והשגת הצדיקים הגבוהים הוא רק מצד
הנשמה הגבוהה שיש להם, כי באמת לא כן הדבר, רק כל
אחד ואחד יכול לזכות לבוא למדרגתי להיות כמוני ממש. כי
העקר תלוי רק ביגיעות ועבודות באמת".

יד.

ופעם אחת שאל אותו תלמידו מוהרנ"ת ז"ל, מדוע כמה
יראים התיגעו בעבודת ה' הרבה מאד (שקורין הארעווען),
ואף על פי כן לא הגיעו למדרגת הצדיקים הגדולים. השיב
בפשיטות, מסתמא לא התיגעו כל כך. ואמר בזה הלשון: מן
הסתם האבן זיי ניט גיהארעוועט, כי הכלל, שעקר הוא
היגיעה והכל לפי רב המעשה. ופעם אחת דבר עמו
מוהרנ"ת ז"ל מהצדיק הקדוש רבי צבי הירש ליב מאליק
ז"ל, ואמר לפני רבנו ז"ל: אז ער האט גימאכט זייער גוט אין

אידישקייט ווארום ער איז זייער פרום. וענה רבנו ז"ל, אפלו ער זאל זיין ווי אזוי פרום, דער עקר וואס ער איז גיווען קלוג. [כאומר, שהתחכם בזה העולם ולא הניח להפיל את עצמו, כי גם עליו וכן על כל הצדיקים, עובר בתחלת עבודתם, מחשבות של דחיות והתרחקות, והעקר להיות חכם ולא להניח את מעט מקצת עבודתו שהתחיל – יעבור עליו מה וכו'].

טו.

ספר הרבה מענין גדל היראה והקדשה שהיה לו בילדותו, שהיה זריז וקדוש מאד. ואמר, שהיה מתחיל כמה פעמים ביום אחד, הינו שהיה מתחיל להיות איש כשר, שמעתה יעבד את השם יתברך ואחר כך באותו היום עצמו נפל מזה, ונפל לתאות אכילה, וכיוצא, וחזר והתחיל באותו היום פעם אחר, שמאותו השעה יהיה איש כשר וכו', ונפל וחזר והתחיל מחדש, וכן היה כמה פעמים ביום אחד. וכבר שמענו ממנו כמה פעמים, שהיה לו כמה התחלות שבכל פעם התחיל מחדש לעבד את השם.

טז.

וזהו כלל גדול מאד בעבודת השם, לבל יניח עצמו לפל, חס ושלום, מחמת שנפל מאיזה עבודה או מתפלה בכונה, או שנפל למקום שנפל, חס ושלום. עם כל זה, יחזק את עצמו בכל האפשר, ויתחיל בכל פעם מחדש, כאלו היום התחיל להתקרב להשם יתברך. ואף אם יהיה כן כמה פעמים, דהינו, שיהיה לו, חס ושלום, כמה וכמה נפילות מעבודתו יתברך, עם כל זה, יתחיל בכל פעם מחדש, אפלו כמה וכמה פעמים, ובלא זה אי אפשר להיות איש כשר באמת ולהתקרב להשם יתברך באמת.

וכל זמן שאינו חזק בדעתו שתמיד ימשך עצמו להשם יתברך בכל מה שיוכל, בין בעליה בין בירידה, חס ושלום, אפלו אם תהיה הירידה, חס ושלום, איך שתהיה, אף על פי כן, יהיה חזק ואמיץ בדעתו למשך ולהשתוקק ולהתגעגע תמיד אליו יתברך, ולצעק ולהתפלל ולהתחנן אליו יתברך תמיד, ולעשות מה שיוכל בעבודת ה' בשמחה, אפלו אם יהיה איך שיהיה, כל זמן שאין לו התחזקות הזאת באמת אי אפשר לו להתקרב להשם יתברך באמת.

וכל כך הוא צריך להתחזק, עד שהוא מכרח להיות מרצה לעבד את ה' תמיד, כל ימי חייו, על מנת שלא לקבל פרס. כי לפעמים נדמה להאדם, שרחוק שהוא יזכה לחיי עולם הבא לפי גדל התרחקותו מהשם יתברך, אף על פי כן, יהיה מרצה לעשות מה שיוכל בעבודת ה' בלא עולם הבא. ואפלו אם נראה לו שיהיה לו גיהנם גם כן, חס ושלום, יהיה איך שיהיה, הוא מחיב לעשות את שלו תמיד בעבודת ה' כל מה שיוכל לעשות ולחטף איזה מצוה או תורה ותפלה וכיוצא, וה' הטוב בעיניו יעשה.

וכעין מה שמספרים בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שפעם אחת נפל בדעתו מאד מאד, עד שנדמה לו שבודאי לא יהיה לו עולם הבא, חס ושלום, ולא היה לו במה להחיות את עצמו כלל, ואמר: אני אוהב את השם יתברך בלא עולם הבא. וכל אדם אפלו איש פשוט אי אפשר להיות איש כשר באמת כי אם כשיכול לעמד בכל כנזכר לעיל. ואפלו ביום אחד צריך לחזק את עצמו כמה פעמים, ולהתחיל בכל פעם מחדש כנ"ל, עד אשר יזכה ברבות הימים לילך בדרכי ה' כסדר.

ענה ואמר: או שצריכין לזה רחמנות מהשם יתברך, או יגיעות ועבודות או שצריכין שניהם, שיהיה לו יגיעות גדולות בעבודת ה' וגם רחמנות מאתו יתברך, קדם שזוכין שיעמדו וישקטו שמרי המח למטה עד שלא ירצה שום דבר בעולם, ויהיה הכל שוה אצלו. "בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך", הינו שהכל שוה. ואין שום חלוק בין העולם הזה ובין הקבר ובין העולם הבא. כי (משלי ו' כב): "בהתהלך תנחה אותך" התורה. וכן "בשכבך תשמר עליך" ששם בשכבך בקבר שם גם כן השם יתברך והתורה, וכן "והקיצות" לעולם הבא וכו' (אבות ו', ט). כי מאחר שאין לו שום תאוה ורצון כלל לשום דבר רק להשם יתברך ולהתורה, נמצא שהכל שוה אצלו. בין בעולם הזה, בין בקבר, בין בעולם הבא בכלם הוא דבוק רק בהשם יתברך ובהתורה. כי מי שמקשר בעולם הזה יש חלוק בין העולם הזה שהוא רחבת ידיים ובין הקבר שהוא מקום צר, וכיוצא בזה, אבל מי שנדדך מחו ואין לו שום שמרים במח הכל שוה אצלו, כנ"ל.

יח.

ועל המבלים זמן בשביל נקיות ומאריכין בבית הכסא הקפיד מאד מאד, והתלוצץ מאותם האנשים מאד והאריך הרבה בענין זה. והכלל 'כי לא נתנה תורה למלאכי השרת' (ברכות כה:). ואין צריך להחמיר יותר מן הדין, ועל פי הדין האסור הוא רק כשנצרך לנקביו ממש כמו שכתוב בגמרא (שם כג.): 'הנצרך לנקביו אל יתפלל', 'הנצרך' דיקא. ואפלו כשהוא נצרך לנקביו ממש יש גם כן דינים בזה בדיעבד, ובשעת הדחק כמובא בשלחן ערוך (ארח חיים) סימן צ"ב, עין שם במגן אברהם (סעיף קטן א) שהרי"ף (ברכות יד.) מתיר לכתחלה ביכול לעמד עצמו עד פרסה וכו'.

נמצא, שעל כל פנים כשאינו נצרך לנקביו ממש אין צריך להחמיר ולבטל עצמו מתורה ותפלה בחנם, מחמת חששות וחמרות יתרות ושגעון בעלמא. רק טוב להתפלל בבקר תכף אחר עמידתו ממתנו. אם אפשר בקל לפנות - אפשר, ואם לאו - לאו, ויתפלל כך. ואפלו אם חושש במעיו - לא ישגיח ולא יסתכל על זה כלל.

גם אין צריכין להאריך בבית הכסא, כי הוא מזיק מאד לבריאות הגוף וכמה חלאים באים מזה, בפרט בבית הכסא שלנו שצריכים להיות תולה בהם, והתולה בבית הכסא מזיק

מאד מאד בפרט החלי הידוע שקורין מורידין (טחורים), בא
מזה מאד, רחמנא לצלן. על כן צריכין לזהר מאד מלהאריך
בבית הכסא. ואין לחפש אחר חומרות ומרה שחורה בזה, כי
לא נאמר כלל בדורות הללו.

והוא עצמו היה גם כן בזאת הטעות מקדם, והיה עושה
דברים זרים מאד בשביל נקיות, וכמעט שבא לידי סכנה על
ידי זה, וגם לא נמלט מחלאים רחמנא לצלן על ידי זה. ועתה
הוא יודע ואומר שהכל שגעון וחלילה לבלות זמן היקר על
זה.

ובאמת, אי אפשר בשום אופן שיהיה הגוף נקי לגמרי ולא
ישאר בתוכו כלום. כי הלא אפלו מי שמתענה משבת לשבת
הוא צריך לנקביו גם בסוף השבוע אף על פי שלא אכל
מקדם כמה ימים, כי בהכרח שישאר קצת בהגוף. ואמר,
שדבר גדול הוא אצלו שדבר מענין זה, כי יוצא מזה דבר
גדול מאד, דהינו שלא לבלות זמן בשביל זה, ושלא להאריך
שם. ואפלו אם לפעמים הוא מכרח להאריך, טוב לצאת
ולחזר מלישב הרבה שם.

ראוי להזדרז להתפלל תמיד בבקר השכם בכל מה שיוכל, כי לפי גדל מעלת התפלה - שיקרה מעלתה מאד מאד, מי יודע אם יזכה אחר כך להתפלל, על כן כל מה שיוכל להקדים עצמו ראוי לו לזרז מאד ולהקדים. [ושמעתי מאנשי שלומנו, שזה טוב גם על תפלות מנחה ומעריב, תכף ומיד כשמגיע זמני התפלה - יתפלל, ואל ידחה עד הרגע האחרון, כי מי יודע אם יזכה עוד להתפלל וכו'].

כ.

והזהיר אותנו מאד, לבלי להרגיל עצמנו להעלות עשן הלולקי ולהריח טבק. והאריך בשיחה זו, ואמר, שראוי לאיש כשר לבלי להרגיל עצמו בזה, כי הם בטול תורה ותפלה בחנם. והוא דבר שאינו נצרך כלל, ולענין נקיות אין מועיל עשן הלולקי כלל. בפרט מי שכבר רגיל בעשן הלולקי, שבודאי אין מועיל לו כלל, כי דבר הרגיל אינו מועיל כלל כידוע בחוש. וכבר מבאר (שיחות הר"ן סימן ל) שאין צריכין לבלבל עצמו בשביל נקיות, רק בעת שנצרך לנקביו ממש, וחוץ מזה אין צריך להסתכל על זה כלל. ואמר על עצמו, אף על פי שהוא בעצמו רגיל בזה להעלות עשן הלולקי, אף על פי כן קדם התפלה אינו לוקח הלולקי בידו כלל. ומימיו לא

היה מעלה עשן הלולקי קדם התפלה. ולהריח טבק, אמר, שזה מזיק ומבטל יותר מעבודת הבורא. כי מי שרגיל בזה, אינו יכול להיות בלא זה אפלו שעה אחת, והוא בלבול ובטול גדול מאד באמצע התורה והתפלה, בפרט לפעמים כשאין לו טבק. כידוע למי שרגיל בזה. וגם קשה להשליך את ענין הטבק, מי שנתרגל בזה. על כן טוב ונכון מאד לבלי להרגיל עצמו בענין הנהגות אלו של הטיטון והטבק, שאינם נצרכים כלל, רק מזיקים ומבטלים את האדם מתורה ותפלה, וכיוצא.

כא.

ואפלו מי שכבר מעלה עשן הלולקי (מעשן) לא יעשה זאת קדם התפלה. ואמר על עצמו, אף על פי שהוא בעצמו רגיל בזה להעלות עשן הלולקי, אף על פי כן קדם התפלה אינו לוקח הלולקי בידו כלל, ומימיו לא היה מעלה עשן הלולקי קדם התפלה.

כב.

פעם אחת שאל אותו אחד מבני הנעורים הקטנים איך להתבודד, ולמד אותו לומר לפני השם יתברך: רבונו של עולם! רחם עלי וכו', כי היתכן שיעברו ימי בהבל כזה וכי בשביל כך נוצרתי וכו' [ובלשון אשכנז: כי היתכן, אז סע זאל

מיר אזוי אוועק גיין די וועלט בין איך דען פון דעסט וועגין באשאפען גיווארן]. אחר כך, באיזה עת עמד זה האיש אחר כתלי רבנו ז"ל, ושמע שרבנו זכרונו לברכה בעצמו שפך את לבו לפני השם יתברך בבכיה רבה עם אותם הדבורים.

כג.

אמר, שכמה פעמים ציר לעצמו עיני מיתה, כאלו הוא מת ממש, עד שהרגיש טעם מיתה ממש, וחשב איך בוכים עליו, ואיך שיקברו אותו וכו'.

כד.

אמר: אצלי העקר הוא ראש השנה, ותכף כשחולף ועובר ראש השנה. אני מטה אזני ושומע אם מכין בכתל לעורר לסליחות לשנה הבאה. כי אין שום זמן כלל, כי כל השנה חולף ועובר כהרף עין.

כה.

רבנו ז"ל אמר, שטוב שיאמר האדם בשעת ההתבודדות כשמתבודד בינו לבין קונו, יאמר: "היום אני מתחיל לדבק בך". ויעשה בכל פעם התחלה, כי כל ההמשכות הולכין אחר ההתחלות. ואפלו המחקרים אומרים, שההתחלה היא כמו חצי דבר של כל המעשה. נמצא, ממה נפשך יעשה בכל

פעם התחלה ויאמר כנ"ל. כי ממה נפשך אם היה מקדם טוב, עכשו יהיה טוב יותר, ואם, חס ושלום, מקדם - לא היה טוב, בודאי צריך ומכרח לעשות התחלה חדשה [וכן יעשה בכל פעם, ועל ידי זה לעולם לא יפול בדעתו, כי בכל פעם עושה התחלה חדשה לגמרי, אשרי הזוכה לזה].

כו.

ופעם אחת אמר רבנו ז"ל, שיש אצלו אנשים שלפעמים הם מתלהבים להשם יתברך, וסמוכים להשם יתברך באמת. והם אז במדרגה טובה שאפלו צדיקים גמורים אינם אוחזים בזה. אבל לפעמים נופלים מזה וכו', מי יתן והיה לבבם זה בעת שהם אוחזים בעבודת השם, מי יתן והיו אוחזים במדרגה זו לאורך ימים ושנים הרבה.

עוד שמעתי בשמו בענין זה, שאמר, שעקר הוא הלב של ההתחלה כי אז בהתחלת עבודת השם מתלהב הלב מאד להשם יתברך, וטוב מאד להשתדל ולהתאמץ שיאריך זמן הרבה בהתלהבות והשתוקקות להשם יתברך של ההתחלה.

ואמר, שהצדיק הקדוש רבי זוסיא זכרונו לברכה היה בענין זה חדוש גדול מאד נגד כמה צדיקים גדולים כי הלך עם

הלב של ההתחלה זמן רב [וכן יעשה בכל פעם ועל ידי זה לעולם לא יפול בדעתו, כי בכל פעם עושה התחלה חדשה לגמרי, אשרי הזוכה לזה].

כז.

אמר, כשהמח נתיגע מהלמוד אז צריכין לשוח ולדבר שיחות חלין עם בני אדם כדי לפקח דעתו, והשיחה הזאת היא כמו שנה שהיא ניחא להמחין. ושיחה כזו אינה בכלל דברים בטלים, חס ושלום, כלל, אדרבא! היא מצוה גדולה ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מנחות צט.): 'בטולה של תורה זהו קיומה', כמו שכתוב (תהלים קיט, קכו): "עת לעשות לה' הפרו תורתך". כי אם לא יתבטל קצת לפקח דעתו בשיחה, אזי, חס ושלום, יתבטל מכל וכל. [ואמרו אנשי שלומנו – מה טוב ומה נעים כאשר מנצל את השיחה הזאת לדבר מרבנו ז"ל ומעצותיו הקדושות, שמלבד שהיא מצוה רבה, גם על ידי זה נח המח ומתחדש].

כח.

אמר, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. כי האדם כשעושה לעצמו מלבוש, אזי בתחלה כשהוא חדש -

חשוב אצלו ביותר. ואחר כך, כל מה שמזקין אצלו המלבוש נתקלקל בכל פעם יותר, ונתמעט חשיבותו בכל פעם כשמזקין. אבל הקדוש ברוך הוא ברא את העולם, ובתחלה היה העולם מקלקל. ואחר כך בכל פעם נתתקן העולם ונחשב העולם אצלו יותר. כי אחר כך בא אברהם יצחק ויעקב ואחר כך משה רבנו עליו השלום וכו'. וכן בכל פעם באים צדיקים ומתקנים בכל פעם את העולם יותר ויותר. ונחשב בכל פעם אצלו יתברך העולם ביותר. ואחר כך בסוף יבוא משיח במהרה בימינו ואז יהיה גמר תקון העולם.

כ.ט.

לענין הבלבולים שמבלבלים את האדם בעבודתו, שלפעמים נדמה שכך הוא צריך לעשות ולהתנהג, ואחר כך נדמה לו שלא כן היה צריך להתנהג רק בדרך אחר וכו', ולפעמים יש להאדם בלבולים גדולים מזה. ענה ואמר, מה צריכין להתבלבל, איך שעושין עושין ובלבד שלא לעשות רע חס ושלום. וויא מען טיט. טיט מען. א ביא מען טיט ניט קיין שלעכטץ, חס ושלום.

ל.

רבנו ז"ל אמר, שטוב היה שיהיה לאיש כשר סוסים שיסע בכל פעם עם בני הנעורים לתוך איזה יער וכיוצא, ושם ידברו יראת שמים ויהיה להם התבודדות וכו'. כי בשדה ויער טוב מאד להתבודדות. וספר אז מענין הנהגותיו בימי הנעורים, שהיה רגיל לקח סוס מבית חותנו ורכב על הסוס לאיזה יער. ושם ירד מהסוס וקשרו לאיזה אילן, והוא הלך לתוך היער לעשות את שלו, והתבודד שם כדרכו. וכמה פעמים התיר עצמו הסוס, וברח למקומו לבית חותנו. וכשראו שם שהסוס בא לבדו, היו דואגים ומתפחדים מאד כי אמרו שבודאי נפל מהסוס חס ושלום. וכמה פעמים נפלו עליו גשמים גדולים בעת שהיה ביער, ואחר כך בא לביתו שעה בלילה או יותר. ונשמע מפיו הקדוש כמה פעמים, שהעקר תלוי רק ביגיעות ועבודות וכו', ועל ידי זה יכול כל אדם לבוא למדרגות גדולות וכו'. ואמר אני יכול לעשות איש כשר שקורין "גיטער יוד", כמוני ממש.

לא.

ואמר רבנו ז"ל, אלו הרוצים להיות אנשים כשרים ולכנס בעבודת ה', ואזי יש להם בלבולים גדולים ומניעות גדולות ואינם יכולים לתת עצה לנפשם איך לעשות מחמת גדל

הבלבולים והמניעות שיש להם, וכל מה שרוצים לעשות בעבודת ה' קשה להם לעשות כראוי, דע, שזה בעצמו שהם מתיגעים ולהוטים לעשות איזה עבודה או לקדש עצמו באיזה קדשה אף על פי שאינם יכולים לגמר כראוי. זה בעצמו שהם מתיגעים ולהוטים אחר זה הוא בחינת קרבנות, בבחינת (תהלים מד, כג): "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה". ואיתא בתקונים, שזה בחינת תפלה שהיא בחינת קרבנות. הינו כשרוצים להתפלל ואין מניחין אותו ומבלבלים אותו בכמה מיני בלבולים והוא צריך לכמה יגיעות בשעת התפלה. ואזי אפלו אם אינו זוכה להתפלל כראוי, אף על פי כן, היגיעה בעצמה שמיגע עצמו בכל כחו ומוסר נפשו להתפלל כראוי, זה בעצמו הוא בחינת קרבנות בחינת "כי עליך הרגנו" וכו', וכמו כן בכל העבודות והקדשות שאדם רוצה לקדש עצמו, אף על פי שאינו זוכה, חס ושלום, לקדש עצמו כראוי, אף על פי כן, היגיעה בעצמה והיסורין והבלבולים שיש לו מזה מחמת שרוצה וחפץ לקדש עצמו רק שאין מניחין אותו, זה בעצמו הוא בחינת קרבנות בחינת "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה".

על כן, על האדם לעשות את שלו תמיד, ליגע עצמו בעבודת ה' בכל מה שיוכל. ואת כל אשר תמצא ידך לעשות עשה, אף על פי שקשה עליו מאד, ונדמה לו שאין מניחין אותו כלל, ומרחיקין אותו מאד מאד ואינו זוכה לעשות כראוי שום דבר שבקדשה וכו'. אף על פי כן, עליו לעשות מה שיוכל וה' הטוב בעיניו יעשה.

לב.

ואמר רבנו ז"ל, אף על פי שהאדם צריך להיות זריז גדול מאד מאד בעבודת ה' - להזדרז מאד בכל עת ובכל שעה לעשות הרבה בעבודת ה', כי עקר הוא העשיה - ללמד הרבה ולעשות מצוות הרבה ולהתפלל ולהתחנן הרבה לשפך לבו לפניו יתברך, וכיוצא בזה שאר עניני עבודת ה', אף על פי כן, אל תהי נבהל כשאתה רואה בספרים קדושים עניני עבודות הרבה, אל תהי נבהל מפני זה לאמר: מתי אוכל לקיים אחת מהנה מכל הענינים הללו, מכל שכן כלם. כי צריך לבל יהיה מבהל לחטף הכל בבת אחת. רק לילך בנחת בהדרגה מעט מעט. ולא שיהא מבהל ומבלבל שרוצה לקיים ולחטף הכל בבת אחת, ומחמת זה נתבלבל לגמרי, כמו שיש בשרפה חס ושלום שמחמת הבהלה חוטפין מה

שאינן צריכין. רק צריך לנהג בהדרגה בנחת מעט מעט. ואם לפעמים אין האדם יכול לעשות כלל בעבודת ה', מה לעשות אנס רחמנא פטריה. וירגיל עצמו לכסף ולהתגעגע ולהשתוקק תמיד אליו יתברך, כי ההשתוקקות והכסופין בעצמם הם דברים גדולים מאד, ורחמנא לבא בעי.

לג.

פעם אחת אמר לתלמידו מוהרנ"ת ז"ל בזו הלשון: 'מע האט גאר ניט צו טאהן'; וכן מבאר בדברי רבותינו זכרונם לברכה במנחות דף צט: - "תנא דבי רבי ישמעאל, דברי תורה לא יהיה עליך חובה ואי אתה רשאי לפטר עצמך מהן. והוא עצה נפלאה למי שמבינה, כי לפעמים עוברים על האדם בלבולים כאלו, עד שצריך להשתמש עם עצה זו, לידע שאינו צריך לעשות שום דבר, ודו"ק.

לד.

פעם אחת אמר רבנו ז"ל לאיש אחד בזו הלשון (אבות ב, י; שבת קנג.): 'שוב יום אחד לפני מיתתך', ודחק ומשך תבת יום 'אחד'. וכונתו היה, לענין מה שמפיל את האדם מה שקדם לו ומה שלאחריו. דהינו מה שרואה שלפעמים מתעורר קצת להשם יתברך, אבל קדם ואחר כך היה מה

שהיה, כפי מה שעובר על כל אחד לפי בחינתו. ומחמת זה נופלים רבים מעבודתם כידוע. ועל זה אמר רבנו, זכרונו לברכה להאישי הנ"ל, וגער עליו ואמר: 'שוב יום אחד לפני מיתתך'. כלומר, שאפלו אם לא תזכה כל ימי חייך קדם שתמות, כי אם לשוב להשם יתברך יום אחד בלבד, גם זה טוב מאד ויקר מכל הון, כי מה יתרון לאדם מכל עמלו, ולא ישאר לו מכל יגיעתו כל ימי חייו כי אם זה היום ששב להשם יתברך.

לה.

אצל העולם השכחה היא חסרון גדול בעיניהם. אבל בעיני יש בהשכחה מעלה גדולה. כי אם לא היתה שכחה, לא היה אפשר לעשות שום דבר בעבודת ה' אם היה זוכר כל מה שעבר לא היה אפשר לו להרים את עצמו לעבודתו יתברך בשום אופן, גם היו מבלבלים את האדם מאד כל הדברים שעוברים עליו. אבל עכשו על ידי השכחה נשכח מה שעבר. ואצלו הדרך, שכל מה שעבר והלך, נפסק והולך לחלוטין, ואינו חוזר בדעתו עוד כלל. ואינו מבלבל כלל עצמו עוד במה שכבר עבר והלך וכו'.

וענין זה הוא דרך עצה טובה גדולה מאד בעבודת ה', כי על פי רב, יש להאדם בלבולים רבים וערבוב הדעת מאד ממה שחלף ועבר. בפרט בשעת התפלה, שאז באים עליו כל הבלבולים ומערבבים ומעקמים את דעתו ממה שכבר עבר. לפעמים יש לו בלבולים מענין המשא ומתן שלו ועסקי ביתו, וכיוצא, באשר כי לא טוב עשה בענין זה וכיוצא, וכך היה צריך לעשות, וכיוצא בזה הדבר. ויש שמבלבלים אותו בעת עבודתו בתורה או בתפלה, וכיוצא, בפגמים שפגם מקדם, באשר שבענין זה לא עשה כהגן נגדו יתברך, וכיוצא בזה הרבה מאד. כאשר ידוע לכל אדם בעצמו. על כן השכחה היא עצה טובה גדולה מאד לזה, שתכף ומיד שחולף ועובר הדבר - יעביר ויסלק אותו מדעתו לגמרי, ויסיח דעתו מזה לגמרי. ולא יתחיל לחשב עוד במחשבתו בענין זה כלל. והבן הדבר היטב לעובדא ולמעשה, כי הוא דבר גדול מאד, ויסוד חזק בעבודת השם יתברך אם אינך רוצה לאבד עולמך, חס ושלום.

לו.

פעם אחת אמר רבנו ז"ל לתלמידו מוהרנ"ת ז"ל בזו הלשון:
דו שמוסט זיך יא מיט מענטשן, קענסטו זיי צו פרעגן וואס

(אתה הלא מדבר עם אנשים, יש לך לשאול אותם מה?).
 ואמר תבה זאת "וואס" בהמשכה ובקול גדול מעמק הלב.
 כלומר שראוי לשאל לבני אדם שאין חושבין על אחריתם
 "מה?". כלומר, לאחר כל הסכסוכים והבלבולים והמניעות
 והטענות ואמתלאות של שטות והבל שיש לרב בני אדם
 תרוצים של שקר על שרחוקים מהשם יתברך, אף על פי כן,
 סוף כל סוף "מה יהיה ממך". מה תעשה באחריתך ומה
 תשיב שולחך דבר, ומה אתה חושב. וכי אין אתה יודע
 שאתה גר בארץ הזאת, וכל ימי שנותינו הבל וריק כצל עובר
 וכענן כלה וכו'?! וכל זה אדם יודע היטב, ואם כן מה אתה
 חושב?! שים לבך לדברים האלה היטב, והכניסם היטב
 בעמק לבך ואל תשליכם אחרי גוך. (אבות ה' כב): 'הפך
 בהם והפך בהם למען תהיה לך נפשך לשלל'.

לז.

רבנו ז"ל אמר: הלא החנוני דרכו להקיף בהקפה, שיתנו לו
 לאחר זמן, ומדוע לא יאמר האדם איזה קפיטלך תהלים או
 ללמד או לעשות שאר מצוות, ויהיה מנח ומוכן אצלו לעת
 הצורך?! כי יהיה זמן שיצטרך לזה, שיגבה שכרו ופעלתו.

לח.

ופעם אחת הוכיח רבנו ז"ל את אחד על התמדת הלמוד, ואמר לו: מדוע לא תלמד? מה תפסיד בזה? הלא תקבל עולם הבא על הלמוד?! ואין צריך לומר כשהתורה מראה אהבה לאחד אז אין רוצה כלל עולם הבא, רק שרוצה את התורה בעצמה.

לט.

ואמר: נכספתי מאד להמשיך את העולם אל עשיה, שיהיה חיוב אצל כל אחד ואחד ללמד כך וכך בכל יום ולא יעבר, וכיוצא. ואמר: שאפלו אותם האנשים הרחוקים מן הקדשה מאד, שנלכדו במצודה רעה, עד שרגילין בעברות חס ושלום, רחמנא לצלן רחמנא לשזבן, אף על פי כן, הכח של התורה גדול כל כך, עד שיכולה להוציא אותם מן העברות שרגילין בהם, חס ושלום. ואם יעשו להם חק קבוע וחיוב חזק ללמד בכל יום ויום כך וכך, יהיה איך שיהיה, בודאי יזכו לצאת ממצדתם הרעה על ידי התורה, כי כח התורה גדול מאד. וכל עקר מגמתו וחפצו היה תמיד, רק לעבדות ועשיות של קדשה, בלי שום חכמות כלל, רק שנעסק תמיד בעשיות של קדשה בפשיטות, דהינו להרבות בלמוד התורה ולעשות מצוות הרבה בכל יום, ולהרבות בתפלה ותחנונים תמיד,

הכל בפשיטות בלי שום חכמות. ועל כלם, להיות תמיד רק בשמחה וחדוה עצומה על נעם חלקנו, שלא עשנו גוי, וזכינו להבראות מזרע ישראל, אשר שמחה זו עולה על כל השמחות.

מ.

ענה ואמר, הרחמנות של העולם הזה הכל רואין, ובשביל זה הכל רודפין אחר העולם הזה. כי רואין כשהאדם רעב וצמא, וכיוצא, קשה לו מאד ויש רחמנות גדול עליו. וכן מי שהולך ערם ויחף - יש רחמנות גדול עליו. אבל מי שיש לו עינים ורואה גדל הרחמנות שיש על הנשמות שבעולם הבא, כי שם בעולם הבא נמצאים בני אדם שהולכים ערמים ממש, ואי אפשר לרחם עליהם כלל. כי בעולם הזה, כשהאדם ערם בלא מלבוש, אזי אפשר לקבץ נדבות עבורו ולעשות לו קאפטן. אבל בעולם הבא מי שהולך ערם אי אפשר לרחם עליו כלל. כי שם אין מועיל שום רחמנות, כי איזה מלבוש הוא צריך? הלא הוא רק מלבוש של תורה ומצוות, ולזה אין מועיל שם רחמנות. אבל מי שזוכה להתקרב לצדיק אמת, הוא יכול לרוץ להצדיק ולקח אצלו איזה מלבוש להתלבש עצמו. ואמר, בעולם הבא מנחין כמה בני אדם בחוץ והם

צועקים בקול מר: תנו לנו מה לאכל. ובאים אצלם ואומרים להם: הרי לכם אכילה ושתייה אכלו ושתו, והם משיבים: לא! לא! אין לנו צריכים אכילה זאת, רק לנו צריכים אכילה ושתייה של תורה ועבודה. וכן מנחים כמה בני אדם ערומים בחוץ, והם צועקים גם כן מאד: תנו לנו במה להתכסות, ובאין אצלם ואומרים: הרי לכם מלבושים, והם משיבים: לא! אין לנו מלבושים נצרכים לנו כלל. רק לנו צריכים מצוות ומעשים טובים להתלבש בהם. ענה ואמר, אשרי מי שזוכה לאכל כמה פרקים משניות ולשתות אחר כך איזה קפיטליך תהלים, ולהתלבש באיזה מצוות.

מא.

ואמר רבנו ז"ל, צריך לזה זכיה גדולה, שיזכה לישוב עצמו שעה אחת ביום, ושיהיה לו חרטה על מה שצריכין להתחרט, כי לאו כל אחד זוכה לישוב הדעת איזה שעה ביום, כי היום הולך וחולף ועובר אצלו ואין לו פנאי לישוב עצמו אפילו פעם אחת כל ימי חייו. על כן צריכין להתגבר, לראות ליחד לו פנאי לישוב עצמו היטב על כל מעשיו אשר הוא עושה בעולם, אם כך הוא ראוי לו לבלות ימיו במעשים כאלו. ומחמת שאין האדם מישוב עצמו ואין לו דעת, ואפלו

אם יש לו לפעמים איזה ישוב הדעת, אין הדעת המישוב מאריך זמן אצלו, ותכף ומיד חולף ועובר הדעת ממנו וגם אותו המעט הדעת שיש לו, אינו חזק ותקיף אצלו. מחמת זה אין מבינים שטות העולם הזה. אבל אם היה להאדם שכל מישוב, חזק ותקיף, היה מבין שהכל שטות והבל. בפרט התאוה שיש לכמה בני אדם להיות מפרסם ולהנהיג העולם, ולנסע על המדינה, הכל הבל ורעות רוח והוא שטות גדול באמת, כי באמת אין זה שום תענוג ונחת רוח אפלו בעולם הזה, כי הוא מלא יסורים ובזיונות. גם כבר הוכיח את אחד מאנשים כאלו שהתאוה להיות מפרסם, ואמר לו: הלא לא תוכל אפלו לברך ברכת המזון באמת. כי תצטרך בכל מעשיך לכון שיתקבלו מעשיך בעיני בני אדם ולא תוכל לעשות שום עבודה קלה לשם שמים.

מב.

פעם אחת דבר רבנו ז"ל עם אנשי שלומנו מענין טוב העולם הבא מה שיכולין לזכות על ידי עבודת ה' באמת. ענה ואמר, מכרחין לומר ולקרותו בשם טוב כי אי אפשר לקרותו בשם אחר, להודיע לבני אדם, אבל באמת אפלו שם 'טוב' אין שייך לומר על זה, כלומר, שהוא אפלו למעלה למעלה מטוב. אך

אי אפשר להודיע יותר לבני אדם, כי אם כשמכנים אותו בשם טוב, אבל באמת וכו' "עין לא ראתה" וכו'.

מג.

ואמר, רוח העולם הזה אין לשער, דהינו מה שהאדם יכול להרויח בזה העולם, ואין צריך על זה הוצאות משלו, שקורין 'אויש-לאג', רק ממה שהכין לפניו הבורא יתברך, יכול להרחיב ידו ולהרויח הרבה מאד. עין לא ראתה וכו'.

מד.

ענה ואמר, "חזקו ואמצו כל המיחלים לה" (תהלים לא כח) "כל המיחלים" דיקא. אפלו אם אינכם זוכים לשום קדשה ועבודה, חס ושלום, רק מיחלים לבד, אף על פי כן חזקו ואמצו ואל תפלו משום דבר שבעולם, יהיה איך שיהיה. וצריך כל אחד ואחד לחזק את חברו לבל יפל בדעתו משום דבר שבעולם. ואפלו אם הוא יודע בעצמו שהוא כמו שהוא, אף על פי כן יחזק את חברו, כי את חברו בקל יותר לחזק מלחזק את עצמו, כי אין חבוש מתיר את עצמו (ברכות ה:), וכשיזכה לחזק את חברו, אז סוף כל סוף גם הוא יזכה לעבודת השם יתברך.

מה.

רבנו ז"ל ספר, שהיה לו התחזקות גדול בעבודתו, ולא הניח עצמו לבלבל כלל. ודרכו היה, שהיה בורר לו איזהו דרך ישרה איך להתנהג בעבודת השם, והתחיל להתנהג באלו ההנהגות ובאותו הדרך, שבחר לו. והיה מתנהג באלו ההנהגות איזה זמן, וכל מה שהיו באים עליו מחשבות אחרות לבלבלו מהנהגה זאת, ולהתנהג בדרך אחר, לא היה שומע לאלו המחשבות כלל, והיה דוחה את אלו המחשבות מדעתו, ולא הניחם לכנס בדעתו כלל, רק היה חזק ואמיץ בדעתו מאד, והיה הולך ומתנהג בדרך שבחר לו איזה זמן. אך אחר כך בהמשך הזמן, אחר כמה שבועות, חזר ובא על דעתו איזה מחשבות, שצריך להתנהג בדרך אחר, ואז, אחר שכבר עבר זמן ארך, אז ישב עצמו ובחר לו איזה דרך וסדר אחר, כפי שהיה נראה לו אז. אבל לא הניח עצמו לבלבל בכל פעם מעבודה לעבודה ומדרך זה לדרך אחר, רק היה חזק לילך בדרך אחד זמן גדול.

מו.

פעם אחד ספר רבנו ז"ל מענין מעשה בני אדם. ענה ואמר, הלא האדם, בשביל תענוג קטן אחד של רבע שעה, הוא

יכול לאבד ולהפסיד כל העולם הזה עם העולם הבא. ואמר בלשון אשכנז, בזה הלשון: א מענטש פון איין תענוג'ל וועגן פון א פערטל שעה, קאן ער אן ווערן גאר דעם עולם הזה מיט דעם עולם הבא.

מז.

רבנו ז"ל אמר, הבחירה ביד האדם לעשות כרצונו. ואפלו כל הדברים, הכל ביד האיש הישראלי להתנהג הכל כרצונו כבחירתו. כי ביד ישראל יש בחירה בידם על כל דבר שבעולם. כי אצל אחרים יש דברים שהם מכרחים בהם, אבל אצל איש הישראלי, כל דבר ודבר שהוא עושה, כגון לנסע לאיזה מקום וכיוצא, יש בו עבודה, ועל כן יש לו בחירה על הכל.

מח.

פעם אחת אמר רבנו ז"ל לאחד סמוך לחתנתו – 'כי צד מרקדין לפני הכלה'. ורמז לו כי צד מרקדים ומדלגים על מה שהיה לפני הכלה, הינו לפני החתנה [ופרשו אנשי שלומנו, רצה לומר, לשכח את כל מה שעבר עליו עד חתנתו, כי על

פי רב, האדם נופל בדעתו ממה שעבר עליו בימי נעוריו וכו', ועל ידי עצה זו יזכה להתחדש].

מ.ט.

אחד שאל אותו בענין הנהגת התקרבות להשם יתברך, וצוה לו ללמד וכו'. ושאל אותו: הלא איני יכול ללמד! השיב לו: על ידי תפלה יכולין לבוא לכל, לכל טוב, לתורה ועבודה ולכל הקדשות ולכל העבודות ולכל הטובות שבכל העולמות.

נ.

לענין התחזקות לבל יפל האדם בדעתו מחמת רבוי הפגמים והקלקולים שקלקל על ידי מעשיו, ענה ואמר: אם אתה מאמין, שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן.

נ.א.

שמעתי בשמו שאמר, שלפעמים מגיע לאדם הרהור תשובה והשתוקקות להשם יתברך באיזה מקום, שצריך שם באותו המקום דיקא להתחזק בזה הרהור תשובה וההשתוקקות, כגון לדבר שם איזה דבורים של תחנונות ובקשות, או דברי השתוקקות בפה ובלב כפי הענין, ולא ימתין ולא יזוז ממקומו, אף על פי שאין זה המקום מוכן לכך, כגון שלא

במקום קביעות לתורה ותפלה, רק בדרך הלוכו וכיוצא. כי כשיזוז ממקומו, יכול להיות שיפסק. וכן ממנו, זכרונו לברכה, בעצמו ראינו ענין כזה כמה פעמים, שלפעמים נשאר עומד באמצע הבית, ודבר עמנו וגלה לנו תורה נפלאה ושיחה נאה מאד, וגלה דרכים נפלאים לעבודת השם יתברך והתעוררות גדול וכו', ולא רצה לזוז ממקומו, עד שגמר מה שרצה, וכן היה כמה פעמים.

נב.

פעם אחת היה נער קטן ישן אצל רבנו ז"ל, ושמע שרבנו ז"ל יש לו התבודדות תחת הסדין בהתלהבות עצומה, והתעורר מאד, והלך הנער אל רבנו ז"ל וגלה את הסדין, ואמר לו אני רוצה להיות איש כשר. ואז למד אותו רבנו ז"ל לשפוט את עצמו אם למד באותו היום, ויתן תודה ויתפלל שלמחר ילמד יותר. ואם לא, יתפלל, היתכן שיעברו ימי ושנותי בהבל ובריק? וכו'.

נג.

רבנו ז"ל אמר, אפלו מען איז שוין איין ערליכער יוד אין דעם גלגול, ווער ווייסט וואס מען האט אן גיארבעט אין יענעם גלגול.

נד.

פעם אחת באו אנשי שלומנו אל רבנו ז"ל והיתה זאת מהשבתות הקבועות לבוא אצלו, אך רבנו ז"ל לא נכנס אז בליל שבת קדש אל השלחן, וחכו עליו הרבה מאד, והיה שם בין אנשי שלומנו ר' שמעון, והוא היה קצת 'היימיש' עם רבנו ז"ל, ועל כן פתח את הדלת ונכנס אל רבנו ז"ל, וראה שרבנו ז"ל עומד ובוכה, וסביבו על הארץ כמו נחל עם דמעות, ונבהל ר' שמעון מאד, ותכף ומיד ברח מחדרו של רבנו ז"ל וסגר את הדלת, ואחר כך נכנס רבנו ז"ל אל השלחן.

נה.

פעם אחת ישב רבנו ז"ל ובכה כל כך הרבה מאד לפני השם יתברך, והדמעות ירדו מעיניו על הארץ, עד שהארץ נעשתה כל כך לחה מהדמעות, עד שנדבק עקב המנעל שלו אל הארץ מחמת לחלוחית הדמעות.

נו.

פעם אחת בימי הסכות הקדושים, כשהקיף רבנו ז"ל את הבימה בהאתרוג ומינוי, ראו אנשיו אחר כך על הקרקע במקום שהלך, סביב הבימה, שנתלחלה הקרקע מהדמעות שלו, ששפך בעת הקיפו את הבימה.

נז.

פעם אחת ספר רבנו ז"ל לתלמידו, שבהיותו ילד קטן, רצה להיות ירא שמים, והיה חפץ לקבל שבת בקדשה גדולה כראוי, והלך למרחץ, וטבל בזריזות סמוך אחר חצות מיד. ויצא מהטבילה ובא לביתו, ולבש בגדי שבת, ונכנס לבית המדרש, והלך אנה ואנה, ורצה להמשיך עליו קדשת שבת ונשמה יתרה. והיה חפץ לראות איזה דבר אך לא ראה כלל. והיה מתגעגע מאד לראות. ובתוך זה התחילו לכנס אנשים לבית המדרש, ובא איזה איש חשוב ועמד על השטענדיר [עמוד] שלו, והתחיל לומר 'שיר השירים', והלך הוא, זכרונו לברכה, והכניס ראשו למטה בתוך השטענדיר. ומחמת שהיה עדין ילד קטן - לא הקפידו עליו. והוא היה מנח שם, והתחיל לבכות, ובכה מאד בדמעות שליש כמה שעות עד הערב, עד שעניו עלו נפוחות (שקורין גישוואלן). ואחר כך פתח את עיניו ונדמה לו כאלו הוא רואה איזה אור מחמת

שכבר נדלקו הנרות. ועיניו היו סתומים כל כך בבכיה, ואז נתקרר דעתו קצת.

נח.

ופעם אחת נתן רבנו ז"ל הטלית הישן שלו במתנה לאחד מגדולי מקרביו. ואמר לו: הזהר מאד לכבד הטלית הזו, כי כמו מספר שערות שיש בהטלית, כל כך דמעות שפכתי, עד שידעתי מהו טלית.

נט.

ופעם אחת אמר, אשר בכל עת שהוא מגלה תורה הוא בוכה קדם.

ו.

ואמר רבנו ז"ל, כל מי שיצית אותי ויקים כל מה שאני מצוה, בודאי יהיה צדיק גדול, יהיה מה שיהיה. והעקר להשליך שכל עצמו לגמרי רק כאשר יאמר הוא - יקים הכל כמאמרו. ואמר אז את ההתגלות שמובאת בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן קכג) על הפסוק (דברים לב, ו): "עם נבל ולא חכם" וכו', עין שם, שעקר שלמות ההתקרבות אליו, כאשר משליכים את השכל העצמי לגמרי ומקימים את דבריו הקדושים.

שיחות ממוהר"ן ז"ל על

א.א.

מוהרנ"ת ז"ל ספר, בהיותו עדין ילד קטן, כבר נכנס בלבו זכרון יום המיתה, כי היה רגיל לישב עם זקנו בבית הכנסת במזרח, כי זקנו היה איש מכבד וישב במזרח, והוא כילד קטן, ישב על יד סבו, והיה מכיר היטב את כל הזקנים שישבו במזרח, והיו רגילים להשתעשע עמו. ופעם אחת מת אחד מהזקנים, והיה קשה לו - איפה הזקן? ושאל את זקנו, והשיב לו שמת. ושאל אותו: "מה זה מת?", והשיב לו וכו', ושאל: "מה נעשה עמו?" והשיב לו שמטמינים אותו בארץ ומכסים אותו בעפר, ומאז היה קשה לו, מה זה? וכי זו התכלית של כל העולם הזה? ומאז התחיל לבער לבבו - אט דאס איז דער תכלית פון דער וועלט, הכי זוהי התכלית של העולם? והתחיל לחפש מהי התכלית וכו'. ואמר מוהרנ"ת ז"ל, שמאז היה קשה לו קשיה זו, ועדין קשה לו,

הזוהי התכלית של כל עניני עולם הזה, וכי זה הוא העולם?
וכו'.

.ב.

וככה התחיל להתגדל בימי נעוריו, ותמיד חשב מחשבות
אלו, הזו היא התכלית? הזה יקרא עולם? מאחר שמי יודע
מה יולד יום ויצטרך למות, ובערה בלבו אש להבה ותשוקה
עצומה לשוב אליו יתברך, והיו לו תמיד עליות וירידות וכו'.

.ג.

כשזכה להתודע ולהתקרב אל רבנו ז"ל, פעם אחת בא אליו
ושפך את כל מר לבבו וכל מה שעובר עליו, ואיך שמשתוקק
מאד מאד לשוב אליו יתברך ולבו בוער אחריו יתברך ויש לו
עליות וירידות ואינו יודע לשית עצות לנפשו. ואז צוה לו רבנו
זל כמה הנהגות – למוד שלחן ערוך וח"י פרקים משניות
בכל יום וכו' (עין שיחות הר"ן סימן קפה, כוכבי אור סימן ד',
ואבני"ה ברזל סימן ט) ואחר כך יצא עמו מהבית, והלך עמו
בחוץ אנה ואנה אצל בית הכנסת הגדול דשם, ודבר עמו
הרבה דברים המשיבין את הנפש והחיה אותו מאד,
ובאמצע השיחה לקחו רבנו ז"ל בידו הקדושה סביב כתפיו,
וענה ואמר לו בזו הלשון: "און ווייטער סע זייער גוט, אז

מע רעדט זיך אויס דאס הארץ פאר השם יתברך, אזוי ווי
מע רעדט זיך אויס פאר איין אמת'ן גוטן פריינד" (טוב
מאד שמרגיל את עצמו לדבר עם השם יתברך ולספר לפניו
יתברך את כל לבבו וכל מה שעובר עליו, כמו שמספרים
לפני חבר טוב). ותכף ומיד, כשזכה לשמע דבורים אלו
נכנסו היטב בלבבו, והבין תכף ומיד שעל ידי עצה
זאת, בודאי יהיה נעשה איש כשר כראוי, כי כל מיני
מחשבות שיסבב הבעל דבר בדעתו, וכל מיני מניעות
שימנעהו, כלם יספר לפני השם יתברך, ויבקש מאתו
רחמים ותחנונים על כל דבר שיעזרו להיות כראוי לאיש
הישראלי, ועל ידי אלו הדבורים האלו, קרבו להשם יתברך
בהתקרבות גדולה מאד.

.דו

וספר אחר כך מוהרנ"ת ז"ל, שמה שהולכת לו העבודה
כסדרן, כי זכה להרגיל את עצמו בעבודה קדושה הזו שהיא
התבודדות – לדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בה, עד שאינו
יכול לעשות שום דבר קדם שמדבר ומתיעץ עמו יתברך,
והתמיד בזה כל ימי חייו, וגם הכניס דבר זה בכל אנשי
שלומנו שיהיו רגילים וחזקים מאד מאד לדבר עמו יתברך

בכל יום, ולפרש כל שיחותיהם וכל מה שעובר עליהם
בפרטי פרטיות לפניו יתברך.

סה.

והנה בפעם הראשונה כשזכה לשמוע הנהגה קדושה הזו
מפי רבנו ז"ל, נכנס לבית הכנסת הגדול דשם, ולא היה אז
שם שום אדם והתחיל לקים זאת, ואמר, שהרגיש אז כל
מיני נעם ומתיקות, כי מי שמרגיל את עצמו לדבר עמו
יתברך בכל יום טועם כל מיני נעימות בעולם.

סו.

ואחר כך נסע לביתו, והתחיל לכסף מאד שיקים זאת כראוי
[כפי שנכסף לבבו לפרש היטב כל שיחתו לפני השם יתברך
בפרטי פרטיות מכל מה שעובר עליו, ולקרא ולצעק להשם
יתברך, ולקים ממעמקים קראתיך ה']¹, והיו לו יסורים גדולים
בענין זה, כי בפני אנשים אי אפשר לעשות כן, וחדר מסגר
בבית אביו גם כן לא היה לו, ואפלו אם מצא לפעמים איזה
מקום מיחד - היו לו יסורים ובלבולים גדולים מזה, ולא ידע
מה לעשות, והתיעץ בדעתו, שהמקום המבחר לפניו לקים
זאת כראוי הוא רק מחוץ לעיר, כי שם יהיה ביכלתו למצוא
מקום פנוי ומצנע, שאין הולכים שם בני אדם, ושם יהיה

ביכלתו לפרש לפני השם יתברך, את כל אשר עם לבבו, ולהתפלל ולצעק ככל חפצו, ולא יהיה לו שום בלבול משום דבר, אבל מחמת שהתירא מאד, שגם בזה יתפרסם הדבר, כי הלא יראוהו שהוא יוצא מחוץ לעיר תהיה תמיהה גדולה, כי הלוא ידעו כל יושבי עירו שאין לו שום עסק מחוץ לעיר, כי היה ממבחרי בני הנעורים שבעיר - בתורה ובעשר ובחכמה וביחוס, ואיש כזה, כשיראוהו שהוא יוצא מחוץ לעיר, יתמהו וישאלו זה לזה, ובודאי יתפרסם הדבר, והתחיל לחשב שנית ברעיונותיו מה לעשות, ונסכמה עצתו שהזמן המבחר לזה הוא בלילה כי באישון לילה ואפלה, בעת שבני אדם ישנים, אז יצא לשוח בשדה במקומו אשר יבחר לו שם, ולא ידע מזה שום אדם, כי בביתו יסברו שהוא הולך לבית המדרש, וכן עשה וקים זאת זמן רב.

זו.

ולבו היה בוער מאד לעבודת השם יתברך, וכל תפלתו ולמודו היה בהתלהבות גדולה מאד אשר אין לשער. וספר, שקדם התקרבותו אל רבנו ז"ל, אף שגם אז למד ושקד הרבה בתורה, אך היו לו תמיד בלבולים כי בכל יום דחה אל היום השני: – "מחר אהיה מתמיד נורא", וכשבא היום

השני, ונעשו לו בטולים שונים דחה אל היום המחרת, כן היה בכל יום. אבל כשזכה להתקרב אל רבנו ז"ל, וספר לפניו צערו, ובקש מרבנו ז"ל עצה על זה שלא ידחה מיום אל יום, ואז אמר לו רבנו ז"ל: **"א ביסל איז אויך גוט"** – מעט גם כן טוב. ובאפן הזה זכה להכנס אל עבודת השם יתברך, והיה מתמיד נורא כל ימי חייו. ואמר, שבכל יום כאשר התחיל ללמד ובא אליו היצר למונעו, היום הזה אינו יום וכו', היום הזה אי אפשר ללמד הרבה וכו', היום הזה אי אפשר ללמד בעיון רב וכו', השיב לעצמו דברי רבנו ז"ל: **"א ביסל איז אויך גוט"** – מעט גם כן טוב, והתחיל ללמד מעט, ואחר כך חשב אולי אלמד עוד מעט ועוד מעט וכו', וכך התרגל לבלות כל הימים לרבות הלילות בתורה ועבודת השם יתברך.

no.

ובכל עת ועת שהיה לו צר בעבודתו יתברך, היה נוסע אל רבנו ז"ל, והוא הרבה מאד בדבריו הנעימים, לעוררו ולהחיותו ולחזקו בכל מיני חזוק. ורבנו ז"ל אמר, שיקח בדעתו שיתחזק בעבודתו יתברך, אף אם יעבור עליו מה, אפלו אם יצטרך, חס ושלום, להחזיר על הפתחים, וכל זה

ויותר מזה יקבל על עצמו אולי יזכה להיות כרצונו יתברך, אשר רק זאת ישאר לאדם לעולמי עד ולנצח נצחים, כי אין שום יתרון מכל העמל והטירחא של העולם הזה העובר ופורח כהרף עין, ופתאם נלכדים במצודה רעה אשר אין גם אחד שימלט מזה, ובהכרח להתבלות בעפר רמה ותולעה. וצריך שיחקוק ידיעה זו בלבבו בכל יום ויום מחדש, שלבל יטעו אותו הבלי העולם הזה.

טט.

וככה התמיד מאד מאד מידי יום ביומו בעבודת השם יתברך, והשכיח מדעתו כל ההבלים שגדל בהם, כפי שנקבע בלבבו ודעתו זכרון יום המיתה ויום הקבורה שמוכנים ועומדים לזה בכל עת ורגע, וכל הימים של האדם הם מנויים וספורים וקצובים במספר אצל השם יתברך, ובכל שעה שיתבטל בקניית הסחורה הנצחית - תורה, תפלה ומצוות ומעשים טובים, היא אבדה נצחית, אבדה שאינה חוזרת, אבדה והפסד רוח נפלא ונורא, עין לא ראתה וכו'.

ע.

וכל הנהגותיו וכל מעשיו היו בזריזות ובמהירות גדולה מאד, כמו הליכתו למקוה בכל בקר הלך ופשט ולבש את בגדיו

בתכלית המהירות, עד שכמעט לא היה באפשרות שום אדם להשתוות עמו, וכן בעת כתיבתו היה הקלמוס פורח מתחת ידו, שהיה לפלא בעיני כל רואיו, וכן שאר מעשיו, כלם היו במהירות גדולה ונפלאה עד מאד, כי היה חס על כל רגע ורגע, ואחז תמיד את המורה שעות (השעון) לנגד עיניו, והיה שומר את כל שעותיו ורגעיו בכל מיני שמירה, כי גם בעת נסיעתו וישיבתו על העגלה הרבה ללמד ולהתפלל, ולצעק להשם יתברך בכלות הנפש ממש, ושום דבר שבעולם לא בלבל את דעתו - לבטלו מעבודתו, אפלו כרגע.

עא.

והיה נודע לכל מכיריו אשר הכירוהו מעודו ועד יום הסתלקותו, שמיום התקרבותו אל רבנו ז"ל נבער לבבו בתבערה עצומה מפלגת אשר אין לשער, וזכרון יום המות לא נפסק ממחשבתו אפלו כשעה קלה, וכפי עמקות רעיוניו אשר העמיק במהירות פריחת הזמן של חיי האדם בזה העולם, שכאין יחשבו נגד חיי העולם הנצחי, וגם הלוא במהירות פריחת הזמן הזה מסכן האדם. ובכל רגע ורגע הוא מוכן להחזיר את נשמתו, ואת כל העשר והכבוד שגדל בהם מנעוריו מאס, געל ושקץ, וקבל על עצמו כל מיני

בזיונות ורדיפות אשר רדפוהו אביו ואשתו וכל משפחתו, והרבה לצעק ולבקש מהשם יתברך, שיזכה להיות כרצונו בכל תעלומת לבבו עד הנקדה הפנימית שבלב.

עב.

ופעם אחת הציק לו גיסו מאד ובלבל עבודתו, ודבר עמו, מה עמך? וכו', והשיב ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל בזה הלשון: **דו ביסט טאקע גערעכט, נאר וואס זאל איך פארט טאהן, מען וועט אבער פארט מוזען ליגען מיט די פיס צו דער טיהר** ["אתה באמת צודק, אבל מה אני בכל זאת אעשה, הרי נהיה מכרחים לשכב עם רגלים מול הדלת (הינו שנהיה מכרחים למות)] ואחר כך לאחר זמן, היה מעשה שחלה בן היחיד של גיסו הנ"ל, והלך גיסו אל ארון הקדש, ובכה ואמר שהוא נותן את עצמו בשביל בנו והתקים כן כי תכף ומיד התחיל בנו להתרפא והוא בעצמו נחלה ומת. וכתב אגרת למוהרנ"ת ז"ל שיראה להשגיח על בנו, והזכיר את דברי מוהרנ"ת ז"ל שאמר לו הלוא יהיו מכרחים למות, ואמר: **איי, טוט מיר באנק, איי! זענט איהר גערעכט! און האט צו געטראפן אז מ'וועט א מאל ליגען מיט די פיס צו דער טיהר**, [איי, זה כואב לי, איי, אתם צודקים! וכונתם לאמת –

שנצטרך פעם לשכב עם רגלים אל הדלת] ואמר: "אוי בין איך דיר מקנא" [אוי, אני מקנא בך].

עג.

כל ימי חיי רבנו ז"ל, היה סגור ומסגר מאד, ורק שתי בצמא את דבריו הקדושים והעלם על פני הכתב, וכתב תורת רבנו ז"ל, כאשר הזהירו, וכן חדש הרבה חדושים ורשמים אצלו. אך תכף ומיד אחר הסתלקות רבנו ז"ל לעילא וכו', אז התחילו לבער בו כל הדבורים שהיו עצורים בלבבו, ורצה להטיב עם אחרים, אז התחיל לדבר עם בני הנעורים.

עד.

והתחיל לדבר עם אחד מאמתת עצותיו הקדושות של רבנו ז"ל, ו"התבודדות" - להרגיל את עצמו לילך אל מקום פנוי שאין שם בני אדם, ויפרש את כל שיחתו אליו יתברך, כאשר ידבר איש עם רעהו, ושעורים קבועים - ללמד כסדרן דיקא, כרצונו של רבנו ז"ל: משניות, גמרא, שלחן ערוך, מדרשים וזהר הקדוש וכו'. וספר לפניו איך שהכניס אותו רבנו ז"ל בהתמדת הלמוד, ואיך התנהג עמו רבנו ז"ל, וככה התמיד מאד מאד לדבר עמו, עד שהלהיב את לבבו, וגם הוא התחיל לעשות כמוהו, והתבודד והתמיד בשעורים קבועים.

עה.

ואחר כך התחיל לדבר עם עוד אחד, ועם עוד אחד, עד שזכה להלהיב לבות רבים מבני הנעורים, וחברי חברי אית ליה, ואחד גלה לשני, עד שנתקבצו אליו הרבה הרבה בני הנעורים, והוא הלהיב את לבבם, ועסקו יומם ולילה בעבודת ה' יתברך - תורה ותפלה.

עו.

והיה מלהיב כל כך את לב אנשיו, עד שהיו תמיד בוערים אליו יתברך, והתמידו מאד מאד בלמוד התורה הקדושה וקימת חצות, ובפרטיות בתפלה והתבודדות, עד שכל מי שראה אותם - הכיר בהם שהם זרע ברך ה', והיו בוערים כל כך אליו יתברך, עד שכבר לא היה להם פנאי, מרב התמדתם בעבודת השם יתברך - לחזר ולבוא לפניו, כי היה יקר אצלם כל רגע ורגע, והצרך מוהרנ"ת ז"ל לנסע אליהם לפעמים, לראות איך אוחזים בעבודת השם יתברך, כדי לחזקם ולאמצם עוד, ולבל יתרשלו, חס ושלום.

עז.

תלמידי מוהרנ"ת ז"ל היו נכרים מאד מאד בין אנשי שלומנו, כי זכה להלהיב את לבבם כל כך, **ביז זיי האבן געברומט ווי די חיות אין וואלד** [עד שהיו נוהמים כחיות ביער], תמיד רחשו שפתותיהם בתורה ובתפלה, והתמידו מאד מאד בשעורים קבועים כסדרן כרצונו של רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן סימן עו). וכל עסקם ודבורם היה רק מעבודת השם יתברך ומרבנו ז"ל, עד שאמר פעם ר' אבאלה: **"ווי עס קומען זיך צונויף צוויי פון אונזערע לייט, דארף קומען א דריטער און שרייבען"** — [היכן שמתועדים יחד שנים מאנשי שלומנו ומדברים, צריך לבוא שלישי ולכתב], כי בודאי דבורם הוא רק מעבודת השם יתברך, דבורי יראת שמים וחדושי תורה. כל כך הלהיב מוהרנ"ת ז"ל את אנשיו.

עח.

על כל תלמיד של מוהרנ"ת ז"ל היה חן מיחד, והאיר בו אור רבנו ז"ל באפן נפלא ונורא מאד שהכניס בהם מוהרנ"ת ז"ל. דבורם היה תמיד מרבנו ז"ל ולא בענין אחר, עצם התמדתם בתורה הקדושה - אי אפשר לשער ולספר כלל. והתמידו בקימת חצות, התבודדות ודבקות הבורא יתברך.

עט.

וכל תלמידיו, אפלו בעלי העסקים שביניהם - היו אנשים כשרים ויקרים, ונפשם נכספה וגם כלתה לעבודת השם יתברך, וקבעו עתים לתורה ולתפלה, כל אחד כפי יכלתו ואפשרותו, והיתה להם קביעות גדולה להתבודדות ושיחה בינם לבין קונם, וקדשו את ה' בכל מקום בואם במשאם ובמתנם שהיה באמונה גדולה.

פ.

ביותר הכניס מוהרנ"ת ז"ל בתלמידיו ענין תשובת רבנו ז"ל, והוא, לידם ולשתק לכל המחרפים ומבזים אותם (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ו'). וזה היה יסוד גדול אצלו לא לענות לשום חולק ולץ, רק צוה לידם ולהיות מוחל על עלבונו. ואמר, אם היו המתנגדים יודעים איזו טובה הם עושים לנו בזה שמבזים ומחרפים אותנו - לא היו מבזים אותנו, כי כונתם היא רק להרע לנו... ולבסוף יוצאות מאלו הבזיונות והחרפות - טובות גדולות.

פא.

מוהרנ"ת ז"ל, עקר הנהגתו היה תמימות ופשיטות גדולה, התמיד מאד בתפלה והתבודדות, והתמיד בתורה הקדושה יומם ולילה, תמיד למד שעורים קבועים, בין שהיה בביתו

בין שנסע על הדרך - שום דבר לא מנעו, ואפלו כשישב בבית הסהר גם שם למד תורה, התבודד וחדש חדושין דאוריתא.

פ.ב.

למוהרנ"ת ז"ל היו שעורים מיחדים בשלשה עשר ימים בשנה, דהינו ערב פסח וערב יום הכפורים ופורים וכו' - ימים שיש בהם טרדות רבות, ועל פי רב, הימים האלו עוברים על אדם ללא למוד כלל. ואצלו היה פתוח על שלחנו השלחן ערוך כל היום, ובכל זמן פנוי כלשהו, נכנס ולמד כמה שיכל. וכן כשהיה נוסע בדרך, היה לומד כל כך הרבה, מה שאחרים אינם לומדים בבית עם ישוב הדעת, כל כך התמיד בתורה הקדושה ובעבודת השם יתברך.

פ.ג.

אנשי שלומנו אמרו, רבנו ז"ל גלה לנו ההתגלות של "היום אם בקולו תשמעו" - לזכר תמיד שאין לנו את רק היום הזה, ולעולם לא נבלבל את עצמנו מהיום הקדם ומהיום המחר, רק היום דיקא. ומוהרנ"ת ז"ל חדש לנו בכחו של רבנו ז"ל, אשר גם את היום צריך לחלק לשעות, לידע, שכל שעה היא ענין אחר לגמרי, ובכל שעה יכול לחטוף איזה טוב, ועל כן

העמיד תמיד את השעון (זייגער) לפני עיניו, ובאפן כזה חטף בכל שעה מימי חייו איזה טוב, אשרי לו.

פד.

פעם ספרו למוהרנ"ת ז"ל, אשר לש"ך היתה השבעת הקלמוס, כי היה בגיל צעיר ואף על פי כן זכה לחבר ספרים רבים כל כך. וענה מוהרנ"ת ז"ל, לי לא היתה השבעת הקלמוס, ואם תשאלו, איך זכיתי לכתב כל כך הרבה ספרים? דעו כי שמרתי את הזמן.

פה.

מוהרנ"ת ז"ל היה גר בברסלב בשוק, והוילונות של חלונותיו היו תמיד סגורים, ואף שהיה רעש גדול מהסוחרים והקונים כדרך שוק, בשום פעם לא הלך אל החלון להסתכל מה נארע שם. פעם אחת היה יום השוק, והיה שם רעש גדול מאד, והוא היה יושב בחדרו וכותב חדושי תורה, וכששמע קולות וצעקות משנות שלא שמע עוד כאלו, הניח את העט ורצה לקום לילך אל החלון, להסתכל מה נארע שם, וכשקם תפס את השלחן, ומחמת שהיה מישב את עצמו בכל דבר שרצה לעשות, על כן תפס את השלחן בחזקה ואמר לעצמו: נתן נתן... איין קוק ווינציגער אויף די וועלט - איז פארט

בעסער [נתן נתן... הסתכלות אחת פחות בעולם – זה בכל זאת יותר טוב], וישב בחזרה על מקומו.

פו.

מוהרנ"ת ז"ל, אף שהיה חדרו המיוחד לו לתורה ולתפלה על העליה שקורין 'איבער שטיבל', ולא היו יכולים להסתכל כל כך לחוץ, אף על פי כן היו הוילונות של חלונותיו תמיד סגורים, כי אמר: **איין קוק ווינציגער אויף די וועלט - איז פארט בעסער**, וכנ"ל.

פז.

מוהרנ"ת ז"ל, היה יושב תמיד בביתו בחדרו המיוחד לו, ועסק שם בתורה, תפלה, התבודדות וחדושין דאוריתא כרצונו של רבנו ז"ל, שאמר (שיחות הר"ן סימן רעד) שטוב מאד לאדם שיהיה לו חדר מיחד לו לבדו, כי אפלו הישיבה בחדר מיחד הוא טוב מאד ומועיל להתישב על התכלית הנצחי עין שם. ולא יצא משם כי אם לעת הצרך, או שהיה מכרח לנסע בדרך, וגם אז עסק בדרך בתורה ובתפלה והתבודדות, ושום דבר לא בלבלו, כי שמר מאד על הזמן היקר.

פח.

מוהרנ"ת ז"ל ישב תמיד בחדרו ולמד ועסק בעבודת השם יתברך, ותכף ומיד כשנכנס מישהו אצלו, סגר את הגמרא או במה שעסק אז, ודבר עמו הרבה מרבנו ז"ל ומעצותיו הקדושות, וחזקו ואמצו שגם הוא יעשה כמותו - לעסק בתורה ובתפלה והתבודדות כרצונו של רבנו ז"ל, עד שהלה הלך, ולא הסתכל בזה, אם היה איש קדוש ועובד ה' או ילד קטן, תמיד דבר מרבנו ז"ל, עם כל מי שנכנס אצלו לשמוע דבוריו.

פ.ט.

פעם אחת נכנס נער צעיר אל מוהרנ"ת ז"ל, ודבר עמו הרבה מאד מהתכלית הנצחית, ועורר אותו בעבודת השם יתברך לעסק בהתבודדות ושעורים קבועים, ונכנס אחר כך אחד מאנשי שלומנו אליו, וראה איך שמבלה זמן עם נער צעיר, ושאל אותו אחר כך: "היתכן לבלות זמן עם נער צעיר?" ענה לו מוהרנ"ת ז"ל: **אט איז ער א אינגל, אט איז ער א בחור, אט איז ער א יונגערמאן, אט איז ער איין אלטער איד, און אט טראגט מען איהם שוין** [הנה הוא ילד, הנה הוא בחור, הנה הוא אברך, הנה הוא יהודי זקן, והנה

כבר מובילים אותו לבית עולמו], ואיך תאמר שבחנם אני מבטל את הזמן.

צ.

מוהרנ"ת ז"ל אמר, שצריכים להתחיל לדבר עם בניו כשהם עדין קטנים, והדבור עושה רשם, כי אם יחכה עד שיגדלו, מי יודע אם ישמעו ויציתו אותו.

צא.

מוהרנ"ת ז"ל היה פשטן גדול, והתנהג בפשיטות גדולה, ישב עם בני ביתו וילדיו ליד השלחן, והיה זהיר שבניו יטלו ידיהם ויברכו תחלה וסוף. ואמר, שלהזהר על בניו הוא אצלו כעבודת קימת חצות. ובחרף, כשבאו בניו מאחר מהחדר, חכה עליהם ולא הלך לישון עד שראה איך שמתפללים ונוטלים ידיהם לאכילה וכו' ומברכים ברכת המזון, ואף שבזמן ההוא כבר היה צריך לילך לישון, כדי לקום לחצות, אף על פי כן צמצם מזמן שנתו כדי להזהר על בניו. וכן כל ענין וענין היה אצלו פשיטות גדולה. ועין בשיחות הר"ן (סימן קנד) שאמר רבנו ז"ל, שהעקר מה שהגיע למדרגתו היה רק על ידי ענין פראסטיק, ודבר הרבה בפשיטות ובתמימות אליו יתברך; עין שם.

צב.

רבנו ז"ל אמר פעם למוהרנ"ת ז"ל, שישתדל לדבר תמיד עם נשמות ישראל מהתכלית הנצחית, ושאל אותו מוהרנ"ת ז"ל: הלא איני יודע מה שעובר עליהם! והשיב לו רבנו ז"ל: **וואס האט דאס צו דיר? דו רעדט** [מה זה נוגע אליך? אתה דבר]. ואמר מוהרנ"ת ז"ל, שהבין אז מדברי רבנו ז"ל, שהיה כאומר, שבודאי פועלים הדבורים, והעקר צריך שיהיו הדבורים עם אמת, שהוא ירצה לקיים ממה שמדבר, שזה נקרא 'עם אמת'.

צג.

רבנו ז"ל אמר, (לקוטי מוהרן חלק א' סימן נט וסימן ס') שצריך להזהר מאד מאד לא לדבר לתלמיד שאינו הגון, ולהזהר את מי שמקרבים, כי הרע שלהם יכול להפילו וכו'. ואמרו אנשי שלומנו: ואם כן, איך יודעים את מי לקרב ולדבר עמו, ועם מי לא, אך כשאחד בא אליך ורוצה לדבר עמך, בידוע שהוא התלמיד ההגון לפי בחינתך והוא יכול לקבל ממך, ועל כן מטלת עליך מצוה לדבר עמו, ואם לא באים אליך - סימן שאין זה עניןך, ואל תבלבל דעתך בחנם.

צד.

פעם באו אצל מוהרנ"ת ז"ל שני בני הנעורים, וחפשו אצלו את ר' יודיל תלמיד רבנו ז"ל שבא אז לבקר את מוהרנ"ת ז"ל, אך כבר לא מצאו אותו, כי הלך כבר משם, והיתה להם עגמת נפש גדולה, ומוהרנ"ת ז"ל חזקם קצת: הלא בני אדם נוסעים בשביל גשמיות, וכמה פעמים חוזרים ומאומה אין בידם, מכל שכן ברוחניות, אשר אפלו ההליכה בעצמה - לילך אל איש כשר הוא ענין גדול ונורא מאד מאד, ורחמנא לבא בעי, והלכו להם.

[ואמר לי ר' לוי יצחק, נרו יאיר: פלא גדול, הלא מוהרנ"ת ז"ל היה מלא דבורים מרבנו ז"ל, ועם כל אחד ואחד שנכנס אצלו - הרבה לדבר מרבנו ז"ל, ומדוע לא דבר עם שני אלו, רק פטרם לשלום? אלא רואים מזה ענין נפלא, מאחר שהם לא באו אליו, ולא היתה להם אתערותא דלתתא כדי לקבל דבריו - לא דבר עמהם, העקר לדבר עם מי שרוצה לשמוע, כמאמר הזהר הקדוש (תצוה קפד): 'זכאה מאן דמליל על אודנין דשמעין', והיא עצה נפלאה למי שמבינה, כי כמה פעמים נדמה לאדם, שהוא צריך לתקן את כל העולם, והולך לדבר עם זה או עם זה, ומבלה הזמן, ולא יוצא מזה שום דבר, והעקר לדבר עם מי שרוצה לשמע].

צה.

מוהרנ"ת ז"ל היתה לו עקשנות וחזוק גדול להוציא מכח אל הפעל כל עצה מעצות רבנו ז"ל, ובפרט לדבר עם בני ישראל בעבודת השם יתברך היה חזק מאד מאד, ואף שהיתה לו הרבה חלישות הדעת, בזיונות גדולים ובלבולים רבים מזה, אף על פי כן הוא לא הסתכל על זה כלל, ותמיד דבר רק מרבנו ז"ל, ולא הסתכל על שום מונע ועל שום לץ.

צו.

ועצם הרחמנות שהיה בו - לרחם על הרחוקים, הנשברים, הירודים והנפולים - זה אין לשער ולספר כלל. ומעט יכולים לראות ולהבין מספריו הקדושים, הנוראים, המחזקים ומאמצים את נפש כל חי, כי הוא קבל מרבנו ז"ל את ההנהגה ללמד עם הדרי מטה (עין לקוטי מוהרן חלק ב' סימן ז') ועל כן קרב כל כך הרבה נפשות אליו יתברך. ואפלו אותם שכבר היו בנוקבא דתהומא רבא מרב עוונותיהם וכו' וכו' - חזקם ואמצם עד שזכה להשיבם בתשובה שלמה, ונעשו צדיקים גמורים, ובלו את ימיהם ושנותיהם בתורה, בתפלה, התבודדות ודבורי אמונה בהשגחה פרטית, עד היום והשעה שנסתלקו לעולמים.

צז.

בברסלב היה גר משכיל אחד ומחלל שבת קדש, רחמנא ליצלן. והיה כותב בשבת, ואחר כך נתעורר להכנס אל מוהרנ"ת בסעודה שלישית, והיו ידיו מלכלכות בדיו שכתב אז בשבת קדש, ורצו אנשי שלומנו לגרשו, ומוהרנ"ת ז"ל לא הניחם. ואמר: לא בחנם בא לכאן, מסתמא עובר עליו מה שעובר וכו'. וכן היה, התחיל לבא בכל שבת קדש. ושמע ממוהרנ"ת ז"ל דבורים נפלאים כאלו, עד שנתהפך לאיש אחר, לגמרי ונעשה בעל תשובה גמור וצדיק גדול, ומוהרנ"ת ז"ל אמר עליו שיתפאר עמו בעלמא דאתי לפני כסא הכבוד.

צח.

עוד אחד היה, שהיה נקרא 'דער דייטשיל' והיה משכיל גדול, ופעם נזדמן לטולטשין, ואז היה המנהג, שהדואר, מלבד מכתבים, היו גם מכינים סוסים לנוסעים ממקום למקום, ונכנס אל ר' יצחק בן מוהרנ"ת ז"ל, שעבד בדואר, כידוע, להזמין לעצמו סוסים לנסיעה לברלין. ובאותה שעה ישב שם בדואר מוהרנ"ת ז"ל, שבא לבקר את בנו. והמשכיל

הזה, כשראה את מוהרנ"ת ז"ל, מצא מאד חן בעיניו, ושאל לר' יצחק: **"ווער איז דער אלטער"** [מי הזקן הזה?]. והשיב: **"מיין טאטע"** [אבא שלי]. ושאלו: "האם אני יכול לדבר עמו?", ופנה ר' יצחק אל אביו מוהרנ"ת ז"ל: "יש פה משכיל אחד שרוצה לדבר עמך, האם אתה מוכן לדבר עמו?", והשיב: **"זאל ער קומען"**, [שיבוא]. והתחיל לדבר עמו, וכמובן למוהרנ"ת ז"ל היו דבורים חמים ומתוקים, ומשך מאד את לבבו אליו יתברך, עד שאמר לר' יצחק, שיבטל את נסיעתו לברלין, כי נוסע עם אביו לברסלב. ונתהפך כל כך, עד שנעשה בעל תשובה גמור וצדיק גדול. ומוהרנ"ת ז"ל אמר עליו, שיתפאר עמו בעלמא דאתי לפני כסא הכבוד.

צט.

על שני האנשים האלו, היה רגיל מוהרנ"ת ז"ל לומר: **"זיין וועלן זיין מיינע מעדאלין אויף יענע וועלט"** [הם יהיו המדליות שלי בעולם הבא], הינו כמו שר, אשר מקבל אות הצטינות, כשעשה דבר יוצא מן הכלל, הראוי לציון, כמו כן, אצלו, חשובה העבדה הזאת שהחזיר בתשובה את שני האנשים האלו שהיו בתחלה אפיקורסים וכופרים גדולים,

ואחר כך התהפכו מהפך אל ההפך, ונעשו צדיקים גדולים, עמהם יתפאר בעולם העליון.

ק.

והיה רגיל לומר: "דעם רבינ'ס זאך איז נאר רחמים, ממשיך זיין דאס רחמנות פון השם יתברך אויף יעדען איינעם, זאל ער זיין ווי ער זאל נישט זיין". [דבר רבנו ז"ל הוא רק רחמים להמשיך רחמנותו יתברך על כל אחד ואחד יהיה באיזה מצב שיהיה]. ועין (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן ז'), "כי מרחמם ינהגם", הינו מי שהוא רחמן - הוא יכול להיות מנהיג.

קא.

כל למודו היה רק התחזקות, וחזק ואמץ את כל הירודים, הנפולים, השבורים והרצוצים וכו' וכו', ועל ידי זה דיקא קרבם אליו יתברך בהתקרבות כזו, עד שנתהפכו לצדיקים קדושים, והתמידו בתורה, בתפלה, קימת חצות, התבודדות ודבקות בו יתברך כיהודים קדושים, אשרי עין ראתה זאת. [ואשר עד היום מי שמסתכל בדבריו בעין האמת, מקבל משם התחזקות כזו עד שנתהפך ונעשה לאיש אחר לגמרי, אשרי מי שיתמיד בהם בכל יום ויום].

קב.

ואמר מוהרנ"ת ז"ל, שהעקר בזה העולם הוא התחזקות - לחזק את עצמו בכל מה שיכול, כי בלעדי התחזקות, האדם הוא בסכנה גדולה בזה העולם. ופעם אחת, בשעה שדבר עם אנשי שלומנו דבורי התחזקות בעבודת השם יתברך כדרכו, נתלהב מאד וצעק בקול גדול ובהתעוררות רבה: "פארוואס איז רבי שמעון בן יוחאי גיווען רבי שמעון בן יוחאי, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! פארוואס איז דער האר"י הקדוש גיווען דער האר"י הקדוש, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! פארוואס איז דער בעל שם טוב הקדוש גיווען דער בעל שם טוב הקדוש, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! פארוואס איז דער הייליגער רבי גיווען דער הייליגער רבי, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! און פארוואס בין איך, ווייל איך האב די מאס התחזקות!

[למה היה רבי שמעון בן יוחאי רבי שמעון בן יוחאי? כי היתה בו מדה זו של התחזקות! למה האר"י הקדוש היה

האר"י הקדוש? כי היתה בו מדה זו של התחזקות! למה היה הבעל שם טוב הקדוש הבעל שם טוב הקדוש? כי היתה בו מדה זו של התחזקות! למה היה רבנו הקדוש – רבנו הקדוש! כי היתה בו מדה זו של התחזקות! ומה אני מה שאני, כי היתה בו מדה זו של התחזקות!]

והבינו ממנו אז, אשר עם כל גדלת הצדיקים הקדושים האלו, לא זכו להגיע אל מדרגתם כי אם על ידי התחזקות - שחזקו את עצמם בכל מיני עצות, כי גם עליהם עבר מה שעבר. ובזהר הקדוש איתא: 'זכאה מאן דעייל ונפיק' וכו'; ודו"ק.

קג.

בזמן מוהרנ"ת ז"ל היה צדיק אחד, והיה מפרסם שמתענה משבת לשבת, והיה דרכו לישיב כל השבוע בבית המדרש ולמד בהתמדה, ופעם באמצע השבוע היה בבית המדרש כדרכו, ונחלש לבו מאד וכמעט שנגוע, והתישב בדעתו, שהוא מכרח לשבר את התענית וללכת לאכול. אך מרב חלישות לבו שתקפו רעבון - לא יכל ללכת לביתו, ונתישב, היות ששם בבית המדרש מנחות המצות של הערוב, ועל כן

הלך ונטל ידיו וברך ואכלם. ובעת הזאת היה השמש של בית המדרש בעזרת נשים, והוא ראה זאת איך שהצדיק אוכל את המצות, והתחיל לצעק עליו: "אתה צבוע" וכו', ופרסם בכל העיר שזה האיש הוא צבוע ולא צדיק, וחרפו ובישו מאד, ומרב בזיונות וחלישות הדעת שהיו לו, נפל ממדרגתו לגמרי. ואמר אז מוהרנ"ת ז"ל: "ווען ער זאל האבן אונזערע דבורים, און אונזערע שמועסין, און אונזערע התחזקות - וואלט ער נישט אוועק גיפאלען!" [אם היו לו את הדבורים שלנו, את השיחות שלנו, את ההתחזקות שלנו – לא היה נופל]. כי אדרבה! עכשו, כשכל בני העיר מזלזלים בו ומבישים אותו, דיקא עכשו הוא יכול לעבוד אותו יתברך בלב אמת, בלי שום פניות.

קד.

פעם אחת, ביום התענית, התענה אחד מתלמידי מוהרנ"ת ז"ל, ובלילה כשבא לביתו לא מצא תכף ומיד לאכל, והתחיל לריב עם אשתו עד שנתהוה מזה מחלקת גדולה, ומרב מרירות לבו ברח מביתו ובא אל מוהרנ"ת ז"ל.

וחכם עדיף מנביא, תכף ומיד כשנכנס לחדרו של מוהרנ"ת ז"ל וראהו כל כך מעצב, הבין את הכל, ואמר לו: מסתמא

התענית היום ולא מצאת תכף ומיד מה לאכל, והתעוררה על ידי זה מחלקת וכו'. ואמר לו אז, בכל דבר שבקדשה שהאדם עושה, ובפרט דבר של מסירת נפש, כבר עומד הסמ"ך מ"ם שם לתופסו במצודתו, ועל כן כשאדם עושה איזה דבר של מסירות נפש, צריך לשמור את עצמו מהסמ"ך מ"ם מאד שלא יפילו בעצבות או בכעס, רק תכף ומיד אחר הדבר שבקדשה צריכים התחזקות עצומה מאד מאד - לחזק את עצמו בכל האפנים, ויזהר מעצבות ומכעס והקפדה, יהיה מה שיהיה, וידון את הכל לכף זכות.

קה.

מוהרנ"ת ז"ל, אף שהיה ידוע כבעל לב נשבר, שפל ועניו, אף על פי כן היה תמיד בפנים שוחקות, וצהלתו היתה על פניו ומקבל את כל אדם בסבר פנים יפות אף את השונאים שלו, ופניו היה תמיד מאירות באדמימות גדולה עד שמי שהסתכל על פניו היה לו הרהור תשובה.

[עין במה שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן יט): צריך לזכך את הפנים שיוכל כל אחד לראות את פניו בפנים שלו כמו במראה, עד אשר בלא תוכחה ובלא מוסר יתחרט חברו תכף על מעשיו רק ממה שיביט בפנים שלו, כי על ידי

שיביט בפנים שלו, יראה את עצמו כמו במראה איך פניו משקע בחשך וכו' עין שם. ועין עוד (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן כג): 'פנים דקדשה הם אנפין נהורין, בחינת חיים, בחינת שמחה' וכו' עין שם. וכן (עין בלקוטי מוהרן חלק א' סימן קנג): 'אם התלמיד יש לו פנים, הינו בחינת אנפין נהורין, בחינת מראה מלטשת, אזי יכול לקבל פנים, לקבל אור פני הרב, ואזי ראוי שהרב יתראה עצמו בתוך פני התלמיד המקבל פניו, כמו בכל מראה מלטשת שכל העומד כנגדה רואה את עצמו בתוך המראה'.

קו.

מוהרנ"ת ז"ל היתה לו את המדה שהגמרא אומרת על רב, שכל ימיו לא הסתכל מחוץ לארבע אמותיו.

קז.

פעם אחת הלך מוהרנ"ת ז"ל עם עוד אחד מאנשי שלומנו בשדה, ועמד והסתכל הרבה על הארץ, ושאלו האיש שהלך עמו: מה הוא מסתכל ומתבונן בהארץ כל כך? והשיב לו: "כל אדם, קדם שנכנס לדירה לדור, הוא מתבונן היטב איך

יגור בה וכו', הלא סוף אדם למות ותהיה דירתו בארץ, על כן אני מתבונן ומסתכל היטב להזכיר את עצמי את יום המיתה" וכו'.

קח.

ופעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל: 'הכל יכול לציר לעצמו, אבל לא הברוך הבא הראשון בקבר'.

קט.

דעתו של מוהרנ"ת ז"ל היתה, שלכל אחד תהיה מוכנת צואה, כי לא ידע האדם מה יולד יום. ובפרטיות אלו העשירים שיש להם עשירות גדולה, בודאי ראוי שתהיה להם מוכנת צואה, כדי שלא תפרץ מחלקת אחר כך בין היורשים. ואמר, שזו היא סגלה לאריכות ימים. והיו הרבה מאנשי שלומנו שהכינו לעצמם גם תכריכים וקרקע לקבורה, והכל, כדי להכניס היטב בלב, שהעולם עובר, ולא באנו אל זה העולם כדי להשאר כאן, רק לסגל בתורה ובמצוות ולזכות להכירו יתברך מכל דבר וכו', ויהיה מוכן לקראת היום שיקראו לו ויצטרך להפשיט את גופו הגשמי, ויתלבש בגוף רוחני, כפי יגיעתו ועבודתו בעבודת השם יתברך.

קי.

פעם אחת ישבו המחקרים אצל מוהרנ"ת ז"ל, ושאלו ממנו הסבר במאמרם ז"ל (ברכות יח:): 'קשה רמה למת כמחט בבשר החי'. והסביר להם בסברה ישרה ובדעת ושכל טוב. וישב שם גם אחד מאנשי שלומנו, ואמר, עתה גם לי נתישב זה הענין היטב. והקפיד עליו מוהרנ"ת ז"ל, ואמר, הם צריכים פרוש, אבל אתה אינך צריך שום פרושים, כי אצלי, אם הגמרא אומרת זאת, אני יודע: - **"זאגט גא'ט אזוי"** [השם יתברך אומר כן], ומה יש לחשב עוד? ובזה הכניס בו אמונה פשוטה במאמרי חז"ל הקדושים.

קיא.

מוהרנ"ת ז"ל נסע פעם בחרף בדרך עם ר' אפרים בר' נחמן ז"ל, והיה קור קשה מאד, והיה להם צער גדול. וגנח ר' אפרים, ואמר: **"ווי קומט מען שוין א היים"** [הלואי ונבוא כבר הביתה], ענה מוהרנ"ת ז"ל: **"מה יהיה לך כבר כשתגיע הביתה - תהיינה לך דאגות אחרות, אבל אני רוצה לבוא לבית האמתי"** - **"ווי איז מען שוין זוכה צו קומען אין די אמת'ע היים"**; זאת אומרת, להגיע בשלום לעולם האמת.

[כל כך הכניס זכרון עלמא דאתי בתלמידיו, אשריהם ואשרי חלקם, שתמיד זכרו על אחריתם].

קיב.

ופעם אחת נסע מוהרנ"ת ז"ל עם אחד שהיה סוחר קמח בעגלה שלו, והעגלה הובילה קמח, ולפתע החלו לרדת גשמים עזים, והקמח לא היה מכסה היטב, והתחיל להעשות ממנו בצק. והסוחר התאנח: "**אוי, אוי, ווי קומט מען שוין אין קרעטשמע**". [אוי, אוי, מתי נגיע כבר אל הפנדק]. וכשירד גשם, אז הסוסים הולכים לאט מרב בוץ שיש בדרכים, והתחיל להתאנח עוד יותר ויותר: "מה יהיה ממנו עכשו" וכו'. ענה ואמר לו מוהרנ"ת: "התכלית שלך נגמרת בקרעטשמע, אבל התכלית שלי היא רחוקה רחוקה וכו', זאת אומרת, בעלמא דאתי, וצריכים להתאנח: אוי, אוי, מה יהיה ממני עד שאזכה להגיע לשם".

קיג.

מוהרנ"ת ז"ל בתחלת התקרבותו התאונן פעם לפני רבנו ז"ל שלא התפלל כל כך בכונה ביום הכפורים. וענה לו רבנו ז"ל: "**אז מ'דאווענט נישט יום כפור, דאווענט מען צו מארגן ביי גאט'ס נאמען**". [אם לא מתפללים ביום כפור,

מתפללים למחרת בשם ה' [הינו למחרת יום הכפורים הנקרא "שם ה'". הינו, שהיא התחזקות גדולה שלא לפול בדעתו כלל משום דבר, ואם לא התפללת היום היטב - תתפלל למחר היטב, ולא להחליש רוחו ודעתו בשביל זה.

קיד.

פעם אחת אמרו אנשי שלומנו לפני מוהרנ"ת ז"ל, שהרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב ז"ל אמר: **"אז עס קומט די הייליגע טעג שטעכט איהם די פלייצעס פאר אימה ופחד פון יום הדין"**. [כאשר מגיעים הימים הנוראים, דוקרות לו הכתפים מרב אימה ופחד מיום הדין].
ואמר על זה מוהרנ"ת ז"ל: **"ווי אזוי דארף שוין שטעכין אז מען פילט גארנישט אז עס שטעכט"**. [כמה כבר צריך לדקר, כאשר בכלל לא מרגישים שראוי לדקר...].

קטו.

מוהרנ"ת ז"ל, היה דרכו לילך בחצות לילה למקוה קדם אמירתו תקון חצות, חוץ ממה שהיה הולך קדם התפלה בבקר. והמקוה בברסלב היה רחוק מביתו, ובלילות החרף כשהקר גדול, היתה ממש מסירות נפש ללכת אז למקוה, אף על פי כן, היה הולך בחצות לילה. ואשת הבלן,

כשראתה את גדל מסירות נפשו בשביל מקוה, רחמה עליו, והיתה מכינה לו בכל לילה כלי של חמין - שיוכל להחם רגליו כשיצא מהטבילה, וזו היתה גמילות חסד גדולה עבורו. ונודע למתנגדים מה שעשתה, ועמדו וסלקו את הבלן מפרנסתו, וגם מדירתו שהיתה שיכת למקוה, וזה היה באמצע החרף, ולא היה להם לאן לפנות, והקר היה גדול מאד, ואשת הבלן באה אל מוהרנ"ת ז"ל בטענה גדולה: "היתכן? הרי רק בגללכם עשו לי זאת, השתדלו לעזור לי". ענה לה מוהרנ"ת ז"ל: "מה אני יכול לעזור לכם? כסף אין לי... רק זאת אוכל לעשות בעבורכם, שלחו אלי את שני הבנים שלכם, ואני אלמד אותם". וכך הוה, ששלחה שני בניה ולמד אותם, עד שנעשו מגדולי תלמידיו, והם היו האחים ר' משה ברסלבר ור' זנוויל, שהיו תלמידים מבהקים של מוהרנ"ת ז"ל.

קטז.

פעם אחת דבר מוהרנ"ת ז"ל, דבורים נוראים מאד מאד מהתכלית הנצחית בהתעוררות גדולה, ואנשי שלומנו התעוררו והתלהבו מאד מאד, ענה ואמר להם: "איך מגיעים אלינו דבורים חמים כאלו? אלא משום שאנו עשרה אנשים,

ובעשרה שכינתא שריא, על כן באים אלינו דבורים כאלו, ומדבורים אלו נעשים ספרים בעלמא דאתי, כמו שכתוב (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון" וגו'. ובלקוטי מוהר"ן (חלק ב' סימן ז') איתא, כשימלאו ימיו יהיה מתלבש הדבור בו כאלו לא מת וכו', עין שם.

ק"ז.

רבנו ז"ל אמר, בקבר שקט מאד, ושומעים איך התולעים רוחשים, אוי לאותו צער וכו'. אמנם מוהרנ"ת ז"ל אמר, שאדם שילמד לקוטי מוהר"ן, אליו לא יוכלו לגשת התולעים, משום שיאמרו שלעצמות כאלו אי אפשר לנו לגשת כלל, כי רבנו ז"ל אמר, שספרו יעורר ויבקע את קשי הגידין, ויהיו נעשים בעלי תשובה גמורים על ידי ספרו. ופעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל לאברך אחד: "יונגערמאן חזר 'לקוטי מוהר"ן', ווארום אין דעם גוף וואס עס איז דא דער 'לקוטי מוהר"ן', וועלן די ווערים אין גרוב נישט צו קומען" [אברך, חזור על לקוטי מוהר"ן, כי בגוף שיהיה לקוטי מוהר"ן, התולעים בקבר לא יגשן].

ק"ח.

כמה פעמים כשבאו אל מוהרנ"ת ז"ל והתעוררו מאד מאד, ואמרו הלא זה הוא הרבי בעצמו! וכשהרגיש זאת צעק: **"איך ווייס אז איך בין נישט דער רבי"**; [אני יודע שאני לא הרבי], כל כך ברח מפרסום של שקר, והכניס בדעת אנשי שלומנו שלא יעלה בדעתם לעשות איזו ישות ממנו. ופעם אחת בסעודה שלישית, בהגיעו אל הזמירות: "הני כלבין דחציפין" ... צעק: **"כלב... ארויס! כלב... ארויס!"** [כלב החוצה, כלב החוצה]. כי כשנכנסת באדם איזו ישות והתנשאות, צריך לידע שהוא בכלל הני כלבין דחציפין כמו שכתוב (ישעיה נו, יא): "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רעים" - שהם המפרסמים של שקר.

קיט.

מוהרנ"ת ז"ל הלך פעם לנחם אבלים אצל אחד מאנשי שלומנו בעיר ברסלב, וספרו אז למוהרנ"ת ז"ל שפעם אחת הלכו תלמידי הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לנחם איזה אבל, ודברו ביניהם מרבם הבעל שם טוב ז"ל, והתלהבו כל כך, עד ששכחו שהם מצויים אצל אבל, והתחילו לרקד, וגם האבל שכח את עצמו שהוא אבל ורקד עמהם. ענה מוהרנ"ת ז"ל, גם כשמדברים מרבנו ז"ל יכול להיות דבר

זה, כי הדבור מרבנו ז"ל מעורר את הלב מאד בתשוקה
עצומה אליו יתברך, ומכניס בו הרהור תשובה.

קכ.

מוהרנ"ת ז"ל אמר פעם אחת: "ווי איך זעה א חסרון,
אדער איך האב גאר נישט גיהאט התבודדות, אדער צו
ווייניג התבודדות". [כשאני רואה איזה חסרון באיזה דבר,
או שלא היתה לי התבודדות, או שהיתה לי אבל לא
מספיק]. כי כשאדם מתבודד עמו יתברך, אז בא לבטול כזה
- שאינו רואה שום דבר רק אותו יתברך, ועל כן כשעדין
רואה איזה חסרון, בידוע שלא התבודד באמת.

קכא.

פעם אחת הסביר מוהרנ"ת ז"ל לפני אנשי שלומנו את
התורה 'אזמרה' (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן רפב), ואמר
אז, אם אני דן את אחד לכף חובה חס ושלום, הרי אני סוגר
לפניו את כל הדרכים לשוב אליו יתברך, אבל אם אני דן את
אחד לכף זכות, אני משאיר לו דרך לשוב בתשובה.

קכב.

מוהרנ"ת ז"ל היה רגיל מאד לומר בכל פעם לאנשי שלומנו, "נאהר 'אזמרה', נאהר 'אזמרה'" [רק אזמרה, רק אזמרה], הינו ללכת עם ההתגלות הנוראה שגלה לנו רבנו ז"ל על פסוק 'אזמרה לאלקי בעודי' - לדון את עצמו ואת אחרים תמיד לכף זכות, ולמצא בעצמו ובאחרים נקדות טובות. [ועין בלקוטי הלכות (השכמת הבקר הלכה א') שגלה שם, אשר זו תהיה עבודת משיח - לחפש ולמצא אצל כל אחד נקדה טובה, ועל ידי זה יעלהו ויקרבו אליו יתברך].

קכג.

בעת ששלח מוהרנ"ת ז"ל להדפיס את ספרו 'לקוטי הלכות', ענה ואמר: 'מזה שאינו חושב על תכליתו האחרון מה יהיה בסופו כשיהיה שוכב על הארץ וכו' - מזה איני מדבר כלל, כי זה הוא דומה לבהמה, רק מי שחושב היטב מה יהיה בסופו, ולבו חושק וכוסף מאד לעבודת השם יתברך, ובודאי נעשה עמו מה שנעשה, כי ההתגברות גדולה מאד מאד, כידוע לנו, בשביל זה האיש חברתי את ספרי, כי אותו יחזקו דברי ואותו יאמצו'. כמובן כל זה לבקי בדבריו הקדושים.

קכד.

מוהרנ"ת ז"ל אמר, שלספורי תולדותיו של רבנו ז"ל קרא בשם "חיי מוהר"ן", ולספורי תולדותיו קרא בשם "ימי נתן", כי רבנו ז"ל זכה באמת לחיות בכל פעם חיים חדשים בהשגות נוראות וכו' ועל כן נאה לקרותו 'חיי מוהר"ן'. אבל אני זכיתי בכחו ועצותיו של רבנו ז"ל לשמר על הימים, ולמלאות כל יום עם טוב אמתי ונצחי, על כן נאה לקרותו "ימי נתן".

שיחות מר' נחמן טולטשינער

קכה.

ר' נחמן טולטשינער נולד בשנת תקע"ד, והתיתם מאביו ואמו בהיותו עדין בגיל צעיר. וכדרך יתום שאין לו מי שישגיח עליו וילמד עמו, מתגדל באפן פשוט, בלי חנוך ובלי למוד, כן היה עם ר' נחמן, שהיה מסתובב ממקום למקום וכו', ואף שגדל אצל דודו ר' ראובן יוסף מהייסין, שהיה

מאנשי שלומנו, אף על פי כן לא היה דבר שיוכל לקרבו אל הקדשה וכו'.

קכו.

מוהרנ"ת ז"ל בכל פעם בבואו להייסין, היה מתאכסן אצל ר' ראובן יוסף. פעם אחת היה מוהרנ"ת ז"ל בפורים בהייסין, והתאכסן אז אצל ר' ראובן יוסף, ועשו סעדה גדולה סעדת פורים וישבו אז שם כל אנשי שלומנו מהייסין, ומוהרנ"ת ז"ל אמר לפניהם דרוש ארוך מהתכלית הנצחית כדרכו, ולהב את לבבם אליו יתברך בהתעוררות והתחזקות נפלאה. ולבסוף אמר בזה הלשון: **"די וועלט איז נישט, און מען קען זי נישט בעקומען, תורה און תפלה איז יא און מען קען דאס יא בעקומען"**; [העולם הזה הוא 'לא', ואי אפשר לקבל אותו, תורה ותפלה הם 'כן', ואותן אפשר לקבל]. ור' נחמן טולטשינער היה אז גם כן מהמסבים, וכששמע דבורים אלו יוצאים מפי מוהרנ"ת ז"ל בלהבת אש, נכנס בעמק לבו ונסכם בדעתו, שהוא כבר ישאר עם מוהרנ"ת ז"ל תמיד. וכן היה, התחיל ללכת אחריו ולשמע תורה ושיחות מפיו.

קכז.

אחר כך סבב השם יתברך אשר ר' נחמן טולטשינער ז"ל
נשא לאשה בת של אחד מתושבי ברסלב, והתאפשר לו
לקיים מחשבתו ורצונו, כי היה קרוב אל מוהרנ"ת ז"ל בכל
עת לשמשו ולקבל מאתו דברי אלקים חיים ושיחות
מהתכלית הנצחית. אך לא ארכו לו הימים שם, כי זוגתו
שבקה לו חיים, ולקח אשה מהעיר טולטשין שהיא קרובה
לברסלב כשתי פרסאות.

קכח.

אף על פי כן, היה שוקד מאד על דלתי מוהרנ"ת ז"ל, ודרכו
היה שהיה נוסע פעמים בכל חדש לעיר ברסלב להיות אצל
מוהרנ"ת ז"ל, הינו שבת אחת שבת בביתו בטולטשין,
ושבת אחת בבית מוהרנ"ת ז"ל בברסלב, עם קצת ימים
קדם השבת וכן לאחריו, חוץ מהנסיעות הארוכות מאד שנסע
עם מוהרנ"ת ז"ל אל מקומות רחוקים.

קכט.

אשתו השניה היתה קדם משרתת ביתה של הצדקת אדל
בת רבנו ז"ל, ובעת החפה טפחה על כתפה של הכלה,

ואמרה לה: "איך האב דיר גיגעבן איין ערליכער מאן";
[נתתי לך בעל כשר]

קל.

ומרב שקידתו על דלתי מוהרנ"ת ז"ל, והוא ז"ל האיר בו דבוריו הקדושים, זכה להגיע אל מדרגות רבות בעבודת השם יתברך בתמימות ובפשיטות גמורה, עד שכאשר בקשו ממנו אנשי שלומנו פעם אחת שיספר אלו מופתים מרבנו ז"ל, כפי ששמע ממוהרנ"ת ז"ל, אמר: "מופתים? א מופת בין איך"! [אני בעצמי מופת], כי על ידי עצותיו של רבנו ז"ל זכה להתהפך מההפך אל ההפך, זהו מופת גדול, ואין לך מופת גדול מזה - להפך דעת בעל בחירה, עד שתמיד ישתוקק ויכסוף אליו יתברך.

קלא.

ובכל אנשי שלומנו, לא נמצא כמוהו, אחד שישימש כל כך את מוהרנ"ת ז"ל, והוא אשר קבל ממנו את כל הדבורים הנמסרים מפה לפה, המכרחים לדעת אותם כדי להבין את הדבורים שבכתב, וגם את רוב הדבורים שנדפסו ב'לקוטי הלכות' - זכה לשמוע אותם מפי קדשו של מוהרנ"ת ז"ל.

קלב.

ומרב הרגשתו שזכה להרגיש בהם, קבל על עצמו להעתיק את כל חלקי ה'לקוטי הלכות' - שיהיו ראויים לדפוס. כי מכתב יד מוהרנ"ת ז"ל היה קשה להדפיס, כי כתבם במהירות גדולה, ועל פי רוב נדבקו האותיות זו לזו, וטרח ויגע בזה כמה שנים עד שזכה לסים אותם, וזאת היתה סבה לטובה, שבגין כך, אחר כך - הכל נדפס. [ובנו ר' אברהם, היה רגיל לומר על אביו את מה שאמר רבנו על מוהרנ"ת: "ווען נישט ער, וואלט פון מיר נישט געבליבען איין בלעטל שמות"; [אם לא הוא לא היה נשאר ממני דף אחד שמות – גניזה], זהו סובב גם על אביו, כי לולא הוא, לא היה נדפס כלל].

קלג.

בעת שגמר העתקת את כל חלקי ה'לקוטי הלכות', שאלו מוהרנ"ת ז"ל: האם היתה לך איזו התנוצצות אלקות בספרי? וענה לו: הן. והיה רגיל לספר, שכמה פעמים, מרב הרגשת ההתנוצצות האלקות שזכה להרגיש באמצע ההעתיקה, מרב אור, היה מכרח להניח את הקלמוס מתוך ידו, ולהפסיק לגמרי את הכתיבה.

קלד.

אחר כך חגר מתניו להדפיס על כל פנים את הכרך הראשון (ארח חיים חלק א'), ועל זה התעורר מוהרנ"ת ז"ל לתן לו קצת על הוצאות הדרך לעיר יאס שבמדינת וואלחיי, וזוגתו כששמעה בטולטשין שנסע למדינת וואלחיי, נסעה לברסלב להודיע למוהרנ"ת ז"ל שאם לא יספיק לה, על כל פנים, בלחם צר ומים לחץ, תגוע, חס ושלום, ברעב, היא וזרעה. והכרח מוהרנ"ת ז"ל לכתב לבנו ר' יצחק ז"ל מטולטשין שיתן לה בכל שבוע איזה סכום, באפן שתתפרנס על כל פנים בצמצום. וגם ר' נחמן, בכל משך הדרך, הרבה מאד לצמצם ולמעט בהוצאות, והלך הרבה רגלי, כדי לא להכביד הוצאות על מוהרנ"ת ז"ל, כפי עצם עניותו והסתרתו מכל העולם.

קלה.

בהיותו בעיר יאס, נצמא פעם בשבת מאד, ונכנס אל הרב לשתות, ונתן לו הרב שלום, ושאלו מאין אתם? והתירא לומר: 'מברסלב', ואמר לו: 'מטולטשין!' ושאלו: 'איפה זה?' ויאמר לו: 'סמוך לברסלב'. ויאמר לו הרב: 'אפשר קאנט איהר א ברסלבר חסיד ר' נת'לע'... [אולי אתם מכירים

חסידי ברסלב אחד – ר' נת'לע'...], והבין ר' נחמן שאינו מתנגד. וספר לו שהוא תלמידו, והוא נסע לפה כדי להדפיס את ספרו. והביט בדפי הספר, ואמר: **"עס איז דעם רבינ'ס מח און ר' נתנ'ס מויל"**. [זהו המח של הרבי עם הפה של ר' נתן] ואחר כך כשחזר, ספר זאת למוהרנ"ת ז"ל, ענה מוהרנ"ת ז"ל: "גם אני אומר זאת על ה'לקוטי הלכות' שלי - **דעם רבינ'ס מח און מיין מויל"** [המח של רבנו והפה שלי].

קלו.

זכה והדפיס שם את החלק הראשון מה'לקוטי הלכות' [וזו היתה צמיחת ישועה אחר כך על הדפסת כל החלקים]. ורצה לנסע חזרה אל עיר ברסלב עם הספרים, כדי להיות בחג השבועות אצל מוהרנ"ת ז"ל, ובאמצע הדרך שמע שבודקים בגבולות, ומחמת פחד נסע חזרה ערך עשרים ווערסט, ואכל שם בליל שבת קדש אצל אחד, ודבר עמו דבורים כאלו, וספר לו מרבנו ז"ל וממוהרנ"ת ז"ל, והראה לו את ה'לקוטי הלכות' שנדפס, והתלהב האיש מאד. ואמר: 'עם ספרים כאלו הייתי הולך ונוסע דרך כל הגבולות אפלו באמצע היום בלי שום פחד'. והתעורר ר' נחמן מדבורים אלו, ותכף ומיד ביום ראשון נסע לדרכו ובא לביתו בשלום.

וספר זאת למוהרנ"ת ז"ל. ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל: "אתה היית צריך לישועה אצל הגבול, היית צריך להשאר ליד הגבול ולהתפלל ולחכות על רגע הישועה, מדוע ברכת? הלא כשיבוא הזמן של הישועה היית רחוק" וכו'.

קלז.

וכל ימיו היה לעזר גדול למוהרנ"ת ז"ל, ובפרט בשנות המחלקת, היה מהיחידים שמסר את נפשו ולא הסתכל על שום מונע ומעכב, ונסע בריש גלי אל מוהרנ"ת ז"ל, וחזק אותו הרבה. וזה נתן תקוה גדולה בלב מוהרנ"ת ז"ל על קיום אור רבנו ז"ל בעולם.

קלח.

ועל כן מסר לו מוהרנ"ת ז"ל כל מצפוני לבו, וגלה לו ענינים כאלו אשר לא גלה לשום בריה. עד שפעם אמר מוהרנ"ת ז"ל בפני אחד מאנשי שלומנו ר' אהרן בן ר' אברהם חיים ז"ל מאומן, בזה הלשון: "איך גרייט צו אלדינג מיט דער פען, דער נאך וועט נחמן טולטשינער אויך קענען פירען דאס רעדל"; [אני מכין את הכל עם העט, ואחר כך תהיה יכלת גם לר' נחמן טולטשינער להנהיג את הגלגל" (רצה לומר, את אנשי שלומנו)]. ומוהרנ"ת ז"ל היה רגיל לנסע

ולשבות בעירות אחרות בשבתות הקבועות שרבנו ז"ל היה נוסע, דהינו על שבת שירה לטירהאוויצא, ועל שבת נחמו לטשהרין, ועל עוד איזו שבת בחרף, ור' נחמן טולטשינער היה לפעמים נוסע עמו, אבל לא בקביעות. בשנה האחרונה קדם הסתלקותו, לקח עמו את ר' נחמן טולטשינער לכל הנסיעות, ואמר לו בזה הלשון: **דא ווייז איך דיר דעם וועג, איבער א יאר וועסטו שוין אליין וויסען**; [בזה אני מראה לך את הדרך, ובשנה הבאה תדע כבר לבד]. ואחר הסתלקות מוהרנ"ת ז"ל היה ר' נחמן טולטשינער נוסע גם כן אותן הנסיעות.

קלט.

בסוף ימיו של מוהרנ"ת ז"ל שאלוהו אנשי שלומנו: מי ימלא מקומו? ענה להם: **"דער וואס טראגט בא מיר פעמיניצעס"**. וכן היה, שר' נחמן טולטשינער, שהיה משמשו בחייו ולא מש מתוך אהלו - מלא מקום מוהרנ"ת, והיה דר באומן סמוך לקלויז בתור גבאי וחזן, וגם משגיח על ה'נר תמיד' שדלק על ציונו הקדוש.

קמ.

מיום ששמע פעם אחת ממוהרנ"ת ז"ל שיחה ארכה ממעלת הדלקת נר תמיד על ציון רבנו ז"ל, אשר מוהרנ"ת ז"ל היה הראשון שיסד דבר זה, השתוקק מאד מאד לזכות במצוה זו, ומיום בואו לעיר אומן היה זהיר בהדלקת הנר תמיד מידי יום ביומו. ובימים ההם היה הציון סגור והיה המפתח מנח בביתו של ר' נחמן.

קמא.

ופעם רצו אנשי שלומנו לעשות לו פעלץ חדש, כי היה לו פעלץ ישן וקרוע. ולא רצה, ואמר שאם יעשו לו חדש, אז יהיה זהיר לא לטנפו עם השמן, ולא יוכל כל כך להזהר על הדלקת הנר תמיד.

קמב.

וכל כך היה נזהר בהדלקת הנר תמיד, עד שאמרו אנשי שלומנו, שבימיו - מעולם לא היה כבוי הנר תמיד, כי ברב שקידתו על הדלקת הנר תמיד - חקר ודרש גם בדבר הפתילה והכלי איך לעשותה וכו'. [אגב, מנהג אנשי שלומנו בכל בית מדרש על שם רבנו ז"ל, מדליקים גם כן נר תמיד משמן זית, ויש גבאי הזהיר בזה ומקבץ מעות על שמן זית].

קמג.

פעם אחת בליל שבת קדש פרשת בשלח (שנקראת 'שבת שירה') הלך ר' נחמן טולטשינער עם מוהרנ"ת ז"ל על שמחת בן זכר בבית איש אחד שהיתה לו הכרות עם מוהרנ"ת ז"ל. והיה שם בבית חזן אחד, ומוהרנ"ת ז"ל בקש ממנו לנגן לכבוד שמחת שבת. וזה החזן היה מצד המתנגדים, וכדי להכעיס למוהרנ"ת ז"ל - לא רצה בשום אופן לנגן. וענה מוהרנ"ת ז"ל לר' נחמן טולטשינער ז"ל: **זינג דו!** [נגן אתה], והתחיל לנגן, ושר את השירה בנעימה נפלאה לכל אזן השומע, ומוהרנ"ת ז"ל אמר לו אחר כך: "לא ידעתי כלל, הלא יש ביכלתך לנגן!" והחזן הנ"ל התביש אחר כך לפני כל העומדים שם. וספר הרב מטשהרין ז"ל ששמע מאנשים הבקיאים בר' נחמן טולטשינער ז"ל בימי בחרותו, שבאמת לא היה לו כלל בתחלת ימיו קול נגינה נפלאה כזה. ומאז והלאה התחיל לנגן לפני מוהרנ"ת ז"ל בסעדת שבת, וכדומה. ואף על פי כן לפני העמוד נתירא מוהרנ"ת ז"ל להעמידו, יען אשר ידע שברב תבערת לבבו והרגשתו בדבורי התפלה ובתוספת אימתא דציבורא, יכול להגביה קולו עד שהראה שלו תנזק [כמו שנזדמן לפעמים

בין החזנים], ואף על פי כן, אחר פטירת מוהרנ"ת ז"ל, התעוררו אנשי שלומנו להעמידו לפני העמוד בראש השנה ויום הכפורים.

קמד.

ההתעוררות שעורר ר' נחמן טולטשינער ז"ל בתפלתו שהתפלל לפני העמוד - זה אין לשער. ואנשי שלומנו אמרו, כשהיה מתפלל הרגישו איך נשמה בלי גוף - עומדת ומתחננת לפניו יתברך. והגביר ר' אבא מטשהרין הוכיח פעם אחד לחתנו אברהם ייבין אשר לא נסע לאומן על ראש השנה, ואמר לו, שאם לא היינו זוכים באומן רק לשמוע תפלת ר' נחמן שבמוסף ראש השנה, גם כן כדאי לנסע. וכל אנשי אומן, אפלו המתנגדים - היו נבהלים ומשתוממים בשמעם את נגינתו ותפלתו.

קמה.

ובנו ר' אברהם ז"ל אמר פעם: "אבי היה מנגן גדול, והתאים המלים עם הנגון".

קמו.

בתחלה היו אנשי שלומנו יראים לשלח אותו אל העמוד בראש השנה, כי עוד לא התפלל בשום פעם לפני העמוד,

ולא ידעו איך יתפלל, וכשנכנס לגור בעיר ברסלב בשנת תר"ח, הסכימו לשלח אותו אל העמוד ביום הכפורים. וכששמעו תפלתו בהשתפכות הנפש ובמתיקות כזו, החליטו, שבשנה הבאה יתפלל כבר בראש השנה גם כן לפני העמוד, וכן היה.

קמז.

תפלתו היתה במתיקות עצומה כעין שמובא ב'לקוטי מוהר"ן' (חלק א' סימן נ): מין מתיקין. ואנשי שלומנו אמרו עליו, שהוא מתפלל עם ה'לקוטי הלכות', הינו שבפסוקי התפלה הרגישו שהוא אומר אותם עם כל הדבורים שיש עליהם ב'לקוטי הלכות'.

קמח.

ר' נחמן טולטשינער היה בעל ישוב הדעת גדול יוצא מן הכלל, וזכה לזה על ידי ברכתו של מוהרנ"ת ז"ל, שפעם אחת נסעו ביחד לאיזה עיר, בדרך היה שלג גדול וקר חזק, ופתאום בא רוח חזק ונפל הכובע העליון של מוהרנ"ת ז"ל, ורדף ר' נחמן אחריו מאד ביגיעה גדולה, עד שהשיג אותו והביאו לפני מוהרנ"ת ז"ל. ונהנה מוהרנ"ת ז"ל מזה מאד, כי להכנס לעיר בלי כובע עליון הוא בזיון גדול, ובפרט שאז היה

בעצם המחלקת. וברכו מוהרנ"ת ז"ל בזה הלשון: "דיין קאפ זאל רוהען אויפן ארט" [ינוח ראשך על מקומן].

קמט.

ופעם אחת היה ר' יצחק בן מוהרנ"ת ז"ל אצל אביו בברסלב, ואבד שם את כספי הדאר, והצטער מאד מאד, וחפש ולא מצא, וגדל צערו אז ביותר, כי היה הפסד גדול. ענה לו מוהרנ"ת ז"ל: זארג נישט! [אל תדאג] ר' נחמן טולטשינער יצא לחפש וימצאנו. וכן היה ר' נחמן יצא וחפש ומצאם בין האשפה, והחיה את כלם. ואמרו אנשי שלומנו: באמת, היתה בזה ברכת מוהרנ"ת ז"ל שהבטיח שימצאנו, אך הסבה היתה על ידי ר' נחמן שהיה בעל ישוב הדעת גדול, ועל ידי ישוב הדעת יכולים להצליח בכל דבר. כי הדרך, כשאדם בצער ועגמת נפש - הוא מבהל ומבלבל מאד וכו', אך בנחת ובישוב הדעת, הכל הולך בדרך אחר לגמרי.

קנ.

והיה רגיל לומר אחר פטירת מוהרנ"ת ז"ל לאנשי שלומנו על אנשי טירהאויצא שהיו עובדי השם גדולים מאד: -

"עובדים זיינען זיי, אבער אן עצה דארף מען פרעגן מיר".
[הם 'עובדים' באמת, אבל עצה צריך לשאול אותי].

קנא.

פעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל לר' אפרים בן ר' נפתלי ז"ל:
"דו פרויקע מיט דיין קעפילע, זאל איך זיך רעכטן אז
'נחמן' האט מער געפיל אין 'לקוטי מוהר"ן' ווי דו". [אתה
פרויקע (כנוי לאפרים) עם הראש שלך, הייתי מעלה על
דעתי שלנחמן יהיה יותר הרגשה בספר הקדוש לקוטי
מוהר"ן מאשר לך?], כי זכה להארה וידיעה נפלאה
בה'לקוטי מוהר"ן', עד שהיה הרב מטשהרין ז"ל מסתיר את
עצמו אחורי הדלת לשמוע אותו, כי תכף ומיד כשנכנס,
הפסיק ר' נחמן ומסר להרב שהוא ילמד. אך הרב השתוקק
כל כך לשמע דבוריו, לכן הסתיר את עצמו אחורי הדלת.

קנב.

בדרך כלל היה ר' נחמן טולטשינער בעל מזג טוב מאד
וסבלן גדול, ותמיד שתק למחרפיו, ובזה היה חדוש נפלא.
ולכן הצליח כל כך, כי רבנו ז"ל מביא (לקוטי מוהר"ן חלק א'

סימן ו'), על ידי ששותקים למחרפו ולמבזו, זוכה לכבוד אלקים.

קנג.

פעם אחת היה נכד רבנו ז"ל בקלויז באומן, וכדרך ילד, השתובב מאד ורצה להפך ספסל גדול, אך מרב הכבד לא היה יכול, והתיגע עצמו בזה מאד. ונגש אליו ר' נחמן ואמר לו: "ווארט אויס, אינגעלע, איך וועל דיר העלפן איבער קערן די באנק" [חכה ילד, אני אעזר לך להפך את הספסל]. והתחיל לומר בקול רם ובנגון של התעוררות את הפסוק (איכה ג, כז): "טוב לגבר כי ישא על בנעוריו". והילד, כששמע זאת יוצא מפיו בתמימות ובפשיטות גדולה, התביש מאד, וספר כל ימיו, שזוכר היטב את כל המראה הזה, ובכל פעם שנזכר מזה, מתעורר מאד משנתו.

קנד.

ר' נחמן טולטשינער ז"ל ספר, שמוהרנ"ת ז"ל היה עני גדול. ופעם ביום חמישי עדין לא היה לו על שבת, והוא לא התבלבל מזה כלל, רק שם בטחונו בו יתברך, ובא אחד מכפר הסמוך ונתן לו רבל שהוא מאה קופיקס, ונתן מוהרנ"ת ז"ל את הרובל לר' נחמן שיפרט אותה לקופיקס,

ואמר לו שיתן לחמשה עניים מאנשי שלומנו לכל אחד עשרה קופיקס, וחצי רבל הניח לעצמו. [בעשרה קופיקס היה אפשר להכין לצרכי שבת בדחק]. מזה רואים גדלתו, אף שהיה עני בעצמו, והיה מטפל עם משפחה גדולה, וגדל כמה יתומים, אף על פי כן לא שכח שיש עוד עניים.

קנה.

ר' נחמן טולטשינער ז"ל נסע פעם אחת עם מוהרנ"ת ז"ל לציון רבנו ז"ל באומן, והניחו את החפצים בבית המדרש, ומוהרנ"ת ז"ל הזדרז ללכת אל הציון, ור' נחמן התחיל לרוץ אחריו, כי רצה ללכת עמו יחד. אך מוהרנ"ת ז"ל ראה שבגדו קרוע, ואמר לו: "שב פה עד שתתפר אותו ואחר כך תבוא". ואמר לו ר' נחמן אתפר אותו אחר כך, כי רצה ללכת עמו יחד. ענה לו מוהרנ"ת ז"ל: 'אם אין אתה מצית את רבנו ז"ל - למה אתה הולך אליו'; כי רבנו ז"ל הקפיד מאד לא לילך עם בגדים קרועים.

קנו.

ר' נחמן טולטשינער היה פעם אחת אצל מוהרנ"ת ז"ל בערב שבת קדש, וסדר את כל צרכי הבית. וכבר היה סמוך

להדלקת נרות של שבת, והוא היה מסתכל בכל פעם על השעון, כנהוג קדם השבת, לידע כמה יש זמן עוד עד שבת. וכשהגיעו חמש רגעים קדם השבת כבר גמר הכל, ואמר למוהרנ"ת ז"ל - גמרת. ויש עוד חמש רגעים עד שבת. והשיב מוהרנ"ת ז"ל: "**גרויסע פינף מינוט**", [חמש דקות גדולות], הינו שחמשה רגעים הם גדולים וארכים מאד מאד, ויכולים לזכות בהם טוב הרבה, אם מנצלים אותה בקדשה.

קנז.

ר' נחמן טולטשינער ספר, שפעם אחת היה בציון רבנו ז"ל, ושמע איך שר' חייקל ז"ל (החזן של רבנו ז"ל) בוכה מאד ומתבודד שם, ומבקש שיזכו בניו לסים את כל הש"ס: "**ווארום רבי, איך האב פון אייך אליין גיהערט, דאס ווער עס איז מסים ש"ס, ציט ער אויף זיך ארויף א צלם אלקים**". [כי שמעתי בעצמי ממכם, שכל מי שמסים ש"ס, ממשיך על עצמו צלם אלקים]. וזוהי הקבלה שמקבל מרבנו ז"ל, כשזוכים לסים את הש"ס - ממשיכים על עצמו צלם אלקים.

קנח.

ר' נחמן טולטשינער היה רגיל לומר, מה שאיתא ששואלים "צפית לישועה", ופרש רש"י: - לישועה כללית, כלומר הגאלה, בזה נכלל גם ששואלים את כל אדם בפרוש, כשהיית בצרה, אם היית מצפה לתשועת ה' ולא היית מתיאש.

קנט.

ר' נחמן טולטשינער למד פעם עם אנשי שלומנו את התורה ס"ז (בלקוטי מוהר"ן חלק ב'), וכשהגיע למלים: "**וזו בחינת העלמה**", החל לומר: השם יתברך הוא החיות של כל העולם, והוא כל כך נעלם... נעלם... נעלם... וכן הצדיק האמת כל כך נעלם... נעלם... נעלם... וזו בחינת העלמה... העלמה... העלמה... וספר אז, שזוכר את מוהרנ"ת ז"ל, שגם הוא כאשר למד את התורה הזאת ברבים, כשהגיע למלים הללו, גם כן משך הרבה תבת 'העלמה'. וספר לו מוהרנ"ת ז"ל, כי בעת שאמר רבנו ז"ל את התורה הזאת, גם כן משך הרבה תבת 'העלמה'. [וספר לי ר' לוי יצחק, שגם ר' אברהם בן ר' נחמן ז"ל כשהגיע ל"וזו בחינת העלמה" היה חוזר העלמה... העלמה... וכו'].

קס.

התמימות של ר' נחמן טולטשינער היתה עד להפליא, עד שכמה מאנשי שלומנו כנו אותו **"דער תם פון ספורי מעשיות"** [תם מספורי מעשיות]. תמיד היה בשמחה עצומה, והחיה את עצמו עם כל נקדה טובה שהיתה בו. וכן הכניס דבר זה בכל אנשי שלומנו, בעלי העסקים, שעסקו במשא ומתן, שיהיו תמיד בשמחה עצומה, ויחיו את עצמם עם כל נקדה טובה שיש בהם. והיה רגיל על לשונו דבורו של התם **"נאהר אן ליצנות"** [רק בלי ליצנות].

קסא.

על מצבתו נחקק: **'פה נטמן איש תם'** וכו'. ואמר על זה בנו רבי אליעזר, כן היא האמת, אבי היה איש תם, אך לא היו צריכים לחקוק דבר זה על מצבתו, כי היה מספיק לחקוק רק את שמו לבד. כל כך התרחקו לגמרי מחשש וריח של פרסום של שקר.

קסב.

ר' נחמן טולטשינער, על ידי גדל תמימותו שקבל ממוהרנ"ת ז"ל, זכה לחן אמת כזה, עד שכל דבורו היו בנעם וערבות כזו שהמשיך את לב כל שומעיו. והרב מטשהרין ז"ל היה רגיל לומר עליו, **"היינט שטייט איין דער 'נחל נובע מקור"**

חכמה' ביי ר' נחמן טולטשינער". [היום מתאכסן ה'נחל
נובע מקור חכמה' אצל ר' נחמן טולטשינער"].

קסג.

ר' נחמן טולטשינער ז"ל נהג כל ימי חייו לסיים בכל שבוע את
המדרש רבה מפרשת השבוע - כי בדרך זו הרגיל אותו
מוהרנ"ת ז"ל. והיה מפרש את המדרשים על פי תורת רבנו
ז"ל בחן ונעם כזה, שהפליא את כל השומעים. ופעם אמר לו
גדול אחד: "גם אני לומד מדרש, ומדוע איני מוצא שם את
מה שאתם מוצאים?" כי למודו היה בתמימות ובאמת
גדולה, עד שהאיר השם יתברך את עיניו וראה שם נפלאות.

קסד.

ר' נחמן טולטשינער ז"ל, ספר, שביותר הקפיד מוהרנ"ת ז"ל
על ליצנות יותר מהכל, ואמר, שעקר פתח הטמאה לפול
בבאר שחת, הוא על ידי ליצנות. ודבר רבנו ז"ל הוא
תמימות ופשיטות עמוקה מאד, מאד, עמק עמק מי ימצאנו,
ועל ידי מעט ליצנות - תכף ומיד מתרחקים מהתמימות
והפשיטות של רבנו ז"ל.

קסה.

וספר, שפעם אחת הלך אצל אחד מאנשי שלומנו שהיה עובד השם גדול, ותפלתו ארכה שעות שעות בדבקות גדולה, ורצה להתחמם אצלו בעבודת השם יתברך. אך היה נתפס גם בקלפת הווערטלעך [הבדיחות], אף שהיה עובד ה' גדול, היה רגיל גם באמירת בדיחות. וכשבא אל מוהרנ"ת ז"ל, אמר לו אז בזה הלשון: "לומר לך שלא תלך אליו – איני יכול, אבל אם אתה הולך אליו - אל תבוא אליו". כל כך הקפיד על איזה ווערטל או ליצנות.

קסו.

ואמר ר' נחמן טולטשינער ז"ל, שהבין אז מדבריו הקדושים שהאריך לו בזה, כי על ידי קלפת הליצנות והווערטלעך - מורידים מעצמו כל זיק של יראת שמים, ונפגמת אמונתו לגמרי, עד שכל בני העולם נעשים כלא בעיניו. ומתקים בו (תהלים עד, ט): "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ", כמו שפרשו רבנו ז"ל (שיחות הר"ן סימן לח) שמי שעושה ליצנות מבני אדם ומיראים אמתיים באמת, זה האפיקורסות הוא נגד השם יתברך בעצמו, אך שהם בושים לדבר בפרוש על השם יתברך, על כן הם מהפכים אפיקורסות שלהם לדבר על העולם, ובאמת בפנימיות כונתם עליו יתברך. כי

באמת כשיש לאדם אמונה שלמה אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל עצם שכינת עזו יתברך, אז לא היה מדבר ועושה ליצנות משום בריה שבעולם. ועל כן אמרו חז"ל (סוטה מב.): 'כת לצים אינם מקבלין פני שכינה', כי על ידי ליצנות הוא מסלק ממנו את השכינה שהיא האמונה הקדושה. ורבנו הקדוש צוה לבניו, אל תדורו בשכנציב, משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא (פסחים קיב.).

קסז.

ר' נחמן טולטשינער העיד, שכמה פעמים בא אל מוהרנ"ת ז"ל ומצאהו שישב אז בדבקות כזו, עד שמרב דבקות זלגו עיניו דמעות, והיו עיניו פתוחות, והסתכל עליו ושר לעצמו נגון של דבקות וגעגועים, והמראה הזה המשיך עליו יראה ואהבה גדולה על כל ימי חייו.

קסח.

ספר, שפעם אחת היה אצל מוהרנ"ת ז"ל בליל הסדר, וכשהגיע מוהרנ"ת ז"ל אל הפסקא 'ומורא גדול - זו גלוי שכינה', התחיל לצעק בדבקות גדולה ובעינים עצומות: "ומורא גדול" - 'זו גלוי שכינה', וחזר עליו הרבה פעמים עד

שנפל מהכסא והתעלף. [ואמר ר' אברהם ז"ל, כי על כן התעלף אז, כי ראה אז את השכינה ממש].

קסט.

ופעם אחד בא אל מוהרנ"ת ז"ל, וראה שהוא כותב, ולא רצה לבלבלו, והלך, ואחר כך כשחזר - ראה על השלחן את הכתב של התפלה "למה פניך תסתיר" (חלק א' תפלה נו), שהיה מלא דמעות.

קע.

מוהרנ"ת ז"ל אמר לר' נחמן טולטשינער ז"ל: "איך בין מקנא איין ערליכער איד, אויב דו ביסט איין ערליכער איד בין איך דיר מקנא. וואס מיינסטו, מיין איך איין ערליכער איד? וואס מער מען איז צו בראכן בא'זיך, אלץ גרעסער ערליכער איד איז מען". [אני מקנא ביהודי כשר, אם אתה יהודי כשר אני מקנא בך, מה אתה חושב שאני מתכון יהודי כשר, ככל שאדם יותר שבור בעצמו, כך הוא יכול יותר להיות איש כשר]. והיה בנו ר' אברהם ז"ל רגיל לחזר על זה, ואמר, בינתיים אמר זאת מוהרנ"ת ז"ל רק על אבי.

קעא.

בשנת תרי"ד, באותה תקופה, נחלש קצת ענין רבנו ז"ל, כי היה תשע שנים אחר הסתלקות מוהרנ"ת ז"ל, ועוד כמה מתלמידי רבנו ז"ל נפטרו, וגם אדל בת רבנו ז"ל נפטרה באותה שנה. אז קרא ר' נפתלי תלמיד רבנו ז"ל אל ר' נחמן טולטשינער ז"ל ואמר לו: "אני רואה, שבעיר טירהאויצא מתחיל לבער קצת דברי רבנו ז"ל, על כן - סע לשם. ונסע לשם ודבר עמהם הרבה מהתכלית ועשה אצלם התעוררות גדולה מאד". ושאלו אותו: מאין לכם דבורים אלו? והשיב להם: יש כתבים ממוהרנ"ת ז"ל (שהם ה'לקוטי הלכות'), ומנחים על "הבדיעם" ומתחילים להתרקב. ועשה אצלם התעוררות גדולה עד שהבטיחו לו על הוצאות להדפיסם. וכן נסע עוד להרבה מקומות מאנשי שלומנו, ועשה התעוררות להדפסה ונדבו כל אחד, עד שזכה במשך כמה שנים להדפיס את כל חלקי ה'לקוטי הלכות'.

קעב.

ר' נחמן טולטשינער היה גר בטולטשין ח"י שנים, ואחר כך בברסלב ח"י שנים, ואחר כך באומן ח"י שנים. וכשהיה גר באומן, היה הוא הגבאי שבקלויז ומשגיח על ה'נר תמיד'. ובנו ר' אברהם ז"ל, ביום היארצייט, כשהיה מזכיר את אביו

על ציונו הקדוש, היה מזכיר את זכותו שהיה המשגיח על הנר תמיד.

קעג.

ר' אייזיק מאומן ספר, שהוא היה בשעת הסתלקות ר' נחמן טולטשינער ז"ל, והיה אז בישוב הדעת נפלא. שלח אחר זוגתו, ואמר לה שהולך להסתלק וצוה לה שתבשל גריץ (מרק) עבור האנשים שיחזרו מהלויה שלו, כדי שיהיה להם מה לאכל. ותכף ומיד התחיל לומר: 'ברוך שמיה דמריה עלמא' וכו', וכשהגיע אל מלת: "ביה אנא רחיץ", צעק בקול, וחזר כמה פעמים: "ביה אנא רחיץ ביה אנא רחיץ" וכו'. ואחר כך כשסים, התחיל לומר: 'אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא', וכשהגיע אל מלת: "ואתה עתיד לטלה ממני" - יצאה נשמתו. וספרו החברא קדישא, שעדין לא ראו אדם שיסתלק עם ישוב הדעת כזה.

קעד.

ר' נחמן טולטשינער נפטר ביום כ"ו ניסן תרמ"ד. וכשחזרו אנשי שלומנו מקבורתו, נזכרו שבכ"ו בניסן הוא גם היארציט של יהושע בן נון. וכן התקים אצלו מה שכתוב על

יהושע שלא מש מתוך האהל, והוא קבל ממוהרנ"ת ז"ל את כל השארת רבנו ז"ל בשלמות, ומסרה אחר כך לבנו.

שִׁיחוֹת מֵר' אַבְרָהָם בֶּר' נַחֲמָן

קעה.

בן חכים היה לר' נחמן טולטשינער ז"ל ושמו ר' אברהם, נולד בשנת תר"ט. עוד מקטנותו היה דבוק באביו, וספג בעצמו מדרגת התמימות והפשיטות של אביו, ותמיד היה רגיל להסתכל על אביו, וכדרך ילד קטן שעושה הכל מה שאביו עושה, כן היה אצלו. כיון שראה איך שאביו מתבודד תמיד ומדבר אליו יתברך, כמו כן עשה הוא, ראה את אביו בוכה בפשוט ידים ורגלים, ומבקש ומפציר את השם יתברך שיזכה להיות כרצונו יתברך בלי שום טעיות ודמיונות, כמו כן עשה הוא. כששום בריה לא ראתה, התבודד ודבר עמו יתברך ובכה בכיות רבות שיזכה גם כן להיות איש כשר באמת כמו אביו. וככה בלה ימי קטנותו.

קעו.

ואחר כך כשגדל קצת, התחיל להתמיד מאד מאד בלמוד התורה הקדושה - שעורים כסדרן, כרצונו של רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן סימן עו). וכשהיה חוזר מהחדר, לא בקש מאמו לאכול, רק הלך אל ארון הספרים והוציא משניות או מדרש וכו' ולמד בהם עד שאמו קראה לו לאכול.

קעז.

ואביו ר' נחמן ז"ל השגיח עליו, וראה איך שהוא עובד ה' מקטנותו, ואמר לו: "אברהם! ברח לארץ ישראל, חוץ לארץ אינה סובלת קדשתך". והיה ר' אברהם מספר שהוא מתחרט כל ימיו שלא צית את אביו לנסע בימי קטנותו.

קעח.

כאשר גדל, קים תשובת הקנה, ולא דבר במשך שנים על גבי שנים עם אף אדם, עד שחשבו, שחס ושלום, נטל כח הדבור ממנו.

קעט.

והיה לוקח שק מלא ספרים, ובהם: תנ"ך, משניות, גמרא, שלחן ערוך, זהר הקדוש וספרי רבנו ז"ל וכו' וכו' על כתפו,

עם כמה לחמים, והיה יוצא במוצאי שבת קדש ליער על יד הנהר, שהיה לו שם מקום קבוע, ושם ישב עד ערב שבת קדש - כן התנהג כמה שנים רצופות.

קפ.

ושם התבודד בעמק היער - רחוק מישוב בני אדם, שנים על גבי שנים, והיה בוכה כל כך, עד שעניו נעשו נפוחות מרב בכי. ושם חבר את ספריו הקדושים אשר הם אורות רוחניים גלויים חדשים בתורת רבנו ז"ל, ומאירים את עיני ההוגים בהם.

קפא.

הוא הגבר אשר האיר את העולם עם אורו הגנוז של רבנו ז"ל, ומרב התבודדותו ודבקותו בו יתברך בקדשה ועם יחודים קדושים, זכה לגלויים חדשים בתורת רבנו ז"ל, והעלים על פני הכתב, ומעט דמעט מכתבי ידו נדפסו. ושם רואים את עצם הפלגת ההרגשה שהיתה לו ברבנו ז"ל ובמוהרנ"ת ז"ל, ואשר מאיר עד היום את עיני אנשי שלומנו היקרים המעינים בדבריו הקדושים.

[אגב, ספר לי תלמידו המבהק ר' לוי יצחק, ידוע, אשר הרב החסיד ר' שמואל הורביץ ז"ל זכה להדפיס את כתבי ר'

אברהם ז"ל, והיתה לו על זה מסירות נפש עצומה, ויגיעה רבה ועצומה. כי כתבי ר' אברהם ז"ל היו באומן ובפולין ובארץ ישראל, והוא יגע מאד מאד לאספם יחד, עד שזכה להדפיסם ולהוציאם לאור. וכשגמר להדפיסם, בא אליו ר' אברהם ז"ל בחלום ונתן לו נשיקה על המצח, והודה לו על שהשתדל בכתביו. ובא ר' שמואל ז"ל אל ר' לוי יצחק, לברר אצלו איך היה נראה תאר פניו הקדושות של ר' אברהם ז"ל, והשיב ר' לוי יצחק, כן הוא, כמו שראה אותו].

קפב.

וככה זכה להתגדל במשך שנים על גבי שנים. ודרכו היתה לילך עם תורה אחת מ'לקוטי מוהר"ן' כאזהרת רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן סימן רצז). והיתה כל עבודתו על פי תורה זו שבחר לעצמו. ויש תורות מ'לקוטי מוהר"ן' שהלך עמהם כמו שנה, ובסוף ימיו התפאר: "ברוך השם שכבר עברתי וסימתי ללכת עם כל התורות".

קפג.

והיה תמיד מלא התעוררות וחיות דקדשה, ומתבודד בקביעות עמו יתברך, ולא היה מפסיק לרגע כל ימי חייו.

תמיד עסק בעבודת השם יתברך בהתמדה ושקידה נוראה,
ולא התבלבל משום דבר.

קפד.

וספר לי ר' לוי יצחק, נרו יאיר, כי זהו היה החדוש אצלו, כי
דרך העולם, כשהוא בבית - הוא מישב יותר, וכשהוא נמצא
ברחוב או במרחקים רחוק מביתו - הוא מבלבל וכו', ואצלו
לא היה שום שנוי, כי תמיד היה דבוק בו יתברך ושום דבר
לא בלבלו, הן קיץ הן חרף, לא ראה שום דבר רק אותו
יתברך. ופעם אחת בהיותו באומן אמר לאחד: "מה אתה
חושב שאני מתגעגע אחר משפחתי? ברוך ה' יש לי מוחין
אחרים" וכו'.

קפה.

והיה חדוש נפלא בדבקות, והיה תמיד דבוק בו יתברך
בדבקות נפלאה עד שלא ידע על פי רב מה שנעשה סביבו.
ודרכו היה שתמיד דבר עמו יתברך שיחות, תפלות, שירות
ותשבחות, והיתה התבודדותו כדבר איש עם רעהו ממש.
ולא היה הפרש אצלו בין שהיתו בעמק היער לבין זמן
המצאו בבית המדרש בין אנשים, או שהוא נוסע ברכבת

ממקום למקום, תמיד היו שפתותיו נעות ומדבר עמו יתברך בלחש.

קפו.

ופעם ישב ב'גן סופיה' (גן העיר באומן) עם אחד מאנשי שלומנו, והוא מרב דבקותו ישב בעינים סגורות ויחד יחודים, עד ששכח איפה נמצא, ועשה תנועות בידיו כדרך המיחד יחודים ורושם באויר וכו'. ושם הלכו הרבה אנשים לטיל, וכשבאו סמוך אליו, עמדו להסתכל עליו וצחקו ממנו. והאיש שהיה עמו לחש לו באזנו: "ר' אברהם! מענטשן לאכן". ופתח את עיניו, ואמר: "פון איין קעסטל ציין זאל איך זיך איבער שרעקן?". [בגלל קפסה של שנים, אתפעל ואפחד? כי מהו צחוק? מגלה שניו...]. כי כל כך היה דבוק בו יתברך בדבקות אמת, ולא הסתכל על שום דבר שבעולם.

קפז.

והיה רגיל לומר בזה הלשון: "א מויל איז ווי א מיל, אז סע מולט נישט ווערט עס אן דאס מעהל". [פה הוא כמו טחנת קמח, בשעה שאינה טוחנת - היא מפסדת קמח].

קפח.

ופעם אחת אמר לאחד מאנשי שלומנו: **"מאך מיט די ליפען מאך מיט די ליפען"** [תעשה עם השפתים... תעשה עם השפתים]... רצה לומר, דבר עם שפתיו אליו יתברך. **השם יתברך האט אונז גישאנקן אזא מתנה, וואס מען קען מיט דעם איבער לעבן דעם גאנצען לעבן**, [השם יתברך נתן לנו מתנה כזו, הינו הפה - לדבר עמו יתברך, ואשר על ידה אפשר לעבור את החיים בטוב ובנעימים].

קפט.

בכל לילה טבל בנהר, והלך בחצות על ציון רבנו ז"ל, ואמר שם תקון חצות בבכיות עצומות ושברון לב, אשר מי ששמע זאת, היתה מתבטלת אצלו כל ישותו. והיה רגיל לומר: 'כל חצות שאני חוטף בזה העולם, זוהי החיות שלי, זוהי העשירות שלי לנצח נצחים'. וכן היה רגיל לומר: 'כמו שישראל נבחרו מכל השבעים אמות, כמו כן שתי השעות של חצות לילה נבחרו מכל היום'. ואמר: 'אף על פי שמצות חצות הוא לקום מהשנה ולהיות ער אחר כך, אף על פי כן, אם אינו יכול להיות ער אחר כך כל הלילה, יכול לחזר ולישון

כדי שיהיה מחו צלול לתפלת שחרית', וכן נהג הוא בסוף ימיו.

קצ.

וספר ר' וועלוול ז"ל, שהוא היה רגיל לילך בלילה עם ר' אברהם ז"ל בחצות אל הציון, ועזר לו עם השמן, שהיה ר' אברהם ז"ל רגיל להדליק את הנר תמיד. וכשבא, אם היה הנר תמיד כבוי - היה מתנצל לפני רבנו ז"ל ובקש ממנו שימחל לו שנארע לו דבר זה, וכשהיה מוצא את הנר דלוק - היה נותן שבח והודאה להשם יתברך. ופעם אחת בא עם ר' אברהם ז"ל, ותכף ומיד התעורר ר' אברהם ז"ל מאד לדבר בהתבודדות, ועל כן בקשו שיחזר אל הקלויז. והוא יצא והתחבא שם בין המצבות, ור' אברהם ז"ל יצא לראות אם הלך, אך מחמת שלא ראה כל כך טוב - לא ראהו, וחזר ונכנס. ושמע ר' וועלוול, איך שר' אברהם ז"ל מתחיל לומר: **"רבי! עס איז פאר פרעסט דאס הארץ, עס איז פאר האקט דאס הארץ"** [רבי! הלב קפוא, הלב בקוע], ובכה הרבה. וחזר שם בעת התבודדות על ה'לקוטי מוהר"ן ועל ה'לקוטי הלכות' וכתבי האריז"ל, ועשה מתורות תפלות.

קצא.

ובמקום גדלתו שם רואים ענותנותו, אף שהיה דבוק כל כך אליו יתברך, אף על פי כן, כשאחד דבר עמו - היה משיב לו בסבר פנים יפות, כאלו אינו יודע כלום, והיה מוריד ומצמצם את עצמו מאד אפלו להכי גרוע וכו'.

קצב.

ובשעה שדבר עם אחד, הרגיש הלה איך שרואה ניצוצי אור יוצאים מפיו, כי היה כל כך דבוק בו יתברך, עד שדבוריו יצאו בחן אמת ובישוב הדעת אמת, עד שכל מי ששמע את דבורו - התעורר על ידו מאד מאד ונמשך לבבו אליו יתברך בתשוקה חזקה, ונסכם בדעתו שכבר יהיה איש כשר מעתה.

קצג.

דבוריו היו בחן ובנעם ומגלה צפונות בתורת רבנו ז"ל, כי היה בקי בכל ספרי רבנו ז"ל בעל פה ממש. ולהב את לבות השומעים דבריו והכניס בהם תשוקה עצומה לקים עצותיו הקדושות של רבנו ז"ל בשלמות, ובפרט "התבודדות". ומי שזכה לשמוע תורתו ודבוריו - נמשך לבבו אליו יתברך בהתעוררות עצומה, עד שמי ששמע דבוריו ושיחותיו,

התבטלה אצלו הבחירה לגמרי, ונסכם בדעת השומע, שבודאי מעכשו אהיה כרצונו יתברך.

קצד.

כל הליכתו וכל הנהגתו היה בחן של אמת ובניחותא, שיף ועייל שיף ונפיק, גריס באוריתא תדירא, ומוחל על עלבונו. והיה נוהג כבוד גדול במי שביש אותו. וכשאחד נתן לו כבוד, אמר, שדוקרים אותו בחרבות.

קצה.

והיו לו דבורים מתוקים לכל אחד ואחד. והיה מראה אהבה גדולה והתקרבות עצומה לכל מי שבא אליו, עד שעל ידי זה בעצמו קרבו אליו יתברך. וספר לי ר' לוי יצחק, ששמע ממרת רחל אחות ר' אברהם ז"ל, איך שאשתו היתה רגילה להתרעם בפניה עליו, שאינו בביתו כל השבוע, ואינו רוצה לעשות כלום עבור פרנסה. אך תכף ומיד כשבא ר' אברהם ז"ל בערב שבת קדש, היה מדבר עמה דברים רכים כאלו, "ביז ער האט איהר אפ געקויפט" [עד שהוא קנה אותה]. והיתה יוצאת החוצה ומתפארת לפני שכנותיה שיש לה בעל צדיק גדול כזה.

קצו.

דרכו היתה, אף כשהיה יושב בבית המדרש, דבר עמו יתברך בלחש, ולא הסתכל על שום לץ, מונע ומעכב. וכשאחד מאנשי שלומנו נגש אליו לדבר עמו מרבנו ז"ל - הפסיק תכף ומיד, ודבר עמו. וכשסים, המשיך שוב להתבודד עמו יתברך, כאלו לא היה שום דבר.

קצז.

וספר לי ר' לוי יצחק, על פי רב לא נגשו אליו בבית המדרש כי ראו גדל דבקו ואיך שמתבודד וכו', ועל כן לא רצו לבלבלו. אך ר' ישראל כהן ז"ל, לו היתה עזות דקדשה, הוא התישב על ידו, וכשר' אברהם ז"ל ראה אחד יושב על ידו, התחיל לדבר עמו מרבנו ז"ל, ואז היו אנשי שלומנו ובפרט ר' לוי יצחק - נגשים אליו, ודבר עמהם שיחות ארכות מהתכלית הנצחית ועצות רבנו ז"ל.

קצח.

והיה חדוש נפלא בענין הסתרה - להסתיר את עצמו, מגדל האמת שהיתה בו. ודרכו היתה להתחבאות הרבה, עד שלא ידעו להיכן נעלם. והיה הצנע לכת כל ימיו, ולא ידעו ממנו כלל. ואף אחר כך, כשהתפרסם קצת בין אנשי שלומנו,

היתה דרכו להחביא את עצמו עוד יותר. ותכף ומיד אחר התפלה נעלם ולא ידעו היכן הוא רוב היום.

קצט.

בשעת הקינות בתשעה באב היה ר' אברהם עם כלם, ואחר כך נעלם.

ר.

וכן בפורים, לא ראו אותו כל היום, רק בערב נכנס לבית המדרש בפנים שוחקות, ויותר לא ראו אצלו.

רא.

וספר לי ר' לוי יצחק, שבזמני התעוררות היתה דרכו להיות נעלם מאנשי שלומנו ולא היה מערב עם העולם.

רב.

והיה יודע כל פרטי הענינים השיכים לרבנו ז"ל ולמוהרנ"ל ז"ל, כל השיחות והספורים, וידע בפרטי פרטיות כל המקומות שהיה שם רבנו ז"ל. ופעם אחת הראה לאנשי שלומנו המקום שנסתלק שם רבנו ז"ל באומן, והיה בחצר של יהודי אחד, ועל המקום ההוא נצמח עץ יפה, ור' אברהם ז"ל היה רגיל להתבודד שם. וכן ידע כל המקומות שרבנו

ז"ל היה גר שם, ובעיר מעדוודיבקה הראה היכן היה גר רבנו ז"ל והתבודד שם הרבה מאד.

רג.

ודרכו היתה בשעה שלמד לקוטי מוהר"ן היה מלהב בלהבת אש ממש, והשומעים הרגישו ממש, איך שאור השכינה מלהטת סביבם, ובשעה שדבר - הרגישו איך שהשכינה מדברת מתוך גרונו.

רד.

וספר לי ר' לוי יצחק, כי כמה פעמים כששמעו דבוריו, והיו מלהבים כל כך בהתעוררות, עד שהיה נדמה כאלו יושבת פה נשמה בלי גוף ומדברת עמהם. כל כך רוחניות הכניס בשומעים דבוריו, אף על פי כן, כשהפסיק ויצא לחוץ - לא ידעו ממנו כלל, והיה נדמה שאיש פשוט הולך פה.

רה.

והיה רגיל לסיים דבוריו: "אויב איך מיין מיר, איז אלץ גארנישט מיט גארנישט", [אם אני חושב על עצמי באמירת התורה, הכל כלא]. כל כך ברח משקר.

רו.

וספר לי ר' לוי יצחק, שהיה רגיל להאיר באנשי שלומנו את אמתת מציאותו יתברך ולא לרצות שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, ולא לרצות שום התנשאות והשתררות על זולתו, תמיד יהיה הצדק עם חברו, ולדום ולשתק למחרפו ולמבזו - "און נישט מאכן פון זיך גארנישט" [ולא לעשות מעצמו כלום].

רז.

ודרכו היתה כשהיה מדבר עם אחד מאנשי שלומנו, הוריד והשפיל את עצמו אליו כל כך, עד שהלה חשב שהוא החבר שלו, כל כך הסתיר עצמו ולא רצה שום השתררות על זולתו. אף שהיה דבוק בקביעות עמו יתברך בדבקות גדולה, אף על פי כן צמצם והתלבש את עצמו כל כך לגבי אחרים עד שהיה נדמה שהוא חברו.

רח.

ולעולם לא אמר חות דעתו אף בדבר ברור. ופעם אחת בראש השנה היתה ברית אצל אחד מאנשי שלומנו, והלכו לשאול אותו אם לעשות קדם תקיעת שופר או לאחר מוסף. והוא השיב בתמימות: 'מה אתם שואלים אותי? קחו את ה'שלחן ערוך' ותראו מה ההלכה!'. ולא אמר בפרוש, אף

שכתוב שם מנהג לעשות ברית קדם תקיעת שופר, הוא לא השיב בפרוש, כי לא רצה שום התנשאות והשתררות על זולתו.

רט.

ופעם אחת שאל אותו אחד מאנשי שלומנו עצה, איך זוכים לקום בחצות? מאחר ששומע ממנו שהעקר בדבר רבנו ז"ל הוא שתי שעות חצות, ויען שיש לו בלבולים רבים מזה ואינו יכול לקום, היה רוצה שר' אברהם יגזר עליו, ויאמר לו כי הוא הכרח. ור' אברהם לא ענהו, רק דחהו, ואמר לו: 'קמים על כל פנים קדם אור היום'. וכשהלה התחיל להתעקש כי גם זה קשה עליו מאד, ענה ואמר: 'עובדים את השם יתברך כל היום מהשעה שקמים'... כל כך היה נזהר מלומר לאחרים דעות ולגזר עליהם. ותמיד היה רגיל לדבר בכלליות ממעלת כל דבר שבקדשה, ולא רצה לקחת את הבחירה מהאדם, רק מי שיהיה לו זכיה הוא ממילא ידבק עצמו אל הדבר שבקדשה.

רי.

ופעם אחת היה באומן סכסוך גדול בין ר' געצי ז"ל ור' שמשון ז"ל, ושניהם היו מגדולי אנשי שלומנו באומן. וספרו

זאת לפני ר' אברהם ז"ל, והשיב להם ר' אברהם בפשיטות:
"זיי האבן בידע נישט קיין התבודדות" [אין לשניהם
התבודדות]. והיתה פליאה נשגבה בעיניהם, כי הלא היו
מגדולי אנשי שלומנו, והתבודדו בכל יום כמה שעות.
וכשראה ר' אברהם ז"ל שהם מתפעלים מזה, הסביר להם:
'כל אחד מתבודד ומתפלל שחברו יודה אליו ויתבטל כנגדו',
ובאמת אין זו התבודדות. כי רבנו ז"ל למד אותנו, שעקר
שלמות ההתבודדות הוא רק להתבטל אליו יתברך (עין
לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נב). ואז כשאדם זוכה להיות
בטל ומבטל אליו יתברך, אדם כזה כבר אינו רואה את
חברו, כי הלא אין בעולם רק הוא והשם יתברך, ומה לו עם
חברו? וכל המחלקת נמשכת רק כשחושב מחברו וכו' כאלו
חברו הולך בשקר והוא הולך באמת וכו'. ומובא בלקוטי
מוהר"ן (חלק א' סימן נה) שצריך להגיע בשעת תפלה
לבטול כזה, אשר גם את עצמו כבר לא יראה, ומכל שכן איך
יעלה על הדעת - לבקש איזו התנשאות והשתררות על
זולתו?

ריא.

וספר לי ר' לוי יצחק, ששמע מר' אברהם ז"ל, שדרך רבנו ז"ל וכן מוהרנ"ת ז"ל, היתה, שהיו נזהרים מאד מאד לא לומר לשני: 'עשה כך', או 'עשה כך', רק דברו בדרך ובאפן כזה שהשואל היה מבין מעצמו מה לעשות. והוסיף ר' לוי יצחק, נרו יאיר, כי כל המחלקת נמשכת רק כשרוצים לומר דעות לחברו, העקר הוא שכל אחד יחשב מעצמו וישכח מחברו לגמרי, רק ימשיך את עצמו תמיד אליו יתברך, ולא ירצה רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, ולא להשתרר על זולתו, חס ושלום.

ריב.

וכששאלו אותו אברכים בעניני אישות וכו' השיב להם: **"קינדערלעך היט זיך פון כריתות וכו' - וועט איר זוכה זיין צו גוטס"**, [בני! תשמרו על עצמכם מכריתות ואז תזכו אל טוב], ולא אמר שום הנהגות כלל. והיה רגיל לומר, ברוך ה' יש לנו שלחן ערוך, ולא צריכים הנהגות חדשות כלל.

ריג.

דרכו היתה לדבר שעות שעות מרבנו ז"ל, והיה אומר זהו רצונו של רבנו ז"ל - להמשיך דעתו ורחמנותו בעולם, ולקרב הכל בלי שום יוצא מן הכלל, וכן הדבור מרבנו ז"ל מכניס

תשוקה עצומה לשוב אליו יתברך, ומכניס הרהור תשובה בשומעים וזוכה שנטהר המח.

[ור' לוי יצחק הוסיף, והבעל דבר יודע זאת, שהדבור מרבנו ז"ל מכניס הרהור תשובה בלב השומעים, על כן עושה מה שעושה ומתפשט מאד מאד לדבר דברים אחרים אבל לא מרבנו ז"ל, על כן צריכים לבטל מאתנו קלפה זו].

ריד.

ופעם אחת אמר: 'למשיח תהיה עבודה גדולה להכניס ביהודי שמונה עשרה נקיה בלי מחשבות זרות'. כי תכלית כל העבודות היא, לזכות להגיע לשמונה עשרה אחת נקיה, וזה דבר הכי קשה.

רטו.

ר' אברהם ז"ל אמר: "די התחזקות אונזערע איז זייער גרויס, אבער זאלסט זיך נישט לאזן נארן" [ההתחזקות שלנו מאד גדולה, אבל אל תטעה את עצמך]. משום שצריך תמיד לבקש מאד את השם יתברך שידריך אותנו בדרך האמת, ולא יטעה את עצמו, ויזכה לסחר פה בזה העולם הרבה סחורה, תורה ומצוות, כדי שיצליח בהם בעלמא דאתי.

רטז.

ספרו תלמידי ר' אברהם ז"ל, שהגדלות של ר' אברהם ז"ל היתה, כי דרכו היתה להכין עצמו לכל דבר שבקדשה, והיה עומד עוד מקדם, ומצפה ומיחל שיבוא הדבר שבקדשה, כגון חצות, כבר חכה על זמן חצות, וכן על זמני התפלות הקבועות: שחרית, מנחה, מעריב - כבר חכה על זמן התפלה - מתי יזכה לקימו? ותכף ומיד שבא, חטף את הדבר שבקדשה בשמחה עצומה. וכן בערב שבת, כבר חכה על שבת קדש, והלך עוד זמן מקדם מאד בבית המדרש, ואמר 'שיר השירים' מלה במלה בדבקות עצומה. וכשהגיע במלים "אחזתיו ולא ארפנו" חזר בזה פעמים אין מספר בהתעוררות רבה. [אגב, אביו ר' נחמן טולטשינער ז"ל היה גם כן מקדים מאד פני שבת קדש בבית המדרש, שהיה דרכו לבוא הראשון בערב שבת קדש, ואמר 'שיר השירים' בהתעוררות ובדבקות רבה, וכשהגיע אל המלים: "משכני אחריו נרוצה" היה חוזר עליהן פעמים אין מספר בבכיות עצומות מרב הרגשת נעם זיו אורו יתברך שהרגיש]. וכן קדם כל עשית מצוה: הדלקת נר חנכה בזמנו, קריאת המגלה בפורים, אכילת מצה בליל פסח, ונטילת ארבעה

מינים בסכות, היה מחכה ומקוה ומצפה ומיחל: "מתי יגיע הזמן שיזכה לקימם?".

ריז.

ר' אברהם ז"ל היה רגיל לומר בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שבזה העולם אי אפשר לידע מהותו של השני בשום אופן שבעולם. [נפעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל שיכול לומר כמה פשטים במהר"ם שיף קשה, אבל אינו יכול לומר פשט אפלו על הגרוע שבגרועים, כי כתיב (תהלים נא, יט): "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה", ומי יודע מי הוא הלב נשבר האמתי? וכן בין רגע אחת יכול להיות בלב נשבר אמתי, ועל ידי זה יזכה להיות קרוב מאד מאד אצלו יתברך].

ריח.

ר' אברהם ז"ל מרב התבודדותו ימים ושנים, זכה לזכור הדעת והמח כל כך, עד שזכה לרוח הקדש ברור, והיה מגיד עתידות ממש, כאשר ידוע ספורים רבים בין אנשי שלומנו היקרים.

ריט.

הוא ראה שהכסף יפול, על כן החליף את שטרות הניר למטבעות של זהב, וכשבא לעיר טשהרין וראה שם את

אנשי שלומנו העשירים הגדולים, צעק אליהם שיברחו לארץ ישראל ויבנו שם וכו', וגם יצילו את ילדיהם, ואמר, כי פה יהיה מר מאד. אך הם לא שמעו אליו, ולבסוף חרב הכל, רחמנא ליצלן, כי נלקחה מהם כל עשירותם על ידי הרוסים, ימח שמם, והוא היה לו עינים מזככות-שראה הכל.

רכ.

כשבנו את הקלויז שלנו בעיר אומן בפעם השלישית בשנת תרס"ג, אמר אז: "איי, איי, איי, עוד תסג"ר" (שנת תרס"ג אותיות תסג"ר), וכך הוה, בעוונותינו הרבים.

רכא.

וכשעלתה ממשלת הרשעה למשל ברוסיה, אמר, שהוא רואה, שעם קלפה זו לא יוכל שום בריה להלחם ולהכניע אותה רק משיח בעצמו.

רכב.

זכה להתישב בארץ ישראל בשנת תרנ"ד, והיה אז בן מ"ה שנה, ומאז קראו לו אנשי שלומנו ר' אברהם מארץ ישראל. והיה נוסע בכל שנה על ראש השנה מארץ ישראל לאומן,

והיה מלהיב את לב אנשי שלומנו לנסע לארץ ישראל. וספר לי ר' לוי יצחק, נרו יאיר, כשהיה מדבר מארץ ישראל באומן, היה כאש להבה ממש, ופניו היו מאירות מאד מאד מרב התלהבותו.

רכג.

והיו לו וכוחים רבים עם אנשי שלומנו, שהעקר בדעת רבנו ז"ל הוא לגור בארץ ישראל. ואמר: "ודור רביעי ישובו הנה", שהדור הרביעי מרבנו ז"ל כבר יחזרו לארץ ישראל. וכן נתקים, כי אחרי ר' אברהם ז"ל שהוא הדור הרביעי, רוב בנין ומנין אנשי שלומנו הם בארץ ישראל.

רכד.

ופעם אחת בחדש אלול התעוררה תשוקה עצומה בלב ר' נתן בן ר' נחמן (נכד מוהרנ"ת ז"ל) לנסע לארץ ישראל, והוא היה אז כבר זקן מאד, ונסע קדם ראש השנה לארץ ישראל. והקפידו עליו אנשי שלומנו: 'איך נוסעים מראש השנה של רבנו ז"ל?', ותכף ומיד בחול המועד סכות נפטר בארץ ישראל, ונטמן בהר הזיתים. ואמרו, שזהו ענש על שלא היה אצל רבנו ז"ל. וכששמע זאת ר' אברהם ז"ל צחק מאד

ואמר: **"אין ארץ ישראל איז מען הערשט ביים רבי'ן"**.
[כשנמצאים בארץ ישראל אזי נמצאים ביותר אצל רבנו ז"ל],
והפליג מאד בזכותו, ואמר: 'איזו זכיה היתה לו לכון הזמן
לנסע להסתלק בארץ ישראל ולהקבר שם'?

רכה.

ואמר, כמו שלהשיג אור רבנו ז"ל אי אפשר כי אם באמצעות
מוהרנ"ת ז"ל, כמו כן אי אפשר להשיג אור רבנו ז"ל כי אם
באמצעות ארץ ישראל.

רכו.

ושמעתי מר' לוי יצחק, ששמע מר' אברהם ז"ל, שהיה רגיל
לומר: "עוד אקבץ עליו לנקבציו" (ישעיה נו, ח) - קדם
יתקבצו המון בני ישראל לארץ ישראל, ואחר כך יבוא משיח
ויקבץ את כל ישראל לארץ ישראל. וכאשר התחילה קלפת
הציונות להתפשט בעולם, אמר בזה הלשון: **"איי, איי, איי,**
ווער ווייסט אויב די מילבין און ווערים וועלן נישט קאליע
מאכן די זיידען". [מי יודע אם העש והתולעים (הציונים) לא
יקלקלו את המשי (אנשי ארץ ישראל)]. וסים, אף על פי כן,
כתיב (תהלים צב, ט): "ואתה מרום לעולם ה'", ופרש רש"י:
'בכל משפטיך ידך על העליונה'. וסוף כל סוף יתגלה משיח

צדקנו, ויתקן את כל העולם במלכות שד"י, והרשעים כים נגרש" (ישעיה נז, כ).

רכז.

ופעם אחת כשהיה באומן, התוכח עם ר' מיכלי, נכד מוהרנ"ת ז"ל, שצריכים לדור בארץ ישראל. וכששאלו: 'מה יהיה עם הציון'? השיבו ר' אברהם ז"ל: 'בעד עשרים רבל יכולים לקנות פספורט וכרטיס, ולבוא לאומן על ראש השנה ולחזר בנקל'. והשיב לו ר' מיכלי: "**פון צאפין איז אבער פארט בעסיר ביר צו טרינקען**" [עדיף יותר לשתות בירה מהחבית], זאת אומרת, אבל לישב כל השנה על יד הציון הוא טוב יותר. והשיב לו על זאת ר' אברהם ז"ל: "**שונאי ציון זאלן אזוי לעבן, אויב דיינע אייניקלעך וועלן וויסען פון רבינ'ס זאך**" [שכך יחיו שונאי ציון, אם הנכדים שלך ידעו בכלל מדבר רבנו ז"ל]. כי הוא ראה בחוש, אשר כל היהדות ברוסיה תהיה בסכנה גדולה. ועל כן עורר מאד מאד את אנשי שלומנו לברח משם.

רכח.

אף על פי כן, היו לו עבור זה הרבה מתנגדים. ופעם אחת בשעה שדבר הרבה מארץ ישראל, נכנס אחד מאנשי

שלומנו ודפק על השלחן וצעק בקול: 'הפסיקו כבר!', ותכף ומיד נשתנתה צורתו והפסיק והלך לו. וספר בנו של זה שצעק בבית המדרש בקול: 'הפסיקו, איך שמאז, נעשה אביו מצורע, רחמנא ליצלן, כל ימיו, ולא הועיל לו שום רפואה.

רכט.

בכל שנה, כשחזר מאומן לארץ ישראל, קבל על עצמו, שיותר כבר לא יצא מארץ ישראל מרב הצער והמכאובים שהיו לו בדרך נסיעתו מעצם הטלטולים והערבוביה של הערבים, שגם כן נסעו בספינה. אף על פי כן, בכל שנה כשהגיע ראש השנה, נכנסו בו השתוקקות וכסופים כאלו, עד שלא היה מעצור ברוחו, והצרך להתיר נדרו.

רל.

וגדל עצם הפלגת עבודתו ומדרגתו שזכה בארץ ישראל - זה אין לשער ולספר כלל, ומי שהיה בעל נפש, הרגיש, איך שזה האיש הולך וגדל ברוחניות מידי יום ביומו. וספר ר' לוי יצחק, כי מי שזכה להיות סמוך אליו והתבונן בו, ראה שזוהי נשמה ממש, רק הגוף מכסה אותה.

רלא.

ובארץ ישראל היה מחיה את עצמו מאד מאד, שזוכה לדרך על אדמת קדש. ובכל פעם בלכתו בדרך, העמיד את עצמו, ושאל את עצמו: "ווי בין איך"? [איפה אני], ותכף ומיד השיב לעצמו: "אה! אין ארץ ישראל"! [אה, בארץ ישראל], כי רצה להכניס בדעתו בכל פעם זכרון קדשת ארץ ישראל. והסביר לי ר' לוי יצחק, כי רבנו ז"ל אמר, שסוד כונת ארץ ישראל הוא סוד התפלין, וכמו שבתפלין אסור להסיח דעתו, כמו כן בארץ ישראל אסור להסיח דעתו שהוא נמצא בארץ ישראל, וימשיך על עצמו יראה גדולה לירא ממנו יתברך, אשר הוא שם בהתגלות יותר גדולה, בחינת השגחה פנים אל פנים וכו'.

רלב.

ומרב דבקותו בו יתברך, היה קשה וכבד לו מאד מאד לצמצם עצמו כדי שיוכל לעבור את הכביש. אף על פי כן כל ימיו בהיותו בירושלים, היה צדיק גנוז ונסתר מאד עד ששום בריה לא ידעה ממנו. וכמה פעמים הצרך לסחב ספסלים לחתנות וזו היתה פרנסתו, וחי בדחק גדול. וספר לי ר' לוי יצחק, שר' אברהם ז"ל אף שהיה עני מדכא, היה זהיר מאד

מאד לא ללוות שום מעות אצל אחרים, כמו שהזהיר רבנו ז"ל, והכל מה שהיה נצרך - פעל רק בתפלה.

רלג.

ופעם אחת הלך ר' אברהם ז"ל עם ר' לוי יצחק בעיר בארדיטשוב למקוה, וכשיצאו נפלה איזה מטבע קטנה מכיסו של ר' אברהם ז"ל, והתחיל לחפש אחריה ונצטער מאד מאד. וכשראה ר' לוי יצחק צערו, הוציא מכיסו מטבע כזו, ועשה עצמו כמו שהוא מצאה, ושאלו: 'כזה אבדתם?' והשיב ר' אברהם ז"ל: 'כן, כן!' ושמח מאד על שמצאה. והסביר לו אז כי איתא בדברי רבנו ז"ל כשעושים איזה נזק זהו סימן שפגם בדעת, ועל כן הצטער מאד מאד עד שר' לוי יצחק החיה אותו... כל כך היה נזהר במעותיו, ומכל שכן לא לקח מעות אחרים.

רלד.

ופעם אחת שמע ר' לוי יצחק, איך שר' געצי ז"ל שאל את ר' אברהם ז"ל שיסביר לו את הבנת דברי רבנו ז"ל בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן ב') אשר אי אפשר ללחם עם חרב התפלה ושיהיה קולע אל השערה ולא יחטא כי אם על ידי בחינת משפט וכו', עין שם, מהו פרושו של משפט. והשיב לו

בפשיטות: 'צריכים לשפוט את עצמו אם לא נגע "בקאפיקע" של חברו, כל כך צריכים להזהר עד שאפלו פרוטה אחת לא תהיה אצלו מחברו'. ורבנו ז"ל אמר (ספר המדות אות תשובה סימן מו): 'מי שרוצה לשוב - יזהר מלהיות בעל חוב', כי החובות משברים את האדם לגמרי ונדמה לו בכל פעם שמרויח וכו', אבל באמת הוא כורה לעצמו בור, חס ושלום. [והוסיף ר' לוי יצחק, נרו יאיר, שעל כן החלק 'שלחן ערוך' שמדבר מדיני ממונות שבין אדם לחברו נקרא 'חשן משפט', משפט דיקא, וכנ"ל].

רלה.

ועצם שפלותו ושברון לבו ונמיכות רוחו שהיו לו - זה אין לשער ולספר כלל, כמעט שהיה בטל ומבטל לגמרי נגד כל אחד ואחד. וספר לי ר' לוי יצחק, נרו יאיר, כמו שלמדן מתיגע כל ימיו להיות למדן וכו' - כמו כן התיגע כל ימיו להיות שפל וכו', עד שזכה להיות בעצמו שפל לגמרי. ואף שבזוהו הרבה, הוא לא הסתכל על זה כלל, והיה דבוק בו יתברך בבטול כל הרגשותיו עד שלא הרגיש כלום.

רלו.

ופעם אחת אמר: "פארוואס האט ר' נתן ז"ל גענומען פון רבי'ן מיט שעפיל און מיט לעפיל? ווייל ער איז גיווען ביי זיך א שטיק בלאטע, פארוואס האט מיין טאטע (ר' נחמן טולטשינער) גענומען אזוי פיעל פון ר' נתנ'ען? ווייל ער איז גיווען ביי זיך א שטיק בלאטע".

[למה מוהרנ"ת ז"ל קבל מרבנו ז"ל בשפע? כי הוא היה בעיני עצמו כמו חתיכת בוך, ולמה אבא שלי (ר' נחמן טולטשינער) קבל ממוהרנ"ת? כי הוא היה בעיני עצמו כמו חתיכת בוך]. והיו תלמידי ר' אברהם ממשיכים: "און פארוואס האט ר' אברהם גענומען אזוי פיעל פון זיין טאטען? ווייל ער איז גיווען ביי זיך א שטיק בלאטע". [ולמה ר' אברהם קבל כל כך הרבה מאבא שלו, כי הוא היה בעיני עצמו כמו חתיכת בוך]. כי אי אפשר לקבל דעת רבנו ז"ל בשלמות, כי אם כשהוא מבטל ישותו לגמרי, ואינו רוצה שום דבר ושום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, שזוהי נקראת עלית המלכות לשרשה (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן קעז).

רלז.

ופעם אחת, בא לעת ערב לאיזו עיר שהיו שם כמה מאנשי שלומנו, ועשו רעש בעיר, שצדיק גדול ונורא בא לעיר. והוא, כשהרגיש זאת, ברח מהעיר באמצע הלילה, בשעה שכלם היו ישנים - כל כך ברח מפרסום, עד שבבקר, כשהתחילו לחפש אחריו - לא מצאהו, והבינו שברח משם מפני שהתפרסם. ופעם אחת היה בראדז'ין, ודבר הרבה עם הרב הצדיק מראדז'ין ז"ל בענין התכלת שגלה, והתפעל ממנו הרב הצדיק מראדז'ין ז"ל מאד מאד על עצם בקיאותו בתורה, ובדבקות הבורא שהיתה על פניו. וצוה לאנשיו שיעשו עבורו בגדי כבוד של משי. והוא, כשרק שמע זאת - תכף ומיד ברח משם מבלי לקבל ממנו ברכת פרדה, כל כך ברח מכבוד המדמה.

רלח.

והיה רגיל לומר: 'כשאדם מתפרסם, אז הוא בסכנה גדולה הן בגשמיות והן ברוחניות, ובנקל לו לאבד את העולם הזה ואת העולם הבא'; כי על ידי הכבוד שנותנים לאדם - עוקרים אותו לגמרי, בזה ובבא, כי כשנותנים לאדם כבוד, נדמה לו כבר שהוא "משהו", ודבר זה עוקר את האדם. כי עקר השלמות הוא, כשאדם הוא בטל ומבטל אליו יתברך לגמרי,

ושבור כחרס הנשבר, ויודע את מצבו באמת כמו שהוא באמת.

ר.ט.

ופעם אחת שבת אצל אחותו רחל, ולה היה בן נחמן, והיה רגיל לעשות ווערטלעך (בדיחות), וביליל שבת קדש בשעה שהתכונן ר' אברהם ז"ל לעשות קדוש, ודרכו היה להיות אז בדבקות נוראה ונפלאה מאד. והיה אז אחד מאנשי שלומנו אצלו, וכשראה שר' אברהם ז"ל רוצה לעשות קדוש, צעק לנחמן: "שא שא", באפן שלא יבלבל עם "הווערטלעך" שלו. וכששמע זאת ר' אברהם ז"ל, תכף ומיד עשה קדוש, ולמחרת, כשפגש אותו, נזף בו קשות על שנותן לו כבוד, ואמר לו: 'מה אתה חושב? שאני "גוטער איד"? (אדמו"ר) שצריכים לדפק לפני על השלחן "שא! שא!"?! מה אכפת לך אם יש רעש? מי צריך לשמע אותי? וכו'.

ר.מ.

וזו היתה הפלגת מעלתו - שלא רצה שיעשו ממנו משהו, אף שהיה דבוק בו יתברך בדבקות אמת וזכה לרוח הקדש ברורה. כי כשאדם בטל ומבטל בו יתברך, אז מחו מאיר בהארה נוראה ונפלאה מאד מאד, עד שזוכה לרוח הקדש

ברורה, אף על פי כן, ברח מכל מיני ישות ולא רצה שירגישו אצלו כלום.

רמא.

וספר לי ר' לוי יצחק, נרו יאיר, שפעם אחת הלך עם ר' אברהם ז"ל בעיר בארדיטשוב אל הרכבת, והלכו ברחוב הראשי שהיתה דרך ישירה עד הרכבת, שאפלו עור - היה יכול להגיע אל הרכבת. ופתאום עקם ר' אברהם את דרכו, ופנה אל איזו סמטא צדדית, והיתה פליאה נשגבה בעיניו, מה ולמה הולך בסמטא זו? הלא אנו צריכים לנסע עם הרכבת, והדרך מובילה הישר לשם! אך לא העיז לשאול אותו, ועל כן הלך אחריו עד שהגיעו לאיזו חרבה, ותכף ומיד קפצו משם זכר ונקבה וברחו, וחזר משם ללכת אל הרכבת. ואז הבין ר' לוי יצחק, נרו יאיר, איך שהרגיש ברוח קדשו שרוצים לעשות עברה, וכדי למנעם הלך לשם. ודבר זה היה פליאה נשגבה בעיניו, איך ידע מה שנעשה בחרבה? הלא אנו הולכים יחד אל הרכבת, אם לא שהיה לו רוח הקדש ברור ומזכך. ודברים כאלו ראו אצלו הרבה מאד. אך אף על פי כן, הסתיר את עצמו לגמרי, וזו היתה כל חיותו כשהיה זוכה להיות גנוז ונסתר עד שלא ידעו ממנו כלל. והיה

מתפלל תמיד שישכחו ממנו לגמרי ולא ידעו ממנו כלל, ואף שפעל ישועות, בקש תכף ומיד שישכח ולא יספרו מזה.

רמב.

ופעם אחת היה בעיר בארדיטשוב בשבת קדש [כדרכו בעת זקנתו, כשהיה בא מארץ ישראל לאומן על ראש השנה, היה נוסע אחר כך לכמה עירות שגרו בהן אנשי שלומנו]. וישב שם בסעדה שלישית עם אנשי שלומנו ואמר להם שהיה טוב בשבילו, אם היו מוצאים קצת סמעטענע (שמנת) כי היה לו חלי מעים, ומאכל זה היה לו לרפואה. ולאף אחד מאנשי שלומנו לא היה דבר זה, ויצאו לחפש, והיתה שם אשה אחת, ואמרה שלה יש, והיא מוכנה לתת לו, אך בתנאי שיבטיח לה בן. ואמרו זאת לר' אברהם ז"ל, וענה להם בזה הלשון: "א טייער ביסעל סמעטענע א טייער ביסעל סמעטענע זאל זי גיבען זאל זי גיבען" [קצת שמנת' יקרה, 'קצת שמנת' יקרה, שתתן... שתתן...], וחזר על זה כמה פעמים. וכן הוה, שתכף ומיד נתנה ונפקדה בבן זכר.

רמג.

ופעם אחת בא אל בית אחד מאנשי שלומנו, שהיה בתחלה עורך דין, ור' אברהם קרבו מאד אל דעת רבנו ז"ל. והגיע אז

אל ביתם בשעה מאחרת בלילה. והדרך היתה אז שמכרו ברחוב תה לשתות, ובקש ר' אברהם תה לשתות. והיתה להם בת יחידה אחת, שהיתה חלושה מאד, עד שהיה קשה לה לילך, והאשה, כששמעה שר' אברהם רוצה תה, תכף ומיד שלחה את בתה לקנות, כי היתה לה אמונת חכמים בר' אברהם, וכונתה היתה, שימשיך לה ר' אברהם רפואה. והבעל צעק עליה: "למה שלחת את בתנו הלא השעה מאחרת והיא חלושה כל כך, למה לא תלכי את?" והיא השיבה: "זאל זי גיין, זאל זי גיין, וועט איר נמשך ווערן איין רפואה". [שתלך... שתלך... ותמשך עליה רפואה]. וכן היה, הבת הביאה תה, והחיו אז את ר' אברהם, כי היה חולה וסובל על המעים ותה היה לו לרפואה. וכשהלך משם התרפאה הבת לגמרי.

רמד.

ופעם אחת בא אליו ר' אבא בן אחותו רחל, והתאונן, שצריך לעמד לצבא, ובקש ממנו מאד: 'דודי! רחם עלי, שלבל אובד, רחמנא ליצלן, בצבא'. ענה לו ר' אברהם: פעם בא אחד אל רבנו ז"ל ואמר לו, רבי, אני בצרה גדולה עכשו אנא הושיעו אותי, והשיב לו רבנו ז"ל, אמרו חז"ל (שבת יז.): 'מי

שהחשיך לו בדרך נותן כיסו, אם החשיך לאחד, העצה שיתן את כל כיסו לצדקה; ויותר מזה לא דבר ר' אברהם. ור' אבא היה פקח, והיה אז כל רכושו שלשה רבל כסף, ותכף ומיד לקחו מביתו ופזרו לצדקה, והלך להתיצב לפני הצבא. ודרכם היתה לעשות גורל, ומי שהוציא את המספר הגבוה ביותר - נפטר מלעבד בצבא, ובחלקו של ר' אבא עלה המספר הגדול, ועל ידי זה נצל ונפטר לביתו לשלום.

רמה.

ואל כל המדרגות וההשגות זכה להגיע דיקא על ידי תמימות ופשיטות, ובכל פעם רצה והשתוקק רק לקיים דברי רבנו ז"ל, כפשוטו. והיה רגיל לומר: מה שאמר רבנו ז"ל "אני יכול לעשות צדיקים כמוני ממש", מה פרושו של 'כמוני ממש'? והסביר, כשזוכים לקיים דברי רבנו ז"ל כפשוטם, אז אוחז בדרגת 'כמוני ממש', מאחר שעושה אותן העבודות שעשה רבנו ז"ל, ובפרטיות התבודדות ושיחה בינו לבין קונו.

רמו.

ועל דבר זה, הינו על תפלה והתבודדות, היה רגיל לדבר מאד מאד בכל פעם, ואמר, שכל דבר רבנו ז"ל תלוי רק בזה, וכל אחד כפי התבודדותו ושקידתו בזה, כמו כן זוכה

להשיג ולהבין ולהרגיש אורו הגנוז של רבנו ז"ל. והיה רגיל לומר: 'איך יכול אדם לומר שהולך לישון? רק צריך לומר שהולך לקים התבודדות, ואם ישן בתוך כך, מה לעשות? אנס רחמנא פטריה'. ודבר זה ראו אצלו תמיד כששכב לישן, אף שהיו אנשים בחדר, הסב פניו אל הכתל, והיתה לו התבודדות עד שישן.

רמז.

ר' לוי יצחק ספר לי, שדרכו היה לתן בערב ראש השנה פדיון לר' אברהם ז"ל. ראש השנה של שנת תרע"ח [האחרון בימי חייו הקדושים], חל אז בימים שני ושלישי, ובערב שבת הקדם נכנס בדעתו לתן לו עכשו על פדיון, וכן היה, ונתן לו מעות על פדיון, ובקש אותו שיברכו בבנים, והבטיח לו, שלשנה הבאה תפקד בבן זכר [וכן היה, כי בחדש אלול נולד בנו]. ובשבת נפל ר' אברהם ז"ל אל חלי כבד, והתעלף ואבד, רחמנא ליצלן, את הלשון. וככה כבר לא נכנס בראש השנה לבית המדרש, ושכב על ערש דוי, עד שנסתלק ביום ה' דחנכה תרע"ח. [וספר לי ר' לוי יצחק, שראה אז השגחה נפלאה, איך שנפל ברעיונו לתן לו עוד

בערב שבת קדש על פדיון, כי בערב ראש השנה כבר לא היה יכול לגשת אליו].

שיחות מר' לוי יצחק ז"ל

רמח.

ר' לוי יצחק ספר לי, על ידי שתי סבות נתודע ונתקרב אל ר' אברהם בן ר' נחמן ז"ל.

סבה אחת - בערב ראש השנה תרע"ה, ראה איך שיהודי זקן אחד נכנס אל הקלויז, ומבגדיו היה נראה כעני ואביון גדול, ועמו היתה חבילה, והתישב בקרן זוית, בסוף הקלויז, ושם את החבילה תחת הספסל, ואף אחד הסתכל עליו, וכמעט שלא הרגישו אותו. ופתאום רואה שר' אברהם בן ר' נחמן נגש אליו ונותן לו שלום, ושואל אותו: 'איפה הייתם בראש השנה העבר?' והוא מתחיל לתרץ את עצמו. ור' אברהם ז"ל עונה לו: "א שאד, א שאד" [חבל... חבל...], מעות לא יוכל לתקן, אבדה שאינה חוזרת, והלך מאתו. וכשראה זאת ר' לוי יצחק תכף ומיד נגש אל ר' אברהם,

ושאלו: 'מי האיש הזה? ואמר לו שהוא עוד הכיר את מוהרנ"ת ז"ל. והמראה הזה פעל עליו מאד מאד, איך שר' אברהם בן ר' נחמן ז"ל יודע ומשים לב על כל נפש, מי היה בראש השנה ומי לא היה. אך אף על פי כן, בכל זאת לא נמשך אחריו עד אחר סכות, שסבב השם יתברך עמו סבה אחרת.

הסבה השנית - כי דרכו היה לילך בכל מוצאי שבת קדש אל ר' שמשון, ושם אכלו סעדת מלוה מלכה, עדה גדולה מאנשי שלומנו, ושרו הזמירות בשמחה עצומה ורקודים עד חצות, ודבר זה היה נראה לו מאד. עד שפעם אחת, תכף ומיד אחר סכות, כשחזר בחצות מסעדת מלוה מלכה פגש את ר' ישראל כהן (מתלמידי ר' אברהם) שכבר קם אז משנתו לחצות, כי דרך ר' אברהם בן ר' נחמן ותלמידיו היתה, תכף ומיד אחר הבדלה לאכל מלוה מלכה ולילך לישון כדי לקום לחצות, ואז נכנס ר' לוי יצחק בוכוח גדול עם ר' ישראל כהן: 'מדוע אינך משתתף בסעדת מלוה מלכה, ועדיף ללכת לשם כי שומעים שם דבורים נפלאים, והכל הוא בשמחה עצומה'. והשיב לו: 'איך ווייס נישט, איך האב אנדערשט מקבל גיווען פון ר' אברהם' [איני יודע... איני

יודע... אני קבלתי אחרת מר' אברהם]. ותכף ומיד נפרדו. והוא ר' לוי יצחק, הלך לישן, ופתאום חולם, איך שנכנס אל תוך חדר גדול ורואה את ר' נחמן טולטשינער יושב ואוכל, והוא עמד מהצד ומסתכל עליו איך שאוכל, ובתוך כך אמר לו ר' נחמן טולטשינער - "אז דו האסט נישט קיין געפיל אין מיין אברהם, ווי קענסטו האבן א געפיל אין מיר" [אם אין לך הרגשה בר' אברהם איך תהיה לך הרגשה בי?]; ותכף ומיד נתעורר משנתו, והמראה הזה פעל עליו כל כך עד שנתהפך לאיש אחר לגמרי, והלך לשמש את ר' אברהם ז"ל.

רמט.

ור' אברהם ז"ל חבבו מאד מאד, וספר לי אחד מאנשי שלומנו, ששמע מר' משה שמואל ז"ל שהרבה פעמים קדם שרצה ר' אברהם ז"ל ללמד ברבים, שאל: "לוי יצחק איז דא?" [לוי יצחק פה?], כי לא ראה טוב [מחלשת עיניו שבא לו מרב בכיותיו] - כל כך חבבו. וברכו בהצלחה רבה שיצליח בדעת רבנו ז"ל לארך ימים ושנים טובות. ופעם אחת אחר הסתלקותו בא אליו בחלום ואמר לו: "איך וויל ביי דיר איינשטיין" [אני רוצה להתאכסן אצלך], ודו"ק.

רנ.

ר' לוי יצחק אמר, על בטול זמן יש דין וחשבון גדול למעלה, כי על ידי זה גורם שיתגבר עליו יותר ויותר יצרו והרע שלו, כי 'הבטלה מביאה לידי זמה ולידי שעמום' (כתבות נט.). וכל ענינינו הוא לא לישיב בטל, רק תמיד לעשות - "טהון און טהון", או להתמיד בתורה, או להתמיד בתפלה והתבודדות, או ללכת עבור צדקה, או מצוה אחרת, או לדבר עם חבריו מעניני יראת שמים ועבודת השם יתברך, אבל לא לישיב בטל. ומכל שכן לא לדבר כל העולה על רוחו במסבת מושב לצים. ואמר אז, מי שאינו עוסק בשום עסק במשא ומתן, עליו יש דין וחשבון יותר, מה אתה עושה עם הזמן שלך, הלא אין לך שום עסק? ולמה אתה מבטל את הזמן היקר בשטותים והבלים וכו'.

רנא.

ואמר, כל עבודת איש כשר וירא ה' הוא להצניע את עצמו מבחוץ, עד שלא ירגישו עליו כלל שום שנוי, אך אף על פי כן בפנימיותו הוא ענין אחר לגמרי. וכן נהג ר' אברהם בן ר' נחמן ז"ל, שלא הכירו עליו מבחוץ כלום, אף שהיה בפנימיותו דבוק בו יתברך בבטול כל הרגשותיו, אך מבחוץ

לא הכירו עליו כלל, אדרבה! תכלית ההפך היה נדמה עליו וכו'. ואמר אז, כל מה שהאדם עושה בעצמו איזה שנוי, הן במלבושו והן בתנועותיו והן בהלוכו וכו' שיהיה נכר שהוא ענין אחר מחברו - זהו כבר שקר, כי העקר הוא הלב, ורחמנא לבא בעי - שיהיה דבוק רק בו יתברך. וכל עבודה שהיא יותר בהצנע, יותר אמת יש בה, וכמובא בספר המדות (אות תשובה סימן עז): 'בזה יודע האדם שבאמת הוא רוצה לעבוד כשאינו רוצה בפרסומו'. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן קטז): שבני אדם טועים, וחושבים שצריכים להכיר את הצדיק מחיצוניותו וכו', ובאמת היא טעות גדולה, כי מבחוץ נדמה כשאר בני אדם, אף על פי כן, מבפנים הוא ענין אחר לגמרי. ופעם אחת אמר רבנו ז"ל על עצמו, מי שמכיר אותי, יכול להעיד שאין בי שום תנועה של "גוטער איד" ודו"ק. [ועין בזהר הקדוש (בהעלותך קנב.): טפשין כד חמאן לבר נש בלבושא דאתחזי לון שפירא, לא מסתכלין יתיר חשיבו דההוא לבושא גופא - "חשיבותא דגופא נשמתא"].

רנב.

ר' לוי יצחק ספר לי, שראה אנשים פשוטים, אך סלקו דעתם לגמרי, וציתו את רבנו ז"ל, על ידי זה נעשו קדושים עליונים, וזכו לזכוך וקדשת המח והמחשבה, ועל ידי זה היה דבורם מריח בכל מיני ריחות של קדשה, ומחזק ומאמץ את כל השומע. ואמר אז, כי המח הוא אלקות ממש, וכאשר שומרים אותו ויודעים מהו המח, אז נכלל בו יתברך, ואז השכינה עמו. ואם מכניס במוחו שטיות ומחלקת וכו' - זוהי גלות השכינה ממש. ואמר, שצריך כל אחד לידע, מלמעלה נותנים לכל אחד האורות והכלי, אך האדם צריך להיות הציר לציר הכל בקדשה. יורד מלמעלה חסד ואהבה, צריך לקימו בקדשה - לעשות חסד ואהבה עם כל אחד מישראל. יורדת גבורה - צריך להיות גבור הכובש את יצרו. וכן כל מדה צריך לצירו לטוב, ומכל שכן לקדש המחשבה ולחשב תמיד רק טוב, ואז יהיה בטוב.

רנג.

ואמר, ענין של רבנו ז"ל הוא "כתר" - לחכות הרבה, ואם אינך יכול לחכות - לא תקבל מרבנו ז"ל כלום. כי רבנו ז"ל מלהב את הלב מאד מאד, ומאיר אורו יתברך אף בפחות שבפחותים, ומגלה לו, שגם הוא יכול לבוא לכל הדרגות

שבעולם, ותכף ומיד מתלהב לב השומע מאד מאד, וכשאינו רואה מה שחפץ, הוא נופל בדעתו ומתרשל. אבל באמת לא כן הוא, כי הבא לטהר מסייעין לו ואומרים לו המתן, שזה סוד הכתר (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ו') - לחכות הרבה, וצריך להיות סבלן גדול ולקוות יום אחר יום, עד שיזכה להכנס בשלמות אל הקדשה.

רנד.

ואמר, אריכת אפים הוא ענין נפלא מאד מאד, ועקר קיום האדם בגשמיות ורוחניות. ושלמות אריכת אפים הוא: 'אני רוצה ברצונות חזקים, ואף שאין נותנים לי, איני נופל בדעתי, רק מחכה ומחכה ומקוה ומיחל, ואיני מתרשל מהרצונות והכסופים', וזה נקרא שלמות אריכת אפים. ולהפך, כשרוצה ואין לו מה שרוצה, ומתרשל מכל וכל, זוהי אין זאת אריכת אפים כלל. ואמר אז, שיסוד גדול בדבר רבנו ז"ל הוא אריכת אפים, שישתוקק מאד מאד לכל הקדשות ולכל הדרגות, ואף שלא נותנים לו - לא יעזוב את רצונו, ויאריך אפו, ויחכה ויחכה עד שיבוא יום ישועתו.

רנה.

ואמר, על ידי תפלה והתבודדות, האדם נכנס בתוך היום, כי כל יום יש לו גדר לא להניח את האדם להכנס בו (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן פ"ד בשם הזהר הקדוש, עין שם). וכל יום עובר לאדם ואין לו חלק בו, כי תכף ומיד כשעובר היום - עבר והלך לו, וכשבא לעולם העליון מתביש מאד, אלו הם הימים שלי? אבל כשמתבודד עמו יתברך, ומדבר לפניו יתברך, ומספר לו את הכל, כל מה שעובר עליו, ובכל מקום שרק הולך מדבר עמו יתברך - על ידי זה נכנס אל תוך היום וזוכה להרגיש את אור היום. ואמר אז, שעל כל פנים איך שהוא, אף שקשה לו עדין לדבר עמו יתברך בשלמות, יזהר מאד מאד על כל פנים לא לישוב ולדבר דברים בטלים ושל מה בכך, העוקרים את האדם לגמרי, רק ידם וישתק.

רנו.

ר' לוי יצחק ספר לי, שכאשר בא בפעם הראשונה לאומן, היה בחדש אלול, ומה מאד התעורר, כשראה אנשי שלומנו בוערים כמו אש ממש, מרב התעוררותם בעבודת השם יתברך. והיה הציון כמו כורת דבורים - מסבב עם אנשים. וראה אנשים הולכים מהציון לבית המדרש ומבית המדרש לציון, כל כך היו דבוקים אל הציון הקדוש. וספר, שראה

חבורות חבורות מאנשי שלומנו בחורים ואברכים וזקנים מתמידים גדולים, זה אוחז באמצע שלחן ערוך הלכות נדרים, זה אוחז באמצע מסכת ערכין, וזה אוחז באמצע אמירת ח"י פרקים משניות, זה אוחז בשעורו במדרש, וזה בזהר, וזה בתקונים, זה בלקוטי הלכות, וזה בלקוטי תפלות וכו' וכו'. כל אחד היה עסוק באיזה דבר - "ליידיג איז קיינער נישט גיווען" [אף אחד לא הסתובב רקני ללא מעש].

רנז.

ואמר, כאשר ההתקרבות אל רבנו ז"ל היא בתמימות בלי שום חכמות וקנאה איש על רעהו, וכל אחד חושב רק על התכלית לעצמו, ואינו מתבלבל מאחרים, ונזהרים מווערטלעך ודברים של מה בכך, ומנצלים את הזמן היקר - אז עושים טוב הרבה, ומצליחים ברוחניות וגשמיות עוד בזה העולם, ומכל שכן בבא. ואמר אז, שההכרח בדבר רבנו ז"ל, לשתק על בזיונו ולהיות מהנרדפים, כי אם אי אפשר לסבל את הבזיונות והחרפות, אי אפשר להחזיק מעמד בברסלב.

רנח.

ר' לוי יצחק ספר לי, בשנים האחרונות כשכבר התחילו הצרות ברוסיה, וכאשר אנשי שלומנו היו על הציון, וכשראו איך שהצעירים משוחחים ביניהם וכו', ואמרו להם הזקנים: 'מה אתם מדברים? חטפו מה שאתם יכולים לחטוף, שיחות ותפלות ותהלים, כי יהיה עת אשר לא יוכלו לבוא לפה, ויצטרכו מסירות נפש בשביל להגיע לכאן, על כן ראוי לנצל את הזמן היקר' וכו'. וכן הוא עד היום בבית מדרשו של רבנו ז"ל, בכל ברסלבר שטיבל, צריכים לדבר רק מהתכלית הנצחית, כי ידוע, כמה קשה וכבד עד שזוכים להכנס שם וכו', מרבוי המניעות והספקות וכו', ועל כן כשכבר זכו להכנס שם, צריכים לדבר רק מהתכלית הנצחית ולהאיר שם הדעת האמת של רבנו ז"ל, כי מי יודע אם לא יתרחק ויבוא עוד פעם. על כל פנים, כשישמע שם בעת היותו שם, דבורים רק מהתכלית, וזה יגרם לו לרצות לבוא שוב, וגם יגרם שגם אחרים יבואו לשם, כי יפרסם שבבית מדרש זה שומעים נפלאות וכו'.

רנט.

ר' לוי יצחק אמר, רבנו ז"ל מגלה לנו בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן לד), שלשבר החרפות השורים על הלב צריכים שלש עצות, שהן שלשת נקדות.

אחת - נקדת הרב, על כן צריך להתמיד מאד בספרי רבנו ז"ל.

שנית - נקדת עצמו, על כן צריך להתבודד עמו יתברך.

שלישית - נקדת החבר, על כן צריך לדבר עם חבר טוב.

ואמר, כמו שהכרח בקיום דעת רבנו ז"ל, להתמיד בספריו הקדושים, ולהתבודד עמו יתברך, כמו כן הכרח גדול לדבר עם חברים מעבודת השם יתברך, ואיש אחד יחזק את חברו. ואם ייחד לעצמו חבר לדבר עמו בכל יום, אי אפשר לשער את אור הצדיק ששיג על ידי זה.

והוא בעצמו ראה שכל אלו אשר דברו בכל יום עם חברים, היה מאיר להם מאד מאד. ור' אברהם בן ר' נחמן ז"ל ספר לו, שגם מוהרנ"ת ז"ל קים זאת, ודבר בכל יום עם אחד, והיה רגיל לדבר הרבה עם ר' נחמן בן ר' יודיל ז"ל, שהיה עובד ה' נפלא, שלא היה לו בשום פעם זמן. ואמר, שרואים, שאפלו בעיני גשמיות נוסעים אחד לחברו להתיעץ וכו', מכל שכן וקל וחומר בדברים רוחניים ועצות רבנו ז"ל, כדאי

וכדאי להתועד בכל פעם עם חברים, ולדבר יחד רק מהתכלית הנצחית.

רס.

ואמר, כל אלו מאנשי שלומנו שנהגו בניחותא, בחינת 'שמן בחשאי' (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן כא) הם זכו הרבה מאד, כדרך השמן שצפה תמיד למעלה, וטוב שם משמן טוב. אך אלו "וואס האבן געריסען און געוואלדיוועט מיט ווילדע שטיק", [שקרעו את עצמם עם עבודות פראיות] בחינת 'יין לארמא קלא' - האבן זיך נישט דערהאלטן [לא החזיקו מעמד]. וכמו שביין אמרו חז"ל: 'זכה - נעשה ראש, לא זכה - נעשה רש'. כמו כן זעירון אינון אשר זכו על ידי ווילדע עבודות זיך צו דערהאלטן [להחזיק מעמד על ידי עבודות פראיות]. כי אט ברענט דאס הארץ, און נאך דעם, עס הויבט אן איבער גיין, ווערט דאס הארץ אפ געקילט, [כי הנה בוער הלב, ואחרי זה, מתחיל לעבור מה שעובר, והלב מתקרר] ונעשה עמו מה שנעשה, רחמנא ליצלן, און מ'איז פאר שיכור'ט [ונהיים שכורים], רחמנא ליצלן, מרב צרות". ומי שזוכה שכל עבודתו היא בהצנע לכת ובניחותא - שיף ועייל שיף ונפיק, הוא דיקא זוכה לכל טוב אמתי ונצחי

בזה ובבא. ואמר, אז: **"דעם רבינ'ס זאך איז נישט נאך מאכן יענעם, נאר אליין מיט די אייגענע כחות"**. [ענין רבנו הוא לא לחקות את הזולת, רק לעשות עם הכחות העצמיים שלו], ופעם אחת אמר ר' נחמן טולטשינער בערב שבת קדש 'שיר השירים' בדבקות גדולה, וישב שם כנגדו אחד מאנשי שלומנו, ורצה לעשות כמוהו, ואמר אחריו מלה במלה. וכשהרגיש זאת ר' נחמן, אמר לו: 'מדוע אתה אומר אחרי? **"זאג ווי עס שיינט דיר"** [תגיד איך שמאיר לך]. וכמה פעמים אדם רואה איזו עבודה או איזו תנועה אצל חברו, נדמה לו שהוא צריך לעשות כמוהו, ובאמת הכל הוא דמיון גדול. העקר לברח תמיד אליו יתברך כפי מדרגתו וכפי ענינו, ואל יסתכל על אחרים כלל, רק כמו שמאיר לו, ויהיה הכל בנעם ובמתיקות ובהצנע לכת.

רסא.

ר' לוי יצחק אמר, עכשו בימינו אלה, שהתגברות הסמ"ך מ"ם גדולה כל כך בכל העולם, אין שום זמן כלל לדבר דברים בטלים, ולבלות זמן בוכוחים ושיחות של מה בכך, רק צריכים לדבר דבורי אמונה והשגחה פרטית, ולהרבות

בתפלה והתבודדות, שיחה בינו לבין קונו, ולהתמיד בשעורים קבועים בתורה הקדושה כסדרן, כרצונו של רבנו ז"ל, כדי להמתיק את כל הדינים שיש עכשו בכל העולם. וצריך לידע, שעל ידי שמבלים את הזמן היקר בפטפוטי דברים בטלים - הוא מוסיף דינים בעולם בכלליות, וכן על עצמו בפרטיות ועונשו קשה. על כן העקר לברח מחבורות בני אדם המדברים דברים של מה בכך, ותהיינה שפתותיו נעות בתפלה ושיחה בינו לבין קונו, שזאת היא התבודדות, ובזה יתקשר וייתחד עמו יתברך בכל מקום.

רסב.

ר' לוי יצחק ספר לי, שהכיר הרבה מאנשי שלומנו שלמדו ח"י פרקים משניות בכל יום, והכיר הרבה מאנשי שלומנו שלמדו שבעה דפים גמרא בכל יום, ולא הפסיקו בינתיים. ואמר: "זיי האבן זייער גוט גיטאהן אויף דער וועלט"; [הם עשו טוב מאד בזה העולם], ולא הטעו את עצמם כלל, רק ציתו באמת את רבנו ז"ל. וספר, שעוד הכיר אברכים שהיו מבליים כל הלילה בתפלה והתבודדות על השדה, ואף שהיה הכפור והקר חזק מאד. ומרב התמדה שהיתה לכל אחד מאנשי שלומנו בעבודת השם יתברך, הן בלמוד תורה

הקדושה, והן בתפלה והתבודדות, והן בצדקה וחסד, כבר לא היה להם זמן לדבר דבורים של מה בכך, וכל דבוריהם היה רק מרבנו ז"ל ומעצותיו הקדושות.

רסג.

ר' לוי יצחק אמר, עקר חשיבות האדם, כשהוא מקשר בעלמא דאתי, וזהו עקר מעלת האדם יותר מכל הנבראים, כי אף שהוא בתוך העולם, עם כל זאת, יכול לקשר את עצמו ולדבק עצמו בו יתברך. וזהו עקר השלמות להיות למעלה ולמטה (עין לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן סח). כי מלאכים הם תמיד למעלה, ולהפך בעלי חיים הם תמיד למטה. ועקר מעלת איש הישראלי הנקרא אדם, כשזוכה מתוך העולם מתוך בלבוליו, ומתוך הגשמיות שלו לקשר ולדבק עצמו אליו יתברך, ולחשב תמיד בעלמא דאתי, ואז אכילתו היא כבר באפן אחר לגמרי, וכן התנהגותו בין אדם לחברו היא באפן אחר, כי יודע אשר אין בלעדיו יתברך כלל. ואז כשאוחז בזה, נקרא 'צדיק', וכמובא בזהר הקדוש: 'צדיק - דאחיד בשמיא וארעא'.

רסד.

ואמר, צריך להזכיר את עצמו תכליתו הנצחית בכל יום, ולא יטעה את עצמו כלל, כי ההכרח למות כאשר נסתלקו כל הצדיקים וכו', ועל כן בידיעה זו ישתנה לגמרי. ומה עליו לעשות בזה העולם? הוא רק לחטוף טוב בכל יום ויום, תורה ותפלה שיחה בינו לבין קונו. וכל מה שאדם מדבר יותר עמו יתברך - כמו כן נתקדש ונטהר ונזדכך יותר, ונעשה ענין אחר לגמרי, כאשר אמר רבנו ז"ל, שאיש כשר הוא ענין אחר לגמרי (עין לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן קטז). וצריכים לידע, שכל אחד מאתנו יכול להגיע אל זה, אם לא נטעה את עצמנו. ואמר אז, כל יום הוא אוצר נפלא, כשזוכים לחטוף בו תורה ותפלה ומצוות ומעשים טובים וקדשת העינים ושמירת הדבור. ואם זוכים להשלים את היום עם נקודות טובות, נאמר על זה (בזמרות של שבת קדש): 'ואם יצא חובת היום - אשרי לו'.

רסה.

ר' לוי יצחק אמר, המלכות והמנהיגות של רבנו ז"ל הוא ענין נצחי שמסרו לו מן השמים, וברוך השם, המנהיגות הולכת כמו בחיי רבנו ז"ל ממש, כידוע לאנשי שלומנו. ויש לנו חקי המנהיגות שהן עצותיו הקדושות ואי אפשר לשנותן כלל,

ואם אי אפשר לי לקימן, עלי רק לבקש מהשם יתברך, ולא לומר שאין זה דבר רבנו ז"ל, יהיה באיזה פרט שיהיה, כל מה שכתוב בספריו הקדושים – אלו הם חקי המנהיגות: חצות, שלחן ערוך, התבודדות, שמחה ורקודים, תפלה בזמנה, שעורים קבועים בתורה הקדושה כסדרן דיקא וכו' וכו' וכו'. ואחד מחקי המנהיגות הוא, לידם ולשתק. ואף שמבזים ומחרפים אותו ועושים לו כל מיני צרות ויסורים, העקר לא לענות שום דבר לזה שמחרף ומבזה אותו, כי דבר רבנו ז"ל הוא שתיקה, כל מה שתשתק יותר - כמו כן תזכה לקבל יותר ממנו ז"ל. אצל העולם, כל מי שרועש וצועק יותר ועושה את עצמו למציאות יותר, כמו כן מעלתו גדולה ביותר. ואצל רבנו ז"ל הוא ההפך לגמרי, כל מה שישתק ויתחבא עד שלא ירגישו עליו שום דבר - מעלתו יותר גבוהה אצלו ז"ל.

ועקר השתיקה בשעה שמצעים ומבזים אותך הוא, שתדע, שהכל מגיע לך מפאת עוונותיך הרבים וכו'. ואז דיקא כשזוכה למעט בכבוד עצמו ואינו מדקדק על בזיון כבודו, אז דיקא מתגלה עליו מלך ה'כבוד' וזוכה לתשובה (עין לקוטי

מוהר"ן חלק א' סימן ו') ומאיר עליו אור רבנו ז"ל שהוא הארת כתר העליון.

ועל פי רב, האדם חושב שהוא צריך לענות ולהראות אשר הצדק עמו, אבל לא דעת ותבונה לו, שעוקר את עצמו על ידי זה לגמרי ממנו יתברך ומרבנו ז"ל. כי לא כל אחד יכול להשיג דבר רוחני כי אם על ידי בטול עצמיותו וכו'. ובפרט כדי שיזכה שתהיה לו איזו שיכות אל רבנו ז"ל, ההכרח שישליך כבודו לגמרי, ויהיה מוכן ומזמן לקבל כל מיני בזיונות ושפיכות דמים מהקרובים והרחוקים וכו', וימסר נפשו תמיד בפשיטות, כי אחרת, לא יקבל ממנו כלל, כי כל המנהיגות של רבנו ז"ל הוא ענין נצחי, ואמר על עצמו: "נצחתי ואנצח". ושמו הוא נ'צ'ח'. ואף שעובר מה שעובר בכלליות העולם שמכסים אותו בכל פעם וכו' מבית ומבחוץ וכו', כי גם מבפנים יש כמה כסויים וכו' אף על פי כן "פירט זיך אויס מנהיגות רבנו ז"ל" [יוצאת מכח אל הפעל מנהיגות רבנו ז"ל]. וכל מה שזוכה האדם לבטל את עצמו לגמרי ואינו חפץ בשום התנשאות והשתררות על זולתו [שזהו בכלל מפרסם של שקר], ומקים את חקי המנהיגות שהן עצותיו הקדושות, ומתחבא ומסתיר את עצמו, ומדבר

רק דבוריו הקדושים והנפלאים, כן מאיר בו אור הצדיק
האמת שהוא רבנו ז"ל בעצמו ונכלל בנצחיות.

חֵרֵב הַחֶסֶד ר' שְׁלֵמָה וְוַעֲקֶסְלֵר ז"ל

העתק מכתב ידו, מה ששמע מפי ר' אברהם ז"ל
אודות רבנו ז"ל ומוהרנ"ת ז"ל ואביו ר' נחמן טולטשינער
ז"ל

ידוע, שהשלשה צדיקים, רבנו הקדוש והנורא ז"ל, ומורינו ר'
נתן ז"ל, ור' נחמן טולטשינער ז"ל, היו בסוד ספר וסופר
וספור המובא בספר יצירה בתחלתו (פרק א' משנה א'),
שבהם ברא השם יתברך את העולם.

"ספר" - הוא ספרו של רבנו הקדוש והנורא ז"ל, שאמר
עליו שהוא אתחלתא לגאלה. ועכשו שיצא בעולם, צריכים
ללמד בו הרבה, ושיהיה שגור בו בעל פה.

"סופר" - הוא מורנו ר' נתן ז"ל שהיה סופרו של רבנו
הקדוש והנורא ז"ל. ואמר עליו, אלמלא הוא, לא היה נשאר

ממני אפלו עלה אחד. וכן התפאר קדם הסתלקותו: **"עזרא הסופר גייט אוועק"**. [עזרא הסופר הולך להסתלק].

"ספור" - הוא ר' נחמן טולטשינער ז"ל, כי הוא היה משרתו הנאמן של מורנו ר' נתן ז"ל, והיה מספר ספורים הרבה ששמע ממנו ז"ל כפי שקבל מרבנו הקדוש והנורא ז"ל, והפליא את כל השומעים דבוריו וספוריו. ואם רק פתח פיו הקדוש לספר מהנפלאות ששמע וקבל וכו', אז כלם נכספו מאד לשמע. והמשיך על ידי זה הרבה נפשות לעניני רבנו ז"ל, והכניס בהם התחדשות חדשה. וגם בתפלתו בראש השנה בשעת הקבוץ הקדוש שהיה הוא ז"ל הבעל תפלה, וגם על ידי קול נגינתו, וההנהגות והתנועות הקדושות שראה אצל מורנו ר' נתן ז"ל, שראה אצל רבנו הקדוש והנורא ז"ל. כי הוא היה דיקן גדול, ודקדק מאד מאד בכל תנועה והנהגה, כמו שראה אצל מורנו ר' נתן ז"ל, ואפלו הקול באמירת תורה התאים שיהיה כקולו של מורנו ר' נתן ז"ל, וכן סדר תורותיו אמרם בדיוק כמו ששמע מפי מורנו ר' נתן ז"ל. ועל ידי זה נשאר ההשארה הקדושה של רבנו הקדוש והנורא ז"ל עד ביאת משיח צדקנו, שאז יכניס התחדשות חדש בעולם, ויגלה ויפרסם לכל העולם למודו

הקדוש של רבנו הקדוש והנורא ז"ל בגלויים נוראים
ונפלאים, אשר הכל ישובו על ידי זה אליו יתברך לנצח.

שיחות מרבנו ז"ל בענין

א.

אמרו חז"ל (אבות ב, ב): 'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ
שיגיעת שניהם משכחת עון, וכל תורה שאין עמה מלאכה
סופה בטלה וגוררת עון'. וכבר אמר רבנו ז"ל: שחפץ מאד
שיהיה לנו פרנסה. אף על פי שבטחון גם כן טוב מאד, אף
על פי כן טוב מאד כשזוכין שיש לו מעמד פרנסה, כי במקום
עבודת הבטחון במקום זה יעשה עבודה אחרת. כלומר, כי
אם לא יהיה לו מעמד פרנסה ויהיה לו בלבול הדעת
מהפרנסה, ויצטרך בכל פעם לחזק עצמו במדת הבטחון,
במקום זה יעסק בעבודה אחרת והתחזקות אחר בשאר
עניני עבודת ה', והבן. ואף על פי כן אמר שהעקר הוא

בטחון, ואמר בזה הלשון: נאר בטחון (חיי מוהר"ן סימן תקא).

ב.

ואמרו חז"ל (ערובין מא.): 'עניות מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו', כי כשמתחיל לעבור על האדם עניות ומרירות, אז הוא, רחמנא ליצולן, מבהל ומבלבל מאד מאד, רחמנא ליצולן. ומכל שכן כשנופל לחובות וכו', עד שעל ידי זה מתעקם לבבו ודעתו בעקמימות גדולה ואין לו כח ומח לשום דבר בעבודת השם יתברך. ואז יצא שכרו בהפסדו ומאומה לא ישא בעמלו כי (נדרים סד:) עני חשוב כמת, ואמרו (שמות רבה לא, יא): 'אין בעולם קשה מן העניות שהיא קשה מכל יסורין שבעולם'; עין שם. ואמרו (שם סימן יד): 'אין לך מדה קשה מן העניות, שכל מי שהוא מדקדק בעניות כאלו דבוקים בו כל יסורים שבעולם, וכאלו בא עליו כל הקללות שבמשנה תורה'. ואמרו רבותינו: 'אלו נתקבצו כל יסורין לצד אחד והעניות לצד אחד, העניות מכרעת לכלן'; עין שם.

ג.

ורבנו ז"ל אמר, הפקרות אין צריכין, אף על פי שבאמת אצלי אינו נקרא הפקרות כלל, אדרבה! להפוך כשרודף אחר עסקי עולם הזה ורחוק מעבודתו יתברך - זהו מפקר באמת, אך אף על פי כן, אפלו מה שנקרא אצל העולם הפקרות דהינו שמפקיר כל עסקי עולם הזה מכל וכל ועוסק רק בעבודת ה', שזהו אצל העולם הפקרות, גם זה אין צריכים, כי יכולים להיות איש כשר בלי הפקרות (שיחות הר"ן סימן נא). כי באמת, כשהוא חזק בעבודת ה', ורצונו חזק מאד מאד בכסופים ורצונות נוראים ונפלאים לשוב אליו יתברך, הוא יכול מכל מקום שהוא לדבק עצמו עמו יתברך, כי מלא כל הארץ כבודו, ואין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, כי דומם, צומח, חי, מדבר, הם עצם עצמיות אלקותו יתברך ממש. ועל כן מי שלבו חזק בעבודת ה' - יכול לדבר עמו יתברך גם באמצע האומנות, וישתוקק אליו יתברך בכסופים חזקים, ויפרש שיחתו לפניו יתברך כי זה אינו מתנגד לזה. ומצינו, שגדולי התנאים והאמוראים עסקו באיזו אמנות - הלל הזקן - חוטב עצים (יומא לה.). רבי חנינא - תופר נעלים (פסחים קיג:). רבי יהודה - נחתום (בבא בתרא קסד:). רבי יוחנן - סנדלר (אבות פ"ד). יוסי בן חלפתא -

עובד עורות (שבת מט:). רבי מאיר - לבלר (ערובין יג.).
אבא חלקיה - עודר בשדה (תענית כג). אבא אומנא - מקיז
דם (שם כא:). רב ששת - נושא קורות (גטין סז:). וכן עוד
תנאים ואמוראים שעשו איזה עסק - ואף על פי כן לא בלבל
אותם כלל, אדרבה! היו דבוקים בו יתברך.

ד.

וחז"ל הקדושים הפליגו ממעלת האדם שמתפרנס מיגיע
כפו, עד שאמרו (ברכות ח.): 'גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא
שמים, שנאמר יגיע כפיך כי תאכל וגו' אשריך בעולם הזה
וטוב לך לעולם הבא, ולגבי ירא שמים "וטוב לך" לא כתיב'.
ואמרו (ירושלמי פאה): "ובחרת בחיים" - זו אומנות, ואמרו
(נדרים מט:): 'גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה', ואמרו
(במדרש קהלת רבה): 'ילמד אדם אמנות והקדוש ברוך הוא
מפרנסו'. אך צריך תמיד לחפש אמנות כזו שלא יצטרך
לבטל הרבה מתורה ומתפלה, כי (קדושין פב:): 'אין אמנות
שאין בה עניות ועשירות, שלא עניות מן האמנות, ולא
עשירות מן האמנות'; כי הכל תלוי רק בו יתברך. וכשידע
ידיעה זו יקים מה שהזהיר התנא (אבות פ"ד): 'הוי ממעט

בעסק ועסוק בתורה, ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך'.

ה.

ואמר רבנו ז"ל, עקר תקונו של המשא ומתן, שיכון בכל הלוך והלוך ובכל דבור ודבור שהוא הלוך ומדבר בשעת המשא ומתן, שכונתו כדי שירוּיח כדי שיתן צדקה. וזהו תקון הכללי של כל המשא ומתן (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן כט).

ו.

ואמר רבנו ז"ל, אלו בני אדם הנופלים בתאות ממון ואינם מאמינים שהקדוש ברוך הוא יכול לפרנס את האדם בסבה קלה, ורודפים אחר פרנסתם ביגיעות גדולות, והם אוכלי לחם בעצבון, והם מלאים עצבות ומרה שחורה, אלו בני אדם נקשרים בפנים דסטרא אחרא, שהם אנפין חשוכין - מרה שחורה, עבודה זרה שהוא מיתה ממש. אבל אלו בני אדם שמשאם ומתנם באמונה, ומתגברים בדעתם להיות שמחים בחלקם, ויודעים ומאמינים באמת ובאמונה שלמה, שעקר הפרנסה והעשירות הוא רק מהשם יתברך לבד, רק שרצונו יתברך שיעשה האדם איזו סבה קלה בעלמא, אבל באמת עקר הממון והפרנסה הוא רק מהשם יתברך לבד,

הם דבקים באור הפנים דקדשה, שהם אנפין נהורין חיים ממש, והם תמיד שמחים (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן כג).

ז.

ואמר רבנו ז"ל, המשקעים בתאות ממון הם בעלי חובות תמיד, כמו שאנו רואים בחוש, שזה המשאוי תלוי בצואר בני אדם שאין מסתפקין בממונם, ולווים ממון מאחרים, ונדמה להם שהם משתכרין שכר הרבה, ואחר כך מתים בעלי חובות. ואם אינם מתים בעלי חובות ממש - שאינם חיבים ממון לאחרים, עדין הם בעלי חובות לתאותם, כאשר אנו רואים בחוש, שאפלו מי שיש לו ממון כדי להתפרנס, ואפלו העשירים והקצינים המפלגים, הם רודפים כל ימיהם להרויח ממון ביגיעות גדולות, ומסכנים את עצמן בסכנת דרכים וטלטולים הרבה, ומטריחים את עצמם בטרחות גדולות בשביל הממון, כאלו היה מוטל על צוארם איזה חוב גדול לשלם, והחוב הוא רק שחיבים לעצמם דהינו לתאותם, שכרוכים אחר התאוה של ממון כל כך, כאלו הם חיבים חוב גדול. נמצא, שהם בעלי חובות כל ימיהם, וכן מתים בעלי חובות הינו לתאותם, כי כל ימיהם הם אינם מספיקים לשלם

חוב זה שחיבים לתאותם, כי הוא בלא שעור וגבול, כי אין אדם מת וחצי תאותו בידו (שם).

ח.

ורואים בני אדם, שזכו שהשפיע עליהם השם יתברך שפע, ויכולים לחיות שארית ימיהם בטוב ובנעימים בנחת ובהשקט, אך מרב תבערת תאוה זו של ממון שיש בעולם, עד כי מי שיש לו מנה רוצה מאתים וכו', הוא קופץ אל תוך עסק חדש וכונתו להרויח עוד יותר ועוד יותר. ומה נעשה לבסוף? שאובד גם את השפע שהשפיע עליו השם יתברך, ועוד נעשה בעל חוב גדול ונכנס במחלקת ובמריבות גדולים, יומם לא ינוח ולילה לא ישן מרב צער ועגמת נפש. ובין כך ובין כך עוברים הימים הטובים, הימים הנעימים, שיכולים לחטוף בו כל הון יקר תורה, תפלה, מצוות ומעשים טובים, ומאומה לא ישא בעמלו. ועליהם אמרו בתקוני זהר: 'חיכת בהון בעותרא בהאי עלמא ולבתר קטילת להון'. ואי אפשר להנצל מקלפה זו של תאות ממון, כי אם על ידי התקרבות אל הצדיק האמת, המפלג במעלה מפלגת מאד מאד, כי רק הוא מאיר באדם הדעת האמת - לידע שאין לעשות מהממון עקר.

ט.

ופעם אחת אמר רבנו ז"ל לאחד, שלפעמים נותנים לאחד עשירות גדולה, וכל העולם מתקנאים בו, ורודפין אחר הממון והעשירות, ומבלים ימים ושנים על זה, והכל מחמת קנאה והסתכלות שמסתכלין על זה שנתעשר כל כך, ואחר כך אין עולה בידם כלום. וכל זה מעשה הבעל דבר שהשתדל בזה להזמין עשירות גדולה לאחד, כדי שהרבה הרבה יבלו ימיהם ושנותיהם, חס ושלום, על ידי זה, רחמנא ליצלן, מהאי דעתא שבשתא (שיחות הר"ן סימן רפד).

י.

ואמר רבנו ז"ל לאחד מאנשי שלומנו, שמי שאינו להוט ונבהל להון, ואיננו נושא ונותן יותר מכפי ממונו שיש לו, רק עושה משא ומתן באמונה בממונו לבד, ואינו לזה מאחרים לעשות משא ומתן גדול, זהו מקים "ובכל מאדך". גם אמר לתלמידו ר' בער מטשהרין, שכשנותנים חמש לצדקה מממונו, הוא מקים ובכל מאדך. וקים זאת כל ימי חייו, וקדם פטירתו אמר: "מיט מיין חמש האב איך קיין מורא נישט, אפלו פאר דעם בית דין של מעלה, סע וועט מיר נאך

ארויס קומען". [עם החמש שלי איני מפחד אפלו לפני בית דין של מעלה כי יבא בעזרי].

יא.

ואמר רבנו ז"ל, צריך שתהיה להאדם הסתפקות, להסתפק רק במה שצריך לו בהכרח בזה העולם, ולא לנהג ביתו כגדולים דוקא, כנהוג עכשו בעונותינו הרבים, באנשים רבים. כי כל אלו שאין להם מדת ההסתפקות, עליהם נאמר (משלי יג, כה): "ובטן רשעים תחסר", כי לעולם חסר להם הרבה. על כן צריך שתהיה לו הסתפקות להסתפק במה שחננו ה', ואפילו מזה ההסתפקות גופיה, צריך להפריש ממנו לצדקה, ועל ידי זה נעשה יחוד גדול למעלה וממשיך כל ההשפעות טובות (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נד).

יב.

ושמעתי בשמו שאמר, שאם לא היה ממתין בבטחון לישועת ה', כבר היה איש נוסע ומטלטל, כמו כל הנוסעים ומטלטלים עצמם בשביל הפרנסה, כנהוג עכשו. והכונה, כי אמר זאת לענין הנהגת הבית בפרנסה ומלבושים ושאר צרכי הבית, שעל פי רב חסר לאדם הרבה, כגון לזה חסר מלבוש פשוט, ויש שחסר להם מלבושים חשובים או דירה וכו', שצריכים

להמתין לישועת ה', ולבלי לדחק את השעה למלאות החסרון תכף ומיד, רק צריכים להמתין עד ירחם ה'. ואמר על עצמו ענין הנ"ל, שאם לא היה ממתין כגון כשהיה חסר לו איזה דבר, אם היה דוחק את השעה שיהיה תכף, היה צריך ללוות לעצמו ולהיות בעל חוב, עד שהיה מכרח להיות נוסע ומטלטל כמו שאנו יודעים ענין הנוסעים שהם מכרחים תמיד לסע על המדינה, מחמת שהם תמיד בעלי חובות. וענין זה צריכים לידע מאד, וצריכים ללמד עצמו להרגיל את עצמו בזה מאד. כי לכל אדם חסר הרבה, אפלו בעלי בתים ועשירים גדולים, מכל שכן מקבלים, אפלו החשובים והגדולים. וצריך לזה להסתפק במעוט, ולהנהיג ביתו כפי השעה והזמן. ואם נדמה לו שצריך מלבוש או לאשתו ובניו אף על פי שמכרח לו, אל ידחק השעה ללוות ולהקיף ולהיות בעל חוב, אך ימתין עד שיבא עתו. וטוב לסבל דחק אפלו במזונות, וכל שכן במלבושים ודירות וכו', ולא להיות בעל חוב, ומוטב שיהיה בעל חוב לעצמו או לבני ביתו במלבושים מלהיות בעל חוב לחנוני או לאחרים. כי בכל עניני פרנסה צריכים להמתין עד שיבא עתו, כמו שכתוב (תהלים קמה, טו): "עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו".

יג.

ואמר רבנו ז"ל, כי צרכי הגוף הם רבים מאד, ואפלו ההכרחיות הם רבים וגדולים מאד, אכילה ושתייה ומלבושים ודירות שיכולים לבלות ימיו ושניו אפלו על ההכרחיות לבד. והם מונעין את האדם מאד מעבודת הבורא (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן ד').

יד.

ועל כן מי החפץ בחיים ומי המשכיל על אחריתו, אפלו שעוסק כבר באיזה עסק עבור פרנסה, יראה לחטף בכל יום גם פרנסה לנשמתו, כי כמו שיש מזונא דגופא כמו כן יש מזונא דנשמתא (עין לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן ח'), והתורה והתפלה הם חיי האדם לנצח.

טו.

ופעם אחת הוכיח רבנו ז"ל את אחד, שאמר לו, שאין לו פנאי ללמד מחמת שעוסק במשא ומתן, ואמר לו שאף על פי כן ראוי לחטוף איזה זמן לעסק בתורה בכל יום. ואמר שזהו מה שאמרו חז"ל (שבת לא.) ששואלין את האדם קבעת עתים לתורה, 'קבע' הוא לשון גזלה כמו שכתוב (משלי כב, כג): "וקבע את קובעיהם נפש", הינו ששואלין את האדם,

אם גזל מן הזמן שהיה טרוד בעסקיו אם גזלת מהן עתים לתורה. כי צריך האדם לחטוף ולגזל עתים לתורה מתוך הטרדא והעסק.

טז.

ופעם אחת, היה אחד מאנשי שלומנו קובל ומתנצל לפניו ז"ל, באשר שיש לו צער גדול מזה שאין לו מקום מיחד לעבודת השם יתברך, כי ביתו קטן וצר מאד, ובכל פעם יושבין שם גוים, כמו שרגילים בבית המזיגה, ועל ידי זה דעתו מבלבלת מאד. השיב לו רבנו ז"ל: מסתמא אם היה השם יתברך יודע שכל בחירתך ועבודתך תלויות בזה שיהיה לך מקום מיחד, מסתמא היה נותן לך מקום מיחד, ועכשו בודאי אתה יכול להיות איש כשר גם בבית זה.

יז.

ופעם אחת אמר רבנו ז"ל, יש אנשים כשרים שאין להם פרנסה, ויש להם דחק ובלבולים גדולים מזה, והיא טובה גדולה להעולם, כי יש דבורים יקרים שיוצאים על ידי בלבולים דיקא.

[ויכול להיות איש שעובר עליו מה שעובר, ויש לו טרדות ובלבולים רבים בפרנסתו ודאגות ודחקות, אז דיקא זוכה

לחדש דבורים נוראים ונפלאים, כי מתקף הדחקות והטרדות בורח אל תוך התורה. ואמרו במדרש, שיש תרדמה של נבואה כמו שכתוב ותרדמה נפלה על אברם, ותרדמה הוא בלבול הדעת, ועל כן דיקא כשעובר על האדם מה שעובר ובורח אל התורה, אז דיקא יכול לזכות לדבורים נפלאים, אשרי לו].

יח.

ואמר רבנו ז"ל "ותתפשהו בבגדו", שהבעל דבר והסטרא אחרא תופסת את האדם בבגדו, דהינו שמטריד אותו בטרדת בגדיו ומלבושיו, כי טרדת הצטרות מלבושים ובגדים של אדם הם מבלבלים מאד את האדם, ומונעים אותו על ידי זה מעבודת השם יתברך, וזהו "ותתפשהו בבגדו". אך מי שהוא בעל נפש ולבו חזק בה' ומסתכל תמיד על אחריתו, אינו משגיח על זה, אף על פי שאין לו בגד ללבש, אף על פי כן אינו מטריד עצמו בזה ואינו רוצה להניח עצמו לבלבל בזה. וזהו וינח בגדו אצלה וינס וכו', שמניח בגדו ומלבושו ונס ובורח מהם ואינו משגיח כלל על זה, רק עושה את שלו בעבודת ה' כפי מה שיכול.

[ופעם אחת בא אחד מתלמידי מוהרנ"ת ז"ל אליו, והיה מלבש בלבוש משי יקר מאד שקנה לעצמו אז. ומוהרנ"ת ז"ל הבין שהלה לוח מעות הרבה בשביל המלבוש הזה. ענה ואמר לו: "אזוי צו אזא מלבוש דארף מען האבן א נייע שאפע, צו א נייע שאפע דארף מען האבן נייע בעטן, צו נייע בעטין דארף מען האבן א נייע שטוב".

[בשביל מלבוש כזה צריכים ארון בגדים חדש, ובשביל ארון בגדים חדש צריכים מטות חדשות, ובשביל מטות חדשות צריכים דירה חדשה וכו' וכו'. ורמזו איך אם אדם נכנס למעלה מכחותיו, אז נעשה בעל חוב גדול].

יט.

ואמר רבנו ז"ל לאחד מאנשיו שדבר עמו מענין בגדים, ואמר לו אז, שעל כל דבר צריכים להתפלל, הינו אם בגדו קרוע וצריך לבגד, יתפלל להשם יתברך שיתן לו בגד ללבש, וכן בכל כיוצא בזה, דבר גדול ודבר קטן, על הכל ירגיל עצמו להתפלל תמיד להשם יתברך, על כל מה שיחסר לו, אף על פי שהעקר להתפלל על העקר, דהינו על עבודת השם יתברך לזכות להתקרב אליו יתברך, אף על פי כן גם על זה צריכים להתפלל. ואמר, שמי שאינו מתנהג כך אף על פי

שהשם יתברך נותן לו בגדים ופרנסה והצטרכות חיותו, אבל כל חיותו הוא כמו בהמה, שגם כן השם יתברך נותן לה לחמה וכו', כן הוא חיותו שנותן לו השם יתברך, כי מאחר שאינו ממשיך כל חיותו על ידי תפלה מהשם יתברך, על כן כל חיותו הוא כמו חיות בהמה ממש. כי האדם צריך להמשיך כל חיותו והצטרכותו מהשם יתברך על ידי תפלה ותחנונים דיקא.

ופעם אחת אמר למוהרנ"ת ז"ל, על דבר קטן ופחות שהיה נצרך לו, תתפלל על זה להשם יתברך! ועמד משתומם, כי היה לו לדבר פלא בעיניו להתפלל להשם יתברך על דבר פחות כזה, וגם לא היה מכרח ביותר. ואמר לו רבנו ז"ל בלשון תימה, אין זה כבודך שתתפלל להשם יתברך על דבר קטן כזה!? ואמר אז בפרוש, שהאדם צריך להרגיל את עצמו לבקש ממנו יתברך כל דבר יהיה מה שיהיה בתמימות ובפשיטות גמורה.

כ.

רבנו ז"ל אמר, לענין ממון צריך האדם שיהיו לו כל הכחות שיש בענין אכילה. כי יש כמה כחות באדם לענין האכילה, כי יש כח המקבל, וכח המעכב שלא יצא לחוץ המאכל תכף,

וכח המעכל וכח המחלק המאכל לכל איברי הגוף, אל המח המבחר, וכן ללב, וכן לכל שאר האברים, לכל אחד כראוי לו, וכח הדוחה הפסלת לחוץ, כמבאר כל זה לחכמי הרופאים. כמו כן את כל אלו הכחות צריכים לענין ממון, כי צריך שיהיה לו כח המעכב שלא יפזר מעותיו מיד [כדרך שיש בני אדם שבתחלה מתאווים מאד לממון ומבלים ימיהם על זה, ותכף כשמשיגים הממון מפזרין אותו מיד]. וכן כח המחלק שיתחלק מעותיו למקומות הצריכים, לכל אחד כראוי, כנ"ל לענין האכילה, דהינו שהמבחר יגיע לצדקה, וכיוצא בזה בשאר המעות כל אחד למקומו הראוי לו, כנ"ל לענין אכילה. וכמו שמספרים מהבעל שם טוב ז"ל שאמר לענין מה שמקבל מעות מרשעים. ואמר, שהמעות כשבא לידו אזי הוא מתחלק, ומעות שקבל מאנשים הגונים אלו המעות יוצאים על הוצאות הכנסת אורחים צדיקים שבאים אצלו, וכיוצא, והמעות הבאות ממי שאינו הגון - יוצאות על הוצאות סוסיו ועבדו הגוי. דהינו שממילא מתחלק המעות אצלו כך, אף על פי שבאמת היה כל המעות מערב אצלו, אך ממילא היה נעשה כך אצל הבעל שם טוב ז"ל. וזה בחינת כח

המחלק הנ"ל, וכח הדוחה הפסלת לחוץ, הינו כנ"ל, כי יש מעות שצריך לצאת לחוץ בשביל ערלים וסוסים, וכיוצא.

כא.

והקפיד רבנו ז"ל מאד על מי שמתרשל בשמירת ממונו, כי אמר, כמה זמן וזמנים האדם מבטל מתורה ומתפלה ואחר כך כשכבר בא לו ממון - הוא מפזרו בהבל וריק, נמצא שכל יגיעו היה בחנם, ומאומה אין בעמלו, כי אבד את המעות ואבד את הזמן היקר. וחז"ל אמרו (סוטה יב.): 'צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופן לפי שאין פושטין ידיהן בגזל', וכל פרוטה ופרוטה בא להם ביגיעה ובנסים, ועל כן הם שומרים על זה מאד, כדי שלא יצטרכו לבטל מתורה ומתפלה עוד.

כב.

ובעת שהיה השרפה בברסלב, פעם אחת בשבת, ופעם אחת ביום הכפורים, היה רצונו שנקל מאד בענין הצלת ממונו ולבלי להחמיר בזה כלל. [פשוט דסבירא ליה באפן המתר על פי דין, בלי חמרות יתרות]. ואחר יום כפור דבר מזה ואמר שיש כמה שו"ת שמקלין ומתירין הרבה בזה.

ואמר, שאין ראוי להחמיר בענין כזה, ואמר, זה אני יודע מכבר, שיש אנשים שבשביל חומרא אחת - מבטלין הרבה מאד מעבודת ה', כמעט הכל, כי הלא כמה האדם מיגע עצמו בשביל חפציו וממונו, ונוסע לדרכים, ומבטל עצמו הרבה מתורה ותפלה ועבודת ה' ימים הרבה בשביל להרויח ממון, ואחר כך בשביל חומרא אחת יאבד הכל, חס ושלום, ויצטרך שנית לבטל עצמו הרבה. ואמר על עצמו, שכשהוא מוליך אצלו ממון בדרך, הוא מדקדק מאד לגנזו יפה בבגד שלו בתוך בית יד כנגד לבו, ושלא יהיה בו שום קרע ונקב. ואף על פי כן, בכל עת שהוא בדרך, הוא ממשמש בכיסו בכל שעה אם יש אצלו הממון. ובכל עת שנזדמן שאחד מאנשי שלומנו נאבד אצלו איזה סך ממון, בדרך והיו באים בקובלנא לפניו, היה מבזה ומוכיח אותו מאד על זה על שלא נזדרז בשמירתו יפה. (חיי מוהר"ן סימן תקמז).

כג.

והיה מזהיר מאד, שישמר האדם את ממונו בשמירה גדולה ומעלה מאד, והיה מקפיד מאד על זה. והיה מתלוצץ ומקפיד על אלו האנשים המתעצלים שקורין בלשון אשכנז שלימזלניק, כי זמנים ועתים בטל עצמו מתורה ותפלה,

וטרח ויגע ביגיעות גדולות בשביל להרויח ממון כדי לפרנס ביתו, ואחר כך כשהגיע לו הממון הוא נעשה שלימזלניק ואינו משגיח עליו כלל. כי ממון כשר של איש הישראלי צריך שמירה כמו עין שבראש (שיחות הר"ן סימן רפא).

כד.

פעם אחת אמר רבנו ז"ל, כל מי שיש לו כבוד ועשירות יותר, הכבוד רחוק ממנו ביותר, כי כשאחד יש לו מעט מעות, הוא יכול להחזיק המעות אצלו סמוך לבשרו, אבל כשיש לו הרבה מעות, המעות שלו מנחות בתבה, נמצא שהכבוד שהוא העשירות רחוק ממנו ביותר. וכן כשיש לו עוד יותר עשירות, אזי מעותיו וסחורותיו מנחים בחנות וכיוצא ורחוק ממנו עוד יותר, וכשיש לו עוד יותר ויותר עשירות, אזי הונו ועשירות שלו מנח במקומות ועירות אחרות רחוק עוד יותר ויותר ממנו. וכן כל מה שיש לו כבוד ועשירות יותר, אזי הכבוד רחוק ממנו ביותר. והקסרים והמלכים שכבודם מרבה מאד, כבודם רחוק מהם עוד יותר. כי המלך או הקיסר יושב בביתו וכאן מזמרים ומשוררים הקפעליע (מקהלה) בשבילו לעת ערב, כנהוג, (אבל עשירותו ומלכותו

רחוקה ממנו מאד מאד). כי בעסקי עולם הזה - כל מה שיש לאדם כבוד ביותר, הכבוד רחוק ממנו ביותר. אבל תורה ומעשים טובים, כל מה שיש לו יותר, הם סמוכים אליו ביותר. [ועל כן דע לך, מה שאתה חוטף בזה העולם איזו נקדה טובה מיהדותך, איזו מצוה או איזה למוד או איזה דבור שתדבר עמו יתברך - זהו חלקך לנצח, וזה יהיה סמוך לך עכשו בעודך בחייך בעלמא דין, ובשכבך בקבר ובהיותך בעלמא דאתי ולאחר התחיה וכו'. על כן ברח לך מכל מיני פרסומים של שקר וכבוד והתנשאות על זולתך, והכנע את עצמך אליו יתברך, ותרגיל את עצמך לדבר עמו יתברך כאשר ידבר איש עם רעהו, וכל מה שעובר עליך וכו', וכל מה שאתה צריך בקש רק ממנו יתברך. וכל דבור ודבור שתדבר עמו יתברך לא יהיה נאבד לנצח נצחים, ויהיה סמוך לך ממש, ויהיה לך לעזר בשעה שתצטרך. וכבר אמר פעם רבנו ז"ל, הלא החנוני דרכו להקיף בהקפה שיתנו לו לאחר זמן, ועל כן מדוע לא יאמר האדם איזה קפיטליך תהלים, או ללמד או לעשות שאר מצוות, ויהיה מנח ומוכן אצלו לעת הצרך, כי יהיה זמן שיצטרך לזה שיגבה שכרו ופעלתו].

כה.

פעם אחת דברו לפני רבנו ז"ל מדאגת פרנסה גער בהם ואמר מה לדאג על פרנסה הלא לחם עם איגירקיס [מלפפון] הוא מאכל טוב.

ושמעתי בשמו שאמר, מה לדאג על פרנסה, הלא אין דאגה וחשש כי אם שמא ימות ברעב אם לא תהיה לו פרנסה, ומה בכך כי ימות, כי גם בלא זה צריכין למות.

כו.

ואמר רבנו ז"ל, העולם הזה אינו כלום, רק למשוך את עצמו אל התכלית הנצחית, ואין להסתכל אם יהיה לו מעות אם לאו, כי בין כך ובין כך יבלה ימיו בשוה. כי העולם הזה מטעה אותנו לגמרי, שמראה אל האדם כאלו מרויח בכל פעם, ולבסוף אינו כלום, כאשר נראה בחוש ברב בני אדם שעוסקים ועובדים ימים ושנים בסחורות ומשא ומתן, ולבסוף כשבאין לחשבון, אין נשאר בידם כלום, ואם אפלו משיג מעות, לוקחין אותו מן המעות.

והכלל, ששניהם אין להם קיום ביחד, דהינו האדם עם המעות, או שלוקחים המעות מן האדם, או שלוקחים האדם מן המעות, ומעולם לא נמצא שישאר אחד עם המעות. ואמר אז, היכן הוא כל המעות שעושין מימות עולם? כי

מעולם עושין תמיד מעות, והיכן הוא כל המעות, רק באמת אינו כלום לגמרי והכל רק דמיון.

[ועין בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן כג): 'חייכית בהון בעותרא בהאי עלמא ולבתר קטילת לון', כי רב העולם נלכדו בזה, שנדמה להם שמרויחין, ולבסוף הורג וממית אותם הממון, ומה גם שכל ימיהם הם בעצבות ובמרירות גדולה].

כז.

ומבאר בספורי מעשיות (מעשה יב מהבעל תפלה), שצריכים להזהר ביותר שלא להיות להוט אחר תאות ממון. כי יש שלהוטים כל כך אחר הממון ומשקעים בזה ביותר, עד שכל המעלה והחשיבות אצלם, הוא רק כפי הממון, ומי שאין לו רק ממון מעט, ובפרט מי שהוא עני לגמרי, אינו כלל בגדר אדם, כפי שטות דעתם, ונחשב בעיניהם רק כמו חיה ועוף. וכן מי שיש לו ממון הרבה ביותר, הוא בעיניהם כמו למעלה מגדר אדם, והוא אצלם כמו כוכב או מזל או מלאך, עד שיש עשירים עצומים כאלו, שיש להם ממון הרבה, והם בעיניהם כאלקות ממש, רחמנא ליצלן, ועושין מהם עבודה זרה, כאלו הכל שייך להם. וכל כך נכנסו הרבה מבני העולם בשטות וטעות הזו של תאות ממון, עד שהעניים וחסרי ממון

נפלו בעיני עצמם כל כך נגד העשירים ובעלי ממון, עד שכמעט שמקריבים עצמם לקרבן לפניהם מחמת ההתבטלות שיש להם בפני רבוי הממון שלהם. ובאמת לא כן הוא, וכמו שאמר הכתוב (קהלת ו, ח): "ומה לעני יודע להלך נגד החיים", כי גם העני בכלל בני אדם יחשבו כמו העשיר, וגם העשירים הם רק בני אדם וכמו חציר ימלו, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו'. ובאמת יש בני אדם שמשקעים כל כך בתאות הממון, עד שמי שבא להוכיח להם שתאות ממון היא שטות והממון אינו תכלית כלל ויכולים למות אפלו שיש לו רבוי ממון וכו', אזי לא די שאין דבריו נשמעים אצלם כלל, אף גם שהוא אצלם כמו מי שמדבר נגד האמונה, כי הממון הוא אצלם עקר התכלית והאמונה, חס ושלום. ואי אפשר לצאת משגעון התאוה המרה הזו המכלה את רוב העולם כי אם על ידי התקרבות אמתית אל הצדיק האמת שהוא הבעל תפלה שמאיר דעתו במקרביו אשר אין שום תכלית אחרת בעולם רק לשוב אליו יתברך, ולהכניס בדעתו אמתת מציאותו יתברך, ולדבר לפניו יתברך כאשר ידבר איש עם רעהו, וכל מה שצריך יבקש רק ממנו יתברך, כי (קדושין פב:): 'אין עניות מן האמנות ואין עשירות מן

האמנות, אלא הכל למי שהעשר שלו, שנאמר: "לי הכסף ולי הזהב"; עין שם. וכל מה שמכניס בדעתו ידיעה זו - כבר אינו רץ כל כך אחר ההבל ביגיעה, וממתיק ממנו הקללה של "ובזעת אפיך תאכל לחם", וזוכה "לחזות בנעם הוי"ה ולבקר בהיכלו". אשרי מי שזוכה להיות מקרב אל הצדיק האמת שהוא נחלא עמיקא וטמירא דנביע ביה מקורא דחכמתא עלאה מסוד ג' ראשונות דעתיק וכו', אשרי לו.

כח.

רבנו ז"ל אמר, שרצונו שכל אנשי שלומנו לא יהיה אחד מהם מלמד, וכמה פעמים דבר מזה. גם אמר שטוב לענין פרנסה, לדור בעיר גדולה. ואמר בדרך צחות, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום, נמצא שכל אדם יש לו שעה. וכשעוסק במשא ומתן יכול להיות שבאותו השעה שיש לו ירויח ממון הרבה מאחר שאותה השעה היא שלו. על כן יכול להיות שיזמין לו השם יתברך איזו הצלחה גדולה בעסק שלו שהוא עוסק, ויכול להרויח באותה השעה שלו רוח גדול. אבל כשהוא מלמד, אזי כשמגיע לו השעה שלו שהוא שעת הצלחה שלו, אזי התלמיד מביא לו פשטידא טובה, וכיוצא, עם זהב מעות ראש חדש ובזה

יוצאה ועוברת שעה שלו שהוא שעת הצלחתו בדבר שטות כזה, וכיוצא בו. אבל אדם אחר יכול להרויח בשעה שלו רוח גדול. וכן אין לך דבר שאין לו מקום, וכשהוא דר בעיר גדולה, ששם מצויים עסקים גדולים, אזי יכול להזדמן לו איזה דבר גדול שיתעשר בו כי שם הוא מקומו, כי אין לך דבר שאין לו מקום. אבל בעיר קטנה, שם יזדמן איזה דבר שבוש ופחות להרויח בו, כי הכל לפי המקום, כי אין לך דבר שאין לו מקום.

כט.

ופעם אחת דבר ר"א מטעפליק עם רבנו ז"ל והוא הוכיח לו שטוב יותר להיות מלמד. וספר בשם הבעל שם טוב הקדוש שמספרים בשמו שטוב להיות מלמד. ענה ואמר לו רבנו ז"ל: איני יודע אם הבעל שם טוב הקדוש אמר זאת, שטוב להיות מלמד, ואפלו אם אמר כך, כל צדיק הדור יש לו כח לעשות גדרים ולהנהיג את העולם כפי אותם הדורות, ואני אומר עתה, שטוב לעבודת הבורא יתברך שלא להיות מלמד.

ופעם אחת דבר עם אחד מאנשיו שהיה מלמד, ושאל אותו כמה יש לך שכר למוד לזמן? השיב לו: כך וכך, וחשב עמו כמה עולה על יום, בודאי עולה סך מועט מאד, ואמר: אם כן תחשב עוד כמה עולה על שעה אחת שכר למוד, בודאי לא יעלה כי אם דבר שבוש, אם כן, כשאתה מבטל שעה אחת מלמודך אתה אובד עולם הבא בשביל דבר שבוש, בשביל גדול אחד או שנים, אבל כשתעשה משא ומתן, ותגזל, חלילה וחס, את חברך במשא ומתן, איזה שבוש גדול אחד או שנים על ידי איזה אנס, מחמת שאי אפשר ליזהר ולדקדק עד פרוטה אחת, בודאי ימחל לך, אבל השעה שאתה מבטל מלמודך בודאי אין נתן להמחל.

לא.

כי מלמדות היא אחריות גדולה, עד שאמרו חז"ל (בבא בתרא כא:): ארור עושה מלאכת ה' רמיה (ירמיה מח, י) - זהו מלמד תינוקות שעושה חפצו ומתרשל בחפצי שמים, כי הזמן היקר שמבטלים עם התינוקות אין נתן להמחל בשום אופן שבעולם. ועוד טעם, כי רבנו ז"ל מאיר במקרביו האמתיים הארות נפלאות כאלו, עד שמחם ומחשבתם דבוקה בו יתברך בדבקות אמת, ומדברים עמו יתברך

כאשר ידבר איש עם רעהו. ואדם כזה אשר הוא דבוק בו יתברך, קשה וכבד לו מאד מאד להוריד את עצמו ודעתו בקטנות עם נערים, אשר ההכרח בשעת הלמוד להכניס את עצמו בקטנות דקטנות, כדרך המלמדים, בשעה שצריכים להסביר איזה ענין מהלמוד וכו', ומאחר שאינו עושה זאת - הוא מתרשל במלאכת שמים. ועל כן אף מי שצריך לעשות איזה משא ומתן בשביל פרנסה, ישתדל לבחר במשא ומתן ועסק כזה אשר לא יצטרך להשתמש הרבה עם הדבור, כי את הדבור ישמר מאד, כי המח הוא כפי הדבור, אם זוכה לדבר עמו יתברך - הרי זה זוכה למוחין מישבים מוחין מאירין, מה שאין כן כשמפטפט עם דבורו כל העולה על רוחו ודעתו, על ידי זה נתבלבל ונתעכר שכלו ודעתו לגמרי. ואין לך מי שצריך עוד לדבר הרבה כמו מלמד תינוקות ומוריד את עצמו אליהם, וזהו גורם לו הרבה ירידות וקטנות.

לב.

ועל אלו המלמדים המשכירים עצמם בעיר אחרת ונוסעים מביתם, הקפיד מאד מאד, וקרא אותם בלשון גנאי גדול, ואמר, שהמלמד שלומד חוץ לביתו דומה אצלו כמו שפחה כנענית.

[והסבירו אנשי שלומנו, כי הטעם הוא בשביל תקון הברית, כי האדם צריך לגור בביתו דיקא, ולא יתרחק מביתו למרחקים. ומטעם הזה דבר זה סובב גם על שאר עסקים, שאסור להתרחק מביתו לנסע למרחקים על שבועות וחדשים וכו'. ורבנו ז"ל הקפיד על דבר זה מאד - לא להתרחק הרבה מביתו, כדי שיזכה לתקון הברית.

והיו אצלו שני אחים מקרבים, אחד ר' מתתיהו ליב, ואחד ר' יעקב בעל מגיה, ורבנו ז"ל קרב יותר את ר' מתתיהו ליב, כי הוא היה יותר ירא שמים. והיה לר' יעקב בעל מגיה חלישות הדעת גדולה מזה, כי הוא היה הגדול. והרגיש רבנו ז"ל את חלישות דעתו ואמר לו בזה הלשון: **"וואס איז אזוי קשה? איין מאהל שטייט אין דער תורה ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, און ווידער עס שטייט דאך ואיש כי יהיה טהור ובדרך לא היה";** [מה כל כך קשה? פעם כתוב בתורה "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו", ובמקום אחר כתוב: "ואיש כי יהיה טהור ובדרך לא היה"], ודחק תבת "ובדרך לא היה". ור' יעקב היתה פרנסתו מהגהה, והיה דרכו על פי רוב להיות בדרך.

ופעם אחת היה אחד מאנשי שלומנו, שהיתה דרכו להתרחק מביתו וכו', ובא פעם אל רבנו ז"ל בחנכה, וישב רבנו ז"ל עם אנשי שלומנו בשלחן, והוא התישב גם כן בשלחן, ופתאום ענה רבנו ז"ל ואמר: מי יש לו עזות שמהרהר איזה הרהור, רחמנא ליצלן, בשלחני, ואמר: "איך מיין נישט טשהרינער, נישט ברסלבר, נישט טעפליקער"; [אין כונתי לא אנשי טשהרין, ולא אנשי ברסלב, ולא אנשי טעפליק], וטירהאויצער לא הזכיר, והבינו מי הוא, כי זה שהתישב אצל השלחן היה מטירהאויצע, ולא היה לו שלום בית ותמיד נסע נסיעות וכו'. ותכף ומיד קם רבנו ז"ל מהשלחן ונכנס אל חדרו, והאיש הזה קם והלך אחריו, ועמד על פתחו ובכה הרבה מאד, ואמר שמתחרט, וכן אנשי שלומנו בקשו בעדו, והבטיח לרבנו ז"ל שיעשה תכף ומיד שלום בית.

לג.

וספר אחד מאנשי שלומנו, שרבנו ז"ל דבר עמו פעם מענין בני הנעורים ששכיח אצלם, שנעשה קלקול ביניהם ובין נשותיהם ונפרדים זה מזה איזה זמן, ולפעמים נעשה מזה פרוד, לגמרי חס ושלום. ואמר רבנו ז"ל, שזהו מעשה בעל

דבר שמניח את עצמו על זה מאד לקלקל את השלום בית של בני הנעורים, כדי שיתפסו במצודתו, חס ושלום, על ידי זה, כי הוא אורב על זה מאד לתופסם בנעוריהם על ידי קלקול השלום בית, חס ושלום, שגורם בערמימותו לקלקל השלום שביניהם, והאריך בשיחה זאת.

לד.

והזהיר רבנו ז"ל לכבד וליקר את אשתו, ואמר, הלא הנשים הן סובלות צער ויסורים גדולים מאד מאד מילדיהן, צער העבור, הילדה והגדול, כאשר ידוע לכל, עצם מכאובן וצערן ויסוריהן בכמה אפנים הקשים וכבדים מאד מאד וכו' וכו', על כן ראוי לרחם עליהן וליקרן, ולכבדן.

וכן אמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא נט.) 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו', [תכבדו ותיקרו את נשותיכם כדי שתהיו עשירים], וכן אמרו (יבמות סג.): 'דינו שמגדלות את בנינו ומצלת אותנו מן החטא'; ועין בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן סט), כי עקר הממון של האדם בא לו על ידי בת זוגו, כי על ידי אור נפשה מזה בא לו הממון, עין שם.

לה.

וצריך להיות בדבר זה 'בריה' גדול, ולשמר מאד מאד על שלום ביתו, אשר כל מזלו ועשירותו ופרנסתו תלויה בזה. ועל פי רב הבעל דבר מתנכל על האדם בדבר זה מאד מאד, ותכף ומיד כשמקלקל שלום ביתו, אין לו שום ישוב הדעת, הן לתורה ועבודה והן למשא ומתן ופרנסה. ועל כן צריך להיות תמיד מעביר על מדותיו, וידין אותה לכף זכות תמיד, יהיה איך שיהיה. וכמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא נט.): 'לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו'; עין שם. ואמרו (יבמות סב.): 'האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו, עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך'; עין שם.

לו.

ופעם אחת אמר רבנו ז"ל לאחד מאנשי שלומנו, שיהדר שיהיה לו כוס נאה ויקר לקדוש, וזה מסגל לעשירות, ואמר לו אז, כי 'כוס' גימטריא 'אלקים', ואלקים הוא בחינת יראה, ויראה היא בחינת אשה, ואמרו חז"ל (בבא מציעא נט.): 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו!'

לז.

וכן לא רצה רבנו ז"ל ששום אחד מאנשי שלומנו יהיה שוחט, כי אמר ששלשה דברים אינם חשובים בעיניו: שוחט, ומלמד, וחסיד בעיר קטנה, מחמת שבנקל לו להכשל בגאות, חס ושלום. ופעם אחת בא אליו תלמידו ר' שמעון ז"ל, ואמר לו: רבי אני רוצה ללמד שחיטה, והשיב לו רבנו ז"ל: למד רפואה. ושאל את רבנו ז"ל: האם אתם רוצים שאהיה רוצח? השיב לו רבנו ז"ל: וכי אין זו רציחה? שלוקחים את התרנגול מגלגול של איש זקן והוא תופס אותו בזקנו ושוחטו! וכששמע זאת - בטל מלהיות שוחט.

[ועין בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן לז): 'צריך השוחט לכון להעלות הנפש שבדם. ועקר חסרון הפרנסה שנתמעט בדורות הללו, אין זה אלא על ידי השוחטים שאינם מהגנים וכו', כי השוחט הגון הוא מלביש את הנפש שבחי במדבר, הינו בדבור הברכה שמברך וכו' [ועל כן גם אמנות השחיטה היא אחריות גדולה מאד מאד], כי כשהשוחט אינו הגון ואינו מעלה את הנפש בבחינת מיין נוקבין, וכשעומד עם החלף לשחוט את החי, הוא עומד כרוצח נפשות, והחליף שלו הוא חרב וכו' עין שם].

לח.

ומספר בין אנשי שלומנו, אשר כל אלו מאנשי שלומנו שהיו שוחטים, מאיזו סבה שסבב עמהם השם יתברך - היו יראים וחרדים מאד מאד, והיה כל ענין השחיטה אצלם עבודה מיחדת, את הברכה עשו עם כונה גדולה, ובשעת השחיטה הרהרו מאד בתשובה, ומספרים על אחד מאנשי שלומנו שהיה שוחט, ובשעת השחיטה היה שופך דמעות כמים, והיה מלהב ביותר, והיה נדמה כאלו עומד עכשו בבית המקדש ושוחט שם וכו'. ופעם אחת שאלו אותו: מה אתה כל כך מתרגש בשעת השחיטה? האם יש לך פחד? והשיב בתמימות: בודאי יש לי פחד, כי הלא עכשו העת להעלות את נפש החי, ומי יודע איזה אדם מגלגל בעוף זה? ועכשו בשעה שאני שוחט הוא עת תקונו! ואיך יעלה על הדעת לחשב מחשבות פגול, חס ושלום.

ועל שוחט אחר מאנשי שלומנו, מספרים, שהיה נזהר מאד לשחוט כאשר הוא לבוש בבגד עליון וחגור באבנט, וכובע עליון חבוש לראשו, והיה מנענע את עצמו מאד בין כל עוף ועוף כבשעת התפלה, והיו שפתותיו נעות ואומר משהו. וכן מספרים על שוחט אחד מאנשי שלומנו, שהיה מעורר מאד את חבריו השוחטים, אשר בדרך כלל מתלוצצים וכו',

והיה אומר להם בכל פעם בתמימות ובפשיטות מאמרם ז"ל (ברכות יז.): ר' יוחנן כי הוה מסים ספרא דאיוב, אמר: 'סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה'. דעו חברי, כי אותנו ישחטו כך ... ועל כן השתדלו להרהר בתשובה, ואל תעשו, חס ושלום, ליצנות.

וכן ספר שוחט אחד מאנשי שלומנו, כמסיח לפי תמו, שיש לו שלש הנהגות קדם שהולך לשחוט בכל יום. א. הולך למקוה. ב. מתבודד עמו יתברך ומבקש ברחמים ותחנונים שלא יצא איזה מכשול, חס ושלום, מתחת ידו. ג. לומד שלחן ערוך הלכות שחיטה וכו'. ובאלו השלשה דברים נזהר מאד, ולא הולך לשחוט, אם לא קים את שלש הנהגות אלו.

לט.

ואודות מלמדות שאל אותו פעם, אחד מאנשי שלומנו, ואמר לו רבנו ז"ל, שלא יהיה, ויותר טוב לך להיות סוחר ובעל משא ומתן, רק בשעה שתלך בשוק תמאס ותבזה את העולם הזה בפוך. ודבר מזה פעם מוהרנ"ת ז"ל ואמר: "איידיער א סוחר אן התבודדות, איז שוין גלייכער א מלמד מיט התבודדות, ווארום א סוחר אן התבודדות קען זייער גרינג נכשל ווערן אין גנבות וגזלות און זיך מורה

התר זיין [אם כבר סוחר בלי התבודדות, כדאי כבר להיות מלמד עם התבודדות כי סוחר בלי התבודדות יכול להכשל בגנבה וגזלה ולהורות התר לעצמו] וכו'.

ומטעם הזה הורו הרבה מאנשי שלומנו התר לעצמם להיות מלמדים, ובפרט בדורותינו אלה, שאפלו כשרוצים לילך לעבוד ולעשות איזה עסק, על פי רב לא ימלט שלא תהיינה שם נשים וכו' ויכולים להכשל בראיות אסורות, רחמנא ליצלן.

אף על פי כן פעם אחת בא אל מוהרנ"ת ז"ל איש אחד ורצה להיות מלמד, ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל: 'השכר את עצמך להשם יתברך, ותתפלל בשביל פרנסה, ובפרוש בשביל פרנסה, כי זאת אתה מרגיש היטב כי אתה צריך אליה, ומסתמא תתביש ותתפלל גם על רוחניות'.

מ.

ואנשי שלומנו מספרים, שכל מי שלמד אצל מלמד מאנשי שלומנו, היה זוכר מה שלמד כל ימי חייו. כי מלמד מאנשי שלומנו יש לו מח אחר לגמרי, הוא דבוק בו יתברך, וכל למודו עם הנערים הוא באהבה וחבה יתרה וכו'.

[וכן אני בעצמי יכול להעיד על דבר זה, כי בהיותי ילד קטן כבן שש, למדתי אצל הרב החסיד ר' יעקב קלמנוביץ, המפרסם בירושלים בשם ר' יעקב מלמד, ולמד אתנו אז יהושע שופטים ושמואל א', ועד היום, יותר משלשים שנה, עדין עומד לפני עיני כמו שלמדתי את זה אתמול.

וספר לי אחד מאנשי שלומנו, שר' יעקב מלמד הנ"ל אמר לו פעם אחת בזה הלשון, ביום שיש לי קדם אור היום התבודדות, הולך לי המלמדות בטוב, וביום שנעשית איזו סבה ולא התבודדתי, אז איני מצליח כלל במלמדות.

מ.א.

ספר אחד מאנשי שלומנו, שפעם הצרך לפגש את אחד מאנשי שלומנו, שהיה מלמד באפן דחוף מאד, ועל כן הלך אל החדר שלמד שם, וכשפתח את הדלת, שמע איך שכל הנערים למדו את החמש בקול רם, וחזרו על זה ביחד כדרך הילדים עם הנגון שלהם, וחזרו את זה עם חשק נפלא, ולבו כמעט נמס מהנגון שלהם, והמלמד הלך אז בדבקות נפלאה אנה ואנה על יד הקיר, והתבודד אליו יתברך, והיה דבוק כל כך בו יתברך, עד שלא הרגיש כלל שאחד פתח את הדלת וכנס ועומד שם, וגם הילדים, מרב תשוקתם אל הלמוד -

לא הפסיקו כרגע, וכך עברה רבע שעה שעמד על יד הדלת מבפנים ולא הרגישו בו. וספר, שאז היתה הפעם הראשונה בחייו שטעם איזה טעם אור עולם הבא, כי שכח לגמרי איפה נמצא בעולם.

וכן ספר הנ"ל, שפעם אחת בא גם כן אל חדר הנ"ל, ועמד אחורי הדלת, והציץ דרך סדק אחד, ושמע איך שהמלמד לומד בנעימות נפלאה את הפסוק (בראשית כח) **"ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי"**. ומשך את כל תבה בדבקות נפלאה, והילדים חזרו אחריו מלה במלה **"ויקץ יעקב"** - יעקב איז אויף געשטאנען. **"משנתו"** - פון זיין שלאף. **"ויאמר"** - און ער האט געזאגט. **"אכן"** - עס איז אמת. **"יש ה'"** - עס איז דא דער אייבערשטער. **"במקום הזה"** - אויף דעם ארט. **"ואנכי"** - און איך. **"לא ידעתי"** - האב נישט געוואוסט.

וחזרו על הפסוק הרבה פעמים כדרך מלמד עם ילדים. ואמר, את הערבות והנעימות והחיות והזיו שהרגיש אז, לעולם לא ישכח. ועד היום מצלצל לו הנגון של הפסוק. ובכל פעם שאמרו הילדים **"במקום הזה"** הראו באצבע על החדר. והמלמד בשעה שאמר תבת **"ואנכי"** - הדגישה

מאד, והיה נשמע "ואנכי" בשביל האנוכיות שלי - "לא ידעתי"! וכן כשאמר תבת "משנתו" פון זיין שלאף, אפלו מי שהיה לו לב האבן היה יכול להתפוצץ ולהתעורר מהשנה וכו' והרגיש אז ממש השראת השכינה.

ומאז התחיל לבא בהצנע אל החדר, והיתה דרכו לעמד אחורי הדלת, והיה שומע איך שהמלמד מדבר עם הילדים דבורי אמונה, ומספר להם ספורים מצדיקים, ובפרטיות כשלמדו את החמש, היתה דרכו לספר להם עבודת האבות והשבטים ומשה וכו'.

וספר הנ"ל, שפעם אחת שמע מאחורי הדלת, בשעה שלמדו פרק 'המניח את הכד', והסבירו בהסבר ובשכל נפלא כזה, עד שממש היה נדמה שעומדים ברשות הרבים ובא זה בחביתו וזה בכדו וכו'. וכן היתה דרכו לומר העשרה מזמורי תהלים עם תלמידיו, והיה מזרז מאד מאד את הילדים עבור קיום מצוות מעשיות, ובפרטיות כבוד אב ואם, ותמיד ספר להם ספורים בענין זה.

מב.

ופעם אחת דבר רבנו ז"ל אודות הקעסט שנוהגים לתת לחתן אחר החתנה, והפליג בדבר זה מאד מאד, כי על ידי

זה יש לו פנאי להתעלות ולהצליח בלמודו ובעבודת השם יתברך, ואמר, שאפלו אם זורקים הכרים לחוץ (הינו אפלו שיש לו שם מחלקת), אך מכניסים אותם בחזרה לבית, לא יעזוב את הקעסט ללכת לסחר. ודבר מזה מוהרנ"ת ז"ל, ואמר, שהני מילי בתורתו אמנתו, אבל אם לומד קצת, והשאר הוא מבטל מלמודו, מצוה לדבר עם האברך הזה שילך לסחור במשא ובמתן ויקבע עתים לתורה [כי הבטלה מביאה לידי זמה ולידי שעמום (כתבות נט:)], ומבטלים את הזמן היקר בשיחה ושינה וכו', ולבסוף גם הכסף מתבזבז ונשאר קרח מכאן ומכאן, תורה ועבודת ה' אין לו, ופרנסה אין לו, ויוצאת מזה אחר כך מחלקת בביתו, כי אשה, כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה מיד צועקת (תמורה טז:). ונתקלקל השלום בית לגמרי, ומאומה לא ישא בעמלו).

מ.ג.

ופעם אחת נסע רבנו ז"ל בדרך, ונסע דרך כפר אחד, ושם ישב אחד שאחיו היה מקרב אל רבנו ז"ל. ומחמת שהיה בחור טוב, לקחו ראנדאר אחד לחתן, שישב שם על התורה ועל העבודה. והוא כשהיה שם ולא היו לו חברים, נתבטל

מלמודו ויצא מבית המדרש אל הנהר, והיה שם נפח שעשה מלאכתו, והביט על הנפח, וכן היו צודים דגים מהנהר, הביט גם איך שצדים דגים. ופעם אחת כשעמד כך בלי מלבוש עליון והסתכל על הנפח ועל צדת הדגים, פתאם רואה שנוסעת עגלה והיא מלאה אנשים, ועל המדרגות של העגלה מבחוץ עומדים אנשים מכאן ומכאן, והבין שזה גוטער איד נוסע, והתביש שיראו אותו עומד שם כך בלי מלבוש עליון, ועומד ומבטל את הזמן היקר. והתחיל לרוץ לביתו. אבל תקף רמז רבנו ז"ל (שנסע אז באותה העגלה) בידיו - שיבא אצלו, והכרח לבא. ובקשו שיראה להם אכסניא, ואחר כך שאל אותו רבנו ז"ל מי הוא, וענה לו, ואמר רבנו ז"ל, "אזוי? ביסט מיין יצחק'ס ברודער", [ככה? אתה אחיו של יצחק שלי?] כי אחיו ר' יצחק מחארשיוואטע היה מקרב אל רבנו ז"ל, והוכיח אותו: מסתמא לקח אותך חתנך "פאר דעם גוטען קינד" [בשביל הילד טוב], כדי שתלמד וכו', ואתה מבטל את הזמן היקר ויוצא להסתכל על הנפח ועל צדת הדגים וכו'. ונתמלא חרטה ותשובה והתביש מאד ובכה הרבה, עד שנעשה מתמיד גדול, כי רבנו ז"ל האיר בו דרך הלמוד שלו וקרבו

מאד מאד. אך אחר כך מרב עקשנות וכו' שהיתה בו לא להתבטל אל רבנו ז"ל, לבסוף נתרחק לגמרי.

מד.

ובאמת אברך אחר חתנתו, אם יש לו ההקדמות האמתיות, ובפרטיות כשיש לו היכלת אל זה (הינו שקבל נדוניא), הוא יכול להתעלות מאד מאד בעבודת השם יתברך, כי אז תכף ומיד אחר החתנה, עדין אין עליו שום על פרנסה, אם יעשה לעצמו שעור כסדרן בש"ס ובד' חלקי שלחן ערוך וכו' וכו' - יכול להצליח מאד מאד, וכעין שאמרו חז"ל (קדושין כט:): אם אי אפשר לו בלא אשה ישא אשה ואחר כך ילמד תורה, ואמרו (פסחים קיב:): 'מצוה וגוף טהור נושא אשה ולו בנים'; עין שם.

וכן בעבודת השם יתברך - עבודת התפלה, להתפלל בדבקות ובחיות ובכונה גדולה, אז העת הכי מכשרת לזה וכו'. אך הבעל דבר אורב על אברך תכף ומיד אחר החתנה מאד מאד, ומסבב עמו כל מיני בטולים שיבטל את זמנו היקר וכו' ונעשה בטלן גמור, קם בחצי היום, והולך אחר כך להתפלל וכו' הולך לישן מאחר בלילה וכו' והכל כדי לטרדו מתורה ותפלה, עד שרב רבם של האברכים בורחים אחר

כך לעבוד וכו', ושוכחים לגמרי את ההתלהבות שהיתה להם לתורה ולתפלה וכו', והכל מפני שאין להם ההקדמות האמתיות של דרכי רבנו ז"ל.

מה.

רבנו ז"ל אמר: **"מען הארעוועט אומזיסט און מען עסט אומזיסט"** [מתיגעים בחנם ואוכלים בחנם], וספר, פעם אחת היו שני עשירים, אחד היה קמצן גדול, ואחד היה נדיב גדול. ובא עני אחד על פתח העשיר הקמצן, ובקש ממנו: אולי יכול לתן לו לאכל, והשיב לו, יש לי בחצרי עצים לנסר, אם תנסרו אותם - אתן לכם לאכל. והתחיל לנסר ויגע הרבה מאד, וכשגמר, לקחו העשיר הקמצן והובילו אל פתח העשיר הנדיב, ואמר לו: בפתח זה תכנסו ותקבלו שם לאכול כל מה שתרצו. והוא חשב שזה דבר אחד, ותכף ומיד כשנכנס לשם, קבלו אותו בסבר פנים יפות, ונתנו לו לאכל בהרחבה גדולה. וכשגמר לאכל, אמר לעשיר הנדיב: **"איך האב אבער זייער געהארעוועט פאר דעם עסן"** – [אבל הרבה יגעתו בשביל סעדה זו]. ושאלו: **"ווי אזוי"?** [ואיך?], וספר לו שנכנס אל הגביר והתנה עמו שיתן לו לאכל בתנאי שינסר לו את העצים. ענה לו הגביר: **"ר' איד, איר האט**

געהארעוועט אומזיסט און איר האט געגעסן אומזיסט"
[יהודי! עבדת ויגעת בחנם, ואתה אוכל בחנם, והסביר לו שהם שני בני אדם]. ובאר ר' לוי יצחק - לעבוד עובדים בשביל העוונות, אבל פרנסה נותן השם יתברך, ודו"ק.

מו.

פעם אחת בא איש אחד לרבנו ז"ל, ובקש ממנו על פרנסה, והוא לא היה מהמקרבים אליו, ועדין לא היה אצלו בשום פעם. וספר לו רבנו ז"ל משל, שהיה יומא דשוקא (יריד), ובא סוחר אחד וקנה הרבה סחורה אצל סוחר אחד, והטעין הכל על העגלה, וכשרצה לנסע, ראה שמכרח למשח את הגלגלים עם זפת, כי אחרת לא תסע העגלה. אך לא היה אצלו זפת, ונכנס אל הסוחר ובקש ממנו שיתן לו מעט זפת למשח את הגלגלים כי אי אפשר לו לנסע. והשיב לו הסוחר: 'קח כמה שתרצה', ולקח ומשח את הגלגלים. ובתוך כך שהוא מושח את הגלגלים עם זפת, בא אדם אחד עם עגלה ושאל אותו: 'איפה לקחת זפת, כי גם הגלגלים של עגלה שלי אינם נוסעים היטב'. והשיב לו: 'תכנס אל הסוחר הזה ויתן לך', וכשנכנס אל הסוחר ובקש ממנו שיתן לו מעט זפת, השיב לו: 'איני סוחר של זפת' - "איך בין נישט קיין סוחר

פון סמאלא". ושאלו: 'מדוע נתת להאיש הזה שעומד בחוץ ומושח את הגלגלים של עגלה שלו'. והשיב לו הסוחר: 'האיש הזה קנה אצלי סחורה על כמה אלפים רבל כסף, וחסר לו מעט זפת למשח את הגלגלים אני מכרח לתן לו, אבל אתה בא רק בשביל זפת, איני סוחר זפת'. וסים רבנו ז"ל, כמו כן אצלי, האנשים שלי עוסקים בעבודת ה' תמיד בתורה ובתפלה, ועל כן, אם יש להם פעם מניעות מפרנסה, אני משפיע להם גם פרנסה, אבל אתה בא ורוצה רק פרנסה, איני סוחר זפת.

מז.

בטעפליק היו טעפערס [עושי קדרות], ובכל מקום שהיה יריד, נסעו לשם כדי למכור הקדרות שלהם. והיו נוהגים שקדם היריד נכנסו אל הגוטער איד שהיה בעיר היריד ונתנו לו מעות על פדיון, ויברכם שיצליחו בעסקם. וכשהיה יריד בעיר ברסלב, וכשבאו לשם, נכנסו קדם היריד לרבנו ז"ל - לתן לו על פדיון, ויבקשו ממנו שיברכם שיצליחו. ורבנו ז"ל עשה עצמו כאינו שומע, רק דבר עמהם שיחה נפלאה בלהבת אש מהתכלית הנצחית, אשר אין שום תכלית בעולם כלל רק לשוב אליו יתברך, וזו ההצלחה הנצחית.

והרבה לדבר עמהם עד שיצאו ולא ידעו באיזה עולם הם נמצאים.

מח.

בתחלת התקרבותם של מוהרנ"ת ז"ל וחברו ר' נפתלי ז"ל, אמר להם רבנו ז"ל שעוד יעבור עליהם מה שיעבר, אף על פי כן ישתדלו להתחזק מאד, ותכניסו בדעתכם, אפלו תצטרכו לחזר על הפתחים, ואחד יצטרך לחכות על השני ולהסתכל אם הוא עוד לא עבר ברחוב זה, אף על פי כן תראו להתחזק מאד מאד ולא תפלו בדעתכם. כי העקר בזה העולם הוא "התחזקות", כפי שמתחזקים את עצמם כן מצליחים.

מט.

ואכן נתקיים אחר כמה שנים אחר הסתלקות רבנו ז"ל, שהלכו יחד עבור צדקה, ובפרטיות להדפסת ספרי רבנו ז"ל, ופעם אחת עברו בעיר בארדיטשוב לפני ביתו של אחד בשם הלפרין שהיה מעשירי העיר הגדולים, והוא היה מתנגד גדול, וכשבאו סמוך לביתו, ראו איך שמסתובב על הגזוזטרא, והיה מבהל מאד, ושאל ר' נפתלי את מוהרנ"ת ז"ל: 'מה אתם חושבים שהגביר הזה חושב?' והשיב לו

מוהרנ"ת ז"ל, כל העולם מקנאים בו מאד, כי היה העשיר הגדול ביותר שבין עשירי עיר בארדיטשוב, וכל העניים והאלמנות והיתומים והחתנים והכלות הפקידו אצלו מעותיהם, כי היה איש נאמן מאד. אבל אף אחד אינו יכול לתאר לעצמו, שהעשיר הזה מסתובב עכשו אנה ואנה וחושב: "הלואי היתה נופלת כל הגזוזטרא עמו והיה נהרג" וכו'. והתפלא ר' נפתלי על זה מאד, מאין יודע דבר זה? ובתוך הדבורים האלו אמר מוהרנ"ת ז"ל לר' נפתלי: 'אף על פי כן אנסה לעלות אליו ולבקשו עבור הדפסת ספרי רבנו ז"ל, ותהיה לו טובה גדולה'. ועלו אליו, והציעו לו שינדב איזו נדבה עבור הדפסת ספרי רבנו ז"ל, ודברו עמו מגדלת רבנו ז"ל וממעלת הדפסת ספריו הקדושים, והתחיל לצעק "פאר א זעלכע זאכן גיב איך נישט" [בשביל דברים כאלו איני נותן], ובקשו ממנו שוב ושוב, אבל הוא פנה ערף וכמעט שלא גרשם וכו'. וכשיצאו, ענה ואמר מוהרנ"ת ז"ל לר' נפתלי בזה הלשון: נו... פארפאלן [זה אבוד...].

ואכן אחר כמה ימים יצא קול בכל העירות הסמוכות, כי העשיר הזה פשט את הרגל, וברח ואבד את כל המעות באפן רע, וגדל הבכיות והצעקות של כל העניים והאלמנות

והיתומים וכו' וכו' - היה אין לשער, ושברו וחמסו כל מה שהיה בביתו, ואכן, חכם עדיף מנביא].

ג.

רבנו ז"ל אמר, שיש אצלו שלש כתות חסידים:

כת אחת – חסידים שבאים אליו כדי לאכול קויליטש (חלות).

כת שניה – חסידים שבאים אליו כדי לשמוע תורתו [כי אוהבים את סגנון אמירת תורתו].

כת שלישית – חסידים שאצלם אני "איין געבאקן אין הארץ" (אפוי בלבם). ואמר אז למוהרנ"ת ז"ל ולר' נפתלי ז"ל: 'אני רוצה שתהיו שניכם מהכתה השלישית'. וכן נתקים בשניהם.

ובפרטיות אצל מוהרנ"ת ז"ל, כל חיותו, כל מחשבתו, כל דבורו, היה רק רבנו (דער רבי). בכל מקום בואו - פרסם את רבנו ז"ל. עם מי שרק פגש - דבר מרבנו ז"ל. והיה דרכו לומר: 'מיום שהתקרבתי אל רבנו ז"ל, לא מבעיא שאיני יכול לחדש אלו חדושי תורה בלי ההקדמות רבנו ז"ל, אלא אפלו דברי צחות איני יכול לדבר מבלי ההקדמות של רבנו ז"ל'. והיתה דרכו להכניס את ענין רבנו ז"ל בבעלי בתים

הפשוטים והסוחרים ובעלי מלאכות, עד שנעשו על ידו חדושים עצומים, היראה והדבקות שלהם היו להפליא.

נא.

לר' נפתלי ז"ל היתה לו בהתחלה חנות מנפקטור, וכשהתקרב אל רבנו ז"ל, וספר לפניו את כל ענינו שיושב כל היום בחנות וכו', ענה רבנו ז"ל: "א גאנצען טאג אין קלייט?", [כל היום בחנות?], ומאז התחיל להיות רק כמה שעות. וכשבא אחר כך עוד פעם אל רבנו ז"ל וספר לפניו את כל ענינו ומה שעובר עליו, וספר לו שהוא יושב בכל יום רק כמה שעות בחנות, ענה רבנו ז"ל: "יעדן טאג אין קלייט?" [כל יום בחנות?]. והתישב להיות בחנות רק ביריד (יומא דשוקא). וכשבא אחר כך עוד פעם אל רבנו ז"ל, וספר לפניו את כל ענינו, וספר לו שהוא יושב בחנות רק בשעה שיש יריד, ענה רבנו ז"ל: "ווי א יריד דארפסטו דארטן זיין?" [איפה שיש יריד – אתה מכרח להיות שם?] ואז הפסיק לגמרי, ונכנס בעבודת השם יתברך - תורה ותפלה, עד שזכה למה שזכה, כידוע לאנשי שלומנו, שצוה אותו רבנו ז"ל לומר תורה - "פאר די וואס עסן נישט קיין קויליטש" [לאלו שאינם אוכלים חלה', הינו למלאכים]. וכו'

כי רבנו ז"ל לא אמר בפרוש, רק התנהג עם כל אחד בחכמה עצומה, עד שהוא בעצמו יבין מעצמו מה לעשות. וכן הדבר נוהג עד היום, שעל ידי התקרבות אמתית אל רבנו ז"ל, ועל ידי רבוי התבודדות בשקידה רבה, רבנו ז"ל מנהיגו בדרך האמת עד שיבין מעצמו מה רצון רבנו ז"ל. אשרי הזוכה לשקד בכל יום בתורתו של רבנו ז"ל, ויתבודד עמו יתברך בקביעות עצומה, ואז יהיה טוב לו מאד מאד.

נב.

פעם אחת באו מוהרנ"ת ז"ל ור' נפתלי אל רבנו ז"ל, והביאו עמם בניהם. מוהרנ"ת ז"ל הביא את בנו שכנא, ור' נפתלי ז"ל הביא את בנו אפרים, והיו אז ילדים קטנים. ורבנו ז"ל התחיל לבחן אותם, ושאל את שכנא, מה אתה לומד? והשיב ביני מלוח ולוח, ושאל אותו רבנו ז"ל: "וואס איז בעסער א מלוח אדער א לוח"? [מה עדיף? מלוח או לוח], והשיב, "א מלוח". ושאל אותו רבנו ז"ל, ומה יעשה אם לא יחזירו לו? ולא ידע מה להשיב. וספר ר' אברהם שטערינהארץ ז"ל, שכן ארע עם ר' שכנא ז"ל כל ימי חייו, למי שהלוח מעות - לא החזיר לו.

נג.

מוהרנ"ת ז"ל אמר, הבעל דבר הניח את עצמו בעתים הללו מאד על כל אחד ואחד, להטרידו כל ימי חייו בטרדת הפרנסה, עד שעל ידי זה נדמה לו, שאין פנאי אפילו לצעק להשם יתברך כראוי. וכל זה נמשך מחסרון אמונה, שאינו מתחזק להאמין כי לא בכח יגבר איש, והפרנסה הוא רק מאתו יתברך, ומה שיש לזה עשירות גדולה מאד, ולזה עניות ודחקות מאד - הכל הוא רק מאתו יתברך, והוא יודע לסבב ולהנהיג עם כל אחד כפי הבחירה שלו, שהבחירה של זה הוא על ידי עשירות דיקא, ושל זה על ידי עניות דיקא, ואפילו מי שאין לו כי אם לחם צר ומים לחץ - הוא גם כן חסד גדול מאתו יתברך כי "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו".

רק מחמת שאינו משים לבו לכלל זה על ידי זה האדם טרוד מאד. וזה נמשך משער החמשים של הטמאה שמשם קשה מאד מאד לצאת, כי מתאות ממון קשה להוציא את האדם יותר מכל התאוות ומדות הרעות, ושם עקר הנפילה והירידה של כנסת ישראל בבחינת "ותרד פלאים" (איכה א, ט). והעצה לזה להרבות באמירת תהלים והתבודדות -

לשפוך שיחו אליו יתברך בלשון שרגיל בה, שעל ידי זה ממשיך עליו התנוצצות משיח, שאז יתגלו העצות הקדושות הנמשכות משער החמשים דקדשה שעל ידי זה יתתקן הכל (עין לקוטי הלכות, קריאת שמע הלכה ה' אות טו, טז).

נד.

וראו בכל הדורות, אותם אנשי שלומנו שלא הטעו את עצמם והתנהגו עצמם בתמימות ובפשיטות, וקבלו בשלמות דעתו הקדושה של רבנו ז"ל, גדלו והצליחו. ואותם שהסתובבו וכו' ובלו את הזמן היקר - יצאו מהעולם בלא כלום, רחמנא ליצילן. ואנשי שלומנו אמרו במעשה מהחכם והתם, שמובא שם, ששניהם למדו בחדר אחד, רק זה נעשה חכם וזה נשאר תם, שהכונה סובבת על שני סוגים מאנשי שלומנו, ששניהם לומדים בחדר אחד אצל רבנו ז"ל, אבל אחד נעשה חכם ומבלה ימיו בשטותים והבלים, ותמיד מסתכל מה שאחרים יאמרו וכו', ולבסוף אינו נשאר ממנו שום דבר וכו'. ואחד נשאר תם ומקים את כל דבור מרבנו ז"ל, מוסר נפשו עבורו יתברך, ומתבודד עמו יתברך בכל יום, ונזהר לומר בכל לילה חצות, ומתפלל תפלותיו בחיות ובדבקות, ומרבה ללמד שעורים כסדרן כרצונו של רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן

סימן עו), ומתמיד מאד מאד בכל חלקי התורה הקדושה: ש"ס – בבלי, ירושלמי, תוספתא, מדרשים וזהר הקדוש ותקונים, רמב"ם טור ושלחן ערוך וכו' וכו'. ואז כשבא היום האחרון - הוא שוחק מכלם, ונכנס ומדבר אל המלך פנים אל פנים וכו'. ועין בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן קעא) על פסוק (דניאל יב, ב) "ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, אלו לחיי עולם, ואלו לחרפות ולדראון עולם", שיש אצל הצדיק שתי כתות וכנ"ל.

ועל כן עשה זאת איפה בני, ואל תהיה בטלן, מאחר שאתה לומד בחדרו של רבנו ז"ל, ראה להיות מכת התמימים אשר אינם מתערבים בשום מחלקת ופוליטיקה של הבל, ותתמיד בתפלה והתבודדות, ואף שאתה מאנשי משא ומתן, מה בכך? תדע שכל דבור ודבור שאתה מדבר עמו יתברך הוא הצלחה נצחית, בכל דבור שאתה מדבר עמו יתברך אתה ממשיך את שכינת עזו יתברך למטה. וכן כל מה שאתה זוכה להמשיך את עצמך אליו יתברך - הוא יקר מאד מאד למעלה וכו'. העקר הרגל עצמך לילך בדרכו של התם שברח מלצנות שהוא אבי אבות הטמאה. ואם אתה רואה לצים,

ברח לך מהם כמו שבורחים מאש, כי גם החכם היה לך ומה נעשה עמו בסוף וכו' השם יתברך ירחם.

נה.

פעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל שמחשבה בענין כסף הוא כמו הרהור, וקפצו אנשי שלומנו ושאלו: אם כן, איך אפשר לנהל משא ומתן? והשיב להם: **"מיטן זיבעטן חלק פון מח, קען מען אויך פירען א משא ומתן"** [עם החלק השביעי שבמח יכולים גם כן לנהל משא ומתן]. העקר לא לחשב מקדם ואחר כך, ולא להכניס כל דעתו בממון כאלו זהו העקר תכלית חייו.

נו.

ודבר זה ראו בחוש אצל אנשי שלומנו האמתיים, שהיו סוחרים ובעלי מלאכה, ראשם ורבם היה רק בעבודת השם יתברך, והמלאכה או המשא מתן היה אצלם ענין טפל לגמרי. ועל כן היו בדרך כלל ותרנים בממונם, וחלקו הרבה צדקה, ואף פעם לא הלכו אל דין תורה, רק ותרנו משלהם, וכל הממון היה לשחוק בעיניהם, ועל ידי זה הצליחו באמת גם בגשמיות. וכמו ששמעתי מאחד מאנשי שלומנו, כי מה שאמרו חז"ל: 'הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו', דבר

זה רואים בחוש גם בממון, כל סוחר אשר מחו אינו דבוק והדוק כל כך על המעות, כמו עכברא דשכיב על דינרא, יש לו הצלחה מרבה, והממון והמסחר רודף אחריו, ובא בסבה קלה. ומי שרודף אחר המעות, העסקים בורחים ממנו ומסתבך בכל פעם בסבוכים אחרים. אשרי מי שמצית את רבנו ז"ל.

נז.

רבנו ז"ל הזהיר מאד, לבלי לחטא נגד המלכות, דהינו שלא לשכר ולעשות משא ומתן בדבר שהמלכות אסרה, וכמבאר בלקוטי עצות (אות בטחון) שבאר שם מוהרנ"ת ז"ל, שזו בחינת בטחון דסטרא אחרא: 'גנבא על מחתרתא רחמנא קריא', עין שם. ופעם אחת היה איש אחד שהיה דרכו תמיד להכנס ולהתפלל אצל מוהרנ"ת ז"ל, ועסקיו ומסחריו היה מסחר שאסרה המלכות, והיה מוהרנ"ת ז"ל מוכיחו תמיד - הלא סוף גנב לתליה! מה לך להכניס את עצמך בסכנות גדולות, שבסוף תאבד על ידי זה את העולם הזה והעולם הבא, חס ושלום. והוא לא הטה אזן אל דבריו כלל, עד שבסוף תפסו אותו בתפיסה רחמנא ליצלן והיו עליו משפטים ודינים הרבה. אז שלח אל מוהרנ"ת ז"ל לומר לו,

שעכשו יש לו כבר חרטה, ועכשו כבר מתחיל להבין איך שהצדק עמו, כי מר לו מאד בגשמיות ומכל שכן ברוחניות, שאינו יכול להניח טלית ותפילין וכו' וכו'. על כן מבקש אותו שיאיר לו איזה דרך ואפן שיזכה לצאת ממצוקתו. ושלח מוהרנ"ת ז"ל להשיב לו: "בודאי אם היתה לך גם עכשו חרטה באמת על כל מעשיך, והיית משבר לבבך אליו יתברך, ומבקש ממנו יתברך, היית יכול גם עכשו לצאת, אך עקר החרטה שלך היא אינה עם אמת, אתה מתחרט למה הצרכת לילך בדרך זו עד שתפסו אותך, היה טוב יותר לילך בדרך אחרת שלא היו תופסים אותך, וזוהי אינה חרטה עם אמת". והכלל, שאין לך צרה וצוקה בעולם שלא יהיו יכולים לצאת ממנה אם יתחרט באמת ויברח אליו יתברך, ויספר לפניו יתברך את כל לבו, וכל מה שעובר עליו בפרטי פרטיות, וכעין שאמרו חז"ל (חגיגה ה.): 'העושה דבר ומתחרט בו - מוחלין לו מיד'.

נח.

וספר אחד מאנשי שלומנו, שהיתה דרכו להסתובב עם חברים רעים לפני שזכה להתקרב אל רבנו ז"ל, ורחמנא ליצלן, נפל בפח יקוש וכו', וישב כבר כמה פעמים בבתי סהר

שונים, ובכל פעם עלו במחשבתו הרהורים כאלו: למה הצרכתי לעשות ולהתנהג בדרך ואפן הזה עד שתפסו אותי, הייתי צריך לעשות ולהתנהג באפן כזה וכזה... שלא היו תופסים אותי. ומענין תשובה אמתית - לא זכר כלל, כי כבר נשקע כל כך ברע, עד שלא היה לו שום משג שעושה רע. פעם אחת, עשה עון חמור מאד וכו', ותפסוהו, ופסקו לו לשבת בבית הסהר שבע שנים עם עבודה קשה המפרכת את הגוף, וכן היתה תקופה שאסרו לו להתועד עם אסירים אחרים רק הצרך לשבת סגור ומסגר לבד. ודבר זה שברו לגמרי, והתחיל לבכות מאד בינו לבין עצמו, פעם אחר פעם, ובכל פעם שבכה נשבר יותר עד שהיה שבור כחרס ונפל בעצבון גדול, והיה מר לו מאד. פעם אחת סבב השם יתברך שבא אחד מהמבקרים אל בית הסהר, ובידו ספר "ארך אפים" [ספר נפלא מאד בחסידות ברסלב], והשאיר את זה שם בבית הסהר, והוא מצא את זה, והתחיל לעין בו וגמר את כל הספר כמה פעמים, ונתהפך לאיש אחר לגמרי, והתחיל להתחרט מאד מאד על מעשיו הרעים שעשה, ונסכם בדעתו לחזר בתשובה ולשוב אליו יתברך, והתחיל לבכות הרבה, ומחמת שראה הרבה בספר מענין תפלה

והתבודדות לדבר עמו יתברך, אזי התחיל לצעק הרבה אליו יתברך בכל יום ויום בקולי קולות, והבטיח לו יתברך הבטחות חזקות שלעולם כבר לא יחזר אל מעשיו הרעים והמגנים וכו', ואף שבתחלה ענו אותו השומרים בכמה עניינים קשים, למה עושה רעש כזה? אך כעבר שלשה חדשים, והוא בוכה בכל יום, ומתחרט מאד מאד על מעשיו וכו', בא אליו רופא על חלי העצבים (פסיכיאטר) ודבר עמו קצת, וגם כמה פעמים עמד מאחורי תא הכלא שלו, ושמע תפלתו וצעקתו, אזי הגיש דין ודברים אל המפקח בית הסהר, ואמר כי לפי דעתו, האסיר הזה נעשה בעל תשובה, ולעולם לא יחזר אל פשעיו, ונסכם לשחררו, וכן עשו. ועכשו הוא אברך חשוב בבני ברק עם זקן ופאות ויש לו כמה ילדים והוא נמנה בין אנשי שלומנו ועובד ה' גדול מאד.

נט.

אחד מאנשי שלומנו עבד אצל עשיר אחד, והעשיר ראה איך שהוא כל כך נאמן, לכן הפקיד את כל החנות בידו. ופעם נסע לאומן, והיה אז כבר כבן ששים, ואמר למוהרנ"ת ז"ל, עד מתי אשאר בחנות, מה יהיה ממני, אני רוצה לעסק בעבודת השם יתברך ולברח מהחנות ולעזב הכל. והשיב לו

מוהרנ"ת ז"ל: "לא, אל תעשה זאת, עכשו אתה במצב עליה והרחבת הדעת ומאיר בך תשוקה עצומה לעבודתו יתברך, ולכן נכנס במחשבתך מחשבה זו, אך אחר כך כשתפל מהרגשה זו, ותצטרך לאכל, ויעבר עליך מה שיעבר, אז תתחרט מאד ותפול לגמרי וכו'. אלא עצתי, אתה שב בחנות, ותקבע לעצמך קביעות עתים לתורה לחטף כמה מיני שעורים, ותתפלל אליו יתברך שיעזר לך, ואז אם יזרקו אותך מהחנות - אין לך לדאג כי השם יתברך לא יעזבך".
ואמר אז: "א פרנסה טאר מען נישט אוועק ווארפן, נאר די פרנסה זאל דיר אוועק ווארפן" (פרנסה אסור לזרק... רק הפרנסה תזרק אותך). וכן היה, כל החנות התפרקה ויצא בשלום.

[והוא חזוק ועצה טובה, לידע כי כמה פעמים נבער ונתלהב לב איש ישראלי, ורוצה לעבוד אותו יתברך, ומקבל על עצמו להשליך הכל אחר גוו, ולא יסתכל על שום דבר. אך אחר כך כשמתקרר ונחלש רצונו, אז מתחיל לעבור עליו, ונשאר קרח מכאן ומכאן. ועל כן העקר רק לבקש תמיד ממנו יתברך, שינהג עמו כמו שהוא יתברך יודע, שטוב לפי בחינתו, והעקר שלעולם לא יסוג אחור ממנו יתברך].

.0

ר' יצחק בן מוהרנ"ת ז"ל רצה שאביו יחזיק אותו בפרנסה, ועל ידי זה יוכל לעסק בעבודת ה'. ואמר לו אביו: "מיין פרנסה איז נאר פון בטחון, ובטחון קען מען נישט האבן פאר יענעם" (הפרנסה שלי היא רק בטחון, ובטחון אין יכולים לבטח לאחר). והיה גראף אחד שמאד נשא ר' יצחק חן בעיניו, והציע לו איזו משרה בפרנסה, או שיעבד אצלו בטחנת הקמח שהיתה שיכת לו, או שיעבד באיזה יער שהיה שייך לו, או שיעבד בדואר בטולטשין שהיה תחת ממשלתו. ובא לאביו והציע לפניו את שלשת המשרות הללו, ושאל, באיזו מהן אבחר. ויען שמוהרנ"ת ז"ל ידע היטב את תכונת נפשו של בנו, אמר לו שיבחר את משרת הדאר, ואמר לו, שיהיה דבוק בעבודת ה' עד פתח הדאר, וכשיכנס יעסק בעסקו, ואחר כך כשיצא יעשה התחלה חדשה וכו'. [ועין בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן לה) שמשא ומתן באמונה הוא בחינת שנה, עין שם]. והעיד ר' נחמן טולטשינער ז"ל, שכן נתקים בו, שהיה דבוק בדבקות גדולה עד פתח הדאר, וכן אחר כך כשיצא, וזה היה דבר נפלא מאד. ואחר כך עזר

לו השם יתברך, שהיה לו כבר אלו ממנים תחתיו, ואז היה לו כבר זמן, גם בהיותו בדואר - לחטוף טוב אמתי ונצחי.

א.א.

וספר ר' אברהם בר' נחמן לר' לוי יצחק, ששמע מאביו, כי ר' יצחק היה חדוש נפלא בדבקות הבורא, אף שהיה עוסק באיזה עסק, ותכף ומיד שנפל מהדבקות, שלח מכתב (אקספרס) אל אביו, שמר לו מאד וכו' וכו'. ואביו שלח לו מכתב – לחזקו, לאמצו ולהחיותו. ומזה נעשה כל ספר "עלים לתרופה", אשר מחיה עד היום את כל הנפשות ההוגות בו.

א.ב.

לעת זקנתו נסע לארץ ישראל, ואז לקחו שני בניו ר' מיכלי ור' דוד צבי את משרת הדאר ועבדו שם. והיו מפלגים מאד מאד בעבודת השם יתברך, הן בקימת חצות, והן בהתבודדות שהתבודדו הרבה מאד מאד, והן בשעורים קבועים כסדרן, כאשר קבלו מאביהם שקבל ממוהרנ"ת ז"ל. וכשהגיע ר' דוד צבי לשנת החמשים, עזב את הדאר וישב רק על התורה ועבודה. והיה רגיל לומר מוסר לאחיו: "ביז צום גרוב וועסטו זיצען אין פאסט"? [עד הקבר תשב

בדואר?] ר' דוד צבי נפטר בשנת תרע"ז והיה בגיל ס"ז, ור' מיכלי נפטר בשנת תרע"ז, והיה בגיל נ"ח.

ג.ס

ר' אפרים בן ר' נפתלי ז"ל היה כרוך מאד מאד אחר מוהרנ"ת ז"ל, והוא היה מפלג במעלה נפלאה צדיק ולמדן. והיה עובד ה' מחצות לילה עד חצות היום בתפלות והתבודדות ושעורים קבועים, כי היה למדן מפלג [כאשר יכולים לראות מעט מספרו לקוטי אב"ן]. ואחר חצות היום עסק קצת במשא ומתן במסחר יהלומים, ומזה פרנס את עצמו. ומוהרנ"ת ז"ל רצה שיעזב את כל עסקי העולם הזה, אך יען שבשום אופן לא אמר לו בפרוש, על כן היה ר' אפרים מחזיק גם במשא ומתן. ודרכו היה כשהיה עוסק בעבודת ה' היה אצלו התעוררות גדולה עד מאד בבכיות עצומות, וכשהיה עוסק במשא ומתן היתה השמחה אצלו עד אין סוף, כי היה איש שמח מאד. ובבואו לאומן היה מתאכסן אצל ר' נחמן טולטשינער ז"ל, ופעם שאלו השכנים: איזה איש הוא זה? פעם בוכה ופעם רוקד... והשיב ר' נחמן טולטשינער ז"ל: "אדם זה חצי יום אצלו יום כפור, וחצי יום אצלו שמחת תורה".

דו

ופעם אחת מצא אותו אחד מאנשי שלומנו באמצע השוק שבוכה שם הרבה מאד, ונבהל מאד, כי דמה מסתמא נאבד לו אלו יהלומים ויש לו הפסד גדול, ונגש אליו ושאלו: "מה זה עמכם ר' אפרים, למה אתם בוכים? האם אבדתם אלו יהלומים? אני מוכן לעזור לכם לחפש אחריהם". – "לא, השיב ר' אפרים, נתעוררתי עכשו, מה יהיה ממני, במה אני מבלה את ימי ושנותי" וכו'. ושאלו האיש: "הכי פה הוא המקום לבכות? מדוע אינכם הולכים לבית המדרש לבכות שם". והשיב לו ר' אפרים: "יא, יא", [כן, כן], אבל רבנו ז"ל גלה לנו (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן קכד), שלפעמים מגיע לאדם הרהור תשובה והשתוקקות להשם יתברך באיזה מקום, שצריך להתחזק דיקא באותו המקום לדבר עמו יתברך, ולא יזוז ממקומו אף על פי שאין זה המקום מוכן לכך, כגון שהוא בדרך. כי יכול להיות כשיזוז מאותו המקום - תתקרר התלהבותו ותשוקתו.

סה.

ובענין עסק יהלומים, אמר פעם אחת אחד מאנשי שלומנו: יכולים ללמד מוסר השכל, איך שהאדם עובד ימים וחדשים

ואפילו שנים, עד שאוסף סכום הגון של כסף שיגע עבורו ביגיעות עצומות, וכן בטל מתורה ותפלה, ולבסוף מבזבזו עבור קנית "אבן קטנה", היתכן לעשות שטות כזו, ודבר זה נעשה כבר לחק קבוע אשר מכרחים לקנות לכלה "אבן קטנה" ולבזבזו הון רב עבורה. והאב נעשה בעל חוב גדול, והיה ראוי לבטל המנהג הרע הזה אשר הוא רק שטות ודמיון גדול "אבן קטנה" ולהשתעשע עמה כל כך ולהראות לכל אחד יפיה וכו'.

10.

פעם אחת שאל ר' נחמן טולטשינער ז"ל את מוהרנ"ת ז"ל: מדוע אינו מוסר את המגלת סתרים שגלה לו רבנו ז"ל לבנו ר' יצחק, ולר' אפרים בן ר' נפתלי. והשיב לו: "איך בין אויף זיי ברגז, זיי זענען מארק מענטשן, זאלן זיי נישט זיין קיין מארק מענטשן וואלט זיי דער אייבערשטער אויך אויס געפיהרט"; [אני ברגז עליהם, כי הם אנשי השוק, אם לא היו אנשי השוק היה השם יתברך גם מפרנסם].

[והסביר לי ר' לוי יצחק, כי מוהרנ"ת ז"ל התנהג כמו רבנו ז"ל - לא לומר בפרוש, כי על ידי זה מתבטלת הבחירה, רק

אמרו באפן כזה, שהיו יכולים להבין בתרי אנפין, ועל כן לא אמר להם בפרוש לא לעסק באיזה עסק, כי לא כל אחד יכול לעמד בזה, אם תאמר לאדם שלא יעשה שום עסק, והוא אין לו את הכלים לזה, וכשתתחיל לעבור עליו עניות ודחקות - יהיה שבור לגמרי וכו'. ועל כן אין לומר לאחר הנהגות כאלו שלא יעסק באיזה עסק וכו', רק צריך לעוררו ולחזקו שיתבודד הרבה עמו יתברך, ואז כבר יאיר לו השם יתברך עצות בדעתו מה לעשות ואיך לעשות וכו'.

זו.

אחד מידידי נעוריו של מוהרנ"ת ז"ל, מחמת שנשא אשה במאהליב נעשה גם תושב מאהליב, ושם עסק במסחר והתחיל להנהיג מסחרו בגדולות בעזר הלואות, כמנהג הסוחרים. אבל לא הצליח בדבר העסק, והתחיל לירד מטה מטה, עד שבמשך הזמן נשאר בערום ובחסר כל, ולא היה לו לסלק החובות. ומרב פחד ויראה שהיה לו מהבעלי חובות נעשה בורח, אולי רוח והצלה יעמוד לו במקום אחר שימצא לעצמו איזה מקור חדש לפרנסתו, וגם מעט מעט לסלק את החובות הרבים שלו. כשברח היה דרכו דרך ברסלב, כשבא לעיר ברסלב נזכר שיש לו כאן ידיד נפש וחבר נאמן והוא

מוהרנ"ת ז"ל, בכך מיד פנה אליו ובא אצלו. ומחמת שהוא אורח בקש אותו מוהרנ"ת ז"ל לאכל אצלו ושאלו אודות שלומו ומצבו. והוא ספר לו את כל לבו ואת כל מה שקרה עמו, ובכך מצא לעצמו עצה להיות בורח כמנהג הלויים ואין להם לשלם, ובדעתו לנסע לאיזה מקום ששם יש לו איזה קרוב איש אמיד ועשיר והוא יעמוד לו לעזרה בצרה לתת לו איזו משרה.

כשגמר את הספור, ענה ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל: 'בודאי צרתך - צרה גדולה היא, אבל עצתך אינה עצה כלל. כי כאשר תגיע לקרובך, והכרת פניך תענה לו על שפל מצבך, תכף יראה לך אותות אי רצון מביאתך אליו, וגם את ידו יקמץ לתת לתוך ידך, ויאמר לך שלום עליכם בשפה רפה, ויושיט לך את ראשי אצבעותיו, ואולי יתן לך לסעד אצלו סעדה אחת או שתיים, ועל לינת לילה אני מספק אם יתן לך, ואולי גם שם בבית המדרש לא יתנו לך מקום ללון, כי במקום שאין מכירין אותך יש הצדק לחשד אותך לגנב, חס ושלום, על כן אין עצתך עצה כלל'.

ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל, אבל עצתי ברח לך אליו יתברך, **אנטלויפין איז נאר צום אייבערשטער** – [אם לברח הוא רק

אליו יתברך], שתשוב למאהליב, ולא לביתך, אלא ישר לבית המדרש, ועקר בית מנוס שלך יהיה תורה ותפלה. ושם הכל מכירים אותך שאינך גנב חס ושלום, ואדרבה לסוחר נכבד שמעד במסחרו ובאנס נעשה בעל חוב ויורד ומחסר פרנסה. והשמש מבית המדרש יקררך בכבוד גדול וימציא לך סעדות לאכל, וגם יתן לך כר תחת ראשך. וכאשר יודע הדבר לאשתך וקרוביה ויהיו באים אליך בצעקות וקולות בטענות הנשמעות, אתה לא תענה להם דבר רק אחז במדת השתיקה, ובטוח אני שהשם יתברך יהיה בעזרך בקרב הימים.

דברים אלו שיצאו מלב צדיק אוהב נאמן, נכנסו אל תוך פנימיות לבבו, וכן עשה וקים וזרז את עצמו חזרה, ומברסלב נסע לעיר מאהליב וישר לבית המדרש, וישב את עצמו בקרן זוית, והתחיל ללמד שיעור כסדרן בגמרא ושלחן ערוך וכו' מהתחלת ברכות וארח חיים, כאשר הזהירו מוהרנ"ת ז"ל. והכל היה כמו שאמר לו מקדם, השמש קבלו בסבר פנים יפות וקרבו בכל מיני התקרבות ורחם עליו מאד. ואחר כך נתודע בעיר שהסוחר שירד מנכסיו הוא יושב בבית המדרש ולומד, ובאו אשתו וקרוביו בצעקות וטענות,

והוא באחת שותק ואינו משיב, רק שוקד בתורה כאלו לא קרה שום דבר. עברו עוד אלו ימים ונעשתה כל העיר כמרקחה, וכל אחד מדבר ממנו, עד שכמה ממכיריו ואוהביו נתעוררו לרחם עליו ועל בני ביתו ולעשות לו מעמד פרנסה. וקבצו סכום כסף ויסדו לאשתו מעמד בשוק עם מעט סחורה. והשם יתברך היה בעזרה, שהתחילה להצליח מעט מעט, והוא התחיל לצאת מבית המדרש לעזר לה עד שהעסק היה הולך וגדל, עד שהיתה האשת חיל והיא המציאה כל הפרנסה ברוח גדול, ובתוך כך שלמה את כל החובות. והוא נעשה עובד ה' גדול מאד ושקד כל ימי חייו בתורה ובתפלה והתבודדות כאשר הורה מוהרנ"ת ז"ל, אשרי לו ואשרי חלקו.

סח.

פעם אחת בליל שבת קדש, כשהגיע מוהרנ"ת ז"ל בזמירות אל תפלת 'ויהא רעוא' שאחר אתקינו סעודתא, התחיל לבכות, ובכה שם הרבה מאד, וחזר על תבת: "ויזמין ויתיהיב לנא מזונא ופרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא" - פעמים אין מספר, ובפרט תבת "בלי צרה ועקתא" חזר על זה בבכיה רבה מאד מאד. ור' נחמן טולטשינער ז"ל שהיה

אז אצלו - התפלא על זה מאד מאד למה מבקש ומפציר כל כך הרבה על פרנסה. וכשסים מוהרנ"ת ז"ל, העיז פניו, ושאלו: למה בכה פה כל כך, ובפרט על פרנסה? והשיב לו מוהרנ"ת ז"ל, כי בשבוע זה היה לו שפע גדול, אך היה מצרות ישראל, כי אז התחילה הגזרה רעה של חטיפת ילדים, ובאו הרבה בני אדם אליו עם פדיונות - לבקש עבורם שבניהם יהיו נשמרים ונצולים מהחוטפים. ועל כן הוא בוכה ומבקש ממנו יתברך שיתן לו פרנסה "בלי צרה ועקתא", הינו לא מצרות ישראל.

טו.

אחד מאנשי שלומנו מתלמידי מוהרנ"ת ז"ל שהיה סוחר ונסע פעם עם סחורתו ליריד, ובדרך ירד גשם והכרח לעמד, ופרש יריעת אהל וישב תחתיו והתחיל ללמד שעוריו הקבועים. ובין כך נסע דרך שם מוהרנ"ת ז"ל, וראה אותו איך שיושב תחת היריעה, ולומד בחשק גדול. וספר אחר כך מוהרנ"ת ז"ל, שראה, איך שהאיש נהנה מאד מהגשם, כי בגללו אינו יכול לסחור עכשו, ובין כך יהיה לו פנאי לעבוד את השם יתברך בתורה ובתפלה.

ע.

פעם אחת היו שני עניים, אחד היה מקרב אל מוהרנ"ת ז"ל ואחד היה מקרב אל מפרסם אחד. והיה רגיל זה שהיה מקרב אל המפרסם לומר לזה שמקרב אל מוהרנ"ת ז"ל: 'אתה מקבל ממוהרנ"ת ז"ל יותר ממה שאני מקבל מהרבי שלי, כי כשאני בא אל הרבי שלי בתחלת החרף, ומספר לפניו כל הצטרכותי ומחסורי, והוא נותן לי חלק מזה, והחלק השני חסר לי, ואני תמיד בדאגות ועגמת נפש גדולה. אבל אתה כשאתה נוסע למוהרנ"ת, הוא מאיר בך דעת האמת, ומראה לך שלא חסר לך כלום, ממילא יש לך יותר ממני.

עא.

בזמן מוהרנ"ת ז"ל, היה מפרסם אחד בעיר טעפליק, וכל אחד נכנס אצלו וספר לפניו צרותיו וכו', זה ספר שיש לו צרות מהפריץ וכו', וזה ספר שחברו מקפח פרנסתו וכו', וזה ספר שערל זה רודף אותו וכו' וכו'. והיה דרכו של המפרסם לקלל את המצערים של אנשיו וכו'. וכשפרו זאת למוהרנ"ת ז"ל אמר: "גיוואלד! א גאנצע נאכט נאהר האלטן אין איין שעלטן, זאל ער בעסער רעדן מיט זיינע מענטשן פון די תכלית הנצחית, וועט נמתק און פארגעסן ווערן אלע צרות" [הווי! כל הלילה לבלות רק עם קללות, היה טוב יותר

שידבר עם אנשיו מהתכלית הנצחית וממילא תהיינה נמתקות ונשכחות כל הצרות].

עב.

מוהרנ"ת ז"ל אמר: **"סליחות זענען אזוי גרויס, אז מען גייט נאכדעם דאווענען ותיקין"**; [אמירת סליחות כל כך חשובה, שהולכים אחר כך להתפלל ותיקין], כל כך הפליא את ענין תפלת הותיקין, עד שכל מעלת הסליחות היא שקמים באשמרת ויכולים אחר כך להתפלל שחרית כותיקין. ופעם אחת דבר הרבה מענין תפלת הותיקין, ואמר, כשמתפללים ותיקין אז יש לו לפניו יום שלם לעסק בו בתורה ועבודת השם יתברך, ומה גם שאז המוחין צלולים והעולם שקט עדין, כי על פי רוב עוד ישנים אז כידוע, ועל כן אז בנקל להתבטל אליו יתברך בתפלתו (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נב) והתפלה היא בנעימות יותר אז מאשר יתפלל יותר מאחר. וכבר אמר רבנו ז"ל שהצדיקים שוגים במה שמתפללים מאחר.

[ואמר לי ר' לוי יצחק, שאנשי שלומנו קבלו על עצמם קבלה חזקה מרבנו ז"ל, להתפלל ותיקין בזמנים אלו: **שביעי של פסח, שבועות, תשעה באב, הושענא רבא, פורים**, וקבלה

זו קבל רבנו ז"ל מהבעל שם טוב הקדוש זי"ע. הינו אף אלו שלא התפללו כל השנה ותיקין, אך בזמנים אלו הקפידו מאד להתפלל ותיקין דיקא].

עג

ר' נחמן טולטשינער ז"ל אמר לאחד שהיה משבח לפניו מאד דוקא את הפרנסה עם איזו משרה ביער, לפי יקרת התבודדות על פי דעתו של רבנו ז"ל, והשיב לו ר' נחמן טולטשינער ז"ל: "צו זיין אליין אין וואלד, אבער מען קען ווערן איין גרויסער ערליכער איד אדער פארקערט מען קען ווערן איין גרויסער הולטאיי" [להיות לבד ביער, או שיכולים להיות איש כשר גדול על ידי התבודדות כראוי, או להפך, יכולים להעשות בעל עברה גדול, רחמנא ליצלן, על ידי מחשבות והרהורים, רחמנא ליצלן].

עד.

אחד מאנשי שלומנו התאונן לפני ר' נחמן טולטשינער ז"ל, שהוא יכול להתפרנס על ידי משרה אצל אחד מאנשי שלומנו, אם היה חפץ בו, ומחמת שהוא ממאן בו - מכרח הוא להיות נושא משרה זו אצל אחד מקלי העולם, ונמצא שאינו יפה לו ברוחניות בעבודת השם יתברך. והשיב לו ר'

נחמן טולטשינער ז"ל: מדוע לא תזכור את מה שכתוב (מלכים-א, יז, ד): "ואת הערבים צויתי לכלכלך", נמצא, שפרנסת אליהו היתה גם כן על ידי "העורבים", ועל כן אין עליך לפול בדעתך בשביל זה.

עה.

והיה דרך אנשי שלומנו היקרים אלו שעבדו אצל חפשיים, לדבר עמהם בדבורי אמונה והיו משמחים אותם, ועל פי רב מרב תמימותם - השפיעו עליהם לטובה ונעשו בעלי תשובה אמתיים, ובאמת מי שדבוק בו יתברך בדבקות אמת על ידי רבוי התבודדות, אינו מתירא מכל אלו השוטים, כי בעוונותינו הרבים, מי שאין לו אמונה הוא כמו שוטה בלי דעת, ועל כן אם סבב השם יתברך סבות, שצריך לעבוד אצל חפשי, רחמנא ליצלן, עליו לדבר עמו דבורי אמונה בדרך שמחה ובדרכי נעם. ורבנו ז"ל אמר פעם למוהרנ"ת ז"ל "דו רעד ווארום דו פועלסט" [אתה תדבר כי אתה פועל], כי הדבור יש לו כח גדול. ועל כן אשרי מי שמנצל את עבודתו, ומדבר שם דבורי אמונה והשגחה פרטית ועל ידי זה יכול להחזיר בני אדם בתשובה.

עו.

ידוע אצל אנשי שלומנו עבודת והתלהבות האיש האלקי ר' אברהם ב"ר נחמן ז"ל, אשר מגיל צעיר הכניס בעצמו את התמימות והפשיטות של רבנו ז"ל ותמיד עסק בתפלה והתבודדות, והתמיד בלמוד התורה הקדושה - שעורים כסדרן כרצונו של רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן סימן עו), והיה נזהר מאד בקימת חצות בכל לילה, כשהתחתן בפעם הראשונה, והיה אז צעיר, קנה לו חותנו דוד גדול (והוא כלי גדול לעשות בו דבש דבורים) למען תהיה לו פרנסה, והיה דרכם לשים את זה על גג הבית ושם עשו את הדבש. ומחמת שר' אברהם ז"ל היה כלו קדש עוד מימי נעוריו, ולא היה רגיל אל ענינים אלו כלל, וכל מחשבתו היתה דבוקה רק בתורה ובתפלה ועבודת השם יתברך, על כן היה כל הענין מוזר בעיניו, אך לא היה יכול להתנגד אל חותנו, ועל כן לא דבר מאומה והניח ששימו על גג ביתו. פעם אחת בא חותנו לבקרו ולראות את שלום פרנסתו, וכשבא לביתו לא מצא אותו, וחשב בדעתו, אלך ואעלה על כל פנים אל עלית הבית לראות אם כבר עשה חותנו איזה דבש. ויהי אך עלה ופתח את פתח הדוד, ויבהל מאד כי ראה כי חתנו ר' אברהם יושב שם בתוך הדוד ומתבודד עצמו עמו יתברך, כי שמש את

הדוד לחדר מיחד על העליה וכו'... והקפיד עליו חותנו מאד, ומאז התיאש כבר ממנו והלך בפחי נפש, וספר לאשתו: בטלן כמו חתני, עוד לא ראיתי.

עז.

ופעם אחת הביא לו חותנו כמה שקים תפוחי אדמה שיעסק במשא ומתן קצת, הינו שימכר אותם ויהיה לו איזה רוח מיד ליד, כי רצה להרגילו במשא ומתן. ומחמת שר' אברהם היה דרכו תמיד לדבר עמו יתברך והיה דבוק בו יתברך בדבקות אמת, ועל כן עמד כך בשוק על יד שקו עם התפוחי האדמה. ופתאום עבר עני ונתישב ר' אברהם, הלא רבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ב') שעל ידי צדקה אוחז במדת המשפט ומתקבלות התפלות, ועל כן נתן לעני בחנם הרבה תפוחי אדמה. וכשראו עניים אחרים שאברך זה מחלק תפוחי אדמה בחנם, סבבוהו וגם הם בקשו ממנו, והוא נתן לכל אחד חלקו עד שנשאר נקי לגמרי, וחזר אל ביתו מלא שמחה עם הרוח הגדול שהרויח - שחלק כל כך הרבה צדקה לעניים.

עח.

אך אחר כך, כבר לא עלתה על דעת שום בריה שילך לעסק איזה עסק בעסקי העולם הזה, כי היה מתמיד עצום בתורה הקדושה, והרבה להתבודד עמו יתברך מדי יום ביומו, ובלה כל ימי משך השבוע בשדות וביערות, והיה תמיד מלהב מאד מאד בתשוקה עצומה אחריו יתברך, וזכה למה שזכה, עין לא ראתה וכו' כאשר נראה קצת מחבורו הקדוש על הלקוטי מוהר"ן (באור הלקוטים), ואף על פי כן היה כל ימי חייו נעלם ונסתר מכל העולם ותכלית ההפך וכו' חשבוהו, וכן היה נעלם ונסתר מרב רבם של אנשי שלומנו, ובאמת הוא היה הגבר אשר על ידו נשארה הנקדה הפנימית של אור רבנו ז"ל, כי אצלו לא היו שום ותורים, ותמיד דבר עם אנשיו (בחורים וקצת אברכים שהתלכדו סביבו), רק מתפלה והתבודדות ועבודת השם יתברך, ואשר אין שום תכלית אחרת רק עבודת השם יתברך, וביותר הרבה לדבר בענין קימת חצות, ואשר אז הוא הזמן הכי מבחר וכו', והקים תלמידים רבים, ואפלו אלו מאנשי שלומנו שעסקו בעסקי העולם הזה בעסק פרנסה אשר היו כרוכים אחריו, היו חדושים נפלאים, ובכל עת פנוי שהיה להם התמידו בתפלה והתבודדות.

ע.ט.

פעם אחת היה אחד מאנשי שלומנו עובד בבית דפוס, והבעל הבית הדפיס גם ספרי השכלה ומינות, רחמנא ליצלן, ובא אליו לשאול מה יעשה? והשיב לו, שיאמר לבעל הבית שיתן לו עבודה אחרת, ובשביל זה יעבד לו בחנם עוד כמה שעות, וכן עשה, אך הבעל הבית שהיה רשע וכו' התעקש שהוא ידפיס דיקא את ספרי השכלה ומינות, רחמנא ליצלן, ולא ידע מה לעשות, ובפרט שהעניות היתה בביתו מאד, והיה לו בית מלא ילדים, ועל כן שאל את ר' אברהם, ומחמת שר' אברהם נהג שאף פעם לא אמר חות דעתו, ועל כן לא ענה לו, רק בא אל ביתו וכתב על חתיכת ניר: **שאסור להדפיס שום ספרי מינות**, והלך לו, וכשבא הלה לביתו ומצא את הפתקא, תכף ומיד עשה מעשה, והעתיק דירתו למקום אחר ולא הלך עוד לעבוד אצל המדפיס הנ"ל, ואף שכל הענין היה תלוי כמעט בפקוח נפש כי נשאר בלא לחם לאכל וכו', אך ר' אברהם מרב שנאתו את המינים והמסיתים, ובפרט את זהמת קרחיהם הרעים - לא היה יכול לשנות דעתו, אף שבדרך כלל לא היה עקשן וכן לא אמר שום דעות.

נסח הכתב שכתב ר' אברהם ז"ל, ונמצא אצל אחד

מאנשי שלומנו

כבוד ידידי ר' שמואל מאיר, נרו יאיר, אודות שאלתו בדבר ההדפסה אשר שאל מאתי, עלה כעת ברעיוני, כי בלי ספק נמצא ביכלתו להתעקש בבקשתו מבעל הדפוס, שכאשר יגיע לידו דף או עמוד מדברי הכפירות והחרופים, יחליף ויתן זאת העבודה לפועל אחר, ולא מידו תצא פעלה כזאת, להחטיא את הרבים בכפירות הנשתוות לעבודה זרה ממש, ואשר על כאלה חייב האדם למסר את נפשו, יהרג ולא יעבור, ובפרט שהמחרף גרוע מכלם, כמבאר מדברי חז"ל. גם אם אין ביכלתו למסר את נפשו ולעזב לגמרי עבודת חטא הרבים כזה, על כל פנים יש ביכלתו לקבל על עצמו זאת המסירות נפש. להנות את בעל הדפוס, בעבודה חצי שעה בכל יום יותר מפועלים אחרים [ואפשר יותר מחצי שעה], ואפשר בעד זה היתרון יגמל אתו בעל הדפוס זה הגמול הנ"ל, אשר לא יפסיד ויחסר כלל בזה, ואני עשיתי מה שמטל עלי, להזהירו ולהודיעו מכל זאת, ויותר אין להאריך, נאום ידידו ואוהבו ומיעצו לחייו בגוף ובנפש.

אברהם חזן.

ולפרש בשלום המוסר כתב זה - ה' שמואל העשיל נ"י,
ומאליהם יבינו שלדעתי יש להם להתחבר, שיבקשו שניהם
זאת הבקשה מבעל הדפוס, ובכל לב ונפש כאשר יבקש
האדם על חייו הגשמיים בכל לב ונפש, מהבא להורגו, חס
ושלום, כי המחטיאו קשה מההורגו [כמבאר בדברי חז"ל],
וגם בתחלה יבקשו ויתפללו על זה מהשם יתברך, אשר בידו
לב כל נפש [פלגי מים לב מלך וכו' (משלי כא, א)] ובקשתם
משם וכו' ומצאת. כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך"

ידידו ואוהבו אברהם הנ"ל.**פ.**

ר' אברהם בר' נחמן ז"ל אמר: "דער הייליגער רבי וועט
אויס פירן זיין זאך מיט בעלי בתים און סוחרים אזוי שיין
ווי מיט די עובדי ה'. [רבנו ז"ל יוציא מכח אל הפעל ענינו
עם הבעלי בתים והסוחרים כמו העובדי ה']".

[ודבר זה ראו בחוש, שכל אלו מאנשי שלומנו, אפלו
הסוחרים והבעלי בתים הפשוטים שהשליכו חכמתם
המדמה וסלקו את דעתם וציתו את רבנו ז"ל בתמימות

ובפשיטות גמורה, דיקא מהם האיר אור רבנו ז"ל בעולם וקדשו שם שמים ברבים על ידי עצם הפלגת המשא ומתן באמונה, שעסקו וקרבו הרבה הרבה בני אדם אל דעתו הקדושה של רבנו ז"ל, והנהגתם וישוב דעתם היה להפליא פלאי פלאות].

פ.א.

ר' אברהם בר' נחמן ז"ל היה רגיל לומר: "עס וועט נאך קומען א יונגערמאן וואס וועט ליכטיג מאכן דעם רבינ'ס זאך, און זייער פיעל וועלן קענען מקרב ווערן צום רבי'ן דורך איהם" [עוד יבוא אברך אחד שיאיר את דבר רבנו ז"ל, ורבים יתקרבו לרבנו ז"ל על ידו], ותהיה עליו הרבה מחלקת, וזה יהיה כל הנסיון וכו'.

פ.ב.

ר' לוי יצחק אמר לי, אשר כל אנשי שלומנו הסוחרים שהוא הכיר, היתה להם קביעות עתים לתורה ולתפלה. וזוכר, כשהיה נכנס אצל חנות של איזה מאנשי שלומנו מצא על השלחן המון ספרים מנחים זה על זה, תהלים, משניות, שלחן ערוך, עין יעקב, תקונים, לקוטי מוהר"ן, לקוטי תפלות וכו', ובכל ספר היה "קנייטש" (סימן), ותכף ומיד כשלא היה

קונה נכנס לחנות - עסקו בתורה. וכן כל אלו אשר מסחרם היה לנסע מעיר לעיר, נשאו עמהם שק ספרים ולמדו בדרך.

פ.ג.

אחד שאל את ר' לוי יצחק, היכן לוקחים כל כך זמן לקיים רצון רבנו ז"ל ולהשלים כל השעורים שצוה עלינו (עין שיחות הר"ן סימן עו, וסימן כח) והשיב, לכל יש זמן, רק לא לדברים בטלים. אם יקבל על עצמו לא לדבר דברים בטלים רק דבורי תורה ותפלה, ואפילו כשצריך לדבר עם בני אדם - יהיה עקר דבורם מאמונה ויראת שמים ומרבנו ז"ל ועצותיו הקדושות, אז יהיה לו זמן על הכל, כי הדברים בטלים לוקחים את מח האדם ואת זמנו. וספר, שראה אצל אנשי שלומנו שהזדרזו מאד בכל יום לחטוף איזה טוב קדם שיצא היום, באפן שיהיה בכל יום איזה טוב ולא יצא היום בהבל וריק, חס ושלום.

פ.ד.

ר' לוי יצחק אמר, מי שאין לו מדת ההסתפקות, זהו עקר העצבון שבא מהממון, כי להפך, מי שיש לו מדת ההסתפקות הוא שמח בחלקו תמיד בכל מה שיש לו וחי חיים טובים ונעימים, ושום דבר אינו מבלבל אותו.

פ.ה.

ואמר, משא ומתן שיך אצל כל אדם בפרטי פרטיות, אף אצל אלו שאינם עוסקים באיזה עסק מעסקי העולם הזה. כי הוצאה והכנסה זהו נקרא משא ומתן, כל אחד שמקבל ממונו צריך לחקר ולהתישב היטב איך הוא מקבל ממונו? האם הוא בכשרות? וכשהוא מוציא ממונו, צריך לחקור ולהתישב היטב להיכן הוציא ממונו? אם בקדשה או, חס ושלום, להפך.

וזהו מה שאמרו חז"ל (שבת לא.) ששואלין למעלה את כל אחד בפרטי פרטיות: - נשאת ונתת באמונה? האם היתה קבלת ממונך והוצאתם לקדשה ובאמונה, או, חס ושלום, להפך.

פ.ו.

ר' לוי יצחק ספר לי, שהוא קבל שנה אחת קעסט מחותנו ר' אהרן קובליטשער, וכשהסתימה השנה הלך לשאול את ר' אברהם בן ר' נחמן ז"ל, מה יעשה עכשו? ומהיכן יתפרנס? האם יעזוב הכל, או יקח לעצמו איזו משרה? והשיב לו ר' אברהם בר נחמן ז"ל, פעם בא אברך אחד אל מוהרנ"ת ז"ל ושאל אותו מה יעשה? הוא רוצה לעזב הכל ולעסק רק

בתורה ובתפלה. השיב לו מוהרנ"ת ז"ל: ציר בדעתך, מעמידים אחד אצל חבית מלאה זהב ואומרים לו, נותנים לך זמן של שעתים לספר ("צו ציילען") וכמה שתספר במשך השעות האלה - קח לעצמך. והוא מתחיל לספר - שלא יפסיד אפלו רגע **"א שאד יעדער מינוט"** [חבל על כל רגע], אך באמצע נעשה רעב מאד עד כלות הנפש, אך יודע, אם יפסיק מלספר יהיה לו הפסד גדול, כי בתוך כך תעברנה השעות. מה עושה? **"גיט ער א ביס און ציילט ווייטער"** [הוא נוגס בחתיכת לחם וסופר הלאה]. וסים לו: **"קענסטו אזוי טאהן... מעגסטו עפעס עוסק זיין"** [אם אתה יכול לעשות כך - מתר לך לעסק באיזה עסק]. כאומר, מי שכל רעיונו הוא רק על התכלית הנצחית ואינו חפץ שום דבר, רק אותו יתברך, ויודע, כי הזמן פורח מאד, ועוד מעט יהיה מכרח לעזב את העולם, אדם כזה לא מבלבל אותו העסק, אלא **"ער גיט א ביס"** - הינו שעוסק באיזה עסק, **"און ציילט ווייטער"** - עוסק בעבודת השם יתברך, התבודדות וכו', ויותר מזה לא אמר לו.

והבין ר' לוי יצחק שמתכון עם הספור אליו, והתחיל ללמד עם נערים גמרא בקובליטש, וזו היתה פרנסתו. ואמר לי אז,

כי רק יחידי סגלה יכולים לעזב הכל, אבל לא רב העולם, כי הבטלה תעביר אותו על דעתו, וסוף כל סוף לא יעשה שום דבר בעבודת ה' וילך בטל בבלבולים, ותלמידי רבנו ז"ל, אף שהיו צדיקים נוראים ועובדי ה' נפלאים ובעלי מדרגות והשגות, אף על פי כן, עשו איזה עסק בפרנסה, וזה אינו סותר לזה כלל. ואמר ר' לוי יצחק, שהוא ראה כל אלה שלא היה להם שום משרה ופרנסה - לא הצליחו בעבודת ה' כי התחילה העניות והדחקות אצלם, והיא העבירה אותם מדעתם ומדעת קונם, והיו תמיד בעצבות ובמרירות. וכל אלה שהיתה להם איזו משרה ופרנסה - גדלו והצליחו, והיתה להם קביעות עתים לתורה קדם העסק ובאמצע העסק ואחר העסק, ועוד חלקו צדקה לאחרים ביד רחבה, והיו תמיד שמחים ומישיבים.

פז.

ובאמת אלו אשר עוסקים במשא ומתן, או יש להם איזו משרה בפרנסה, צריכים התחזקות עצומה שלא יפלו בדעתם כלל, אדרבה! גם בשעת העסק והמשא ומתן יהיו דבוקים בו יתברך, ו'הן' שלהם יהיה 'הן', וה'לאו' שלהם יהיה 'לאו', ויהיו תמיד בשמחה עצומה, ואז תהיה מלאכתם

נכללת בל"ט אורות - ל"ט מלאכת המשכן (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן יא), כי מי שעוסק בעסק - צריך להכניס בדעתו אמתת מציאותו יתברך, ועל כן כשכבר סבב השם יתברך סבות לטובה שהוא יעסק בעסק זה מעסקי העולם, על כן צריך לראות, איך יכולים למצוא אותו יתברך בעסק זה, דיקא, שהוא עוסק בזה, כי באמת מה שאנו רואים שכל אחד בוחר איזה עסק ופרנסה אחרת - זהו מכון ממש מהשם יתברך בהשגחת אין סוף ברוך הוא, ומצד שרש נשמתו הוא צריך לעסק בעסק זה דיקא, ובמשא ומתן זה דיקא, וצריך לעבוד ולשא ולתן עם אלו בני אדם דיקא, ובזה היום דיקא, והכל מכון ממש ממנו יתברך, כי כל דבר שבעולם יש בו ניצוצות הקדשה שנפלו בשעת שבירה, ושבירה הוא בחינת אותיות שנשברו ונפלו לכל דבר ודבר מזה העולם, וכל דבר יש לו שעה, וצריך לבא בשעה זו לאדם זה שהוא משרש אחד עם אותן הניצוצות שיש בזה הדבר, וכשמגיע זה הדבר לאדם זה, והוא מקבל חיות מזה הדבר הינו מהאותיות הנשברות שיש שם, על ידי זה נכללות האותיות הנשברות בזה האדם בחיות שלו, ונעשה מהן קומה שלמה ומתפשט בחיות של כל הגוף, ועל ידי זה

נשלמות האותיות ויש להן שלמות, וצריך לשהות הדבר אצל זה האדם להשתמש בו עד שנפסקים האותיות והניצוצות השיכים לשרשו.

ואחר כך יוצא מרשותו לאדם אחר, שהגיע העת שתהיה עליה להאותיות הנשארות שהן משרש אחד עם האדם האחר, ועל כן יוצא מרשותו, ולפעמים חוזר הדבר ובא לאותו האדם שהיה שלו מתחלה, כי מחמת שלא היה לו אז חלקי נפש רוח נשמה אלו, לא היה יכול אז להשלים האותיות אלו עד עתה, שהגיעו לו אלו חלקי נפש רוח ונשמה, שעל ידם יכול להשלים אלו האותיות הנשארות, ובין כך הצרך לשהות אצל אחר, וכשמשלים האותיות אלו נתוספת לו הארה בנפש רוח ונשמה שלו מחמת הארות אותיות אלו שהגיעו אליו ונשלמו אצלו, ועל ידי הארה זו מאיר בשרש נפש רוח ונשמה שלו (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נד).

פ.ח.

ובדברים אלו יש בהם סתרי נסתרות, אשר אם רק יתודע להאדם כל ענינו ועסקו, למה הוא דיקא צריך לעסק בעסק זה מעסקי העולם? ולמה דיקא עם אנשים אלו? ולמה

הרויח עכשו מעות? ולמה הפסיד עכשו מעות? היה תמיד שמח, וכל עסקי העולם הזה לא היו עושים עליו שום רשם כלל, אדרבה! בכל דבר היה רק מוצא תמיד אותו יתברך, והיה תמיד שמח וטוב לבב והיה מרבה בצדקה וחסד. כי באמת צריך שתדע, אהובי אחי, ותחקוק היטב בדעתך, כי אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל והכל לכל אלקות גמור הוא, אך כשעלה ברצונו יתברך לברא את העולם - צמצם את עצמו ועשה החלל הפנוי וכו', ובתוכו ברא את כל הבריאה - דומם צומח חי מדבר, ובאמת אפלו אחר החלל הפנוי, גם שם יש מציאותו יתברך כי בלעדיו יתברך אין קיום לשום דבר, רק הצמצום היה במח האדם - שלא יבין את זה. וידוע, אשר משם נתהווה גם בחינת השבירה וכו' שלא יוכלו לקבל את האור וכו'. והענין הוא, כי (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים נעשו", ובעשרה מאמרות נברא העולם (אבות ה, א). ובכל דבור ומאמר, יש בו, כביכול, אותיות, שבו הוא אמר והוא עשה את פרטי זה הבריאה, ואותיותיו יתברך מחיות ומקימות ומהוות את הדבר הזה כמו שפרש הבעל שם טוב הקדוש (תהלים קיט, פט): "לעולם ה' דברך נצב בשמים", מאז שאמר הקדוש ברוך הוא שיהיה רקיע, דברו

יתברך עומד ואומר: "יהי רקיע", וכן בכל דבר ודבר ובכל פרט ופרט מעסקי העולם הזה יש שם ניצוצי אותיות, שהם החיות אלקות המחיה ומהוה ומקים את זה הדבר, ועל כן, אם אין אדם משים לב לכל זה, משם נשתלשל כל בחינת השבירה, רחמנא ליצלן וכו', ומשם באים המריבות, הספקות וחלוקי הדעות והעצות שיש בפרנסה ובעסק זה וכו', או בפרנסה ועסק זה וכו'. וכל זה, מפני שלא שם לבו ודעתו היטב אל האלקות שמלבש בדבר זה, אבל תכף ומיד כשאדם העוסק באיזה עסק מכניס במוחו ובדעתו את אלקותו יתברך שיש בעסק זה, אזי מתחיל להאיר בו נשמתו באור האורות. וזה כלל המצוות התלויות בכל עסק ועסק מעסקי העולם הזה, כגון "לא תחרש בשור וחמור יחדו" וגו', או "כי תבנה בית חדש" וגו', או "לא תעשק שכיר עני ואביון" וגו', או "לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה" וגו'.

וכן בכל פרט ופרט מעסקי העולם הזה שיש בהם כלל המצות, והן הן האותיות המלבשות באותו חלק המשא ומתן שלו, ועל כן כשמקים את המצות התלויות בעסק שלו דיקא, אז מרים ומגביה את האותיות התלויים בעסק המשא ומתן

שלו דיקא, ואז מעלה ומגביה את הניצוצות הקדושים, ומאיר לו הארת נעם זיו שכינת עזו דיקא בהארה נוראה ונפלאה.

פ.ט.

ובאמת בעלי עסק ובעלי משא ומתן יכולים לראות את האלקות בגלוי יותר מיושבי אהל, אם רק יטו היטב לבבם ודעתם אל זה, כי רואים שיש לאחד חנות, ומימינו ומשמאלו יש גם כן אותן החניות, ולפעמים הן עוד מוכרות יותר בזול ממנו, אף על פי כן באים ונכנסים קונים אצלו... ואם לא יהיה טפש ויודה על האמת, יראה עין בעין השגחתו יתברך, איך שהוא יתברך משגיח עליו ומזמין לו קונים אלו, ומדוע לא נכנסו לחניות האחרות?

ומי שאין לו שכל אזי תולה את זה בכחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, ובאמת הוא טפש כי מדוע נכנסים ובאים אליך בשעה שיש על ירך בדיוק אותן החניות שמוכרות סחורה יותר טובה ממך, ויותר בזול ממה שאתה מוכר, אלא על כרחך שיש פה יד ה', והאנשים האלו דיקא שנכנסים אליך ורוצים דיקא את סחורה זו, יש להם שיכות אליך דיקא ואל הסחורה הזו דיקא, מטעם ברור הניצוצות השיכים לשרש נשמתם דיקא.

וכן הוא בענין הימים, מדוע בא קונה זה ביום זה דיקא, וקונה זה ביום אחר, וכן כמה פעמים אותו הקונה חוזר ובא כמה פעמים, עד שבסוף קונה, וכן כמה פעמים יושב ומחכה כל היום בכליון עינים כל היום, ולא נכנס אף קונה, ובערב, קדם שכבר רוצה לסגר אז בא קונה ולפעמים הרבה קונים. ועל כן מי שיש לו רק מעט דעת ושכל בקדקדו, יודה על האמת - הלא דבר הוא! ובודאי יש בזה סתרי נסתרות מסוד הבריאה ומסוד ברור הניצוצות. וכאשר ידיעה זו תתאמת אצלך, לעולם לא תפול בדעתך, אפלו שיהיה ההפך, שתהיה לך חנות ויבא אחר ויעשה חנות על יד חנותך, וימכר אותה סחורה שיש לך בזול גדול ויפסיד לך... אחי! אחי! אם אין אמת תהיה לך בכל הנ"ל, לא יעשה אצלך שום רשם, אדרבה תדע בידיעה ברורה ומחלטת כי הכל מצד שרשי הנשמות ותקוני עולמות וברורי הניצוצות שיש בענין זה, ולא יעשה אצלך שום רשם כלל, אדרבה! תהיה תמיד בשמחה עצומה ותבטח בו יתברך.

צ.

ומחמת שכל אנשי שלומנו היקרים שעסקו במשא ומתן ובמלאכת שונים וכו', ידעו את הידיעה הנ"ל היטב היטב,

ועל כן יש אצלנו המון ספורים מאנשי שלומנו, בעלי בתים פשוטים, בעלי מסחר ומשא ומתן, בעלי מלאכה, איך שקדשו שם שמים ברבים על ידי הנהגתם ובטחונם בו יתברך, ואיך שתמיד דברו עם הקונים והעוסקים עמהם בדבורי אמונה ובטחון, וחזקו ואמצו אותם וקרבו רבים אליו יתברך, ומה גם, בשעת המשא ומתן והעסק היו דבוקים בו יתברך בדבקות אמת.

צא.

וספר לי אחד מאנשי שלומנו, שפעם אחת נכנס באומן אצל אחד מאנשי שלומנו שהיה סנדלר (והיה אדם פשוט מאד), אך תמים אמת, ובשעת תפירת הנעלים דבר הרבה עם השם יתברך בהתלהבות ובהשתוקקות גדולה אליו יתברך, וכשנכנס אליו לתקן הנעלים מצאו יושב ותופר מנעלים ודבוק בו יתברך בדבקות עצומה ומשתוקק אחריו יתברך, ובכל תפירה ותפירה גנח גניחה עמוקה, איי! רבונו של עולם וכו', ולא הבחין בנכנס שעמד והמתין זמן מה, והסתכל עליו איך שהסנדלר מלהב מאד והתפעל ממנו, ופתאום הרים הסנדלר את העינים ורואה אותו עומד שם, ענה ואמר לו בתוך כדי דבור: יש לי שאלה לשאול אתכם, היות שיש לי

השתוקקות גדולה לדבר אליו יתברך בתוך שאני מתקן המנעלים, האם עלי לרחץ את ידי? כי אני נוגע בנעלים... והתפעל זה מאנשי שלומנו מאד משאלה כזאת, סנדלר פשוט אין לו דאגות אחרות... רק כנ"ל, ומרב התפעלותו לא היה לו מה להשיב לו. ואחר כך ספר זאת לר' נשקה (נכד מוהרנ"ת ז"ל) והשיב לו, כי גם הוא מצא אותו פעם כך, ושאל לו אותה שאלה, ומרב התפעלות מדבקות כזו אצל סנדלר פשוט לא היה לו גם כן מה להשיב.

צב.

וספר לי אחד מאנשי שלומנו, שפעם אחת נכנס אצל סנדלר אחד מאנשי שלומנו, ובתוך שתקן את המנעלים היה שר לעצמו בנגון התעוררות גדולה את הפסוק (תהלים קיט, נט): "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", והדגיש את תבות "ואשיבה רגלי", ובקש מהשם יתברך שהרגלים שתנעלנה את הנעלים הללו תלכנה רק אל עדותיך - לקים מצוותיך, ולא תלכנה אל מקומות האסורים, וכן חזר על זה בכל פעם בעבודתו.

צג.

וכעין ספור זה מספרים גם מאחד מאנשי שלומנו, שהיה בלן (שקורין מקוה איד), והיה רגיל לבקש הרבה ממנו יתברך בשעה שעשה מקוה נקיה (פרישע מקוה): רבונו של עולם! כל מי שיטבל במקוה זה שיהיה לו הרהור תשובה וימשך לבבו אליך יתברך.

וכאשר ספרתי את זה לאחד מאנשי שלומנו, ענה ואמר לי: מה זה חדוש אצלך?! הנה לאחד מאנשי שלומנו היתה מסעדה והוא היה רגיל לאכול שם, וכמה פעמים שאל אותו: "למה אני מרגיש טעם מיחד באכל שלך, וברכת המזון שלי היא בחיות ובהתעוררות ודבקות?" והשיב לו בשחוק קל... יש לי תבלין אחד שאני מכניס במאכלים... וכשהתחיל להתעקש: "מהו התבלין שלך?" השיב לו בתמימות ובפשיטות: "התבלין שלי הוא התבודדות, כשאני מבשל את המאכלים, אני מבקש הרבה מאת השם יתברך, שמי שיאכל את המאכלים - שיתעורר לבבו אליו יתברך וישוב בתשובה".

צה.

וספר לי שראה אצל בעל המסעדה הנ"ל מדה נפלאה של חסד שהיה עושה עם עניים. היה לו חדר מאחורי המטבח

ושם היה מגיש לעניים אכל בחנם, והיו באים אצלו מידי יום ביומו עניים מרודים, שבורים ורצוצים, עזובים מבלי משפחה וכו', אשר אף אחד לא היה מסתכל עליהם, כי מרב עניות הלכו בבגדים קרועים וכו' וריח רע וכו', והוא רחם עליהם והיו דרכם להכנס מאחורי המסעדה ושם אכלו, והיה תמיד שמח. ואף שהיה לו כמה מלצרים שהביאו את המאכלים אל האורחים, אך להעניים היתה דרכו להוליך בעצמו, והיה עומד עליהם ושמשם, ואומר בכל פעם: אכלו... אכלו... והביא לזה לחם ולזה מרק וכו', והיה לו עסק גדול עמהם, ואף שאדם אחר לא היה יכול לעמד שם מרב הריח רע, רחמנא ליצלן, שהיה מבגדיהם כדרך עניים עזובים, רחמנא ליצלן.

צו.

[אגב יש להעיר ולעורר, מי שיש לו מסעדה - יכול לקנות לעצמו עולם הבא בסבה קלה, על ידי שיאכיל עניים, ולו לא יחסר כלום כידוע, כשמבשלים איזה תבשיל ובפרט מרק וכו' - כבר לא אכפת אם יוסיף עוד מים וכו', ועם חתיכת לחם ומרק חם יכולים להחיות עני, וחז"ל הקדושים אמרו (תענית כג:): 'איתתא שכיחא בביתא ויהבא ריפתא לעניי ומקרבא

הנייטיה, ואנא יהיבנא זוזא ולא מקרבא הנייטיה' [מעלת האשה יותר מהאיש, כי היא בביתה וכאשר נותנת צדקה לעני נותנת לו איזה מאכל ויש לו תכף הנאה מזה, מה שאין כן איש כשנותן נותן מעות והוא צריך לילך ולקנות בעצמו]. ולך נא וראה מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קג:) עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להן הקדוש ברוך הוא הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים עין שם. ובמדרש (במדבר רבה י, יד), אמרו על מיכה לפי שהיה מקבל אורחים נכתב שמו בשם הצדיקים עין שם, עמד וראה והשתומם מעלת המאכיל עניים.

ומכאן תוכחה מגלה, לאלו הזוכים לעשות חתנה לבניהם ולבנותיהם, וכשבאים ונכנסים אלו עניים לאכל, הבעל שמחה ומבזבזים הון רב לצרכי סעדה [מה שהוא דבר מפרסם שאחר כך הרב מה שנשאר - זורקים לאשפה], מסתכל עליהם בעין רעה, הלא אין לך שטות גדולה מזו, הלא כשתאכיל עניים בשמחתך, יעלה הזווג יפה ויצליחו דרכם.

וידוע מה שאמרו חז"ל (שבת קנו:) על בתו של רבי עקיבא שאמרו כלדאי שביום חפתה תמות, והיה דואג מאד, ולמחרת, אחר החתנה, אמר לה אביה: בת! מה מעשה טוב עשית? אמרה לו: אתמול בלילה, כשהיו כל בני החתנה טרודים בשמחתי, נכנס עני ואף אחד לא הרגיש בו, ואני קמתי ממקומי ונתתי לו לאכל, והחייתי אותו, והשיב לה רבי עקיבא: עכשו אני יודע באיזו זכות נצלת ממיתה, בזכות שנתת לאכול לעני ומצאו בביתה נחש הרוג וכו', עין שם בגמרא הספור באריכות.

וכן אמרו חז"ל בזהר הקדוש, למה עבר על אברהם אבינו כל אלו היסורים עם עקדת בנו, כי בשעה שעשה סעדה ביום הגמל בנו היו כל גדולי הדור ולא היה שם עני, ובא המקטרג לקטרג וכו'. וכן אצל איוב, כשעשה משתה לבניו לא נתן לעניים, ועל כן עבר עליו מה שעבר כל מיני יסורים מרורים, רחמנא ליצלן; עין שם. ועל כן החכם עיניו בראשו ויזמין אצל שמחתו עניים. [ואולי יש לומר שלכך נתרבו בעוונותינו הרבים עכשו הגטין, כי בעוונותינו הרבים כשעושים חתנה מגרשים עניים בבזיונות, פוק ותשכח]. ועל כן מי שרוצה

שהזוג יעלה יפה - יזמין עניים לחתנת בניו ובנותיו, ויאכילם משופרא דשופרא, ויתן להם בעין יפה עד מאד].

צז.

ובענין הכנסת אורחים ולהאכיל עניים, יכולים להאריך ספר שלם ממעלת ענין זה, ואיך שאנשי שלומנו היו נזהרים בזה מאד מאד, ויש על זה המון ספורים, כי במצוה זו של הכנסת אורחים דקדקו אנשי שלומנו מאד מאד, והיו דרכם לעשות גורל בבית המדרש מי שיקח את האורח כי כל אחד היה חפץ בו מאד וכו'.

וידוע אשר פעם אחת שאלו אנשי שלומנו את מוהרנ"ת ז"ל מה היה כתוב בספר הנשרף? (עין בספר פעלת הצדיק אות תקפז) והשיב: דבר אחד אני יכול לומר לכם... כי שם היה כתוב נוראות נפלאות ממעלת הכנסת אורחים, ובפרטיות להציע לו מטה. והיתה דרכו של ר' מיכלי (נכד מוהרנ"ת ז"ל), בשעה שהציע מטה לארח לשכב קדם עלה עליה בעצמו לראות אם נח לשכב עליה. ואם יהיה ברצונו יתברך, אחבר ספר מיחד על מצות הכנסת אורחים, והמון ספורים נפלאים מאנשי שלומנו היקרים ואיך התנהגו עם אורחים וכו'. על כל פנים, עכשו שנתרבו המשלחים מארץ ישראל

בחוץ לארץ, צריכים אנשי חוץ לארץ להזהר בזה מאד מאד, ואפילו אם קשה להכניס אורח לישי, אבל לתן לעני מארץ ישראל לאכל - בזה אין שום תרוץ כלל, כי תהלה לאל אכל אינו חסר בחוץ לארץ, ועם קצת מרק חם יכולים להחיות יהודי.

וצריך שתדע, ידידי היקר, כי אורח מארץ ישראל יכול להסתובב משבת לשבת, ולא יכנס בפיו איזה מאכל חם, ויש שאפלו גם בשבת אינו טועם חמים כי אין לו מי שיארחו. על כן אם אתה רוצה לקנות לעצמך עולם הבא, וכן אתה רוצה שיתרחב לך בפרנסתך, ותהיה לך נחת מבניך ומבנותיך, ויהיה לך שלום בית, ראה לארח מפעם לפעם איזה יהודי מארץ ישראל, ותתן לו לאכל חמים, ואל יהיה בעיניך קל דבר זה, כי את נפשו אתה מציל, ואם היית יודע ומרגיש את צערם של עניי ארץ ישראל המסתובבים בינינו - היית נזהר בזה מאד.

צח.

ידוע אצל אנשי שלומנו, איך שרבנו ז"ל החמיר מאד מאד שלא לנטות מסעיף קטן שבשלחן ערוך כהוא זה, ובפרוש אמר (עין שיחות הר"ן סימן כט) שכל איש ישראלי מחיב

ללמד בכל יום איזו הלכה בשלחן ערוך; עין שם. ובשעה שהדפיס את הלקוטי מוהר"ן בפעם הראשונה (שנת תקסח), נכנס אליו אחד מאנשי שלומנו. והראה לרבנו ז"ל איזה חדוש שחדש על פי הקדמותיו, ונהנה רבנו ז"ל, ואחר כך ענה ואמר לו: **איהר מעגט קנייטשן מיין ספר, ווי איר ווילט, נאר פון איין סעיף קטן שלחן ערוך, זאלט איר נישט אפטרעטן** [אתם יכולים להפך בספרי באיזה צד שתמצאו, אבל העקר לא להטות מסעיף קטן משלחן ערוך], ועל כן היו אנשי שלומנו נזהרים ביותר, לא לעסק באיזה משא ומתן, שאסור על פי שלחן ערוך, ואף שהיו יכולים לעשות עשירות מפלגת, היו מותרים על כל זה, כי הלא כתוב בשלחן ערוך להפך.

ופעם אחת ספר לי אחד מאנשי שלומנו (והיה נראה אדם פשוט מאד מאד) כשבא לארצות הברית תכף ומיד אחר המלחמה, שבור ורצוף, כי אבד, רחמנא ליצלן, את אשתו ובניו, רחמנא ליצלן, ולא היה לו פרנסה, והלך אצל מספרה להיות ספר. ומחמת שדרכו היה בסוף היום קדם השנה להתבודד עמו יתברך, ולעשות לפניו יתברך חשבון: "מה עשיתי ביום הזה" וכו'. וכן בבקר קדם אור היום, היה דרכו

להתבודד מה יעשה ביום זה וכו'. ועל כן כשעשה חשבון הנפש, וספר לו יתברך: רבונו של עולם! היום גזזתי לכך וכך יהודים את הזקן והפאות... והתחיל לבכות מאד ואמר: רבונו של עולם! וכי בזה אבלה את ימי ושנותי, וכי כך תהיה פרנסתי על ידי שאגזז ליהודים זקן ופאות, ותכף ומיד זרק את מלאכתו זאת, כי על פי שלחן ערוך אסור דבר זה, כי אחד הנקף ואחד המקיף חייב (נזיר דף נז:).

צט.

ר' נפתלי כהן (חמיו של ר' אברהם בר' נחמן ז"ל) היה קבלן בניה והוא בנה את הקלויז באומן. וכשנגמר ראה את זה כמר אחד ומצא חן בעיניו מאד, וברר מי היה הקבלן, ופנה אל הממשלה בבקשה שיצוו את ר' נפתלי, שיבנה לו כנסיה (קלויסטער) כדגמת הקלויז, רחמנא ליצלן... ואמנם פקדה ממשלתית נשלחה לר' נפתלי, שעליו לבנות גם לכמר, וקם ונמלט משם וברח ונסע לארץ ישראל, ועל ידי זה נצל [ובבואו לארץ ישראל רצו הערבים שיבנה להם שעון שמש על הר הבית ולא רצה בשום אפן].

ואנשי שלומנו, שהיו סוחרים, ועסקו במשא ומתן עם נשים היו נזהרים ביותר באסור יחוד והקפידו על זה מאד מאד, כי הוא אסור חמור מאד, ואין על זה שום התר, וכבר אמרו חז"ל (קדושין סב.): 'כל שעסקיו עם הנשים סורו רע' וכו'; עין שם. ואין על זה שום התר כלל, ובפרטיות כי ההסתכלות בנשים בעצמה היא עברה, וכעין שאמרו חז"ל (נדרים כ.): 'כל הצופה בנשים סופו בא לידי עברה'; עין שם. ועל כן כשהצרכו לעשות עמהם משא ומתן עשו כל מיני פעולות שבעולם - לא להסתכל עליהם, ומכל שכן לא לקח מעות מידיהם, וכעין שאמרו חז"ל (ברכות ס.) על פסוק (משלי יא, כא): 'יד ליד לא ינקה' - 'המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה לא ינקה מדינה של גיהנום'; עין שם. וצריכים רחמים רבים להנצל מזה.

ורבנו ז"ל ספר פעם אחת מעשה מהבעל שם טוב הקדוש זי"ע, פעם אחת היה עשיר אחד, והיה מפרסם בכל העיר לקמצן גדול ולא נתן צדקה כלל, ועל כן שנאו אותו כל בני העיר, ובזו אותו כל ימיו, ולא רצו אפילו לדבר עמו, וכשמת - לא רצו לקברו וכו'. ולבסוף נתגלה, כי רב הצדקות שקבלו העניים בעיר היה ממנו, אך עשה הכל בהצנע ובסתר, באפן

שלא יתודעו, וסבל חרפות ובזיונות כל ימיו, ואפלו בעת מיתתו - סבל חרפות ובזיונות, כי לא רצו לקברו וכו'. וכן היה איש עור, שהיה מנגן על כל השמחות והחתנות שבעיר, והיה מחזק לעור כל ימיו, ולבסוף נסתלק מן העולם, ונתגלה כי באמת לא היה עור כלל, רק מחמת שפרנסתו היתה לנגן בכלי זמר על חתנות, ובדרך כלל מתאספים שם נשים וכו', והוא לא רצה להסתכל עליהן, ועל כן עשה עצמו עור והיה מפרסם כל ימיו לאיש עור. ענה ואמר הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, כי למעלה יושבים שניהם בהיכל אחד ומדרגתם שוה, על כל פנים, רואים מזה איך שצריכים לשמור את העינים, ובפרטיות איפה ששכיח נשים, ומכל שכן מי שאמנתו עם נשים.

קא.

בעיר טעפליק היה אחד מאנשי שלומנו שהיה מסחרו עם תכשיטי נשים, והיתה דרכו לקום בכל יום קדם אור היום, ויצא אל השדה ובכה מאד, ובקש ממנו יתברך שלא יכשל בשום הסתכלות רעה או בהרהורים רעים, חס ושלום, והיה צועק בקולי קולות, וזה היה לו לחק קבוע, כל יום שהיה

צריך לסחור בו עם נשים, יצא מקדם אור היום אל השדה
ובקש הרבה ממנו יתברך שישמר אותו מכל רע.

ק.ב.

אנשי שלומנו מספרים על הרב החסיד ר' מתתיהו מאומן
ז"ל שהיה קדוש וטהור מרחם אמו, עוד מימי קטנותו היה
שומר את עיניו לבל יסתכל על נשים, והיה מתמיד עצום,
תמיד למד בתשוקה עצומה, והיו רבותיו מכריחים אותו
לצאת לחוץ ולשאף אויר צח, למען יחזק כחותיו ובריאותו,
ואף על פי כן היה תמיד מתחמק חזרה והמשיך בלמוד,
וככה התנהג כל ימי בחרותו, דרכו היתה אז ללמד מסכת
וחזר עליה פעמים אין מספר (יש אומרים שלמד ק"א
פעמים). ואחר כך התחתן, והמשיך בעבודתו כך גם אחר
החתנה להתמיד בלמוד, והיה עומד על יד סטנדר שעות
רצופות ולמד גמרא כדרכו לחזר מסכת (מאה פעמים
ואחת), וחותנו התחיל לרדף אותו: "היתכן? מה יהיה עם
פרנסה"?!, והוא מרב דבקותו אל התורה ואל הקדשה - לא
שת לבו אליו, ועשה חותנו בתחלה פעלה שילמד על כל
פנים עם נערים, אך מחמת שעם נערים צריכים לבטל
הרבה עד שמסבירים להם וכו', וכן צריכים להוריד את עצמו

אליהם וכו', ומחו היה דבוק רק בתורה ובקדשה, על כן ברח חזרה לבית המדרש והמשיך בלמודו וכשראה חותנו שאין זו עצה, ועל כן עשה לו חנות מכלת (כל מיני מאכל), בכדי שתהיה לו פרנסה, והוא באין ברירה נכנס לשם, אבל גם שם היתה לו גמרא, וחזר בה כדרכו, וכשנכנס קונה, מכר לו מה שרצה, ותכף ומיד המשיך ללמד, ומחמת רב קדשתו בשמירת העינים תכף ומיד כשרק הרגיש שנכנסה איזו אשה - סבב פניו אל הקיר והניחה לקחת מה שרצתה, וצוה להניח את המעות על השלחן, וכאשר יצאה - סבב פניו בחזרה והמשיך בלמודו, פעם אחת נדמה לו שנכנסה אשה לחנות, וסבב פניו אל הקיר ומחכה ומחכה, והקונה אינה יוצאת מהחנות, והוא שומע איך שהקונה מחטטת כאן וכאן, ואינה לוקחת כלום, והוא לא רצה להפך פניו בכדי שלא יכשל אפלו בראיה בעלמא, ופתאום נכנסה אשתו וראתה מה שנעשה כאן, שעומדת עז ואוכלת מכל טוב באין מפריע, ובעלה ר' מתתיהו - פניו אל הקיר, אז ראו אשתו וחותנו כי אין שום עצה והניחו לו לחזר לבית המדרש, אף על פי כן היו רודפים אותו ובפרט חותנו, והוא מרב תמימותו ופשיטותו, שהיה דבוק כל כך בלמוד הגמרא, כשרדפו אותו

היה דרכו באמצע הלמוד, בשעה שהזכיר את שם תנא או אמורא, היה אומר: רבא הצילני! אב"י הצילני! ובכה מאד, וכן יתר התנאים כשהזכיר שמותיהם בתוך למודם וכו', והכל היה בתמימות ובפשיטות גמורה, ובאמת בלי שום ערמומיות.

ואז סבב השם יתברך שעבר דרך עירם הרב הצדיק מראדזין ז"ל, והוא שמע מאנשי העיר שיש כאן אברך מתמיד גדול וכו', ועל כן הטריח את עצמו ונכנס אל חותנו, והזהיר אותו שיתנהג עם כבוד חתנו, והטיל עליו אימה יתרה, ומאז נהג בו כבוד גדול, והשם יתברך סבב עמו בחסדיו המרבים.

וזכה אחר כך להתודע מהרבי ז"ל, והתקרבותו היתה בדרך פלא, כי מצא ספר "עלים לתרופה" מכתבי מוהרנ"ת ז"ל ופתח בהמכתב הראשון משנת תקצ"ו (מכתב קפב) ששם מספר, מעצם המחלקת שיש עליו שזורקים עליו אבנים והוא בצרה גדולה של סכנת נפשות ממש, ובאמצע כתיבת המכתב הגיעה פקדה מהמשטרה - שמכרח לעזב את עיר ברסלב, ולעקור תכף ומיד לעיר נעמירוב, ובתוך כל הצרות

כותב מכתב התחזקות לבנו ר' יצחק, שיחזק עצמו מאד ומעורר אותו לעבודת השם יתברך וכו' עין שם.

וכשראה ר' מתתיהו את המכתב הזה עמד משתומם, היתכן אדם כזה? שבתוך מעוף הצרות והיסורים יחשב כל כך על התכלית, עד אשר יש בכחו עוד להאריך במכתב - לחזק גם אחרים בעבודת השם יתברך, והתחיל לחקור מי היה האיש הזה? עד שנודע מדרכי רבנו ז"ל, ואז נכנס בעבודת השם יתברך ביתר שאת ויתר עז, והיתה עבודתו בעבודת השם יתברך להפליא - פלאי פלאות, ובפרטיות עבודת התפלה שלו, כל דבר שהיה צריך התפלל רק אליו יתברך, וכך המשיך על עצמו ועל אחרים ישועות ורפואות. ואחר כך זכה לקבע דירתו בעיר אומן, והיה יושב בקביעות בקלויז ולומד בהתמדה ובתשוקה עצומה, והיו אנשי שלומנו מספרים, כי למד במתיקות כזו, עד אשר כל מי שהיה שומע נגון למודו - היה נמאסות אצלו אחר כך כל התאוות. ובקלויז התמיד מאד בטור ושלחן ערוך עם כל הפוסקים, וכל אנשי שלומנו חרדו לקראתו ביראת הכבוד, כי ראו עין בעין, שהאיש הזה הוא כלו קדש, ואין לו שום קשר אל עולם הזה, ור' אברהם

ב"ר נחמן ז"ל היה דרכו לקום מלפניו, והיה תמיד בשמחה עצומה ובישוב הדעת נפלא.

ק.ג.

ובאמת, אף שדרך כזו לזרק אחר גוו כל הבלי העולם הזה הוא דרך ועבודה גדולה, ובפרט שהיתה תקופה משך של שנה אחת שלא יצא ר' מתתיהו מכתלי בית המדרש, כי מקוה היה בקלויז, וכן היו מביאים לו לאכל וכו', ולא היה אכפת לו כלל מהבלי העולם הזה וכו', אף על פי כן מוהרנ"ת ז"ל למד אתנו דרך אחרת, וכאשר אמר פעם אחת לר' ישראל מטעפליק ז"ל, שהיה חדוש נפלא בתבערת לבבו אליו יתברך, והיה מתבודד ימים שלמים והיה דבוק בו יתברך באמת, ואמר לו פעם בזה הלשון: "ישראל! איך האב נאך פון דיר קיין הנאה נישט, איך זאל זעהן ווי דו פאלסט אראפ, און דער נאך, זעה איך ווי דו דער האלסט דיר, וואלט איך פון דיר הנאה גיהאט [ישראל! עדין אין לי הנאה ממך, אם הייתי רואה איך שאתה נופל ואף על פי כן אתה מחזק את עצמך, אז היתה לי הנאה ממך], כאומר, כי האדם אינו מבטח כלל שיכול להשאר קים וכו', ואם יהיה חזק באמת בדעתו לקבע לעצמו שעורים קבועים בתורה

הקדושה, והעקר, יהיה רגיל לדבר עמו יתברך, אז לעולם לא יפול, ואפלו שיצטרך לעשות איזה עסק בעסקי העולם הזה, שום דבר לא יבלבלו, וכן אמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן סימן נא): 'הפקרות אין צריכים כלל וכו', דהינו להפקיר הכל' וכו' עין שם.

ובאמת מי שחזק באמונה הקדושה בו יתברך והוא רגיל לדבר עמו יתברך בלשון שמדבר בה, שזו נקראת התבודדות, אדם כזה לעולם לא יפול בדעתו, ואפילו שיהיה לו ההכרח לעסק במשא ומתן וכו', ואפלו שיהיה מכרח לנסע נסיעות וכו', אף על פי כן לעולם לא יפול ממדרגתו, ושום דבר ופגעי הזמן לא יבלבלו אותו כי תפלה והתבודדות הוא כמו אויר לנשימה, וצריך להיות כל כך רגיל בזה עד שתמיד יעסק בזה בין בביתו, בין בדרך בין בעסקו בעסקיו וכו' וכו', תמיד יהיה רגיל לדבר עמו יתברך, ואז לעולם לא יפל בדעתו, ויהיה חזק כעמודא תקיפא.

קד.

אצל העולם נסכם באפן שיהיה עובד ה' וצדיק גדול צריך להשליך כל עסקי העולם הזה אחר גוו, ואסור לו לעסק בשום עסק שבעולם, ותכף ומיד כשהוא עוסק באיזה עסק,

אדם זה כבר אינו יכול להיות עובד ה' וצדיק גדול וכו', ומזה נתהווה כל ענין של המפרסמים של שקר וכו', ובני אדם נתלים עצמם במאן דהוא וכו', מפרישים אדם וכו', וסוגרים אותו בחדר מיחד וכו', ועושים אותו אליל וכו', ורבנו ז"ל בא לעקור דבר זה מן העולם (ובשביל זה היתה עליו כל כך מחלקת), כי רבנו ז"ל מגלה את האמת כמו שהיא, והוא מגלה ומפרסם אמתת מציאותו יתברך, ואיך שכל איש ישראלי יש לו נשמה גדולה ויכול להתקרב אליו יתברך ולהשיג פלאי פלאות, אם ירצה באמת, ואין זה תלוי בעסק כלל, כי אפלו מי שעוסק בעסק משא ומתן, ועסקיו הם על פי התורה, הוא יכול להיות עובד ה' וצדיק גדול מאד מאד, ורבנו ז"ל הקפיד מאד מאד על אלו שאומרים שמי שהוא יחסן או כדומה דיקא הוא יכול להתעלות, ואמר על עצמו אפלו אם היה בא מהפחותים והירודים שבישראל היה גם כן מגיע אל מדרגתו על ידי תקיף עבודתו ורצונו וכסופיו אחריו יתברך.

קה.

יש דבור מרבנו ז"ל: **גאט האט ליעב א גיפרעגילטן מענטש**; [השם יתברך אוהב אדם מרקחן]; הינו מי שעובר

עליו מה שעובר ואף על פי כן הוא מתחזק עצמו, ודבר זה ראו אצל אנשי שלומנו הקדושים שהיו בעלי מלאכה וכו', ועבר עליהם מה שעבר כל מיני צרות ויסורים, רחמנא ליצלן, אף על פי כן חזקו עצמם בכל מיני התחזקות באמונה פשוטה בו יתברך, ובטחו בו בבטחון חזק עד מאד והתחזקו בכל המצבים.

וספר לי אחד מאנשי שלומנו, שבשעת גזרת גרוש ספרד שעבר על כלל ישראל מה שעבר, רחמנא ליצלן [כמובא כבר בספרים הנדפסים בענין זה], ומובא בספר "שבט יהודה" שמעירה קטנה הצליחו כמה עשרות משפחות לעלות על אניה קטנה וברחו, ובאמצע הדרך מתו רבים מדבר ומשאר מחלות, רחמנא ליצלן, ולבסוף טבעה האניה רק יהודי אחד עם אשתו ושני בניו נצלו בדרך נס על ספינת הצלה, ויהי כבואם סמוך לאיזה מדבר ירדו והתחילו ללכת על היבשה, ותכף ומיד כשרק התחילו ללכת התעלפה האשה ומתה, ולא היה לו שום ברירה וקברה שם על המקום, ואחר כך הלך עם שני בניו והתעלף גם הוא ושכב על הארץ בלי הכרה, רחמנא ליצלן, ואחר כך כשהוטב לו קצת ופתח את עיניו ועמד על רגליו, מצא את שני בניו שוכבים על הארץ

מתים ברעב, והרים ידיו לשמים, ואמר: רבון כל העולמים!
 הרבה ראיתי צרות ישראל בעיני, לפני עיני מתה אשתי ושני
 בני, ואני רואה שאתה מנסה אותי לעזב את אמונתי בך, חס
 ושלום, תדע, כי לא יועיל שום דבר - אני אשאר דבוק בך,
 וכך הרבה לדבר עמו יתברך, אחר כך חפר עם ידיו את
 העפר, והיה עפר קשה מאד, ואסף עפר ועשבים ועלים,
 וכסה את גופות שני בניו והלך לו.

וסים זה מאנשי שלומנו, כי הוא ראה בעיניו, רחמנא ליצלן,
 שעבר ספור כעין זה על אחד מאנשי שלומנו, רחמנא ליצלן,
 שמתה אשתו במיתה משנה וכל בניו מתו ברעב, והוא עמד
 על עמדו והתבודד עמו יתברך באמונה חזקה בו יתברך.

קו.

ובאמת בעוונותינו הרבים עבר על כלל ישראל מה שעבר,
 במלחמת העולם השניה מיתות משנות ואכזריות כאלה,
 אשר לא היתה כזאת מיום ברא אלקים אדם על האדמה
 וכו', ואף על פי כן האודים שנצלו מהאש, נשאר חזקים
 וקיימים באמונה הקדושה בו יתברך, אשריהם ואשרי חלקם!
 ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ועם ישראל
 כחם הוא רק פיהם כמאמרם ז"ל (מדרש תנחומא): 'פיהם

של ישראל - חרבם', ואין כחינו אלא בפה, ועקר שלמות האמונה הוא רק תפלה ובקשה – התבודדות, להתבודד עמו יתברך ולבקש ממנו יתברך בתמימות ובפשיטות גמורה כל מה שצריך, בין ברוחניות ובין בגשמיות, ומי שחושב שיש לנו אלו כחות בידינו וכאלו בכחינו לעשות מלחמה ולהמשיך פרנסה, וכדומה - זוהי כפירה גמורה, כי עם ישראל הם למעלה מהטבע והמזל, ואנו משגחים רק ממנו יתברך, ואין לנו שום כחות בידינו כלל, רק בפינו - "תפלה ובקשה", ואפלו מי שיש לו פרנסה ועשירות וכו', צריך שידע כי הכל ממנו יתברך, ולא בידיו ובחכמתו השיגה. כי רואים בחוש שיש חכמים יותר גדולים ממנו ובעלי גבורה וכח יותר ממנו, ואף על פי כן הם עניים מרודים וחסרים לחם לאכול וכו', אלא שרואים בחוש כי הכל ביד ה'.

ורבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן כג): 'מי שנפל בתאות ממון וחושב שבכח השיג חיל, השכינה צועקת ובוכה עליו ק"ם קולות, קלני מראשי וקלני מזרועי'.

ובאר הרב הקדוש מטשהרין ז"ל, למה דיקא בלשון כזו - קלני מראשי קלני מזרועי? כי בדרך כלל, מי שיש לו פרנסה או עשירות וכו', תולה זאת בכך שיש לו ראש טוב, על כן

הוא מצלח כזה, או יש לו ידים זריזות, על כן מרויח כל כך הרבה, מה שאין כן מי שאין לו פרנסה או עשירות - זה מסבת שאין לו ראש טוב, ואין לו ידים זריזות, ועל כן צועקת ובוכה השכינה: "קלני!" אתה מבזה אותי - "מראשי". "קלני!" אתה מבזה אותי - מזרועי". כאלו הכל תלוי בראש טוב, ובזרועות זריזות וכו'.

ובאמת זוהי כפירה גמורה שהתפשטה בדורות האלו. ורבנו ז"ל בא לעקור עבודה זרה זו, ולידע, כי לישראל אין שום כחות רק בפה בתפלה ובקשה שיחות ותפלות - לבקש מלפניו יתברך ברחמים ותחנונים כל מה שצריכים, בתמימות ובפשיטות בלשון שרגיל בה, ודבר זה נקרא התבודדות, ומי שחזק בזה כל ימי חייו, אף שיעברו עליו כל מיני נסיונות קשים, יעבור על הכל וישאר באמונה חזקה בו יתברך, ותמיד תהיה לפני מראה עיניו אמתת מציאותו יתברך ואיך שאין בלעדיו יתברך כלל, ואפילו דומם צומח חי מדבר, הכל לכל אלקות גמור הוא, והוא יתברך מנהיג כן את עולמו ברצותו מרחיב ברצותו מקצר וכו', ואנו בידינו כחמר ביד היוצר, ועל כן אין עלינו לשאול ולחקר שום קשיות וחקירות של הבל כלל, העקר רק לדבק עצמנו בו יתברך,

ולהמשיך על עצמנו בכל פעם ערבות נעימות זיו חיות אלקותו יתברך.

אחי! אחי! אין לך עוד נעימות וערבות וחיות וזיו יותר מדבקות אחת בו יתברך, ולדבר עמו יתברך באמת ובתמים ולספר לו יתברך את כל מה שעובר עליך בפרטי פרטיות, ודבר זה רוצה רבנו ז"ל להאיר בכל בר ישראל, אשרי השומע לו ושוקד על דלתי ספריו הקדושים, המלאים עצות והדרכות ישרות נעימות ומתוקות, אשרי שיאחז בהם תמיד, ויברח מכל מיני כתות של לצים מבית ומבחוץ, ואז טוב לו לנצח ועולמך תראה בחייך, אך שמור את עצמך מהלצים שבדור, שהם הם הערב רב שנתערבו בינינו בעוונותינו הרבים, והם הם חבלי משיח, והם הם המעכבים ביאתו. ועל כן אם אתה רוצה שתמשך עליך פרנסה ושפע של עשירות, אחז עצמך באמונה פשוטה בו יתברך, ותהיה חזק בבטחון חזק ואז תראה נפלאות רבות, והשם יתברך יעשה עמך נסים למעלה מהטבע והמזל, רק חזק ואמץ.

קז.

כל אלו מאנשי שלומנו שהסתכלו בכל יום היטב היטב על אחריתם ותכליתם הנצחית, ולא הטעו את עצמם, הם דיקא

גדלו והצליחו עד מאד זכנו למה שזכו, ואף שהיו בעלי מלאכות פשוטים כמו סנדלרים וחיטים וכו' וכו', אף על פי כן "האבן זיי זייער גיט גימאכט אויף דעם עולם", [עשו טוב מאד בעולם הזה]. וכבר אמר רבנו ז"ל, שהעולם הזה מטעה את האדם מאד, עד שנדמה לו שהוא יחיה לעולם, ועל ידי זה דוחפים מיום אל חברו: "מחר אהיה איש כשר, מחר אעשה תשובה" וכו', אבל לא כן הצדיקים כמו שאמרו חז"ל (קהלת רבה ז, ט): "והחי יתן אל לבו" - אלו הצדיקים שנותנים מיתתן כנגד לבם; עין שם, ועל כן הם בורחים בכל יום אליו יתברך, ומסיחים דעתם מכל העולם, ומחיים את עצמם עם כל נקדה טובה שיש בהם, ועל ידי זה זוכים לדבק את עצמם עמו יתברך, ומאיר עליהם עריבת נעימת זיו שכינת עזו יתברך.

קח.

היו סוחרים מאנשי שלומנו שהיתה להם קביעות חזקה בכל יום לומר ח"י פרקים משניות, ובכל פעם חטפו מתוך הטרדה והבלבול הדעת וכו' עוד פרק ועוד פרק, ולא הלכו לישן עד שסימו הח"י פרקים, וכן היו נזהרים מאד באמירת "יום תהלים" בכל יום, והיה מרגלא בפומיהו מה שאמר רבנו

ז"ל: "אשרי הזוכה לאכל בכל יום כמה פרקים משניות ושותה כמה קפיטליך תהלים", וככה בלו ימיהם ושנותיהם מתוך תמימות ופשיטות אמתית, מלבד מה שהתמידו בכל יום בתפלה והתבודדות - לדבר ולשיח עמו יתברך בלשון שרגילים בו, וכן בשעור קבוע בשלחן ערוך, שמאד מאד הזהיר על זה רבנו ז"ל לכל אנשי שלומנו בחק קבוע, שלא יחסר להם יום אחד מבלי למוד שלחן ערוך, ועוד שאר עבודות שזכו לחטוף בזה העולם, אשריהם ואשרי חלקם, מהאשר הנצחי שזוכים עכשו שם בעולם העליון.

ק.ט.

בעיר טעפליק היה אחד מאנשי שלומנו, ושמו ר' חיים ליב, והיה למדן גדול ועובד ה' נפלא, דבוק בו יתברך בדבקות אמת, ודרכו היתה להתבודד עמו יתברך שעות רבות בכל יום, מלבד השעורים הקבועים שהיו לו בכל חלקי התורה הקדושה, והיה עני מדכא, ופרנסתו היתה כשהיה יומא דשוקא (יריד), היה עומד שם עם דגים מלוחים (הערינג), וקנו אצלו ומזה היה חוסך לפרנסתו, פעם אחת בימות החרף, כשחזר לביתו בלילה והיה אז קור גדול בחוץ, ויען

שהוא היה בטבעו חלוש מאד - נצטנן כל גופו והתעלף, עד שבקשי עוררו אותו, אבל היה בסכנה גדולה, כי היה בו רק קצת חיות בצמצום, והיו מספקים אם כבר יזכה לראות אור הבקר, כל כך במצב גרוע היה אז.

מול ביתו היה גר עוד אחד מאנשי שלומנו ושמו ר' אהרן יוסל, והוא היה סוחר גדול, כשהגיע חצות לילה ור' אהרן יוסל קם לחצות, הדבר הראשון היה במחשבתו: "אלך אצל חלון ר' חיים ליב ולראות מה מצבו", כי בתחלת הלילה היה שם רעש גדול שכמעט שנגוע, וכשאך יצא לחוץ, ראה שאור דולק בחדרו של ר' חיים ליב ונבהל מאד, וחשב: "מי יודע מה נעשה שם?" וכשהסתכל בעד החלון, מה מאד השתומם שרואה ר' חיים ליב יושב ולומד בשלחן ערוך הגדול, ונכנס אצלו וראה שכבר אמר חצות, ועכשו לומד כבר בשלחן ערוך 'יורה דעה'. וכששאלו בתמהון: "מה זה? אתמול בלילה היו בטוחים שזה הלילה האחרון שלכם, ועכשו אתם יושבים כאן כאלו לא קרה כלום". והשיב לו ר' חיים ליב: "אדרבה! ה' יתברך עשה עמי חסד חנם כזה, ונתן לי עוד לילה בזה העולם, עלי לחטוף איזה טוב נצחי - תורה ותפלה".

מוהרנ"ת ז"ל לא רצה שאנשי שלומנו יעבדו בחברא קדישא (ויש בזה כמה טעמים שלא נתן להכתב), ופעם אחת נסע דרך בית החיים וישב שם ר' נחמן ב"ר יודיל ז"ל (תלמיד רבנו ז"ל) ור' נחמן היה מתלמידי מוהרנ"ת ז"ל, ופגש אותו שיושב שם בבית החיים, ושאל אותו מה אתה עושה כאן, והשיב לו שזו פרנסתו שהוא שומר בית החיים ועל כל נפטר שמביאים הוא מקבל זעקסער (מין מטבע), ענה ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל: "איש כמוך יקח את עצמו לאמנות כזו? הלא לפעמים לא יהיה לך על שבת, ויהיה ההכרח לקחת אצל מי שהוא את בנו באפן שיהיה לך זעקסער על שבת", ודבר עמו מוהרנ"ת ז"ל הרבה שיעזב את עבודתו זו, וכן עשה. ומוהרנ"ת ז"ל תמך אותו וכן עורר הרבה מאנשי שלומנו שיתמכו בו, כי היה עובד ה' נפלא ונורא מאד מאד, עבודת התפלה שלו היתה בהתלהבות יוצאת מהכלל בדבקות ובנעימות, וסדר למודו היה בהתמדה רבה, ודרכו ללמד הרבה הרבה כאשר הזהירו רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן סימן עו), וסים פעמים אין מספר ש"ס וד' חלקי שלחן ערוך וספרי הזהר והתקונים אשרי לו.

קיא.

אביו של ר' נשקה (נכד מוהרנ"ת ז"ל) היה עשיר גדול, ונתן הרבה צדקה לכל העניים ביד רחבה, וכל עני שבא היה יודע כבר כי ביתו היא הכתבת הראשונה להכנס, כי שמה יקבל לאכל בהרחבה, וגם ילך עם סכום הגון, אך אחר כך נתהפך עליו הגלגל וירד מנכסיו ונעשה עני גדול עד שהיה מחסר לחם ממש לא עלינו, ונשבר רוחו בקרבו מאד מאד, ובפרט בשעה שבאו אליו העניים ולא היה לו מה לתת להם והתביש מאד מאד מפניהם, ועל ידי זה נפל בעיני עצמו מאד והיה שרוי במרה שחורה גדול על רע מזלו וגורלו והיה מבלבל מאד עד שלא היו יכולים לדבר עמו.

ונגש אליו אחד מאנשי שלומנו והתחיל לדבר עמו ולנחם אותו בדבורי אמת הנובעים מתורת רבנו ז"ל ואמר לו: הלא מלמעלה מנסים את האדם בכל מיני נסיונות לראות איך שיחזק את עצמו "ווי אזוי ער וועט זיך דער האלטיין", על כן מקדם נסו אותך על ידי עשירות מפלגת מאד שהיתה לך וראו למעלה שעמדת בניסיון, כי חלקת הרבה צדקה ביד רחבה, אבל עכשו רוצים לראות איך שתזכה להתחזק ממצב כזה, הינו מעניות ובזיונות, על כן אל תהיה בטלן רק חזק ואמץ להיות רק בשמחה עצומה כי ימינו כצל עובר,

ועוד מעט ממילא נפשיט את הנשמה מהגוף ועל כן למה לך להיות כל כך מעצב ובמרה שחורה וכו', ובדבורים אלו נחמו מאד מאד והכניס בו שמחה עצומה והתחיל רק לעבד על נקדה זו להיות אך ורק בשמחה עצומה, ואף שהיה עני מדכא וסבל בזיונות רבים, כי כל אלו העניים שהיו רגילים לבא אצלו ממקומות רחוקים לא האמינו לו שאין לו, רק חשבו אולי נתהפך טבעו ועכשו הוא קמצן, על כן בזו אותו וצעקו עליו רשע וכו', אינו מרחם על עניים וכו', אך הוא שתק וסבל ולא ענה להם דבר רק עמד בנסיון הזה, והיה מאז רק בשמחה עצומה, ועוד חזק עניים רבים, ראו גם אני עני מדכא וכו', ועובר עלי מה שעובר וכו', אף על פי כן איני נופל בדעתי כלל כי הכל הבל, ומרב שקידתו במצות השמחה והחזוק שזכה לשמוח ולחזק את עצמו במצב שפלות ועניות ובזיונות כאלו, זכה אחר כך שעזרו השם יתברך ונעשה עשיר יותר ממה שהיה מקדם והתחיל שוב לתן צדקה ביד רחבה ובסבר פנים יפות.

קיב.

בעיר לאמזשע היה גר בחור פשוט מאד עד שלא היה יכול ללמד כלל, ולקח את עצמו אל אמנות ונעשה סנדלר, ואחר

כך כשזכה להתודע מרבנו ז"ל ומדרכיו נתהפך ונעשה לאיש אחר לגמרי, והתחיל להתבודד עמו יתברך והיה רגיל לדבר עמו יתברך בכל יום כמה שעות, ובכל לילה אמר תקון חצות בבכיות עצומות, וחבריו עשו ליצנות ממנו איך שיש לבחור פשוט ועם הארץ לומר בכל לילה תקון חצות, והשיב להם בתמימות, אתם יכולים ללמד לכן אין חסר לכם כל כך בית המקדש, אבל אני איש בור ועם הארץ גדול, לי חסר הבית המקדש והשכינה, והנהגתו התמימה הפליאה מאד מאד כל רואיו, עד שזכה שעל ידו דיקא נתקרבו רבים אל דעת רבנו ז"ל, וכן כמה מגדולי ומפלגי אנשי שלומנו זכו להתקרב על ידו אל רבנו ז"ל, ור"א בר נחמן ז"ל הפליג במעלתו מאד, והיה דרכו להתאכסן בביתו באומן בכל פעם כשבא מארץ ישראל אל הקבוץ, כי הבחור הזה אחר שהתחתן יצא והתישב בעיר אומן, ובמשך הימים והשנים הרגיל את עצמו בלמוד והיה מפלג במעלה נפלאה מאד עד שדיקא בביתו גלה ר"א בר נחמן ז"ל נפלאות רבות סודות עצומים, אשרי עין ראתה זאת.

ופעם אחת ביום הכפורים אמר ר' אברהם בר נחמן ז"ל שהוא מתביש את עצמו ממנו מאד, איך הוא בלה את

הלילה, ואיך בליתי אני, כי התאכסן אז אצלו, ומחמת שר' אברהם בר נחמן ז"ל היה איש חולה הלך תכף ומיד לישן, אבל הנ"ל ישב כל הלילה על הארץ עם ספר תהלים וגמרו בבכיה עצומה. בסוף ימיו היה בכפר אחד שכל הכפר היו גרים, והוא ישב שם כמה שבועות ודבר עמהם דבורי רבנו ז"ל, והלהיב לבבם לעבודתו יתברך על פי דרך רבנו ז"ל, והחזיקו אותו כל הגרים לאיש קדוש וצדיק גדול, ונסתלק בכפר הזה, וכשבאו בניו להוציאו משם ולקברו בעירם, אז כל הגרים שבכפר מחו מאד ולא הניחום, ואמרו: "צדיק קדוש כזה אתם רוצים להוציא מאתנו"? וכן היה שנקבר בכפר הזה.

קיג.

בעיר חרקוב היה גר אחד מאנשי שלומנו והיה סוחר גדול, ומסחרו היה, ששכר יער גדול אצל פריץ אחד והוא שכר ערלים והם כרתו העצים, ואחר כך באו סוחרים קטנים וקנו אצלו העצים, ובדרך כלל עבודה ביער היא עבודה מגשמת מאד ובפרט בין ערלים וכו', אבל יען שהוא זכה להתקרב אל דעת רבנו ז"ל והוא "התבודדות" היה רגיל לומר "ווען איך קום צו פארן אין וואלד אריין שפיר איך ווי איך קום צו

פארן אין גן עדן אריין - [כשאני בא בתוך היער אני מרגיש איך שאני נכנס אל תוך הגן עדן], כי שם היה לו בית קטן שגר בו בהיותו ביער, ושם התבודד עמו יתברך ימים שלמים, והיה לו שם ש"ס ושלחן ערוך וכו' וכו', והתמיד מאד בתורה הקדושה בשעות הפנויות לו ובפרט אחר חצות, וכשהיה חוזר אל עירו לא הרגישו אצלו שום שנוי כלל, והיו קוראים אותו ר' יעקב וואלד סוחר, כל כך היו אנשי שלומנו צנועים ומסתרים מאד מהעולם.

קיד.

היה סוחר אחד מאנשי שלומנו, שהיו לו כמה שתפים, אך התנה עם שתפיו, ששעה אחת באמצע היום הוא מכרח להפסיק את מסחריו, ואפלו אם יהיה איזה רוח של אלפים ורבבות - לא יפריעו לו, ואמר להם: "דמו לעצמכם שבשעה הזו אני מטל מת", ומחמת שהוא היה העקר של המסחר, והכל היה תלוי בו - היו מכרחים להסכים עמו, והם חשבו שבשעה זו הוא הולך לישן, אך דרכו היה אז להתבודד עמו יתברך ולהזכיר את עצמו תכליתו הנצחית, ובקש ממנו יתברך שישמר אותו מכל רע ולא יכשל בגנבות וגזלות ורמאות וכו', ויזכה להיות כרצונו יתברך באמת ובתמים,

וככה התנהג כל ימיו ששם ראשו על ידיו, והסוחרים חשבו שישן, אך הוא התבודד אז עמו יתברך.

קטו.

היה נפח אחד מאנשי שלומנו, שעבד קשה מאד, אף על פי כן מדת טובו היתה יוצאת מן הכלל, והאכיל עניים רבים, ולעת זקנותו שכבר לא עבד, היתה דרכו להסתובב ביום וללקט עצים, ובלילה אחר אמירת תקון חצות היתה לו עגלה, ונסע עמה כל העיר, והשליך לפני פתח העניים חבילה עצים - שהיה אז רוח גדול.

קטז.

בעיר ורשא היה אחד מאנשי שלומנו עובד כרואה חשבון בחנות גדולה, אבל באמת היה איש קדוש ונורא מאד, והיה לומד ברבים ספרי רבנו ז"ל, וקרב את רב אנשי שלומנו בפולניה על ידי למודו הנעים בספרי רבנו ז"ל. פעם אחת שאל אותו אחד מאנשי שלומנו בתמימות: מה אתם חושבים בשעה שאתם עושים את עבודתכם?" ענה ואמר: "כשאני עושה את החשבונות תמיד לפני עיני המשנה (אבות ג, טז) הפנקס פתוח והיד כותבת"....

ק.ז.

בעיר ורשא היה אחד מאנשי שלומנו סוחר גדול, ודרכו היתה להתפלל עם אנשי שלומנו בשבת קדש, ומחמת שהסעדה שלישית ארכה זמן רב ונמשכה אל תוך הלילה כמה שעות, בגלל הלמוד שלמד אז ר' יצחק ברייטער ז"ל לקוטי מוהר"ן ברבים, הפסיק לבא לסעדה שלישית, כי תכף ומיד אחר זמן מוצאי שבת קדש, באו שאר הסוחרים ועשו עמו חשבון, ופעם פגש אותו ר' יצחק ברייטער ז"ל ושאלו: "מדוע הפסקת לבוא לסעדה שלישית, הלא אנו זוכים לדבר אז מתורתו של רבנו ז"ל?" והשיב לו: "מה אעשה, אני מכרח לעשות אז חשבון עם הסוחרים", ושאלו ר' יצחק ברייטער ז"ל: "**און ווען וועסטו מאכן א חשבון מיטן גרויסן סוחר?**" [ומתי תעשה חשבון עם הסוחר הגדול (שהוא השם יתברך)], והתביש מאד, וענה לו: "הצדק עמך", והתחיל שוב לבא בכל סעדה שלישית.

ק.ח.

בעיר לודז' היה אחד מאנשי שלומנו, שפרנסתו היתה שהיה מסבב בכל החצרות והבתים, וקונה בגדים ישנים, ואחר כך היה מוכרם, ודרכו היה לצעק ולהכריז בקול: "**אלטע זאכן**

צו פארקויפן [בגדים ישנים למכור], ובין כל הכרזה היה מדבר עמו יתברך בהתבודדות, פעם אחת כשהוא מסבב כך בין הבתים והחצרות, וצועק ומכריז בקול ואחר כך מדבר בלחש עמו יתברך, הבחין בו בחור צעיר אחד, איך שהוא מדבר אליו יתברך, ונסכם בדעתו, שזהו בודאי מהצדיקים הנסתרים - אחד מהל"ו צדיקים, והוא עוד לא היה יודע אז מאנשי שלומנו כלל, ומחמת שקרא פעם כמה ספורים על הל"ו צדיקים שיש להם בית הכנסת במקום מצנע, ומתאספים שמה ללמד ביחד, נסכם בדעתו שהוא מכרח לעקב אחריו ולהתחקות על עקבותיו, אולי יזכה להתודע מהמקום המצנע ששם מתאספים הל"ו צדיקים, וככה הולך אחריו, ומחמת שהיה כבר סמוך לבין הערבים וזמן מנחה ממשמש ובא פתאום הפסיק האיש במסחרו והתחיל לילך מסמטה לסמטה, והבחור הולך אחריו מרחוק וחושב בעצמו: עכשו אזכה לראות את מקום הל"ו צדיקים, עד שהגיע אל בית המדרש חסידי ברסלב שהיה אז באיזו סמטה צנועה במרתף אחד, והצרכו לירד כמה מדרגות, והוא נכנס שם, והבחור חכה קצת ואחר כך גם הוא נכנס אז, ושמע תפלת מנחה בחיות ובנעימות כזאת שלא שמע

מעולם, ואחר כך שמע הלמוד והרקוד עד שאמר לעצמו "אט דא איז דאס ארט פון די ל"ו צדיקים" [הנה פה הוא המקום של הל"ו צדיקים], ונשאר כבר שם ודברו עמו כמה מאנשי שלומנו ונתקרב אל דעתו של רבנו ז"ל, ועסק הרבה בתפלה והתבודדות בהתמדה רבה, וכן התחיל להתמיד בשעורים קבועים כסדרן, ונעשה צדיק גדול - מגדולי אנשי שלומנו.

קיט.

בעיר פיעטרקוב היה איש אמיד ועשיר גדול, והיה מזכיר בבנק גדול, ומחמת שמסחרו התחיל להכנס בגדולות למעלה מכחותיו, והתחיל ללוות ולשא ולתן עם ממון אחרים - נהפך עליו הגלגל ולאט לאט התחיל להרגיש שהמצב אינו טוב, ובכל זאת חזק את עצמו שיעשה עוד הלואות, ועל ידי זה יוכל לצאת מהמצוקה שנכנס בה, ובכן לזה עוד יותר, ועל ידי זה נכנס במצוקה יותר גדולה, והיה מבהל ומבלבל מאד, ואיש לא ידע מזה, ואפלו לאשתו ובניו לא גלה ממצבו החמור, בלילה לא ישן וביום לא היה לו מנוחה מרב צער ועגמת נפש שהיו לו, כי ראה, שאם זה יתגלה אז כל הבנק יתפרק ומאות ואלפים בני אדם ירדפו אחריו, בכך החליט

לקנות בקבוק רעל ולהתאבד, רחמנא ליצלן. וכן עשה קנה בקבוק רעל, ומחמת שבכל זאת נכנסה בדעתו איזו תקוה, החביא את הבקבוק בארון הספרים שלו מאחורי איזה ספר במקום מצנע, וכן עשה, אך מצבו נשתנה עוד יותר גרוע מקדם עד שנפל, רחמנא ליצלן, אל מצב של יאוש, והיה שבור כחרס הנשבר בלי שום תקוה, עד שמאס בחייו לגמרי, ואמר: "מי יתן מותי"... והסכים בדעתו אחת שתיים לרוץ אל ארון הספרים ולהוציא את הרעל ולהשים קץ לחייו, רחמנא ליצלן, וכן עשה, רץ אל ארון הספרים בשעה שלא היו נמצאים בביתו, ומה מאד נבהל ונשתומם כשפותח את ארון הספרים - נופל ספר ונפתח לפניו על הארץ, בפחד גדול ובאימה יתרה הוא מטה את עצמו אל הארץ, להרים את הספר ולנשקו, ולראות להיכן נפתח, וכשרק מרים את הספר רואה שהוא ספר "משיבת נפש" [לקוטי התחזקות מספר לקוטי מוהר"ן ולקוטי הלכות], ונפתחה ההקדמה, ומאירות האותיות לפניו באותיות גדולות: **"גיוואלד זייט אייך ניט מיאש קיין יאוש איז גאר ניט פאר האנדן"**, [הוי, אל תתיאשו אין שום יאוש בעולם כלל], הוא מתחיל להסתכל ולחשב, ונשמתו צועקת בו, ראה גם ראה אמתת

מציאותו יתברך והשגחתו הפרטי פרטית, ראה והבן וחכם מה שאומרים לך, המצב אינו גרוע כל כך, ואין שום יאוש בעולם כלל, פעל עליו הענין הזה פעלה שלמה, שתכף ומיד רץ לבית הכסא ושפך שם את הסם לבל יתודע, וחוזר לחדרו ויושב ומתחיל לעין בספר, ולאט לאט מתחיל להתגלות לפניו אור חדש, יש רבי נפלא בעולם, וצועק ומפרסם ומגלה אשר אין שום יאוש בעולם כלל, ואפלו מהמצב הכי גרוע יכולים לצאת, ואפלו מהעברות הכי חמורות יכולים לשוב אליו יתברך, ומתפרץ בבכיה עצומה ונופל על פניו בפשוט ידים ורגלים ומתחיל לדבר עמו יתברך, אהה ה', אתה יודע את לבבי המר, מעולם לא חללתי שבת, בכל יום אני נזהר בציצית ותפילין וכו', ממשפחת גדולים אני, את בני ובנותי אני מחנך בדרך התורה, ועכשו נפלתי למצב חמור בלי משען ועזרה, ולולא שמצאתי את הספר - הייתי ממית את עצמי, ובכה הרבה מאד מאד, ודבר עמו יתברך בלשון שרגיל בה, וספר לפניו יתברך את כל לבו וכל מה שעבר עליו בימי חייו, עד שמרב בכיה ודבורים שבכה ודבר עמו יתברך נרדם כך משכב על הארץ בפשוט ידים ורגלים, והנה רואה לפניו בחלום אברך

אחד (זהו היה רבנו ז"ל), ואמר לו אני הוא זה שאמרת: "גיוואלד זייט אייך נישט מיאש, קיין יאוש איז גאר ניט פאר האנדן" (אהה! אל תתיאשו אין שום יאוש בעולם כלל), ובכן אני חוזר לפניך דבר זה: "זיי זיך נישט מיאש", והכל יהיה על נכון, חזור לבנק ושם תראה ישועתך, ויקץ בשמחה עצומה ובתקוה גדולה וקם ורחץ את פניו והלביש את עצמו ויצא לחוץ, והנה עומד בחור אחד ומוכר ספרים לכל עובר ושב, והוא מזדרז לילך אל הבנק, והבחור עכב אותו: ר' איד! אולי אתם רוצים לקנות ספר זה, ומראה לו ספר "השתפכות הנפש", תהיה לכם הנאה גדולה מזה, וכן הוא בזול גדול והמעות הולכים לצדקה גדולה, הוא עומד ותמה, ומוציא מכיסו ספר "משיבת נפש" שלקח עמו, כי כבר לא היה יכול להפרד מספר זה שהציל את חייו, האם אין זה אותו הספר שאתה מוכר שואל את הבחור, השיב לו הבחור, באמת הם מתורתו של רבי אחד: "דעם ברסלבר רבינ'ס תורה", רק זהו מדבר מהתחזקות וזהו מדבר מהתבודדות, ותכף ומיד לקח את הספר ושלם לו מטבע גדול שיכולים לקנות בזה כמה ספרים, ואמר לו: 'המותר תקח לצדקה שיש לך', ובקש אותו שישתדל לבוא בלילה לביתו כי רוצה לדבר עמו, ונתן

לו את הכתבת שלו, והוא רץ ומזדרז אל הבנק, בבואו אל הבנק הכל כמקדם, הפקידים עובדים ואנשים רבים עומדים בתור כמו יום יום, כי מבחוץ, לא ידע שום בריה מה נעשה בפנים החשבונות, והמצב הכספי, ויושב על מקומו ומתחיל לעבור על החשבונות ורואה את המציאות, שההכרח שתהיה התמוטטות בבנק, בלי כח ובמחשבות מבלבלות נשאר יושב על מקומו, ומוציא את הספר החדש שאך קנה מהבחור "השתפכות הנפש", ומתחיל לדפדף את דפי הספר ומסתכל פה ושם, ומאירה לפני עיניו תמצית הספר, שבזה העולם אין שום עצה אחרת מלצאת מכל מבוכותיו, צרותיו והרפתקאותיו שנפל לשם, כי אם על ידי שירגיל את עצמו לדבר עמו יתברך כאשר ידבר איש עם רעהו בלשון שרגיל בה, ויספר לפניו יתברך את כל אשר עם לבבו בפרטי פרטיות בתמימות ובפשיטות גמורה, ואף שבתחלה ידמה לו כי אין מי ששומע לו, אבל אם יתמיד בזה אז יזדכך מחו ויזכה להאיר על נפשו ערבות נעימת זיו שכינת עזו יתברך, ויפעל כל מה שרוצה בין ברוחניות ובין בגשמיות, נשאר דומם, ומתאפק מלבכות שלא יסתכלו עליו פקידי הבנק, ומתחיל לדבר עמו יתברך בלחש ואומר: רבונו של עולם!

כבר אמרתי לך שהיה בדעתי לאבד את עצמי לדעת מרב צרותי ובלבולי, והארת בדעתי הארה עצומה שלא איאש את עצמי כי עוד יהיה טוב, ועכשו חזרתי לבנק ואני רואה שהמצב הוא כמקדם, אנא! חוס ורחם עלי שלא אתמוטט, ובתוך שיושב כך ומתבודד עמו יתברך בא טלגרם מבנק הולנדי, היות שזה לפני עשרות שנים עשו איזה מסחר עם הבנק הזה, ועל פי טעות נשארו להם כמה שטרות שלא שלמו, ועכשו כשהתחילו לעבור על פני פנקסי הבנק מצאו את השטרות האלו ורוצים לשלמם, כמובן, ששמחתו עלתה למעלה ראש, והכרח להתאפק לא להתחיל לקפץ מרב שמחה, שלא יחשבו שהוא השתגע, ובנתים סדר דרך ואפן שיבאו אליו המעות, והיה הסכום ענקי מספיק לשלם את כל החובות, והוא החליט להעלים את כל מה שעבר עליו אפלו מבני ביתו.

ובלילה, בא אליו הבחור עם חבילה של ספרים לקוטי מוהר"ן לקוטי תפלות וכמה חלקים מלקוטי הלכות וספורי מעשיות וספר המדות, וקבלו בסבר פנים יפות, והתחיל להתענין אצל הבחור מהי חסידות ברסלב, שמע שיש חסידים כאלו, אך הסתכל עליהם בבטול, כי הוא בא

ממשפחת מתנגדים על חסידים אלו, והבחור התחיל לספר לו כי ה' הטובה עליו, ודבר עמו ארכות וקצרות עד שלקח את לבבו, והשאיר אצלו את כל הספרים שהביא עמו, והוא שלם עבור זה עוד בשפע גדול, ומה גם שהדפיסו אז את ה'לקוטי מוהר"ן' מחדש ולא היו יכולים לסיים את ההדפסה מחסרון הכסף, התנדב סכום גדול גם על זה, ונפרדו באהבה ובחבה גדולה, ובקשו שבכל שבוע יבוא אצלו פעם אחת, ולאט לאט התחיל להשתנות וכו', והתחיל להתבודד עמו יתברך והיה כבר רגיל בזה והתבודד כמה שעות בכל יום, וכן התחיל ללמד שעורים קבועים על פי דעתו של רבנו ז"ל שעורים כסדרן בש"ס ושלחן ערוך ובמדרשים וכו', ואחר כך התחיל להכנס גם אצל אנשי שלומנו, ומרב דבורי אמת שזכה לשמע אצלם, התישב בדעתו יען שבעבר היה בסכנה גדולה כזו וכפשע היה בינו לבין המות, למה לו כל הכבוד והרחבה הזו, מי יודע מה יולד יום? שיכול עוד פעם להתהפך הגלגל! כי כשעוסקים עם מעות אחרים - בקל שיהיה נעשה בעל חוב גדול, ויהיה לו מר ממות, ועל כן החליט למנות מזכיר לכל עסקיו, והוא עם המעות שלו, כי נשאר גם לו איזה שפע, יוכל לחיות את שארית ימיו ושנותיו

עם משפחתו בארץ ישראל בטוב ובנעימים, וכן גמר ועשה,
ונסע עם משפחתו לארץ ישראל, והתישב בפתח תקוה
ושום בריה לא ידע ממנו, והיה עובד ה' גדול מאד, מתמיד
עצום בתורה הקדושה וקיימת חצות והתבודדות, והשיא את
כל בניו בכבוד גדול ליראי ה'.

ק.כ.

אחד מאנשי שלומנו היה דבוק תמיד בו יתברך בדבקות
נפלאה מאד מאד עד שלא היה לפני עיניו כי אם אור
אלקותו יתברך. וכשהיו באים אצלו ורצו לדבר עמו איזה
לשון הרע, או איזה דבר מגנה מאחר, התחיל לפנות לימינו
ולשמאלו והסתכל על הארץ ואמר "אוי, אוי, השם יתברך
איז דאך דא, השם יתברך איז דאך דא, ווי קען מען רעדן
פון איין אנדערן; [הלא השם יתברך הוא כאן ואיך יכולים
לדבר מאחר], ואמרו בתמימות ובפשיטות כזו, עד שהלה,
נפתחו עיניו והתנוצץ בדעתו גם כן, איך שבאמת אין שום
מציאות בלעדיו יתברך כלל והוא כאן ממש, והתביש והפסיק
לדבר, אשרי העינים שראו אנשים צדיקים כאלו.

קכא.

בעיר טעפליק היתה מחלקת גדולה על אנשי שלומנו ובין אנשי שלומנו וכו', ונכנס לגור ביניהם ר' יצחק בער מעיר טירהאויצא, אשר היה איש קדוש ונורא מאד, והוא השתיק את כל המחלקת, והפך את כל העיר, עד שהיה ביניהם שלום גדול, והיו רב אנשי העיר מקרבים אל דרכי רבנו ז"ל. ואיך לקח את לב כל אחד? היה דרכו לדבר רק מהתכלית הנצחית תורה ותפלה. וכשאחד אשר התנגד לחסידות ברסלב התחיל להתוכח עמו וכו', ענה לו וכי רבך אינו רוצה ממך שתהיה איש כשר? ואם כן למה לנו להתוכח מהדרכים? יותר טוב לדבר מנקדת האמת, ששם אין שום חלוקי דעות ומחלקת, ודברו רק דבורי אמונה והשגחה פרטית, וחזקו את עצמם לקיים את התורה והמצות.

[ובאמת אהובי אחי, צריך שתדע שמדת המחלקת שנואה מאד מאד בעיניו יתברך, ואמרו חז"ל (במדבר רבה יח, ד): 'כמה קשה מחלקת שכל העוזר במחלקת הקדוש ברוך הוא מאבד זכרו'; עין שם, וראוי לך לברח מבעלי מחלקת כמו מבעלי ראתן אשר שרץ טמא במחם. ואם אתה רואה שאחד מרבה במחלקת, תדע, שבודאי יש בו פסול וכו'. ומכל שכן וכל שכן המחלקת בבית הצדיק האמת שנוא מאד מאד, ואל

יאמר לך האומר שכונתו לשם שמים וכו', כי מי שעין האמת לו, ויסתכל באמת לאמתו יראה איפה האמת וכו', והנה האמת היא אחת (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נא), ומי הוא האחד? - השם יתברך! ועל כן רק אצלו יתברך נמצאת האמת, ולכן כל מי שמושך את עצמו ביותר אליו יתברך, ואינו זז אפלו כי הוא זה מחקי התורה הקדושה, ומוסר נפשו לקיים את כל סעיף בשלחן ערוך, אצלו מאירה האמת בגלוי יותר, ועל כן כאשר יצרך מסיתך לחלק על איש כשר, עשה קדם חשבון צדק בעצמך, איך אתה נראה ומה מעשיך? ויותר טוב שתקח לעצמך מצות אחרות ממצות מחלקת, ובאמת, מי שמתבודד עצמו בכל יום ויום בינו לבינו יתברך כבר אינו רואה שום צד רע בחברו, וכמאמר מוהרנ"ת ז"ל **"ווי איך זעה א חסרון ביי יענעם, אדער איך האב גארנישט גיהאט קיין התבודדות אדער איך האב ווייניג גיהאט התבודדות"**; [כשאני רואה חסרון אצל חברי אני צריך לידע או שלא היתה לי בכלל התבודדות או שהיה לי מעט].

ופעם אחת היתה איזו מחלקת בין אנשי שלומנו, וצעק אחד מגדולי אנשי שלומנו בבית הכנסת: "אנחנו לומדים בחדרו

של רבנו ז"ל, ועל כן צריכים אנו לצית את המלמד"; ומי הוא המלמד? רק רבנו ז"ל, וכמו שבחדר בדרך כלל יש שם שני סוגים נערים, יש שיש להם ראש טוב ומתנהגים בטוב וכו', ויש שיש להם ראש כבד והם שובבים וכו', ומובא בשלחן ערוך (יורה דעה הלכות מלמדים סימן רמה סעיף ט), אפלו תינוק שאינו מבין לקרות, לא יסלקוהו משם, אלא ישב עם האחרים אולי יבין; עין שם. והיא מימרת רב לרב שמואל בר שילת (בבא בתרא כא.): 'דקארי קארי, דלא קארי ליהוי צותא לחבריה'; עין שם. וסים כמו כן בחדרו של רבנו ז"ל אסור לרחק את שום בריה, וצריכים לאחז חשוב מאד מאד את החדר, ודברי פי חכם חן.

ובאמת המציאות הראתה, שמי שזכה להתקרב אל חדרו של רבנו ז"ל, אפלו היה הרשע הכי גרוע, רחמנא ליצלן, לבסוף נתקרב ונעשה בעל תשובה גמור, ומי שמרחקים הם הם הכלבים עזי נפש בעלי מחלקת ובעלי ראתן, שרץ טמא במחם, ועל כן עליך להתרחק ממנו כמו שמתרחקים ממצרע וכו', ואיך תדע ממי להתרחק? הלא כל אחד צועק שאצלו האמת? תדע אהובי אחי, מי שהוא עושה ליצנות - הוא הוא אבי אבות הטמאה ועליך לברח ממנו כמטחוי

קשת. ורבנו הקדוש הזהיר את בניו (פסחים קיב.): 'אל תדור בשכנציב משום דליצני הוי ומשכו לך בליצנותא'; עין שם. ודברי רבנו ז"ל הם תמימות עמוקה, עמוק עמוק מי ימצאנה, ואין לה שום שיכות אל ליצנות כלל, וכעין שאמרו חז"ל (מדרש רבה שיר השירים פ"א) מה השמן הזה כוס מלא אינו מזרזיף אף דברי תורה אין מזרזפים בדברי ליצנות, אם נכנס דבר של תורה ללב יוצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יוצא כנגדו דבר של תורה עין שם, והליצנות הוא שחוק הכסיל ותחלת מדון היא הלצון. ור' אברהם ב"ר נחמן ז"ל אמר שעכשו נתפשטה קלפת הלצון מאד בעולם שילעגו ויצחקו מאת יראים וכשרים אמתיים, ועל כן צריכים להזהר בדבר זה מאד מאד].

קכב.

היה אצל אנשי שלומנו אברך אחד, שהיה דבוק בו יתברך בתמידות, וכל מחשבתו ומחו היו דבוקים בו יתברך בשמות ויחודים קדושים, וממש היה אש שורפת, ושום בריה לא ידעה מזה, כי מבחוץ לא נראה כלל, וגדל שקידתו בלמוד תורה הקדושה - אין לשער ולספר כלל, והיה מתבודד שעות שעות שלמות בבכיות עצמות ובפשוט ידים ורגלים, והכל

בהצנע ובהסתרה, והיה בקי בכל התורה – בבלי, ירושלמי, בכל המדרשים, זהר הקדוש, תקונים וכל כתבי האריז"ל, וספרי רבנו ז"ל היו שגורים על לשונו ממש, ואף מה שידעו ממנו - עדין לא התחילו לדעת ממנו, כי היה מסתיר עצמו מכל העולם, והיו אומרים עליו שהיה מהל"ו הצדיקים הגנוזים, והיה לו גלוי נשמות, ומלאכי מעלה היו מצויים אצלו.

קכג.

כן היו אצל אנשי שלומנו הקדושים חדושים עצומים בכל הדורות, למאות ואלפים ממש, והכל בהצנע לכת ששום בריה לא ידעה מהם כלל, ועסקו בתורה ובתפלה והתבודדות וקימת חצות ובלו ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, והיו מלבשים בלבוש גשמי, בעלי מלאכות ובעלי עסקים וכו' וכו', וכן היו בין אנשי שלומנו הקדושים לומדים עצומים - בקיאים בכל התורה כלה ממש, והיו דבוקים בו יתברך בדבקות אמת כל ימי חייהם, ושום בריה לא ידעה מהם כלל, ולא עשו שום רעש מעצמם, אדרבה! עוד בזו וחרפו אותם בבזיונות ושפיכות דמים, והם לא הסתכלו על זה כלל, רק ברחו אליו יתברך. וכן הדבר נוהג גם בדור

הזה, שיש בין אנשי שלומנו הקדושים חסידי ברסלב חדושים עצומים, צדיקים גדולים, אשרי המתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא דבריהם ומתחמם כנגד אורם, כי הם הצדיקי אמת שבדור הזה, ואז גם הוא יזכה לבא אל מה שצריך לבא בזה העולם. וכבר אמר רבנו ז"ל אפלו מי שרק יגע אל אנשיו יהיה לו תקון נפלא, ועל כן אשרי ואשרי מי שזוכה להתחבר עם אנשי שלומנו הקדושים חסידי ברסלב, ויהיה עמהם תמיד בצוותא חדא, אשרי לו ואשרי חלקו.

שיחות וספורים מעניני שמחה,
מרבנו ז"ל

א.

רבנו ז"ל אמר, צריך לעשות המצוות בשמחה גדולה כל כך עד שלא ירצה בשום שכר עולם הבא בשבילה, אלא שיזמין לו הקדוש ברוך הוא מצוה אחרת בשכר מצוה זאת, כי הוא נהנה מהמצוה בעצמה.

ב.

ואמר, על ידי עשית המצוות בשמחה זוכים לתכלית הכל, כי זוכים להשיג אור האין סוף ברוך הוא בבחינת מטי ולא מטי.

ג.

ואמר, על ידי שמחת המצוה, נשלמת הקדשה ומעלה החיות והקדשה שבקלפות, ועל כן כשעושה המצוה בשמחה מעלה השכינה מבין הקלפות.

ד.

והזהיר מאד להיות רק בשמחה תמיד, ולהתרחק מעצבות מאד מאד, כי הקלפות הם העצבות והם תוקפא דדינא, וכאשר העצבות מתגברת, זוהי גלות השכינה, כי השכינה היא שמחתן של ישראל, ועל כן עקר בטול הקלפות ועלית הקדשה הוא על ידי שמחה.

ה.

ואמר, עקר פגם הברית הוא על ידי עצבות ומרה שחורה, כי פגם הברית בא על ידי הקלפה הידועה שנקראת 'לילית', על שם שמיללת תמיד שזו עצבות, ועל כן עקר שמירת הברית זוכים על ידי שמחה, כי על ידי שמחה זוכים שהשם יתברך בעצמו יעזר לו לשמור את הברית קדש.

.1

ואמר, כשהאדם כל היום בשמחה, אזי בנקל לו ליחד לו שעה ביום לשבר את לבו ולהשיח את אשר עם לבבו לפני השם יתברך, אבל כשיש לו עצבות, חס ושלום, קשה לו להתבודד ולפרש שיחתו. ועל כן צריך להתחזק להיות שמח תמיד, וביותר בשעת התפלה, וצריכים להכריח עצמו בכל כחותיו לזכות לשמחה. ואמר אז, כי לזכות לשמחה - זה קשה וכבד להאדם לזכות לזה יותר משאר כל העבודות. וענה ואמר, כפי הנראה שאי אפשר לבא לשמחה כי אם על ידי עניני שטות, לעשות עצמו כשוטה ולעשות עניני צחוק ושטות.

.2

ואמר, לב נשבר ועצבות אינו ענין אחד כלל, כי לב נשבר הוא בלב, אבל עצבות היא באה מן הטחול, ועצבות שהיא מהטחול היא סטרא אחרא, והקדוש ברוך הוא שונא אותה, אבל לב נשבר הוא חביב לפני השם יתברך, כי לב נשבר יקר מאד מאד בעיניו יתברך, והיה טוב שיהיה לו לב נשבר כל היום, אך אנשים כערכנו יכולים לבא מלב נשבר לעצבות, על כן צריכים ליחד איזו שעה ביום שיהיה לו לב נשבר דהינו

להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך, אבל שאר כל היום כלו יהיה רק בשמחה, ועל זה הזהיר אותנו כמה פעמים להתאמץ ולהתגבר - שלא יהיה לנו לב נשבר, רק איזו שעה ביום, ועצבות כלל לא, ושאר כל היום יהיה בשמחה.

ח.

ואמר, עצבות היא כמו מי שהוא בכעס וברגז, כמו שמתרעם ומתלונן עליו יתברך, חס ושלום, על שאינו עושה לו רצונו, אבל לב נשבר הוא כבן המתחטא לפני אביו, כתינוק שקובל ובוכה לפני אביו על שנתרחק ממנו וכו'.

ט.

ואמר, על ידי מרה שחורה ועצבות אינם יודעים משמו. ואמר בדרך צחות שהמת כששואלים אותו שיאמר שמו, הוא שוכח את שמו, כמובא. וזה מחמת שהמת הוא בעצבות ומרה שחורה מאד על כן אינו יודע משמו. והכלל, שצריך ליזהר מאד מאד להיות בשמחה תמיד, ואפלו אם הוא כמו שהוא, דהינו שהוא, חס ושלום, רחוק מאד מהשם יתברך, אף על פי כן, יש לו לשמח מאד שלא עשהו גוי. [וכבר מבאר בספרי רבנו ז"ל, שעל עניני מעשיו אשר אינם כראוי נגדו יתברך, על זה צריכים ליחד שעה ביום להתבודד ולשבר לבו

לפניו יתברך, וגם אותה השעה אסור שתהיה לו עצבות, רק לב נשבר, אבל שאר כל היום יהיה רק בשמחה].

י.

ואמר, שעל ידי שמחה יכולים להחיות אדם אחר, כי יש בני אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא ליצלן ואי אפשר להם לספר מה שבלבבם, והם היו רוצים לספרם לאחר אך אין להם בפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם, והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות יכול להחיות אותם ממש, ולהחיות אדם אינו דבר ריק כי הוא דבר גדול מאד, וכמו שמובא בגמרא (תענית כב.) מהני תרי בדחי שזכו למה שזכו על ידי זה שהיו משמחים בני אדם.

יא.

ואמר, אחר לב נשבר בא שמחה, וזה סימן אם היה לו לב נשבר, כשבא אחר כך לשמחה.

יב.

ואמר, על ידי שמחה נצולין ממיתת בנים כי הקלפה העושקת אותם, חס ושלום, נקראת 'לילית', והשמחה הוא ההפך ממנה.

יג.

ואמר רבנו ז"ל, שעקר התגברות התאוה הידוע דהינו תאות המשגל הוא רק מחמת עצבות ומרה שחורה, ועל כן צריכים להתגבר בכל עז - להיות אך שמח תמיד.

יד.

פעם אחת חזק רבנו ז"ל את אחד להיות בשמחה, ואמר, שראוי לו לשמוח בהשם יתברך, ואף על פי שאין אתם יודעים מגדלת השם יתברך, ראוי לכם לסמך עלי כי אני יודע מגדלתו יתברך. והזכיר אז את הפסוק (תהלים קלה, ה): "כי אני ידעתי כי גדול ה' וגו'"; וראוי לכם לשמח בי מה שזכיתם שיהיה לכם רבי כזה.

טו.

גם חזק את אחד, שישמח את עצמו אפלו בעסקי חול, ואמר לו: בודאי כן הוא, שבתחלה צריכים לשמח את עצמו במילי דעלמא בכל מה שיכולים, ואחר כך באים לשמחה אמתית.

טז.

ואמר לאנשי שלומנו, מהנגלות שלי - אין אתם צריכים ללמד, הינו אף על פי שכפי אתם רואים ממני נדמה לכם

שאני על פי רב בעצבות, אין אתם צריכים ללמד מזה, רק להיות בשמחה תמיד, כי האם אתם מדמים עצמכם אלי בכל הדברים לעשות כמוני?! גם באמת אני בשמחה, רק מחמת שאני צריך תמיד לפנות הדרך במקום שהיה תהו ומדבר לעשות שם דרך לקצץ משם כל המעכבים שם את הדרך, וצריכים לקצץ שם אילנות הגדלים שם מאלפים שנים, ולהיות הולך ושוב אנה ואנה, לקצץ ולחזר ולקצץ כדי שתהיה הדרך כבושה לרבים שיוכלו רבים לילך באותה הדרך, ומחמת יגיעות כאלו הוא בדאגה על פי הרב, אבל אתם מחיבים להיות בשמחה תמיד.

יז.

ובפרוש אמר רבנו ז"ל לאנשי שלומנו, אם תהיו תמיד בשמחה, תהיה טובה גדולה להעולם.

יח.

וספר רבנו ז"ל הרבה מענין גדל היראה והקדשה שהיתה לו בילדותו, שהיה זריז וקדוש מאד. ואמר, שהיה מתחיל כמה פעמים ביום אחד, הינו שהיה מתחיל להיות איש כשר, שמעתה יעבד את השם יתברך, ואחר כך באותו היום עצמו נפל מזה, ונפל לתאות אכילה, וכיוצא, וחזר והתחיל באותו

היום פעם אחרת, שמאותה השעה יהיה איש כשר וכו', ונפל וחזר והתחיל מחדש, וכן היה כמה פעמים ביום אחד, וכן שמענו ממנו כמה פעמים, שהיו לו כמה התחלות, שבכל פעם התחיל מחדש לעבוד את ה'. וזהו כלל גדול מאד בעבודת ה' לבל יניח עצמו לפול, חס ושלום, מחמת שנפל מאיזו עבודה או מתפלה בכונה, או שנפל למקום שנפל, חס ושלום, עם כל זה יחזק את עצמו בכל האפשר ויתחיל בכל פעם מחדש כאלו היום התחיל להתקרב להשם יתברך, ואף אם יהיה כן כמה פעמים דהינו שתהיינה לו, חס ושלום, כמה וכמה נפילות מעבודתו יתברך, עם כל זאת, יתחיל בכל פעם מחדש, אפלו כמה וכמה פעמים, ובלא זה אי אפשר להיות איש כשר באמת, ולהתקרב להשם יתברך באמת, וכל זמן שאינו חזק בדעתו שתמיד ימשך עצמו להשם יתברך, בכל מה שיוכל, בין בעליה בין בירידה, חס ושלום, אפלו אם תהיה הירידה, חס ושלום, איך שתהיה, אף על פי כן יהיה חזק ואמיץ בדעתו למשוך ולהשתוקק ולהתגעגע תמיד אליו יתברך, ולצעק ולהתפלל ולהתחנן אליו יתברך תמיד, ולעשות מה שיוכל בעבודת ה' "בשמחה", אפלו אם יהיה איך שיהיה, כל זמן שאין לו את ההתחזקות הזאת באמת -

אי אפשר לו להתקרב להשם יתברך באמת, וכל כך הוא צריך להתחזק, עד שהוא מכרח להיות מרצה לעבוד את ה' תמיד כל ימי חייו על מנת שלא לקבל פרס, כי לפעמים, נדמה לאדם שרחוק שהוא יזכה לחיי עולם הבא לפי גדל התרחקותו מהשם יתברך, אף על פי כן יהיה מרצה לעשות מה שיוכל בעבודת ה' בלא עולם הבא, ואפלו אם נראה לו שיהיה לו גיהנום גם כן, חס ושלום, יהיה איך שיהיה, הוא מחיב לעשות את שלו תמיד בעבודת ה', כל מה שיוכל לעשות, ולחטף איזו מצוה או תורה ותפלה וכיוצא, וה' הטוב בעיניו יעשה.

וכעין מה שמספרים בשם הבעל שם טוב ז"ל, שפעם אחת נפל בדעתו מאד מאד, עד שנדמה לו שבודאי לא יהיה לו עולם הבא, חס ושלום, ולא היה לו במה להחיות את עצמו כלל, ואמר: "אני אוהב את השם יתברך בלא עולם הבא". וכל אדם אפלו איש פשוט, אי אפשר להיות איש כשר באמת, כי אם כשיכול לעמד בכל זה, ואפלו ביום אחד צריך לחזק את עצמו כמה פעמים, ולהתחיל בכל פעם מחדש, עד אשר יזכה ברבות הימים לילך בדרכי ה' כסדר.

ואמר רבנו ז"ל, עצבות היא מדה מגנה מאד, וצריך להתרחק ממנה מאד, וראוי להחיות ולהרים עצמו, כי צריך שידע, שכל תנועה והעתקה שאדם מניע ומעתיק עצמו כשנכנס לעבודת השם יתברך, היא יקרה מאד בעיני השם יתברך, אפילו הוא מניע עצמו רק כחוט השערה, כי מחמת שהאדם הוא בגוף בעולם העשיה, קשה מאד עליו כל תנועה והעתקה, ועל כן היא יקרה מאד בעיני ה'.

כ.

וספר רבנו ז"ל, מעשה היה בצדיק אחד שנפלה עליו עצבות וכבדות גדולה, והעצבות והכבדות כשמתגברת על הצדיק היא קשה מאד עליו, כי עליו מתחזקת יותר ויותר, עד שנפלה עליו עצלות וכבדות כל כך, עד שלא היה אפשר לו כלל לזוז ממקומו ממש, מחמת גדל הכבדות והעצבות שהתגברה עליו מאד, ורצה לשמח עצמו ולהרים עצמו, ולא היה אפשר לו בשום דבר לשמח ולהרים עצמו, כי בכל דבר שרצה לשמח עצמו - מצא לו הבעל דבר בתוכו עצבות, עד שלא היה אפשר לו בשום דבר לשמח את עצמו, כי בכל שמחה שרצה לשמח ולהרים עצמו, מצא לו עצבות בתוכה, והתחיל לשמח עצמו בשמחת שלא עשני גוי, וזו בודאי

שמחה גדולה שאין לה שעור, כי אין לשער ההפרש וההבדל, אלף אלפי אלפים הבדלות שיש בין קדשת ישראל הפחות שבפחותים, לבין זהמת טמאת הגוים, וכשיזכר היטב חסד השם יתברך עליו שלא עשהו גוי, בודאי ראוי שתגדל שמחתו מאד, והיא שמחה שאין עליה עצבות, כי בשלמא, כשמשמח עצמו בדבר שיעשהו הוא עצמו, על זה אפשר למצוא עצבות על כל שמחה, כי ימצא לו חסרונות בכל דבר, כדי שלא להניחו להרים ולשמח עצמו, אבל בזה שלא עשני גוי, שהוא רק מהשם יתברך, שהשם יתברך עשה כך וחמל עליו ולא עשהו גוי, איך אפשר למצוא חסרון בשמחה זו? מאחר שהוא רק מעשה השם יתברך, כי בודאי, איך שיהיה, על כל פנים יש הבדל גדול בינו לבין גוי לאין שעור וערך, והצדיק הנ"ל התחיל לשמח עצמו בזה, והתחיל לשמח ולהרים עצמו מעט מעט, ובכל פעם והרים ושמח עצמו ביותר, עד שבא לשמחה גדולה כל כך, עד שהגיע אל השמחה שהיתה למשה רבנו, עליו השלום, בעת שעלה לקבל הלוחות, ובתוך שהרים ושמח עצמו פרח בעולמות כמה וכמה אלפים פרסאות, ובתוך כך הביט בעצמו, והנה הוא רחוק מאד ממקום שהיה בתחלה, והיה לו

צער גדול, כי היה סבור שיפול לאיזה מקום אחר, והיתה תמיהה גדולה עליו שנעלם פתאום, והצדיק חפץ תמיד להיות הצנע לכת, והשמחה התחיל לפסק, כי השמחה יש לה גבול שמתחלת עצמה ומסימת עצמה, וכשהתחילה השמחה לפסק - פסקה מעט מעט ונשפל מעט מעט, וכשחזר וירד ונשפל ממקום שפרח לשם בשעת השמחה, לא חזר תחלה למקומו הראשון שפרח משם כדרך פריחתו, רק שירד מיד למטה במקום שפרח לשם, ועל כן היתה פליאה גדולה על שמצא את עצמו אחר שירד למטה במקומו הראשון, והבן היטב... עד שחזר למקום שהיה בתחלה, והביט בעצמו וראה שהוא ממש במקום שהיה כתחלה ולא נעתק ממקומו כלל רק אפשר כחוט השערה, שאי אפשר לאדם לשער רק השם יתברך, והיתה תמיהה גדולה בעיני הצדיק שפרח כל כך בעולמות, וכאן למטה לא נעתק כלל. והראו לו שכל כך יקר בעיני השם יתברך תנועה והעתקה קטנה שאדם מעתיק עצמו בזה העולם אפלו פחות מחוט השערה, עד שאין כדאי נגד זה כמה וכמה אלפים עולמות ופרסאות.

שיחות וספורים מעניני שמחה,
ממוהר"ן ז"ל

כא.

רבנו ז"ל אמר למוהרנ"ת ז"ל, האתה תהיה במרה שחורה, אתה מחיב להיות בשמחה תמיד [בזה הלשון אמר לו: דו זאלסט נאך זיין אין דער מרה שחורה? דו ביסט מחיב משנה פריילעך צו זיין. ואמר לו: דו זאלסט זיך לאזן אראפ ווארפן? ואמר לו: סע וועט זיך נאך טוהען, ברודער, האלט זיך!]. [ואמרו אנשי שלומנו, שדבורים אלו סובבים על כל אחד מאנשי שלומנו, אחרי שזכינו להתודע מרבי אמת כזה, רבי רחמן כזה, אנו מחיבים משנה פרייליך צו זיין, און מ'טאר זיך נישט לאזן אראפ ווארפן, סע וועט זיך נאך טוהן, כי רבים קמים על כל מקרב חדש וכו', אבל ברודער האלט זיך].

כב.

מוהרנ"ת ז"ל ספר, כשכתב לפני רבנו ז"ל התורה "ואלה המשפטים" (בלקוטי מוהר"ן חלק א' סימן י') המתחלת: 'כשיש דינים חס ושלום על ישראל, על ידי רקודין והמחאת כף אל כף נעשה המתקת הדינים' וכו'. אמר לו: כך אמרתי שעכשו נשמע גזרות, חס ושלום על ישראל. והנה הולכים וממשמשים לבא ימי הפורים האלה (כי התורה הזאת נאמרה סמוך לפורים), ויהיו ישראל מרקדים וימחאו כף, ועל ידי זה ימתיקו הדינים. וחזר וכפל דבריו ואמר בפה מלא: "כך אמרתי", וכונתו היתה, להעיר לבבנו, שנדע ונבין שכל דברי תורתו הקדושה, אף על פי שיש בה עמקות גדולה ונוראה מאד מאד, ורזין עלאין, וסודי סודות עמוקים ורחבים מני ים, בכל דבור ודבור, אף על פי כן, עקר כונתו שנשמע ונקבל דבריו הקדושים בפשיטות - לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תורתו בפשיטות ובתמימות. כמו למשל התורה הקדושה הזאת, שנאמר שם שעל ידי המחאת כף ורקודין נמתקים הדינים, היתה כונתו כפשוטו שיחזקו עצמן לשמוח בימי שמחה, כגון פורים וחנכה וימים טובים או חתנה, וכיוצא בזה, כל מיני שמחה של מצוה שיחזקו עצמם בשמחה גדולה, עד שיזכו להתעורר לרקודין והמחאת כף

ועל ידי זה ימתיקו הדינים. כי כל דברי התורה "לא בשמים הוא לאמר", שאין מי שיכול לזכות לזה להמתיק הדינים על ידי המחאת כף ורקודין כי אם גדולים בני עליה, רק כל אחד מישראל יש לו כח הזה, כשיקים הדברים כפשוטן באמת ובתמימות.

כג.

רבנו ז"ל אמר למוהרנ"ת ז"ל, שטוב להאדם להרגיל את עצמו שיוכל להחיות את עצמו עם איזה נגון, כי נגון הוא דבר גדול וגבוה מאד מאד, ויש לו כח גדול לעורר ולהמשיך את לב האדם להשם יתברך, ואפלו מי שאינו יכול לנגן, אף על פי כן בביתו ובינו לבין עצמו, יוכל להחיות את עצמו באיזה נגון כפי שיוכל לזמר אותו, כי מעלת הנגון אין לשער.

[וכבר מבאר בדברי רבנו ז"ל כמה תורות גבוהות מענין נגון, ועין בסוף המעשה של הז' בעטלירס, שם מרמז קצת מעלת הנגון, כי מבאר שם, שעקר רפואת הבת מלכה שנפלה חלשות הוא, על ידי נגון, הינו על ידי עשרה מיני נגינה, כמו שכתוב שם; עין שם. והבן מאד עד היכן הדברים מגיעים, כי גם הנשמה הקדושה של כל אחד מישראל, היא נקראת 'בת

מלך', כידוע, והיא מנחת במקום שמנחת אצל כל אחד ואחד, עיפה ויגעה וחלושה בעוונותיה, שהם העשרה מיני חצים, שזרק וירה בה המלך שתפסה, כמו שכתוב שם, וצריכים צדיק בעל כח גדול, שיוכל לכנס לתוך כל המקומות שנפלה לשם, ולהוציא ממנה כל העשרה מיני חצים, ולידע כל העשרה מיני דפיקין, כדי שידע איך צריכים לרפאותה, ולנגן כל העשרה מיני נגינה, כי עקר רפואתה על ידי נגון ושמחה, והבן שם עוד דברים מתוך דבר, והעקר להוציא משם עצות טובות - לשוב להשם יתברך באמת, כי לא המדרש הוא העקר אלא המעשה].

כד.

מוהרנ"ת ז"ל ספר, שקדם שאמר רבנו ז"ל המאמר בלקוטי מוהר"ן (חלק ב' סימן יז) המתחיל צריך להזהר מאד להיות בשמחה בשבת וכו', כל זה היה בליל שבת קדש. ובתחלה שאל אותו, האתה שמח בשבת? והשיב, אני לפעמים מתעוררת עלי איזו יראה בשבת (איך בין א מאל פרום), והשיב לא כך הוא, העקר הוא שמחה, ואז הוכיח אותו הרבה להיות בשמחה דיקא בשבת, ואז אמר כל המאמר הנ"ל, מענין מעלת השמחה בשבת, ונכלל שם שגם היראה

עקר עליתה על ידי השמחה של שבת דיקא, הינו שעקר הוא רק השמחה בשבת ואז דיקא עולה היראה וכו'.

והאריך הרבה בשיחה הקדושה הזאת והוכיח אותו ואת כל אנשי שלומנו להתגבר להיות שמח וטוב לב בשבת ולהרבות בתענוגי שבת וכו', ואמר, הלא כל הוצאותיו של אדם קצובין חוץ מהוצאת שבתות ויום טוב, ואמר הלא גם בעל הבית פשוט הוא שמח בשבת בהדגים והזופיצא שלו.

ואחר כך אמר למוהרנ"ת ז"ל: "עתה יהיה לך ממה להיות במרה שחורה". וכונתו היתה, מאחר שהוכיח אותו הרבה להיות בשמחה בשבת, יכול להיות שיהיה, חס ושלו, במרה שחורה ביותר, מזה בעצמו מחמת שצריכים להיות בשמחה בשבת ואינו זוכה. [ובאמת כון אז למחשבתו בזה, כי תקף בעת אמירתו כל הנ"ל התחיל לעלות במחשבתו דאגות איך זוכים לשמחה בשבת]. ובזה שאמר דבוריו הקדושים האלו: "עתה יהיה לך ממה להיות במרה שחורה", בזה נחם וחזק אותו הרבה שעל כל פנים לא יהיה מרה שחורה מזה בעצמו, שמחייב לשמוח בשבת. והוכיח אז רבנו ז"ל את אנשי שלומנו לזמר זמירות בשבת הרבה, ולבלי להסתכל על שום מונע מאלו בני אדם היושבים על השלחן,

שנדמה לו שאין רצונם בזה, רק להתחזק לזמר זמירות בשמחה ולהנהיג השלחן כל יום השבת בשמחה גדולה, כי עקר הוא השמחה בשבת.

כה.

ופעם אחת דבר רבנו ז"ל מענין קדשת שבת, ואמר, ששבת דומה כמו שיש חתנה גדולה מאד ושמחים ומרקדים שם הרבה מאד מאד בשמחה וחדוה גדולה, ועומד אחד ומלביש עצמו בבגדיו היקרים, ורץ במהירות ורוצה לכנס ולשמוח שם, אבל צריכים זכיה שיוכל לראות מן החרכים מתוך סדק קטן (שקורין שפארינע).

כו.

ספר אחד מאנשי שלומנו, שפעם אחת שאל את רבנו ז"ל מהו החלוק שבין לב נשבר למרה שחורה. השיב לו לב נשבר הוא כך שאפלו כשעומד בין העולם יחזיר פניו ויאמר: "רבנו של עולם" וכו'. ובאותה שעה בעצמה, ובתוך כך אמר רבנו ז"ל בעצמו: רבנו של עולם! בהתעוררות נפלאה ובנשיאת ידים בהשתוקקות נמרץ כדרכו.

כז.

וספר מוהרנ"ת ז"ל, שהיה רגיל לבא אל רבנו ז"ל אחר שמחת תורה, ובכל שנה כשבא אליו, שאל אותו, אם היה שמח בשמחת תורה, וספר לו רבנו ז"ל, איך היו העולם שמחים בביתו, והיתה לו נחת גדולה מזה. וחפצו ורצונו היה מאד, שנהיה שמחים בכל השנה כלה, בפרט בשמחת תורה ופורים ובשבת ויום טוב, וספר לו רבנו ז"ל, שפעם אחת בשמחת תורה רקד בעצמו לבדו בחדרו בלי סיוע אנשים אחרים.

כח.

מוהרנ"ת ז"ל אחר הסתלקות רבנו ז"ל לקח לעצמו דרך לחזק ולאמץ את כל השבורים והרחוקים וכו' לקרבם להשם יתברך, כי הוא קבל מרבנו ז"ל את הלמוד של "דרי מטה", (עין לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן ז') שהם אותן הנשמות שירדו ונפלו ונשלכו במקומות הירודים וכו', וזכה לחדש על קטב זה, המון חדושים נוראים ונפלאים, שהם אמרות טהורות המחיות נפש כל חי (עין לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן

ה') ונדפסו בספרי 'לקוטי הלכות' שלו, ועל ידי זה החזיר נשמות רבות אליו יתברך.

כט.

וכל ימי חייו הקדושים מסר נפשו על דבר זה מאד - לחזק ולאמץ ולשמח את נשמות ישראל, והיה רגיל לומר נאהר אזמרה, נאהר אזמרה. הינו שנהיה רגילים לילך עם ההתגלות הנפלאה שגלה לנו רבנו ז"ל על פסוק "אזמרה לאלקי בעודי" (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן רפב) לדון את עצמו ואת אחרים לכף זכות.

ל.

ופעם אחת הסביר לפני אנשי שלומנו את התורה 'אזמרה', ואמר אז: אם אני דן את אחד לכף חובה - הרי אני סוגר לפניו את כל הדרכים לשוב אליו יתברך, אבל אם אני דן את אחד לכף זכות, אני משאיר לו דרך לשוב בתשובה.

לא.

ופעם אחת נסע בדרך עם תלמידו ר' נחמן טולטשינער ז"ל, ולוו אותם אז הרבה אנשים, ומוהרנ"ת ז"ל חזר לפניהם את התורה "אזמרה", וחזר אחריו ר' נחמן טולטשינער ז"ל בלחש מלה במלה, מרב תשוקתו לדבריו הנעימים.

ובתוך כך נענה מוהרנ"ת ז"ל, ואמר לו: האתה חושב שזה דבר פשוט וקל? אני אסביר לך קשי הדבר, כי אל תשכח כי רבנו ז"ל אומר, שעל ידי שדנים לכף זכות יכולים להעלותו מכף חובה ממש ולהחזירו בתשובה, ואם היה ביכלתנו לקיים זאת באמת, היינו מחזירים את כל העולם בתשובה.

לב.

ופעם אחת היתה שרפה בעיר ברסלב, אחר כך הלך מוהרנ"ת ז"ל עם כמה מאנשי שלומנו להביט על מקום השרפה, וראה שבעל הבית בוכה מאד ומחפש אחר אלו חתיכות עץ או ברזל, שיצטרך לו עוד בעת שיבנה ביתו מחדש ולקט אותם אחד אחד, ענה ואמר לאנשי שלומנו הראיתם איך שזה הבעל הבית שנשרף ביתו, עם כל זאת אינו מיאש את עצמו מלחזר ולבנותו ומלקט את כל הדברים שיצטרכו לו בעת הבנין, כן הדבר ברוחניות גם כן, אף שהבעל דבר מתגבר מאד על האדם, וכמעט ששורף אותו לגמרי, אף על פי כן אסור לו ליאש את עצמו רק צריך ללקט ולחפש אלו נקודות טובות מתוך רבוי החטאים, שנכשל בהם ועל ידי זה יזכה לשוב להשם יתברך באמת.

לג.

והאיר בתלמידיו הקדושים את מדת השמחה, ואף שעבר עליו מרירות הרבה מהמחלקת של חנם, שהיתה עליו מבחוץ וגם מבפנים וכו', אף על פי כן חזק את עצמו בכל מיני התחזקות ובכל מיני אפנים במצות השמחה, ועוד חזק את תלמידיו שיהיו תמיד בשמחה עצומה על נעם חלקינו וגורלנו שיש לנו רבי כזה.

לד.

והיה רגיל לומר, שהעקר בזה העולם, הוא התחזקות - לחזק את עצמו בכל מה שיכול, כי בלעדי התחזקות האדם הוא בסכנה גדולה בזה העולם, ופעם אחת בשעה שדבר עם אנשי שלומנו דבורי התחזקות בעבודת השם יתברך כדרכו, נתלהב מאד וצעק בקול וצעק בקול גדול ובהתעוררות רבה: "פארוואס איז רבי שמעון בן יוחאי גיווען רבי שמעון בן יוחאי, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! פארוואס איז דער האר"י הקדוש גיווען דער האר"י הקדוש, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! פארוואס איז דער בעל שם טוב הקדוש גיווען דער בעל שם טוב הקדוש, ווייל ער האט אין זיך גיהאט די מאס התחזקות! פארוואס איז דער הייליגער

**רבי גיווען דער הייליגער רבי, ווייל ער האט אין זיך
גיהאט די מאס התחזקות! און פארוואס בין איך, ווייל איך
האב די מאס התחזקות!**

והבינו ממנו אז, אשר כל גדלת הצדיקים הקדושים האלו לא
זכו להגיע אל מדרגתם כי אם על ידי התחזקות, שהתחזקו
את עצמם בכל מיני עצות, כי גם עליהם עבר מה שעבר.
ובזהר הקדוש איתא: 'זכאה מאן דעייל ונפיק' וכו', ודו"ק.

לה.

ופעם אחת דבר שיחה ארכה מהתכלית כדרכו, בדבורי נעם
והתחזקות עצומה לפני קהל גדול, וכשסים וכל הקהל הלכו
להם, נכנס אליו אחד מהשומעים והתחיל לספר לפניו את
כל לבו, ומעשה שהיה כך היה, בעיר וילנא היה בית הכנסת
עתיק, והיתה שם עשירות גדולה, הינו הספרי תורה היו
מלאים תכשיטי זהב טהור וכו', והיה שם שומר מיחד לשמר
את העשירות, רק בליל יום הכפורים - לא היה שומר, כי היו
שם אנשים נעורים כל הלילה, וגם משום אימת היום הדין
לא חששו לגנבה, פעם אחת נדברו ביניהם כמה גנבים,
ובאו בליל יום הכפורים וחכו שם, ובתוך כך נרדמו כל
המתפללים שנשארו אז, כדרך בני ישראל שנשארים בליל

יום הכפורים בבית הכנסת, ואז הלכו הגנבים והוציאו את כל כלי והזהב והתכשיטים וברחו, ושום בריה לא הרגיש מה שנעשה אז בלילה, אך בבקר בשעת התפלה כשפתחו את הארון הקדש, וראו איך שחסר כל הזהב והתכשיטים, נעשה שם רעש גדול על עצם הגנבה, ועוד יותר על שנעשה בעצם יום הקדוש והנורא יום הדין, והכריזו חרם על זה, והחרם היה על כל מי שיש לו חלק בגנבה, וגם על מי שידוע מי הם הגנבים ואינו אומר, כל זה מספר האיש הנ"ל למוהרנ"ת ז"ל, וסים על זה: 'אני הייתי בין אלה שידעו מי הם הגנבים, ולא גליתי, וכל ימי אני ביאוש מחמת החרם עד שנדמה לי שאבדה תקותי וכו', אבל עכשו שמעתי מכם דבורי התחזקות נפלאים ונוראים כאלו, אשר אין שום יאוש בעולם כלל וכו', לכן אני שואל אתכם עצה מה לעשות עכשו? והשיב לו מוהרנ"ת ז"ל מה שהשיב, ונתן לו עצות על זה וכו', ונעשה בעל תשובה גמור.

לו.

מוהרנ"ת ז"ל היה רגיל לעשות סעדה גדולה במוצאי יום הכפורים, והיה אז בשמחה עצומה עד מאד, שנמחלו עוונותיהם של ישראל [וכידוע מה שאמר פעם אחת: הענין

שלי הוא יום הכפורים, וכן אמר פעם אחת, שיש לו ללמד זכות על כל אחד מישראל אפלו על הגרוע שבגרועים שאם היה כותבם היו מכילים כמה בויגין, ובעת שהדפיס את הלקוטי תפלות אמרו לו אנשי שלומנו: **איהר קערט צו זיין דער בעל תפלה**. [אתם ראויים להיות הבעל תפלה (מספורי מעשיות)] ענה ואמר להם: **דער בעל תפלה איז דער רבי, און אויב איך בין פון קייסר'ס לייט בין איך דער מליץ,** [בעל התפלה הוא הרבי, ואם אני מאנשי הקיסר אני הוא המליץ], כי הוא המליץ טוב אפלו על הגרוע שבגרועים. ובערב יום הכפורים האחרון דבר מענין הד' יסודות – דומם, צומח, חי, מדבר ואמר הלא אנחנו רואים כל מה שהמדרגה נמוכה יותר - נמצא בו טוב יותר, כי יסוד המדבר הוא האדם, ומקח האדם במכירתו לא יעלה כמקח הסוס שהוא מיסוד החי הנמוך מהמדבר, כנודע, שנמצא סוס שנותנים במחירו כמה אלפים רבל כסף, ומקח הצומח יעלו עוד יותר, כי נמצאים שושנים ופרחים שמביאים ממדינות רחוקות שאין ערך כלל לשוים, וביסוד הדומם נמצאים אבנים טובות ומרגליות יקרות מאד העולים עוד יותר, וכן רואים אנו את הטוב והאלהות שנמצא בהם, שפקד השם יתברך את הכהן

גדול, שבכל עת כניסתו לבית המקדש, שיהיה לבוש חשן ואפוד שהיה בהם כמה מיני אבנים טובות ומרגליות וכו'.
 ודבר זאת, איך שאסור להתיאש אם נפל כמו שנפל, כי כל מה שהמדרגה נמוכה ביותר, כשזוכה לחזר אליו יתברך - מעלתו גבוהה מאד מאד, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן י'): 'כד אתי יתרו, כדין אסתלק ואתייקר שמיה דקודשא בריך הוא'; עין שם].

לז.

פעם אחת דבר מוהרנ"ת ז"ל, ממה שאיתא בספרי אמת, שנשמת כל אחד מישראל הוא חלק אלוה ממעל ממש, ואמר שמזה יכולים להבין גדלתו של הצדיק האמת, שיכול להשיג עד אין שעור, כי כשהנשמה יורדת לזה העולם ומתלבשת בגוף, שהוא ממשכא דחויא, והנחשים והעקרבים סובבים אותה מכל צד, שהם בחינת הקלפות השוכנים סביב הלב, ששם משכן האלהות, כמו שכתוב (יחזקאל ה, ה): "זאת ירושלים שמתיה בתוך הגוים וסביבותיה ארצות", וירושלים הוא בחינת לב (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן לה): 'ומאלו הקלפות השוכנים סביב הלב נמשכות כל התאוות ומדות רעות, וכל מיני עקמימות שבלב'; וכביכול,

השם יתברך בעצמו נותן להם כח לזה, כידוע, ובודאי הנשמה מסכנת מאד שלא תטבע ביניהם, ובשביל זה נעשה עם כל אחד מה שנעשה, אבל מי שמתגבר על יצרו בכל מיני התגברות, עד שמטהר את לבבו מכל רע, עד שלא נשארה בו שום אחיזה משום תאוה ומדה רעה, אם כן, מה נשאר בו הלא נשאר בו רק החלק אלוה ממעל אשר בלבבו, ועתה היש קץ להשגותיו אשר יוכל להשיג? ומי יוכל להבין ולשער רוממות ונוראות דבוריהם ומעשיהם ודרכיהם, ואף על פי שיש בזה כמה אלפים מדרגות, אבל בודאי כל צדיק כפי שמטהר עצמו מהתאוות ומדות רעות, כמו כן נטהר לבבו מהקלפות השוכנים סביבו, וכמו כן זוכה להשגה עצומה באלקותו יתברך.

לח.

פעם אחת אמר לאחד מאנשי שלומנו, אם היית בשמחה תמיד (שטענדיג פריילעך) לא היית רואה פני גיהנום.

לט.

ופעם אחת אמר לתלמידו ר' משה ברסלבר ז"ל: איך גיב דיר ארויס א תשובה דו זאלסט טאנצן אלע טאג [אני נותן לך תקון תשובה שתרקד בכל יום] וקים זאת איזה זמן.

מ.

ופעם אחת כתב מכתב לר' עוזר תלמידו שגר באומן, שמעתי שר' עוזר איז נאר פרום, לא כך קבלתי מרבנו ז"ל, דער עקר איז נאר פריילעך, און פרום אויך [שמעתי שר' עוזר הוא רק 'ירא', לא כך קבלתי מרבנו, העקר הוא להיות שמח, וירא גם].

מא.

דבר פעם אחת מתבערת הלב של אברהם אבינו, עליו השלום, שהוא היה הראשון שזכה לעבוד את בוראו יומם ולילה במסירת נפש, ולפרסם שמו יתברך בעולם, ובתוך שיחתו הקדושה ענה אחד ואמר לפניו בלשון צער וגניחה: "האיך לוקחין לב כזה?" וגער בו מוהרנ"ת ז"ל, ואמר אליו: 'דו האסט אויך דאס הארץ נאר דו באהארצט עס ניט', [גם אתה יש לך לב כזה אלא שאין אתה מלבב אותו]. כי הבחירה חפשית אצל כל אדם, וכל אדם אפלו הגרוע שבגרועים יש בכחו לזכות למדרגה הגדולה שבגדולות, וכמו שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כה), שצריך כל אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי.

מ.ב.

למוהרנ"ת ז"ל היה תלמיד אחד, ושמו ר' שאול מטעפליק, והיה חדוש נפלא בתבערת לבבו, ובפרטיות בעבודת ההתבודדות לקים דברי רבנו ז"ל שגלה על פי ה'נעור בלילה' (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן נב) וקימו בתמימות ובפשיטות, והיה מבלה לילות שלמים בשדות ויערים, והיה מתבודד עמו יתברך, וכל תפלתו ותורתו היו בהתלהבות עצומה ובדבקות נפלאה, ודרכו היתה כאשר באו אליו בני הנעורים לבית המדרש, ושאלו מאתו איזה פשט בגמרא או בתוספות וכו' שהיה קשה להולמם, והשיב להם שיגיד להם לאחר שעה, ובתוך כך נכנס לעזרת נשים והשתטח ובקש מהשם יתברך: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", ואמרו בדמעות שלישי בפשוט ידים ורגלים וכו' עד שנתגלה לו הפשט. ואף על פי כן מרב ההכרח הירידות והנפילות שעוברות על כל אחד, אמר לו פעם אחת מוהרנ"ת: "שאול! עדין אין לי הנאה ממך, אם הייתי רואה שאתה נופל וכו', ואף על פי כן אתה מתחזק ונשאר על מקומך, אז היה לי הנאה ממך". כי ההכרח שיעבר על האדם מה שיעבר, ואף

על פי כן יחזק את עצמו (שקורין דער האלטן זיך). כי עבודתו היתה תמיד רק בדרך רצוא בלי ושוב (ולא האריך ימים).

מג.

על ידי ר' שאול הנ"ל נתקרב ר' מאיר טעפליקער מאנשי מוהרנ"ת ז"ל שהיה אחר כך חדוש נפלא בעבודתו הקדושה ברבוי תפלה והתבודדות, וקימת חצות ושעורים קבועים כסדרן, וזכה ללמד הרבה מאד בהתמדה ובתשוקה עצומה.

מד.

פעם אחת, בתחלת התקרבותו בא אל מוהרנ"ת ז"ל, ושאל אותו מוהרנ"ת ז"ל על איש אחד מטעפליק, שהיה כרוך קצת אחריו מה נשמע עמו, ואיך הולכת עבודתו וכו'. והשיב ר' מאיר: כלאחר יד כאומר שאין ממי לדבר, ענה ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל, שמע נא בקולי, אם תרצה להביט בעין כזו תחייב את כל העולם, כי תנסה עצמך, ותביט בכל יושבי עירך הנודעים לך, ותתחיל מן היושב בקצה העיר, וכשתביט בו היטב בודאי תחייבו, וכן תלך מבית לבית עד שתבוא לביתך שאתה איש כשר (ערליכער יוד) מכל העיר? והשיב לו: גם אני איני איש כשר! ענה מוהרנ"ת ז"ל ואמר לו (בלשון

תמה): גם אתה אינך איש כשר?! אם כן מי הוא האיש כשר? אבל כשתביט היטב בהגרוע שבגרועים, תמצא בו איזה דבר טוב, ומכל שכן במי שאינו גרוע כל כך, תמצא גם כן איזה דבר טוב, וכן בכל אחד ואחד, וגם בך בודאי נמצא איזה דבר טוב, ועל כן אם תלך בדרך זו יכולים לזכות את כל העולם כולו.

מה.

ומאז נעשה דבוק מאד במוהרנ"ת ז"ל והלך הרבה בדרך זו ועל ידי זה קרב רבים אל דעת רבנו ז"ל בעיר טעפליק. דרכו היתה לעשות בכל ראש חדש סעדת ראש חדש והזמין הרבה אנשים ודבר עמהם הרבה מדבורי רבנו ז"ל שקבל ממוהרנ"ת ז"ל, ועל ידי זה קרבם אל דעת רבנו ז"ל. ואנשי שלומנו היו רגילים להתועד הרבה בביתו.

מו.

היה לו מקרב אחד איש כפרי ונחשב גם כן מאנשי שלומנו, והיה המנהג בטעפליק להתקבץ בפורים אצל ר' מאיר, ושם אכלו אצלו סעדת פורים, והיה מנהגו שבשעה שתיים אחר חצות היום כבר סגר החלונות והלאדין והדליק נרות הרבה, ותכף התחילו סעדת פורים בשמחה רבה. פעם, בשנה

אחת, היה בין הבאים גם האיש כפרי הנ"ל, וראה ר' מאיר איך שכל אנשי שלומנו שמחים מאד, והוא האיש כפרי יושב מן הצד ועצב מאד, ושאל אותו: מה זאת? למה אינך שמח? הלא היום פורים ומצוה רבה לשמח, והשיב לו הכפרי: **איי, וואס טוט מען אז מען האט א צביה אויפן קאפ** [כי היו לו כמה בנות להשיאן והבכורה היה שמה צביה ולא היה לו אפילו פרוטה לצרך נשואין], והשיב לו ר' מאיר: אם כל כך רע לך, לקחת לעצמך עצה להיות במרה שחורה? הלא אנחנו קבלנו מרבנו ז"ל **אז עס איז שוין גאר שלעכט שרייט מען און מען שרייט צו השם יתברך** [כאשר כבר כל כך רע צועקים וצועקים וצועקים] "צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני", ולקח אותו ר' מאיר בידו והלך עמו בעגול הרקוד, כי היו כלם מבסמים ולא ידעו בין ארור המן לברוך מרדכי, והתחיל ר' מאיר לצעק אל הכפרי **אז עס איז גאר שלעכט שרייט מען אט אזוי**, [כאשר מאד רע, צועקים ככה] והתחיל לצעק: "צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני", והכפרי צעק אחריו וכן בכל פעם כאשר ר' מאיר צועק **אז עס איז גאר שלעכט שרייט מען אט אזוי** וכו', והוא צעק אחריו בבכיות עצומות ובשמחה רבה עד שנחר

גרונו. אחר פורים הזדמן, שאחד מאנשי שלומנו נסע לדרכו והכרח לשבות בכפר אצל הכפרי ושרתה אותו בתו הבכירה של הכפרי וישרה בעיניו. ואמר להאיש הכפרי: "היות שיש לי בן בגיל כזה אולי נשתדך יחד". ענה לו הכפרי: אני מכרח לשאול על זה את הרבי שלי. ושאל אותו האורח מאנשי שלומנו: מי הוא רבך? והשיב ר' מאיר טעפליקער: "הוא קרב אותי אל דעת רבנו ז"ל". ענה לו האורח: ר' מאיר! בודאי יסכים, ונסע הכפרי, ושאל את ר' מאיר והסכים, ונעשה שדוך ביניהם. אז ראו עין בעין - שקדשת פורים פועלת, ובפרט התפלות ובכיות של שמחה.

מז.

מוהרנ"ת ז"ל היה פעם פורים אצל רבנו ז"ל, ואמר לו אז רבנו ז"ל, שעקר כונת מחית עמלק על ידי שמחת פורים הוא, לבטל את הספקות שעולים בכל פעם על האדם, 'ספק' גימטריא 'עמלק', ואפלו בקדשה אסור שיהיו לאדם ספקות.

מח.

רבנו ז"ל הזהיר מאד לא לשתות משקה המשכר, כי אם לקדוש והבדלה – יין. ופעם אחת היו אנשי שלומנו מסבין אצל רבנו ז"ל ביום טוב וחלק רבנו ז"ל יין למסבין לשמחת

יום טוב, כנהוג, ונתן בכוס קטן מעט יין למוהרנ"ת ז"ל ולר' נפתלי ז"ל, ואמר להם שיחלקו ביניהם. ורמז להם בזה איך שצריכים להתרחק משתית יין ושאר משקאות המשכרים. אך בפורים, מצוה להרבות בשתיה והוא תקון הברית, כן אמר רבנו ז"ל בפרוש. [ואנשי שלומנו אמרו, וההקאה אחר כך הוא סוד (איוב כ, טו) ח'יל ב'לע ו'יקאנו, שהסטרא אחרא מכרחת להקיא את קדשתו שחטפה ממנו — עין לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן ח']. ופעם אחת בשמחת תורה שתי ר' נחמן טולטשינער ז"ל למעלה מן המדה, והתבסס קצת, ונפל לרגלי מוהרנ"ת ז"ל, וצעק: **איר זענט מיין חיות** ["אתם החיות שלי"], והשיב לו מוהרנ"ת ז"ל: **אמת, עס איז ריכטיג** [אמנם זה נכון], אבל לשתות אסור בשמחת תורה כי אם בפורים. והקפיד מוהרנ"ת ז"ל מאד על אלו החסידים העושים עקר משתית יין שרף. ופעם אחת דבר מוהרנ"ת ז"ל מענין הקבוצים של יין שרף, שההתחלה היתה מחמת שראו אז הצדיקים שטוב להתקבץ יחד כדי לדבר דבורים טובים, ובפרט מדבורי הבעל שם טוב הקדוש זכותו תגן עלינו שהאיר אז בעולם, ועל זה הכרחו לשבת על מעט יין שרף כדי שעל ידי זה יהיה קבוץ, אבל אחר כך נתמעטו

הלבבות ונתרבו התאוות ונשארו רק על היין שרף לבדו, על כן רבנו ז"ל ראה זאת ודחה זאת לגמרי. ופעם אחת אמר רבנו ז"ל: **איך קאן שוין נישט פערטראגן זייערע פראזניקעס** [אני כבר לא יכול לסבל את החגים שלהם], כי אצל רבנו ז"ל היה רק קבוץ של תורה ותפלה ושיחה מהתכלית לבד. ודבר זה היה נראה מאד בעיני מוהרנ"ת ז"ל, ועל כן גם הוא התנגד לקבוץ של שתית יין שרף. ופעם אחת ספרו לפני מוהרנ"ת ז"ל, שיש חסידים שמניחים משקה המשכר תחת הכר שלהם, ובזמן שהם מקיצים משינתם, שואלים: משיח עדין לא בא? ושותים משקה המשכר הזה, ומשתכרים וחוזרים לשינתם, כי הם אומרים שכל זמן שמשיח לא בא, צריך להרדים את היצר הרע, כי בזמן השינה אי אפשר לחטא. ואמר להם מוהרנ"ת ז"ל שאין זו עצה, אלא צריכים להניח תהלים מראשותיו, וכאשר מתעורר מהשנה אם משיח עדין לא בא, צריכין מחדש לזמר תהלים ולצעק להשם יתברך שיצילו מהיצר הרע.

וספר ר' לוי יצחק נ"י (ז"ל), שבאומן בקלויז, לא נהגו להביא תקון ביום היארצייט (הינו יין שרף כמנהג העולם), רק ביום היארצייט הרבו בתורה ובתפלה, ובפרט בצדקה, שנהגו לתן

ביום זה לאכול לכמה עניים, והיתה שם באומן מסעדה של הכנסת אורחים, ששם אכלו העניים בזול גדול, והיו רגילים הרבה מאנשי שלומנו שביום היארציט שלמו לבעל המסעדה של הכנסת אורחים את כל ארוחת היום, באפן שביום זה יתן בחנם לאכל לכל העניים, והיו כבר העניים יודעים שיום זה אכלו את הסעודה מפלוני, וברכו אותו "די נשמה זאל האבן א עליה" [שיהיה לעלוי נשמה] כנהוג. ופעם אחת הביא אחד מאנשי שלומנו 'תקון' - יין שרף ביום היארציט שלו, שהיה בעשרת ימי תשובה, והקפיד עליו ר' לוי יצחק נ"י מאד, ואמר לו: 'אתה עושה שתי עולות, קדם, אצל רבנו ז"ל היתה קפדה לא לאכל בעשרת ימי תשובה קדם חצות, ואם אתה רוצה לאכל - אכל בביתך, אבל לא בפרהסיא. והשנית, רבנו ז"ל הקפיד לא לשתות משקה המשכר, כי אם בקדוש, ובזה שמביאים בבית המדרש הנקרא על שם רבנו ז"ל, מבזים את רבנו ז"ל כי מראים בזה שאין מציתים אותו.

מט.

מוהרנ"ת ז"ל אמר, אם צועקים שלושים יום קדם פורים אליו יתברך: "הצילני מהמן עמלק", יכולים לזכות לראות את מרדכי בשעת קריאת המגלה.

ג.

ופעם אחת ספר מוהרנ"ת ז"ל, שפעם אחת בערב פורים (בתענית אסתר) צעקתי להשם יתברך: 'הצילני מקלפת המן עמלק' - כאלו המן עמלק עומד עלי מיט א דראנג [עם קרש].

גא.

ומנהג אנשי שלומנו, שבפורים מרקדים כל היום כלו, כי הוא היום טוב של רבנו ז"ל - דעם רבינ'ס יום טוב. כי בפורים מאירה ספירת הנצח והתגלות מלכות שמים, שאין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, אשר על ידי ידיעה זו נמחקת קלפת המן עמלק, שהוא ההפך מרבנו ז"ל ממש. כי כל ענין המן עמלק היה לטמא בריתם ולהכניס בלב ספקות ומרירות ופרוד לבבות וכו', וענין רבנו ז"ל הוא תקון הברית והתגלות אמונה בתכלית מדרגה העליונה, ואהבה עם כלל ישראל. [ושמעתי מאנשי שלומנו, שבפורים יכולים לפעל הרבה

ישועות, מה שבכל השנה אינם יכולים לפעל, כי כל הפושט יד נותנים לו וכו' ועל כן "א פורימ'דיגע התבודדות איז גאר עפעס אנדערש"ן].

שיחות מענייני שמחה, מר' נחמן
מגדולינו וז"ל

נב.

אחר הסתלקות מוהרנ"ת ז"ל ועוד כמה מתלמידי רבנו ז"ל, אז התחיל ר' נחמן טולטשינער ז"ל (תלמידו המבהק של מוהרנ"ת ז"ל) לדבר עם אנשי שלומנו בכלל, ועם בני הנעורים בפרט, מעצות ודבורי רבנו ז"ל, כפי שהוא קבל ממוהרנ"ת ז"ל, כי היה בקי נפלא בכל הדבורים ששמע ממוהרנ"ת ז"ל ובכל הספורים וההשארה שנשארה מרבנו ז"ל, והוא מסר נפשו על כל הענינים שהיו שיכים לדבר רבנו ז"ל, כמו הדפסת ספרי רבנו ז"ל וכו', והוא עורר וחזק את אחרים, ומרב מתיקות דבוריו נמשכו אחריו הרבה אנשים,

וקרבם אל דעת רבנו ז"ל, כי דבוריו היו בדרכי נעם ואהבה גדולה.

נג.

והיה תמיד בשמחה עצומה, ועוד חזק את אחרים להיות תמיד בשמחה ולא לדאג כלל, ואנשי שלומנו כנו אותו: "דער תם פון ספורי מעשיות", כי היה איש תם וישר וירא אלקים מאד.

נד.

והיה רגיל לספר לפני אנשי שלומנו, שביותר הזהיר מוהרנ"ת ז"ל על אהבת חברים ולהתרחק מלצנות. והיה מוהרנ"ת ז"ל אומר: אף שאי אפשר לו לומר זאת לכל אנשי שלומנו, על כל פנים, מאותם שבאים אליו, הוא מבקש מאד מאד שיאחזו את עצמם ביחד באהבה גדולה, וידברו רק מהתכלית הנצחית ועצות רבנו ז"ל ויתרחקו מלצנות ומכל מיני ווערטלעך.

נה.

ופעם אחת הלך ר' נחמן טולטשינער ז"ל אצל אחד מאנשי שלומנו, כדי להתחמם אצלו בעבודת השם יתברך, כי היה עובד ה' גדול, והתפלל כמה שעות אך היתה בו קלפת

הליצנות והווערטלעך, והבין מוהרנ"ת ז"ל שהיה אצלו, על כן אמר לו: לומר לך שלא תלך אצלו – איני יכול, אבל דבר אחד אבקש ממך אם אתה הולך אליו אל תבוא אלי. [כי באמת אין לך עוד שוטה גדול מזה, שמדבר תמיד ווערטלעך ועושה תמיד ליצנות כי (ירושלמי ברכות): 'קשה היא הליצנות שתחלתה יסורין וסופה כליה'; עין שם. ואמרו (עבודה זרה יח.): 'כל המתלוצץ יסורין באים עליו'; עין שם. ואמרו (דרך ארץ זוטא פ"י): 'תחלת עברה - הרהור הלב, שניה לה ליצנות'; עין שם, כי זה תלוי בזה, רחמנא ליצלן; ודו"ק].

נו.

ואמר ר' נחמן טולטשינער ז"ל, שהבין אז מדברי מוהרנ"ת, שקלפת הליצנות עוקרת את האדם לגמרי, ואי אפשר לקבל דעת רבנו ז"ל, כי אם על ידי תמימות ופשיטות. וכן היה הסוף של זה שהיה רגיל לעשות ליצנות ולומר ווערטלעך, שנפל ונתקרר לגמרי.

[והוא אשר גרם את כל המחלקת על מוהרנ"ת ז"ל, והוא אשר גרם פרוד לבבות בין מוהרנ"ת ז"ל ובין ר' שמואל אייזיק ז"ל], כי הליצנות והווערטלעך עוקרים את האדם

לגמרי. [ודבר זה נצרך לדורות, אם רואים אחד שהוא מחרחר ריב תמיד ועושה ליצנות מזה ... או מזה ... אפלו הוא מאנשי שלומנו, צריכים להתרחק ממנו כמטחוי קשת, כי הסוף יהיה, שיקרר אותך מעבודת השם יתברך, כי חרחורי הריב והליצנות היא קלפה עצומה, רחמנא ליצלן, העקר לאחז את עצמו ולהתחבר אל אותם מאנשי שלומנו היקרים התמימים, העוסקים בהתבודדות וקימת חצות, ומסתכלים על אחריתם ותכליתם הנצחית, ושוקדים בתורה הקדושה שעורים קבועים כסדרן, ומסימים מסכת אחר מסכת וכו', ובורחים מכל מיני סכסוכים, מחלקת ופוליטיקה של שקר וכו' - אליהם תתחבר ותצליח הצלחה נצחית].

נז.

ובאמת ליצנות ודברי ווערטלעך, הם תכלית ההפך של שמחה, כי הליצנות היא שחוק הכסיל - שמאבד אותו משני העולמות, כי סופם של בעלי ליצנות מר מאד, עוד בזה העולם, כי אין יכולים לסבל אותם וכו'. אבל איש שמח - שמשמח אחרים בדברי נוחמים והתחזקות, ומכניס אמונה ובטחון בעולם, הוא מצליח בזה העולם, כי הכל אוהבים אותו, וכן יזכה לעלמא דאתי, כמו שאמרו חז"ל (תענית כב.)

על הני שני בדחי שזכו לעולם הבא, כי שמחו את אחרים;
עין שם.

נח.

ופעם אחת אמר רבנו ז"ל: **איר קענט זאגן ווערטלעך**,
אבער נאר מיט דריי תנאים: א. סע זאל נישט זיין קיין
נבול פה, ב. ער זאל נישט קיין הנאה האבן פון דערפון, ג.
און ער זאל נישט מיינען יענעם, היינט זאגט ווערטלעך ...
[אתם יכולים לומר בדיחות, אבל רק עם שלשה תנאים: א.
שלא יהיה נבול פה. ב. שלא תהיה לו הנאה מזה. ג. שלא
יתכון על השני. עכשו תגידו בדיחות...]

נט.

ופעם אחת בא אל רבנו ז"ל החסיד ר' הרשל אוסטרפולער
ששמש כבדחן אצל דוד רבנו ז"ל - הרב הקדוש רבי ברוך
ממעזיבוז ז"ל, והיה דרכו לשמח אותו ז"ל, ונשאר אצל רבנו
ז"ל על שבת, ורבנו ז"ל אמר אז לאנשיו: **מסתמא וועט ער**
דאך זאגן ווערטלעך [מסתמא הוא יגיד בדיחות] כדרכו, על
כן הוא מזהיר אותם, שאף אחד לא יצחק, וכן היה שהתחיל
לומר ווערטלעך, ואף אחד לא צחק, והיתה לו חלישות

הדעת גדולה, ואז עשה רבנו ז"ל שמייכל (חיך קצת) ולא יותר, אבל אנשי שלומנו לא צחקו, כמו שהזהירם רבנו ז"ל.

.ס

וזו היתה דרכו של ר' נחמן טולטשינער ז"ל שהיה תמיד משמח ומבדח את כל העניים ושבורי הלב, והכניס בהם תקוה עצומה, וכל דבור שיצא מפיו - יצא בחן של אמת, עד שכל דבוריו היה אצלם כמים קרים על נפש עיפה, והכל אהבו אותו בשביל זה, וכשהיתה עליו איזו מחלקת - רבם של אנשי שלומנו אחזו עמו, כי הבינו שמה שאומרים ומדברים עליו - נובע מקנאה, והכל שקר,

.סא

והרב הקדוש מטשהרין ז"ל העריך והחשיב מאד את ר' נחמן טולטשינער ז"ל, ואף שהוא היה גאון ומקבל גדול [כנראה מספריו הרבים], אף על פי כן היתה דרכו להסתתר מאחורי הדלת לשמוע את דבוריו, כי תכף ומיד כשנכנס הרב - הפסיק ר' נחמן מפני כבודו של הרב, והיה הרב רגיל לומר: "אני רוצה לשמוע מפיכם איך שאמר מוהרנ"ת ז"ל תורה זו" וכו', כי ר' נחמן היה דיקן גדול.

.סב

ספר ר' נחמן טולטשינער ז"ל, כי אצל מוהרנ"ת ז"ל ראה נפלאות, איך שהיה מחיה את עצמו תמיד עם נקדת התקרבותו אל רבנו ז"ל, והיה רגיל לומר: **ברוך ה' שאיני מתנגד על רבי קדוש ונורא כזה**". ופעם אחת נסע ביחד עם מוהרנ"ת ז"ל בדרך, ועברו אז על מוהרנ"ת ז"ל מרירות ובזיונות רבים, והיה בחלישות הדעת גדולה וכו', והתחיל להתפלל בכבודות עצומה ובשברון לב וכו'. כיון שהגיע לזמרו **לה' חסידיו והודו לזכר קדשו**, הכה כף אל כף, ונתעורר בשמחה עצומה, ונתן תודה והודאה להשם יתברך, שאינו מתנגד על אור נפלא כזה, והתחיל להתפלל בחיות ובהתלהבות גדולה עד מאד.

ג.ו

והיה ר' נחמן טולטשינער ז"ל רגיל לספר, שאצל מוהרנ"ת ז"ל ראו תמיד, הנה כפשע בינו לבין המות, והנה נצול, וכן היה כל ימי חייו הקדושים, בשעה הקודמת חשבו - אבד מנוס, ובשעה השניה זכה לעשות עוד איזה ענין בעיני רבנו ז"ל - לחדש איזה חדוש או לדבר עם מישהו, או לעסק בהדפסה והפצת דעתו הקדושה של רבנו ז"ל וכו' וכו', ועצם התחזקותו שלא לפול בדעתו - אי אפשר לשער ולספר כלל.

דו.

וספר, שנסע יחד עם מוהרנ"ת ז"ל לכפר ליפוויץ כאשר חתן את בנו נחמן עם ר' ישראל מליפוויץ, שהיה גם כן מאנשי מוהרנ"ת ז"ל, והיה אז המנהג שקדם החתנה שלחו רוכב על סוס לקבל את פני החתן, שהמתין כמה קילומטרים רחוק ממקום החתנה, והוא הביא את החתן אל החתנה, וזה היה בימים ההם בכלל קבלת פנים לחתן, והיו מלויים אותו בתפים ומחולות אל העיר למקום החתנה. וכשהגיע מוהרנ"ת ז"ל עם החתן וכל המשפחה סמוך לעיר ליפוויץ, נעמדו להמתין לרכב, וראו מרחוק מהומה גדולה, אנשים דוחפים זה את זה, ועל כן שלח את ר' נחמן טולטשינער ז"ל שירוץ לשם לראות מה ארע שם.

ומעשה שהיה כך היה, שקדם בואם התאספו כמה ממתנגדיו עם מקלות, אבנים וברזלים וכו', ותכננו להכותם ולסקל אותם באבנים כשיעברו שם, וכאשר נודע זאת למחתן ר' ישראל מליפוויץ הזמין משטרה ובאו וגרשו אותם, ונעשה רעש גדול כי התקוטטו עם השוטרים ולא רצו לעזב את המקום, עד שבסוף גברו השוטרים וגרשום לגמרי. ואז חזר ר' נחמן טולטשינער ז"ל עם הרכב אל מוהרנ"ת, החתן

וכל המשפחה, וספר להם מה קרה שם, ואז התחיל מוהרנ"ת ז"ל לדבר מהתורה ס"ו, שכתוב שם בזה הלשון: **"כי עקר גדלתנו ותפארתנו יתגלה לעתיד לבא, שאז ידעו ויראו הכל את גדלתנו, כי אז יראו הכל את גדלת ותפארת הצדיקים והכשרים, אשריהם ואשרי חלקם, מה רב טובך הצפון להם ולהפך מפלת הרשעים"**; עין שם.

והתחיל לבכות מאד, ואמר: אפלו א פשוטער טרעגער און בעל עגלה ווען ער גייט חתנה מאכן זיינע'ם א קינד, קומט איהם דאס אויך נישט אזא קבלת פנים פארוואס קומט דאס מיר? איז דאס נאר ווייל איך רעד פון הייליגען רבי'ן; [אפלו סבל פשוט ובעל עגלה כשהולך לחתן את אחד מילדיו, גם כן לא מגיעה לו קבלת פנים כזו, למה מגיע לי דבר זה? זה רק מפני שאני מדבר מרבנו הקדוש],

והתחיל לשיר בנגון אשת חיל: **"אונזער גרויסקייט און אונזער שיינקייט וועט מען זעהן ווען משיח וועט קומען"** [את גדלתנו ותפארתנו יראו כשיבא משיח], ורקדו שם הרבה מאד בבכיות עצומות ובהתעוררות רבה [והנגון ידוע בין אנשי שלומנו, ואז, קדם החתנה חברו מוהרנ"ת ז"ל].

וזו היתה גדלתו, שאף שרדפו אותו כל כך והיו לו בזיונות רבים, אף על פי כן חזק את עצמו מאד מאד, והיה בכלל הנרדפים תמיד ולא מן הרודפים, ועוד חזק אחרים וקרבים אל השם יתברך, והיה נעלם כל כך מרב העולם.

י.ו

ור' נחמן טולטשינער ז"ל היה רגיל לומר, שהעולם חושבים שלהיות איש צדיק, צריך שיהיו עליו עשרה קבין מרה שחורה, ולהיות אחד מהל"ו צדיקים צריכים להיות שואב מים וכו'. ואין זה נכון, אלא שיכולים להיות איש שמח וצוהל מאד, ואף על פי כן יהיה צדיק קדוש נורא דבוק בו יתברך, ויכולים להיות איש בעל הבית ועשיר גדול כמו ר' אברהם בערניו שלנו (נכד רבנו ז"ל), ולהיות אחד מהל"ו צדיקים.

י.ז

וכבר אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן קטז): כי יש טועים סוברים שצריכים להכיר את הצדיק וכו' בפניו בצלמו ודמותו שיהיה משנה בדמותו ובתנועותיו וכו', ובאמת לא כן הוא, כי הצדיק הוא בדמות וצלם ככל האנשים, ואין בו שום שנוי, ואף על פי כן הוא ענין אחר לגמרי וכו'; עין שם. ועין בזהר הקדוש (בהעלותך קנב.): 'טפשין כד חמאן לבר נש

בלבושא דאתחזי לון שפירא, לא מסתכלין יתיר חשיבו דהוא לבושא גופא - "חשיבותא דגופא נשמתא"; עין שם. הינו כי עקר חשיבות הצדיק והאיש כשר הוא רק נשמתו, ודבר זה נעלם מעיני כל.

ופעם אחת בא על ראש השנה אל הקבוץ באומן איש אחד, שהיה מלבש במלבושי משי וכו', ויען שר' נחמן טולטשינער ז"ל סדר לכל אחד את האכסניות, ועל כן נגש אליו, ובקש ממנו שיתן לו אכסניה בין העשירים. ור' נחמן ז"ל מאן מאד, והקפידו עליו אנשי שלומנו, ושאלו אותו: "למה? הלא הוא איש כשר מאד!", ולא השיב להם. ולבסוף נתגלה, שהיה גנב שהלביש את עצמו במלבושי משי וכו' והבינו את צדקת ר' נחמן ז"ל.

ושמעתי מר' לוי יצחק נ"י, שעקר שבח האיש הישראלי, כשהוא דבוק במחשבתו בו יתברך, ומקים מצות עשה של "ולדבקה בו", ושום בריה לא יודעת מזה. ואמר, כי פה בעולם, יכולים לישב אחד על יד חברו, ואחד לא ידע מה שבלב חברו, ויחשב עליו מה שיחשב, ושם בעולם העליון יתביש מאד מחברו, כי יראה "דאס ער האט א שענערן מח פון איהם, א שענערן קוק פון איהם" וכו' וכו'; [שיש לו מח

יותר יפה משלו (הינו שיש לו מחשבה נקיה), הסתכלות יותר יפה משלו (הינו ששומר על עיניו) וכו' וכו'.

ואמר, שהחלוק בין הצדיקים הוא רק על ידי המוחין, כי עקר האדם הוא המח מחשבה, ומי שיש לו מח מחשבה יותר נאה, מעלתו יותר גדולה, כי בעבודת קיום פשטות המצוות כמעט כלם שוים [כי הכל מניחים תפלין, ומלבשים בציצית ושומרים שבת וכו' וכו'], אבל החלוק וההפרש בין אחד לחברו הוא רק על ידי המח מחשבה, כל מי שיש לו מח מחשבה נקיה יותר ומכון בכל דבר יותר וכו', כמו כן גדלה מעלתו יותר וכו'.

סח.

ופעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל לר' נחמן טולטשינער ז"ל:
איין ערליכער איד איז זייער שווער צו זיין, לאמיר כאטש ליב האבן איין ערליכען איד, לאמיר כאטש מקנא זיין איין ערליכען איד און נישט קריגן אויף איהם. [להיות איש כשר – קשה להיות, הבה ונאהב לפחות יהודי כשר, הבה ולפחות נקנא ביהודי כשר ולא נחלק עליו].

ואמר **ווער עס איז איין ערליכער איד - ווייס איך נישט, אויב דו ביסט איין ערליכער איד בין איך דיר מקנא.** [מי

הוא איש כשר – איני יודע, אבל אם אתה הוא האיש כשר –
הרי שאני מקנא בר].

שיחות מענייני שמחה, מר' אברהם בר"נ ז"ל

ט.ט.

והעיד ר' אברהם על אביו ר' נחמן טולטשינער ז"ל, שמיום ששמע ממוהרנ"ת ז"ל הפלגת מעלת השמחה והרקודים, היה רגיל לרקד בכל יום בינו לבין עצמו ולא החסיר יום אחד, ופעם אחת שכב כבר על משכבו, ונזכר שהיום עוד לא רקד, על כן ירד ממתנו ורקד קצת והיה איש שמח כל ימיו.

ע.

ואמר ר' אברהם בר נחמן ז"ל על אביו: **דער טאטע איז גיווען ביי זיך א שטיק בלאטע, און האט אריין גיברענגט אין יענעם אז ער זאל אויך האלטן פון איהם אז ער איז א שטיק בלאטע;** [האבא, היה בעיני עצמו כמו חתיכת בוץ, והוא הכניס בזולתו, שגם הוא יחשיב אותו לחתיכת בוץ] -

כל כך הסתיר את עצמו בדרך הפשיטות והשמחה והתמימות שלו.

ע.א.

ר' אברהם בר נחמן ז"ל אמר, שכל המחלקת והסכסוכים מתחילים רק ממדת העצבות, כי העצבות מצמצם ומקטין את הדעת עד שנדמה לו שחברו מתכון לצער ולהרע לו וכו' ומזה מתחילה מחלקת וכו', אבל מי שזוכה להיות תמיד בשמחה עצומה, אז נתרחב מחו ודעתו, וכבר אין לו זמן להסתכל על חברו כלל.

ע.ב.

ואמר שכפי גדלת אורו של רבנו ז"ל אי אפשר להשיגו ולתופסו וכו', כי אם על ידי תקף הששון והשמחה. כל מי ששמח ביותר, כמו כן מאיר בו ביותר אורו הגנוז של רבנו ז"ל.

ע.ג.

[וכעין שמבאר בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן קנג) אם התלמיד יש לו פנים, הינו בחינת אנפין נהורין, בחינת מראה מלטשת, אזי יכול לקבל פנים - לקבל אור פני

הרב, ואזי ראוי שהרב יתראה בתוך פני התלמיד המקבל פניו, כמו בכל מראה מלטשת שכל העומד כנגדה רואה את עצמו בתוך המראה וכו'].

עד.

ואמר, אם רבנו ז"ל אומר (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן כד) שמצוה גדולה להיות בשמחה תמיד - **מסתמא איז דא מיט וואס פרייליך צו זיין**; [כנראה שיש עם מה להיות שמח].

עה.

ואמר, **מיט שמחה האט מען גארנישט וואס אן צו ווערן, אדרבה! מיט יעדען שמחה איז דער מענטש זייער מצליח בגשמיות וברוחניות, ווי דער הייליגער רבי ברענגט אין ספר המדות** [עם כל שמחה אין בכלל מה להפסיד, אדרבה עם כל שמחה האדם מאד מצליח בגשמיות וברוחניות, כמו שרבנו מביא בספר המדות] (אות שמחה חלק ב' סימן א'): **'מי שהוא שמח תמיד על ידי זה הוא מצליח'**.

עו.

ואמר, שאין לך עוד מצוה שאדם דש בעקבו כמצות השמחה, עד שלרב העולם נדמה שאין זו מצוה כלל.

עז.

ובפרוש אמר, שעקר מחית עמלק [שהוא הקשיות והספקות שמבלבל את כל אחד], הוא רק על ידי שמחה, כי שמחה אותיות ש'מחה תמחה את זכר עמלק".

עח.

ואמר, שלמעלה איש שמח חשוב מאד מאד, ומכל שכן אם זוכה גם לשמח את אחרים - מעלתו גבוהה מאד מאד.

עט.

והיה רגיל לדבר הרבה מאד עם אנשי שלומנו מחצות, שמחה, והתבודדות. שעורים קבועים כסדרן כדעת רבנו ז"ל (עין שיחות הר"ן סימן עו).

פ.

ופעם אחת דבר שיחה ארכה מהתכלית, והסביר בהסבר עמוק עמוק, אשר כל מרירת הגלות וקללת התוכחה שעוברות על רב העולם הוא רק מסבת רחוקם מהשמחה, כמבאר בפרוש בקרא שכל הצרות והיסורים והמרירות באים (דברים כח, מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל"; עין שם. ואמר, שבדורות הנביאים, ידעו, שמי שרוצה לזכות לנבואה זהו אי אפשר

בשום אופן בלי שמחה, והנביאים היו אלו אשר התבודדו מכל וכל, והתדבקו עצמם עמו יתברך בתכלית הדבקות, בשירות ותשבחות, והיו בשמחה עצומה עד מאד בנבל ותוף וחליל וכנור, ודיקא על ידי זה נבאו נבואת אמת. כי כשאדם מרגיל את עצמו להתבודד עמו יתברך, ופורש את עצמו מכל הבלי העולם הזה, ומדבק את מחו ומחשבתו בו יתברך בשמחה עצומה ובתשוקה וכסופים עצומים אחריו יתברך עד כלות הנפש וכו', על ידי זה נפתחים לו שערי השמים וכו', ונכנס מהיכל אל היכל וכו', עד ששומע הקול מדבר אליו וכו'. והאריך בשיחה זו מאד.

וספרו גדולי תלמידיו ששמעו שיחה זו מפיו, כי בשעת מעשה נלקח מהם כה הבחירה וחיזו דהאי עלמא עד שנדמה להם שהם מטילים יחד בגן עדן, ומרב תשוקה ונעם וערבות שהרגישו אז, זלגו עיניהם דמעות, והבינו מרחוק מדרגתו הנוראה והנפלאה שזכה בכח רבנו ז"ל.

[אשרי ואשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, רק מצית באמת ובתמימות את רבנו ז"ל, ומרגיל את עצמו לדבר עמו יתברך כאשר ידבר איש עם רעהו, ויתבודד עצמו בקביעות עצומה אליו יתברך ויפריש את עצמו מכל מיני

בלבולי וטרדת העולם וכו' וישתוקק ויכסוף אחריו יתברך בהשתוקקות וכסופים עצומים וכו', ויחזק את עצמו להיות תמיד בשמחה עצומה - יהיה איך שיהיה וכו', שום דבר ושום בריה לא יוכל להפילו ולהרחיקו ממנו יתברך, אז סוף כל סוף אם יהיה עקשן - **וועט ער זוכה זיין צו זעהן שיינ'ס** [יזכה לראות דברים נאים] וכו' - אשרי לו ואשרי חלקו].

פ.א.

פעם אחת שמעו כמה מאנשי שלומנו את ר' אברהם בר נחמן ז"ל, איך שהוא מתבודד ומתפלל בציון רבנו ז"ל, ושמעו איך שבוכה ומבקש ממנו יתברך בזה הלשון: **רבנו של עולם! זעה איך זאל זיך ליבען נאר אין דיר, נאר אין דיר, רבנו של עולם! זעה איך זאל זיך פארכטען נאר פון דיר, נאר פון דיר, רבנו של עולם! זעה איך זאל זיך פרייען נאר מיט דיר, נאר מיט דיר.** [רבנו של עולם! ראה שאתאהב רק בך, רק בך, רבנו של עולם! ראה שאירא רק ממך, רק ממך, רבנו של עולם! ראה שאשמח רק בך, רק בך...], וחזר על דבורים אלו פעמים אין מספר.

פ.ב.

פעם אחת ראה ר' אברהם בר נחמן ז"ל את אנשי שלומנו מרקדים בקלויז באומן, וכשגמרו הרקוד, ענה ואמר להם: "רקודים עם התעוררות ראיתי, אבל רקודים עם שמחה לא ראיתי", ורמז להם שהרקוד צריך להיות בתמימות ובפשיטות, בשמחה עצומה, וכן רצה רבנו ז"ל, שנהיה רגילים ברקודים של שמחה דיקא, ולעשות כל מיני פעולות שנרבה את השמחה מאד.

פ.ג.

פעם אחת נכנס ר' אברהם בר' נחמן ז"ל באומן בסכה, וראה איך שהבחורים מאנשי שלומנו אוכלים לחם יבש ומטגנים את זה במים חמים, וכדי לחזקם ולאמצם, הפליט מפיו הקדוש דבורים אלו "א ארימאן איז אבער פארט העכער אויבן, ווארום ער האט דאך אזויפיל געליטען אויף דעי וועלט" [בכל זאת עני מרומם ונחשב יותר למעלה בעולם העליון כי סבל כל כך בזה העולם], ואמר זאת כדי לפיסם, כי העניות היתה אז - איום ונורא! רחמנא ליצלן.

פ.ד.

והיה רגיל לומר, אם מקימים דברי רבנו ז"ל כפשוטם, אז אין דרגא בעולם שלא יבוא ויגיע אליה. ודבר זאת לענין שמחה והתחזקות, מאחר שרבנו ז"ל הזהירונו כל כך על מצות השמחה צריכים למסר את נפשו לזכות להגיע אל מצות השמחה. ואמר: **במצות השמחה, וויפל מען איז פריילעך איז מען נאך נישט יוצא די מצוה,** [במצות השמחה – כמה ששמחים אין יוצאים ידי חובת המצוה הזאת], כי הוא עד אין סוף.

שיחות וספורים מעניני שמחה, מרלי"צ

פה.

ר' לוי יצחק נ"י אמר, כשאדם חושב מהתכלית הנצחית, אז דיקא נעשה בשמחה עצומה, כי העולם הזה מלא עצבות ומרירות, ולכן כשאדם חושב רק מהעולם הזה, אז דיקא הוא בעצבות ובמרירות גדולה, מה שאין כן כשחושב מהעולם הבא ואיך שכל נקדה טובה שזוכה לחטוף מנקדת

יהדותו - זו תשאר עמו לנצח, אז דיקא יהיה תמיד בשמחה,
כי כל נקדה טובה היא כלו רוח עצום.

פו.

ואמר שצריכים להסתכל היטב על תכליתו הנצחית, ועקר
ההסתכלות על התכלית הוא - שלא יטעה את עצמו, רק ידע
כי יהיה מכרח למות, כמו שכתוב בתורה (בראשית ג, יט):
"כי עפר אתה ואל עפר תשוב" וגו'. ורואים שכל הצדיקים
נסתלקו, וכתוב אצל אבות העולם: "וימת" וכו', על כן צריך
לידע ולחקוק היטב היטב בדעתו, כי סוף כל סוף יגיע גם
זמנו למות, ואין יכולים להמלט ולהנצל מזה בשום אופן, ועל
כן כשתכנס ידיעה זו היטב בדעתו, אז יסתכל כבר על כל
העולם עם עינים אחרות, ויהיה תמיד בשמחה עצומה על כל
נקדה טובה שזוכה לחטוף מקדשת יהדותו, כי רק זה ישאר
ממנו. ואמר אז, שאי אפשר לזכות לשמחה אמיתית, כי אם
כשיודע היטב שההכרח למות, כי כשנדמה להאדם שיחיה
לנצח, אז הוא תמיד בכעס ובמרירות, כי רוצה לחטוף את
כל העולם הזה וכו', וכאשר לא הולך לו כמו שרצה - הוא
שבור ועצוב מאד מאד, אבל כשנסכם בדעתו, שבין היום

ומחר ימות, אז כבר אינו דואג כלל, כי מה לו לדאג ולהצטער על עולם שאינו שלו?

פז.

ואמר, שמה שאמרו חז"ל (תענית לא.): 'עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים; למה דיקא מחול? כי הצדיקים שמחו עמו יתברך כל ימיהם, והשתוקקו תמיד אחריו יתברך, ועל כן עכשו כביכול השם יתברך שמח עמם - "דו האסט זיך געפרייט מיט מיר, וועל איך זיך פרייען מיט דיר" - [אתה שמחת אתי אני אשמח אתך!]; וזוהי מעלת הצדיקים - ששמחים תמיד רק עמו יתברך, ומשתוקקים וכוספים אחריו יתברך בכלות הנפש.

פח.

ואמר, העולם הזה נקרא עלמא דשיקרא - מקור העצבות והמרירות, והעולם הבא נקרא 'עלמא דקשוט' - מקור השמחה והחדוה, ועל כן כשאדם שמח תמיד, הרי הוא מקשר את שני העולמות יחד. ואמר, אז שזהו עקר השלמות - ער דרייט זיך ארום אין דער וועלט, און פון דעסטוועגן

איז זיין מחשבה דבוק אין עלמא דאתי; [הוא מסתובב בתוך גשמיות העולם הזה, ואף על פי כן על ידי תקף השמחה מחו ומחשבתו קשורים ודבוקים אל עלמא דאתי].

פ.ט.

ואמר, כשאדם מרגיל את עצמו להיות שמח תמיד, על ידי זה מכניס שמחה בכל העולמות וגורם שעשועים גדולים למעלה, ומשתבחים ומתפארים הרבה עמו: "ראו אדם שמסבב בגשמיות העולם ובהסתרה כזו, ובכל זאת מחזק ומשמח עצמו בו יתברך".

צ.

ואמר, שמחה היא ההתחלה והסוף, שכל היהדות תלויה בזה, ואף שעוברים על כל אחד מארעות בחייו, שנדמה לו כמה פעמים, כאלו אבד מנוס, חס ושלום, אף על פי כן, גם אז יעשה כל מיני עצות להיות רק בשמחה תמיד.

צ.א.

ואמר, שהעולם חושבים ששמחה ותשובה הן שני הפכים, אם שמח - אי אפשר לשוב, וכן להפך, ובאמת טעות גדולה היא זו, כי דיקא על ידי שמחה יכולים לשוב אליו יתברך, כי השמחה מישבת את דעת האדם.

צב.

ואמר, דיקא אלו האנשים היודעים שנקדה טובה אחת גם כן טובה, הם הצליחו מאד, וכל אנשי שלומנו התחילו עם נקדות טובות קטנות וכו'.

צג.

ואמר, כשיש אהבה בין אנשי הצדיק, נגרמת נחת רוח גדולה לצדיק, וגם אצלם אהבה זו פועלת פעלה לטובה. ואמר אז, כל זמן שאני רואה אצל חברי איזה רע, זה אינו טוב, והתנא הקדוש אמר (אבות ד, יח): 'אל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו', ועל כן צריכים להזהר מאד מאד לא לדון את חברו לכף חוב, יהיה איך שיהיה, אפלו עשה מה שעשה.

צד.

ואמר, הענין של לדון את האדם לכף זכות אפלו רשע גמור כאשר הזהיר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן רפב), אין הכונה שאני צריך להסכים, חס ושלום, אל העולה והרע והרשעות שעשה, רק אני צריך לדון אותו לכף זכות, אשר אף שעשה כבר מה שעשה, עדין יכול לשוב, ואסור עלי לדחקו.

צה.

ואמר, שענין של לדון את האדם לכף זכות, הוא למוד עמוק עמוק, וצריכים ללמד ולעין הרבה הרבה לזכות להגיע אל זה, וכל מה שעושים לו עולות יותר גדולות, הוא צריך לקרבם יותר ויותר, ועל ידי זה יתחיל להתביש יותר וישוב בתשובה, אבל כשתדון אותו לכף חוב, על ידי זה תעקר אותו לגמרי, רחמנא ליצלן.

צו.

ואמר, דרך רבנו ז"ל הוא רק אהבה וחסד ורחמים - לאהב את כל אחד, ולעשות חסד עם הכל, ולשמח את כל בריה, ולרחם עליהם מאד. ועל כן כשנכנסים בחדר רבנו ז"ל צריכים להתנהג בדרכיו, חסד ורחמים ואהבה, ולדון את כל אחד לכף זכות.

צז.

ואמר, הלא אנחנו לומדים בחדר רבנו ז"ל, ועל כן צריכים לצית את המלמד והוא רבנו ז"ל, וכמו שבדרך כלל יש חדר שיש שם גם נערים שובבים, ויש שיש להם תפיסה כבדה (ראש כבד), ואמרו חז"ל, שאסור לרחקם רק שיהיו צותא לחברים, כמו כן בחדרו של רבנו ז"ל אסור לרחק שום בריה,

און מען דארף האלטן זייער חשוב דעם חדר. [וצריך להחזיק בחשיבות את החידר].

צח.

ואמר, כי העקר הוא רחמים, כי בלי רחמנות העולם לא יכול להתקיים, הן בביתו שינהיג ביתו רק עם רחמים ואהבה, והן בחוץ עם חבריו שעוסק עמהם, שיהיה העסק רק עם רחמים ואהבה. ורבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן עב) כי מי שנכלל במקום שצריך להכלל, הינו באין סוף, שם כלו טוב, ואין שם דין, חס ושלום, על כן צריך להיות כלו טוב; עין שם.

צט.

ואמר, כשאדם מנהיג את ביתו ברחמנות בלי שום הקפדות וכעס, חס ושלום, ודן אותה תמיד לכף זכות, אז השכינה שרויה ביניהם. ואמר אז, ענין של לדון לכף זכות שהזהיר רבנו ז"ל, זה כולל גם את אשתו, כשאדם דן את אשתו תמיד לכף זכות, אז יהיה לו שלום בית, ובבית שיש בו רק אהבה ושלום, אז כל הבית מלא חסד, וחס ושלום, להפך, בבית שיש בו שנאות ומחלקת, אז כל הבית מלא דינים, רחמנא ליצלן.

וספר, שפעם אחת היה עם ר' אברהם בר' נחמן ז"ל בבית אחד ושמעו שהבעל צעק על אשתו, והוכיחו ר' אברהם מאד, ואמר לו: "למה אתה צועק על אשתך? הלא רבנו ז"ל אמר (שיחות הר"ן סימן רסג): שצריכים לרחם עליה ולכבדה וליקרה"; והוא למוד עמוק עמוק איך להנהיג בית, ושיהיה רק בשלום ואהבה ובלי קפדה, ומוהרנ"ת ז"ל אמר, שעל דברים הנוגעים בינו לבינה היה יכול לעשות פי שש פעמים יותר מכל חלקי הלקוטי הלכות שלו, כי צריכים להשכיל בדבר זה מאד מאד, ולא לשבר ביתו, חס ושלום.

ק.

בעיר טורנא היה בחור, שהוריו התגרשו מפאת סבה משפחתית, שהיתה ביניהם מחלקת עצומה, ובפרטיות בין שתי המשפחות, בין הורי האב ובין הורי האם. [ובמצב כזה מי סובל? רק הבנים], והיו לו עוד שתי אחיות, ואותן סדרו המשפחות, כל אחת במקום אחר. ואף שכל עסק הגרושין כאב להן מאד מאד, ובפרטיות שעכשו צריכים להפרד מהאח והאחות, ולהיות סמוך על שלחן אחרים, אך באין ברירה קבלו את זה באהבה, אך את הבחור שלחו לאיזו

ישיבה רחוקה ממקום מגורו, והבחור הזה היה עצוב בטבעו, ומכל שכן עכשו שנארע במשפחה אסון כזה שהוריו התגרשו, והשנאה כבושה ביניהם כל כך, רחמנא ליצלן, נכנס לעצבות יתרה, ומכל שכן שלא די שלא היה לו מי שינחמו ומי שיקרבו ומי שידבר על לבו, עוד שלחו אותו לישיבה רחוקה נגד רצונו, ושם לא היו לו חברים, על כן נהיה עצוב מאד מאד, עד שחיו לא היו שוים אצלו כלל, מרב מרירות לבבו ועגמת נפשו, והיה מבלבל מאד מאד, רחמנא ליצלן, וכך הסתובב כל היום מחדר לחדר ומן עליה אל עליה והלך בטל, כי מרב צער ועגמת נפש לא היה יכול לצמצם מחו ללמד, ועל כן רוב היום הלך אצלו בבטלה, וכבר אמרו חז"ל (כתבות נט.): 'הבטלה מביאה לידי שעמום'; עין שם, ועל כן כמעט השתגע, רחמנא ליצלן, לגמרי. ודרך הבחורים בישיבה כשרואים שאחד הולך לעצמו, מתחילים לרדף אותו, וכן היה שהתחילו להתלוצץ ממנו וכו', וזה כאב לו מאד מאד, ובפרט שלא היה לו אף אחד בעולם למי לספר צערו ומרירותו, וכל מה שעבר עליו בביתו וכו', ועל כן התבלבל יותר, והיה תמיד בעצבות גדולה, עד שעלה במחשבתו לאבד את עצמו לדעת, רחמנא ליצלן, אך בטבעו

היה פחדן גדול, ועל כן פחד מזה מאד מאד, וזה בלבלו יותר ויותר. ובין כך עברו לו שם כמה זמנים, והיה ללעג ולקלס בעיני כל. וכשהגיע איזה חג כמו פסח או סכות, התארח אצל כמה אנשים שרחמו עליו, ומרב צערו הקשה ועצבון לבו, היה נדמה לו שאין שום תקנה לחייו, והוא כבר ישאר כך כל ימיו, עד שהשלים עם גורלו המר.

בישיבה זו היה אוצר הספרים גדול מאד, והיה חדר מיחד עבור כל הספרים, ודרכו היה לישיב שם בין המון הספרים עם גמרא פתוחה, וחושב ומדמה דמיונות וכו' וכו', והיה שבור כחרס הנשבר לגמרי, עד שמרב בטולו לא הבין אפלו פשוטן של דברים בלמוד.

פעם אחת בהיותו בחדר אוצר הספרים, פתאום רואה לפניו ספר חדש מנח על השלחן בין המון ספרים שהיו מנחים זה על גב זה, ומרב סקרנותו קם ממקומו ונגש אל הספרים המנחים על השלחן ממולו, ומוציא את הספר החדש מבין הספרים וחוזר אל מקומו ומתחיל לעין בו [ספר זה היה "עלים לתרופה" מכתבי מוהרנ"ת שיצא אז מחדש מבית הדפוס על ידי ר' אהרן ליב ציגלמאן בשנת תר"צ], מדפדף את הספר דף אחר דף, ולפני מראה עיניו מתחיל לראות

אור חדש, יש "אבא" רחמן כזה בעולם, אשר מחזק את "בנו" השבור כחרס, יש עוד "בן" בעולם שיש לו צרות ומרירות וכו' וכו', וכך עולה ברעיונו: "הלואי והיה לי אבא כזה אז הייתי כותב לו את כל צרותי מה שעובר עלי זה כמה שנים"... כך נכנס במחשבתו, ומתחיל לעין בספר המכתבים, וקורא מכתב אחר מכתב, וכבר אינו יכול להניחו מידו, כך מתקשר עם הספר, עד שכל אותו היום ולרבות הלילה עין בו, וכמעט שגמר חצי הספר, והלך לישון, ובבקר קם. והדבר הראשון: 'מסתכל תחת הכר שלו אם הספר מנח שם, כי מרב ההרגש והנעם שהרגיש וקבל מספר זה, פחד שמא יאבד ממנו, על כן קדם שהלך לישן - החביאו תחת הכר שלו, ברב שמחה מתלבש והולך להתפלל ואוחז את הספר בידו לבל יאבד ממנו, כך ממשיך כל היום לעין בספר, ובכל מכתב מוצא את עצמו: "הלא גם אני שבור"... הלא גם מחשבותי מבלבלות אותי... כך חושב, ועדין אינו יודע ממי הספר, ומי מחברו, רק בכל מכתב רואה שנחתם 'נתן מברסלב', לזאת, מתישב, "אתחיל לחפש אחר עוד ספרים שכתוב שם ברסלב", ועדין לא ידע שיש חסידות כזו, רק סתם מרב התעוררותו והרגשתו בספר הזה, התחיל לחפש

אחר ספר אחר שכתוב שם 'ברסלב', והתחיל להפך בין הספרים ויגע כמה שעות, מוציא ספרים ומכניס ספרים, אולי ימצא משהו, לוקח ספרים גדולים ופותח אותם, לוקח ספרים קטנים ופותח אותם, פתאום למראה עיניו מוצא הרבה ספרים קטנים למעלה בארון הספרים בשליבה העליונה, ומתחיל לפתח ספר אחר ספר, עד שמוצא ספר 'שבחי הר"ן ושיחות הר"ן', וכתוב בשער הספר: 'הוצאת ברסלב', ותכף מתחיל לרקד מרב שמחה, ולוקח את הספר ומתחיל לעין בו מתחלתו, ורואה הנהגת רבנו ז"ל שהתחיל לדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בו... ונדמה לו בתחלה שאין מי ששומע לו... ואף על פי כן מתחזק ומדבר עוד לפניו יתברך בטענות נכונות, ומספר לפניו יתברך את כל לבו בפרטי פרטיות... ותכף ומיד כראותו דבורים אלו - נתעורר בלבו תשוקה עצומה והתעוררות גדולה... הלא זוהי עצה נפלאה לדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בה... זה ימים ושנים שאני משתוקק לספר לפני מישהו את מצבי הרע, ואת כל אשר עם לבבי ואין לי למי, ולא עוד אלא שרודפים ומבזים אותי ומחשיבים אותי לחסר דעה, רחמנא ליצלן... עכשו אני כבר יודע מה לעשות!

ומתחיל לדבר לפניו יתברך, שם בחדר אוצר הספרים, והלב נמשך לו מאד אחר הדבורים, בא לו שפע של דבורים, מרגיש שיכול לדבר עמו יתברך כל היום מרב מרירות וצרות והרפתקאות שכבר עברו עליו עד עכשו... אך בתוך דבורו עמו יתברך היה מכרח לו להפסיק בכל פעם, כי פה נכנס בחור לקחת ספר, ופה נכנסים שני בחורים לדבר, ואז התנוצץ לו רעיון, שבמרתף הבנין - מקום שבו מנחים העצים והגחלים להסקה - הוא מקום טוב להתחבאות שם, ותכף ומיד מזדרז ויורד לשם. המקום חשוך ואין שום בריה נכנסת לשם, כי אם מפעם לפעם הערל המסיק את התנור, ומתישב: פה הוא מקום טוב, ויושב על העצים האלו ומתחיל לדבר עמו יתברך, והדמעות נשפכות מעיניו כמים... ומספר את כל אשר עם לבבו, כמה שעות רצופות, עד שאין לו כח כבר, אך מרגיש עצמו אדם אחר, כאלו נטלה אבן כבדה מעל לבבו, והוא מלא שמחה וחדוה עצומה על גדל הנס שעשה עמו השם יתברך, וכשחוזר - מעין שוב בספר, וממש בכל שיחה ובכל עמוד מרגיש חיים חדשים.

כך נסכם בדעתו לחזר למחרת עוד פעם אל המרתף, ולהתבודד שם ולדבר עמו יתברך, כי שם אין מי שיפריע לו,

ומחמת שהיה בחור עזוב ושום בריה לא הסתכל עליו מרב בטול, על כן יכל לקים זאת בקלות, כי שום בריה לא הרגיש שנעלם, וכך הוא שוקד מדי יום ביומו לילך במקום הקבוע לו להתבודדות במרתף העצים והגחלים, ושם מבלה בכל יום כמה שעות, ואחרי כל התבודדות הוא יוצא משם, כאלו זרק עכשו המון דאגות וצרות לים הגדול, ולאט לאט משתנה מצבו, קדם כל נעקרה מלבבו כל העצבות והמרירות: "הלא יש לי כבר אבא, יש לי כבר חבר טוב, למי לספר כל עניני"...

עד שנכנס בלבבו עזות ועקשנות דקדשה, ויוצא מהרגלו וטבעו הרע להיות בישן ובטלן ופחדן וכו' וכו'.

ובתוך כך מגיע חג הפסח, והבחורים מתחילים לנסע כל אחד אל הוריו, ואותו שולח ראש-הישיבה אל משפחה אחת איש טוב בטבעו ורחמן גדול, ומחמת שמרב הרגלו כל זמן החרף לדבר עמו יתברך נתחזק לבבו מאד מאד, ונעשה זריז ובריה גדול, שואל הוא את הבעל הבית: "האם יש אצלכם אלו ספרים שנכתב עליהם תבת ברסלב?" כי לבו נכסף מאד מאד למצוא עוד ספרים. שואל אותו הבעל הבית האתה ברסלבר חסיד? גם חתני הוא ברסלבר! ועוד כמה

ימים יבוא עם בתי ועם שני ילדיהם להתאכסן אצלנו על חג הפסח - יהיה לך עם מי לדבר!

עתה נפתחו עיניו... יש חסידות כזאת! אך עדין היה איזה פחד טמון בלבו, על כן לא העיז יותר לשאול, ורק חכה בכליון עינים שיבוא חתנו ואז יתודע הכל, באחד הימים מגיע חתנו ובתו והילדים, ובעל הבית ואשתו מקדמים פניהם בשמחה עצומה ומנשקים את הילדים: "בערל!" פונה אל חתנו – "חבר שלך מתארח אצלנו, ברסלבר חסיד"..." "מי הוא זה?" חושב בערל, ומרב אהבה ותשוקה שהיו בין אנשי שלומנו בימים ההם, הוא מתחיל למהר ולעלות במדרגות, לקדם את פני הברסלבר, מוצא בעליה בחור היושב ומעין בספר "עלים לתרופה", "שלום עליכם" - מקדים לו - "האם גם אתה מאנשי שלומנו?" "האם גם אתה יודע מרבי נפלא כזה?" והבחור עומד משתומם ותמה, ואינו יודע מה להשיב לו, כי לא היה לו שום משג שיש חסידות כזו, אך מחמת שהיתה לו כבר עזות דקדשה, מתחיל לספר לו את כל לבבו וכל מה שעבר עליו ואיך שנתגלגל אל ידו ספר "עלים לתרופה", וספר "שבחי הר"ן ושיחות הר"ן, ואיך שמשתוקק מאד מאד לעוד ספרים, הכלל, בערל מתחיל

לספר לו בפרטי פרטיות מרבנו ז"ל ומתלמידו מוהרנ"ת ז"ל ומאנשי שלומנו, ומהספרים ונמשכה השיחה כמה שעות, ובתוך כך צועקת חמותו ואשתו: "בערל! בא לאכל משהו, הלא אתה רעב... בא לנוח קצת, הלא אתה עיף"... "לא! לא! משיב בערל איני רעב ואיני עיף, אני עסוק עכשו". – "אוי בערל מצא ברסלבר!" עונה אשתו לאמה. "דבר זה יקח כמה שעות, חבל לבלבל אותו, כי כשהם החסידים מתועדים יחד, אז אי אפשר להפרידם איש מעל אחיו, כל כך הם באחדות אחת ומדברים מהרבי".

והבחור הזה נתהפך לאדם אחר לגמרי! ומתקשרים יחד באהבה עזה עד מאד, ובכל יום ויום לומדים יחד 'לקוטי מוהר"ן', ובערל מספר לו מציון רבנו ז"ל בעיר אומן, ואיך שאנשי שלומנו נוסעים לשם, ואף שעכשו הדבר קשה וכבד להגיע לשם, ואף על פי כן, מפעם לפעם נוסעים אחדים, וכמו כן הוא זכה להיות שם פעם אחת לפני כמה שנים, ואת גדל החיות ומשיבת נפש שמרגישים שם באומן בציון רבנו ז"ל - זה אין לשער, הכלל לא נתפרדו איש מעל אחיו כל ימי החג, ובתוך כך ספר הבחור, איך שפה בישיבה רודפים אותו ואין לו עם מי לדבר, על כן עוררו בערל: "מה לך

לשבת כאן? שאין פה אף אחד מאנשי שלומנו, בא עמדי לעיר לודז מקום מגורי, שם יש ישיבה ובה לומדים הרבה בחורים מאנשי שלומנו, ותחיה את עצמך. כמו כן, יש לנו שם בית המדרש (שטיבל) ולומדים בצותא ספרי רבנו ז"ל, ורוקדים יחד בכל יום ויום, והכל בשמחה עצומה", ובכן נסכם בדעת הבחור לנסע עמו אחר החג, וכן היה שחזרו יחד, ובערל כבר סדר לו מקום בישיבה, והבחור נשתנה לגמרי, ונעשה בן אדם שמח וטוב לב, והשם יתברך עזרו שעוד בקיץ ההוא נשא חן בעיני אחד מאנשי שלומנו, ולקחו לחתן עבור בתו, והתחתן ונשאר שם לגור בלודז.

ובינתיים נזכר מאחיותיו, והתעוררו רחמיו מאד מאד, והחליט שעליו לברר לפחות, מה מצבן, כי לא ראה אותן זה כמה שנים, ונודע לו בדרך סבה איפה גרה אחות אחת, ונסע אליה, וגדל השמחות והבכיות שהיו ביניהם - אי אפשר לספר, והאחות ספרה לו אלו צרות שעוברות עליה בבית זה, שהיא הפכה למשרתת, וצועקים עליה ורודפים אותה. הכלל, לא זז משם עד שפעל שאחותו תבוא עמו לגור יחד בדירתו בלודז', ומשם נסע לאחותו השניה שהודיעו לו גם כן איפה מקום מגוריה, ובאו שם שניהם, וגדל השמחות

והבכיות שהיו ביניהם - אי אפשר לשער, ומחמת שהמשפחה שהיתה האחות הזו אצלה, היו עניים, לזאת הסכימו שתסע עם האח ללודז', וחזרו יחד שלשתן ללודז', והיתה שמחה רבה ביניהם, ואחד מספר לשני את כל הקורות אותם, ומחמת שבעיר לודז' היה קבוץ גדול של אנשי שלומנו, והיו שם הרבה בחורים מאנשי שלומנו, לזאת ראה תקף ומיד לשדך את אחיותיו לשני בחורים מאנשי שלומנו, וגרו שם שלשתם יחד, וחיו חיים מאשרים, עד שעלה הצורר, ימח שמו, ונשרפו על קדוש השם, ה' יקם דמיהם.

שִׁיחֹת וְסִפּוּרִים מְעַנֵּי נִי סְבָלָנוֹת,
מֵרֵבֵנוּ ז"ל

א.

רבנו ז"ל אמר, כשאדם יודע שכל מארעותיו הם לטובתו, זהו מעין עולם הבא ממש, כי זהו עקר שלמות הדעת של האדם, שלא יבעט ולא יתבלבל מההרפתקאות שעוברות

עליו, רק יאמין שהכל לטובתו הנצחית (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ד').

ב.

ואמר, שעקר הצער שיש לאדם מהיסורין והצרות וההרפתקאות שעוברים עליו, חס ושלום, הוא רק מחמת שלוקחים ממנו הדעת, שאין מסתכל על התכלית שהוא כלו טוב, כי אם יסתכל על התכלית בודאי אין רעות כלל, רק טובות גדולות. כי כונת השם יתברך בודאי לטובה, אם להזכירו שישוב בתשובה, אם למרק עונותיו על ידי היסורין האלו ולהצילו ממה שצריך להנצל (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן סה).

ג.

ואמר, תסבל ותקבל את כל הרעות והיסורין הבאים עליך, חס ושלום, כי ראוי שתדע, שלפי מעשיך, עדין הוא מתנהג עמך ברחמים רבים, כי היה מגיע לך יותר ויותר, חס ושלום, לפי מעשיך (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן קסה).

ד.

ואמר, שצריך לידע שבכל הצרות והיסורין שבעולם, יש בהם איזו הרחבה. מלבד מה שמצפים שבחסדו יושיע ויבטל

הצרה לגמרי, אך גם בצרה בעצמה - בודאי יש בה איזו הרחבה. ואם תסתכל על זה היטב, על ידי זה תוכל לקבל כל מה שעובר עליך כל ימיך באהבה, ולא תתבלבל משום דבר, ותוכל להתקרב אליו יתברך תמיד בכל מה שעובר עליך, ועל ידי זה יושיע לך השם יתברך תמיד (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן קצה).

ה.

ואמר, כשחולקין על האדם ורודפין אותו, הכל הוא כדי שיתקרב על ידי זה דיקא להשם יתברך ביותר, כי כל מה שרודפים אותו, ועושים לו יסורין, הוא צריך לברח בכל פעם להשם יתברך, כי אין עצה ותקנה חוץ מזה. נמצא, שעל ידי הרדיפות והיסורין נתקרב יותר להשם יתברך (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן יג).

ו.

וספר רבנו ז"ל, שבתחלה היה כעסן גדול מאד מאד, ואחר כך כשרצה להיות איש כשר כרצונו יתברך, התחיל לשבר מדה זו של כעס, עד שזכה לשבר מדה זו של כעס. אבל תכלית שבירת מדה זו מהפך אל ההפך, דהינו להתהפך לטוב גמור שלא יהיה אכפת לו כלל וכלל, שום דבר ויהיה

רק טוב בלי שום צד קפדא בעולם כלל, זה זכה רק בארץ ישראל, כי שם זכה לזה שנתבטל הכעס בתכלית הבטול, וזכה שנעשה טוב ממש, ולא נשאר בו שום צד קפידות בעלמא כלל. עד שאחר כך, אפלו מי שהיה עושה לו כל הרעות שבעולם - לא היה בלבו שום צד שנאה וקפידא עליו, אדרבא! היה אוהבו ולא היה בלבו עליו כלל, כי היה רק כל טוב ממש. [וגדל עצם הפלגת מדת טובו - היה מפרסם לכל מכיריו כי היה רק כלו טוב בלי שום צד קפדא וכעס כלל, רק כלו טוב וזה זכה בארץ ישראל, וגלה תורה נפלאה על זה בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן קנה) שארץ ישראל מסגל לאריכת אפים ולבטל הכעס, ובשביל זה נתאוה משה רבנו כל כך לארץ ישראל, עין שם ענין נפלא ונורא מאד מאד המכרח לסבלנות עין שם].

שיחות ספורים מעניני סבלנות,
ממוהר"ן ז"ל

ז.

מוהרנ"ת ז"ל זכה בכח רבנו ז"ל להיות סבלן נפלא, עד שבמדרגת הסבלנות היה חדוש גדול כל ימי חייו, ועל כן הצליח בכל עניויו, ואף שהיה מסבב במניעות עצומות כחומות ברזל מבית ומבחוץ, שעמדו עליו תמיד עד פקוח נפש ממש וכו', אף על פי כן מרב סבלנותו "האט ער שטענדיג אויס גיפירט" [הוציא תמיד מכח אל הפעל].

ח.

והיה רגיל לומר, שאור רבנו ז"ל הוא אור גדול ונפלא כזה, אשר אי אפשר להשיגו כי אם על ידי סבלנות - לחכות ולהמתין הרבה, וכעין שאמרו חז"ל (יומא לט.): 'הבא לקנות אפרסמון, אומרים לו המתן'. ומזה בא שכל כך הרבה נפשות התרחקו מאורו הגנוז, כי לא היה להם כח הסבלנות לחכות, ועל כן תכף ומיד כשעבר עליהם מה שעבר, מיד ברחו, ואותם שזכו לחכות בסבלנות גדולה, אף שעבר עליהם מה שעבר, הם זכו למה שזכו, כל אחד כפי עבודתו וכפי הכנתו שהכין את עצמו. וזו תהיה עבודת משיח - להכניס בעולם מדת ההמתנה והסבלנות ולא לדחק את

השעה, כמו שכתוב בגאלה האחרונה (ישעיה נב, יב): "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון" וגו'.

ט.

וכן היה רגיל לומר, כי בדבר רבנו ז"ל צריכים סבלנות גדולה, כי אין מראים לאדם רק את הפסיעה הראשונה ולא יותר, כי אי אפשר לראות עד הסוף, ובכל פסיעה חדשה צריכים כבר מסירות נפש חדשה. ואמר בזה הלשון: **דעם רבינ'ס זאך איז אזוי, איין זאך דאס מען זעהט נישט נאר דעם ערשטן טריט, אבער נישט מער, און אויף יעדען טריט דארף מען נייע מסירות נפש.** [ענין רבנו הוא כך, דבר אחד, תמיד רואים רק את הפסיעה האחרונה, אבל לא יותר, ועל כל פסיעה צריך מסירות נפש חדשה].

י.

והדבור הזה שהיה רגיל לומר, שבדבר רבנו ז"ל, אין מראים עד הסוף, נתגלגל על ידי הצדקת אדל בת רבנו ז"ל, שבאה פעם אליו וספרה לו חלום מה שחלמה, שראתה שבית הכנסת בברסלב היה מלא אנשים, ועמדו הרבה אצל הפתח מרבוץ ההמון, שכבר לא היה מקום בפנים, ודברו שם שרבנו ז"ל צריך להגיע, והחליטו ביניהם כל האנשים - שלא יתנו לו

להכנס. בתוך זה הגיע רבנו ז"ל, והלך לבית הכנסת כדרכו, ועמדו צפופים כל האנשים זה אל זה בכונה - שלא להניח את רבנו ז"ל להכנס אל תוך בית הכנסת, והראשון שעמד שם בפתח, שהוא היה צריך לעכב בראשונה, שלא להניח לרבנו ז"ל להכנס, תכף ומיד כשרבנו ז"ל הגיע אליו, פנה אל הצד בלי שום מלה, ואמר השני שהיה סמוך לו: "אבל אני לא אניח לו להכנס", וכשהגיע רבנו ז"ל אליו, גם הוא פנה אל הצד בלי שום מלה, וכן היה אצל השלישי והרביעי, וכל האנשים שכל אחד אמר: "אבל כשיגיע אלי אני לא אניח לו להגיע אל מקומו", ורבנו ז"ל הלך בדרכו, וכל אחד כשרק בא רבנו ז"ל סמוך לו, פנה אל הצד בלי שום מלה, עד שהגיע רבנו ז"ל אל מקומו, ותכף ומיד נתעוררה מהשנה בפחד גדול, ובאה אל מוהרנ"ת ז"ל לספר לו את החלום הזה, ואז אמר מוהרנ"ת ז"ל: **אזוי גייט דעם רבי'נס זאך עס שטעלן זיך אויף מניעות פון דרויסן און פון אינווייניג, דעם טריט וואס מען טרעט זעהט מען, און מען גיט דאס, אבער זעהן דאס וועג ביז צום סוף - דאס נישט.** [כך הולך דבר רבנו ז"ל, קמים מונעים מבחוץ ומבפנים, את הפסיעה

שצריכים לפסע - רואים ועושים, אבל לראות את הדרך עד הסוף - זה לא].

יא.

ודבר זה היה אצלו יסוד גדול כל ימי חייו, בכל ענין וענין מדבר רבנו ז"ל, שהיה סובל הרבה, ואף שקמו עליו מי שקמו, ובכל יום היה כפשע בינו לבין המות ממש, והתפשטו עליו המניעות מבית ומבחוץ, אף על פי כן הרבה בתפלה והתבודדות, ובפסיעה אחר פסיעה - **טריט ביי טריט**, בנה ופרסם את דעת רבנו ז"ל בעולם.

יב.

גם בעניניו הפרטיים היתה לו סבלנות גדולה. בהתחלה לא היתה לו דירה, והיה מכרח לטלטל את עצמו בכל פעם בדירה אחרת, עד שזכה השם יתברך לקנות דירה בעיר ברסלב, אך היתה קטנה עבורו, כי היה לו הכרח גדול לחדר מיחד, הן להתבודדות והן לכתיבת חדושי תורה, והן שהתחילו אנשים להכנס אצלו, אך מרב עניותו - לא היה יכול להוציא מכח אל הפעל מחשבתו. ועל כן עשה לעצמו בתוך המטבח כמו חדר מיחד על ידי מחיצה של עצים, ושם באלו הארבע אמות זכה לחבר את ה'לקוטי תפלות'. אך אף

על פי כן בלבלו אותו הילדים, ובפרטיות מיום כשכבר היו רגילים להכנס אצלו בני הנעורים, אז התחיל לחשב איזו עצה איך לזכות לחדר מיחד, ובא על דעתו לבנות חדר על גג דירתו, אך לא היה יכול להוציאו מכח אל הפעל, מרב עניותו, ולסבב על פני המדינה עבור זה לא רצה, ואמר **"וויפל תורה און תפלה דארף איך אן ווערן וועגן דעם"**; [כמה תורה ותפלה צריך להפסיד בשביל זה], והתישב, הדרך היחידי להשיג דבר זה, יהיה רק על ידי תפלה, והתפלל על זה כמה שנים, עד שפתאם הזמין לו השם יתברך איזה קבלן, שבנה לו עליה על גג דירתו חצי בחנם, ושם היתה קביעות מקומו תמיד כשהיה בביתו, ולשם באו כל בני הנעורים, וכל איש קשה רוח ונשברי לב וכו' והוא דבר על לבם וחזקם ואמצם מאד, וקרבים אליו יתברך, ועוררם על שעורים כסדרן כרצונו של רבנו ז"ל, עד שנעשו צדיקים גמורים, ובמשך חייו זכה להעמיד תלמידים הרבה, יראים ושלמים ועובדי ה' אמתיים, וזכו לסיים את כל התורה כלה, ש"ס ופוסקים ומדרשים וכו' כמה וכמה פעמים, אף שהיתה עליו מחלקת גדולה מבחוץ, וגם מבפנים מהרבה תלמידי רבנו ז"ל וכו' - שחלקו עליו, ובפרטיות על ספריו

הפרטיים שהדפיס בדעת רבנו ז"ל, הלקוטי תפלות, והלקוטי עצות וכו', וכן המכתבים ששלח לתלמידיו, והקונטרסים של הלקוטי הלכות שהעתיקו לעצמם תלמידיו ביניהם, שהיה אז עדין בכתב יד, אשר הרבה תלמידי רבנו ז"ל וכו' טענו: "למה הוא מחדש חדשות" וכו'.

ופעם אחת אחרי שבנו ר' שכנא הדפיס את ה'תקון הכללי' העשרה מזמורים והתפלה שאחריה שתקן מוהרנ"ת ז"ל (ר' שכנא בנו היה הראשון שהדפיס את התקון הכללי), והיו תלמידי מוהרנ"ת ז"ל אומרים אותה בהתלהבות עצומה, ונזדמן פעם, שמוהרנ"ת ז"ל היה עם תלמידיו בציון רבנו ז"ל ואמרו שם העשרה מזמורים עם התפלה שאחריה בהתלהבות עצומה בקולות וצעקות ובכיות, והיה שם גם אחד מתלמידי רבנו ז"ל וכו', ונגש אל מוהרנ"ת ז"ל ואמר לו: ר' נתן, וואס האט איר גימאכט חדשות [ר' נתן, למה עשיתם חדשות] הינו התפלה שאחריה, ולקח מוהרנ"ת ז"ל את התקון הכללי און ער האט דאס צו גילייגט צו זיין הארץ [הצמיד אותו ללב], ואמר: - איך האב דאס גימאכט פאר זיך, זיי ווילען דאס זאגן, פארוואס זאל איך דאס מונע זיין פון זיי; [אני עשיתי את זה לעצמי, אם הם רוצים

לומר זאת, למה שאמנע זאת מהם?], וכן עבר עליו מה שעבר מבפנים וכו', אף שהוא היה הראש והראשון שזרז את כל תלמידי רבנו ז"ל להיות בראש השנה באומן, והוא העמיד את הקלויז במסירות נפש עצומה, אף על פי כן, כשלמדו ברבים שם תורת רבנו ז"ל - היה אצל כל אחד מתלמידי רבנו ז"ל הרבה שומעים וכו', ואצלו היו בתחלה רק כמה בני הנעורים וכו', אף על פי כן היה סבלן גדול כל ימיו, ולא הסתכל על שום מונע ומעכב.

יג.

ועקר סבלנותו היתה בדבר הדפסת ספרי רבנו ז"ל, כי הוא בעצמו היה עני מדכא, אשר היה חסר לו פשוט על צרכי שבת, ובכל שבוע ושבוע נארע עמו נס חדש שהיה לו לפרנסת אנשי ביתו, ולאורחים שבאו אליו, וכן העולם לא רצו לתן על הדפסה, ובפרטיות מעצם המחלקת וכו', ואפילו אנשי שלומנו בעצמם לא הבינו והשיגו אז את עצם ההכרח הגדול של "הדפסה", אשר על ידי זה ימשך ויתפרסם אורו של רבנו ז"ל בעולם, ועל כן זעירין אינון מאד שעזרו לו. אף על פי כן הוא חזק את עצמו בכל מיני חזוק, וקבץ על יד פרוטות פרוטות וכך הדפיס ספריו הקדושים של רבנו ז"ל,

אשר רק על ידי זה נשאר האור בינינו עד היום הזה. [ולא
בחנם היה רגיל הרב החסיד מאנשי שלומנו ר' אפרים
מפשעדבורז' ז"ל, לומר: "ולא נתן למוט רגלינו", הינו שאם
לא היה לנו את ר' נתן ז"ל, היה, חס ושלום - למוט רגלינו.
וכעין שאמר רבנו ז"ל לאנשי שלומנו, שאנו צריכים להחזיק
לו טובה שלולא הוא לא היה נשאר ממנו אפלו עלה אחד].
ודבר זה נוהג בכל דור ודור.

שיחות מסבילות, מר' נחמן
מברסלב

יד.

ר' נחמן טולטשינער היה חדוש נפלא במזגו הטוב, והיה
סבלן נפלא. והאיר תמיד את הנקדה הזאת בכל אנשי
שלומנו - להיות סבלן גדול, ולסבל כל העובר עליהם בין
ברוחני ובין בגשמי, ולבלי לצאת לריב עם שום בריה, אפלו
אם יודע ברור שהצדק עמו, טוב יותר לברח ממחלקת
ולסבל מהחרופים והגדופים.

טו.

ופעם אחת היה אחד מאנשי שלומנו ירא וחרד מאד, ופרנסתו היתה שהיה שוחט, והיה מפרסם אחד רגיל לומר על החלף שלו, שרואה עליה את השכינה. אך תכף ומיד כשנודע שהוא מאנשי שלומנו, התחילו לרודפו וקפחו פרנסתו, עד שהרבה שברו את הכלים שלהם וכו', וכשבא לשאול את ר' נחמן טולטשינער ז"ל מה לעשות, השיב לו בתמימות: **'בערל** (כך היה שמו) **ביסט גיקומען צו אונז מאכן א מחלקת, ווארף אוועק דעם חליף**; [**בערל**] (כך היה שמו), באת אלינו לעשות מחלקת... זרק את הסכין!] הינו שיפטר מהשחיטה. וכן עשה, ונסע לארץ ישראל ונעשה שם למלמד.

טז.

והיה רגיל לומר, שדבר זה קבל ממוהרנ"ת ז"ל: "כדאי לותר על הכל, אך העקר לא להיות רודף, ואף שיודע שהצדק עמו"; כי האלקים יבקש את נרדף (קהלת ג, טו), ואמרו חכמינו הקדושים ז"ל (ויקרא רבה כז, ה): 'אפלו צדיק רודף את הרשע'. ועקר עבודתנו הוא רק לברח אליו יתברך בשיחה זו - תפלה, ויהיה רגיל לפרש כל שיחתו אליו

יתברך, ויספר לפניו יתברך את כל לבו, ויבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ולא יהיה אכפת לו מה שאחרים מדברים עליו או חולקים עליו, הוא צריך רק לברח ולבטל את כל ישותו אליו יתברך.

יז.

ואמר, מי שבורח תמיד אליו יתברך בשיחה זו תפלה, ואינו עונה למחרפו ולמבזו - הוא המנצח תמיד בנצחון נצחי.

יח.

ופעם אחת, תכף ומיד אחר הסתלקות מוהרנ"ת ז"ל, נכנסה טעות בלב אחד מאנשי שלומנו, שהוא ראוי להיות המנהיג על אנשי שלומנו, והתחיל להתגדל כדרך המפרסמים, ובנה לו בברסלב בית המדרש מיחד בשבילו ובשביל מעט אנשים שנמשכו בטעות אחריו, ואף שבאמת היה איש כשר וירא שמים גדול, אך נכנסה בו טעות זו, והנהגותיו בדרך המפרסמים לא היו ברוח כל אנשי שלומנו, ובפרט לאנשי אמונה בדעת, וגדולי אנשי שלומנו ראו שהכל רק דמיון וכו', על כן לא סבלו את זה, ונסכם בלב כמה מאנשי שלומנו, שאם ר' נחמן טולטשינער (תלמידו המבהק של מוהרנ"ת ז"ל) יתחיל לרדפו - יהיו דבריו נשמעים ויתבטל הנ"ל, ועל

כן פנו אליו ושאלו אותו: "מדוע הוא שותק לזה?" והשיב ר' נחמן טולטשינער ז"ל: "אתם יודעים כי 'האלקים יבקש את הנרדף, ואפילו צדיק רודף את הרשע', האם אתם רוצים לעשות אותי לרודף?" **בארעכינט זיך, וועל איך זיין דער רודף און ער דער נרדף, איך פארגיין איהם דאס נישט אז איך זאל זיין דער רודף און ער דער נרדף;** [תחשבו, אני אהיה הרודף והוא יהיה הנרדף, איני מפרגן לו דבר כזה, שאני אהיה הרודף והוא הנרדף]; ובזה התחמק את עצמו מאנשי שלומנו לא להכניס את עצמו באיזו מחלקת.

והסוף היה, שעם הזמן מאליו נעשה בטל ומבטל. ובאמת בדמיון כזה רבים מטעים את עצמם בכל דור וכו', ומזה יוצאים כמה וכמה קלקולים ומחלקת וכו', וכבר אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק ב' סימן א') שצריך להזהר מאד מהתמנות כי ההתמנות מפסידה השפעת הנבואה [נבואה היא בחינת דבקות הבורא במדרגה עליונה מאד, שמתדבק עצמו אליו יתברך על ידי תפלה, התבודדות, שיחה בינו לבין קונו, יחודים קדושים וצרופי שמות וכו', עד שמי שזוכה באמת - שומע הקול מדבר אליו וכו']. אך לזה צריך להיות פנוי מכל וכל, שלא יהיה נצרך לבריות כלל, הינו שיאחזו

ממנו או יתנו לו כבוד וכדומה, שאז דיקא זוכה לשלמות האמת כמובא בלקוטי מוהר"ן (חלק א' סימן סו), ועל כן טוב מאד לברח מכל מיני פרסומים והתמנות שבעולם, רק להחביא את עצמו, ולהיות נחבא אל הכלים. ואנשי שלומנו אמרו: אשר כל אלו שברחו תמיד מהתמנות הם גדלו והצליחו מאד מאד, כי לא היו עליהם שום מקטרגים ומתנגדים, כי מאחר שהצניעו את עצמם, מה שאין כן אלו שנתפרסמו - להם היתה ירידה, כי עברו עליהם קטרוגים והתנגדות גדולה, ולא כל אחד יכול לקבל זאת, על כן נפלו מדבקותם ונפסדה מהם השפעת הנבואה.

שיחות מסבֿלנות, מר' אברהם ב"ר
נחמן ז"ל

י.ט.

ר' אברהם בר' נחמן טולטשינער ז"ל, מרב שקידתו בנעוריו בתפלה והתבודדות בשדות ויערים, זכה להגיע אל בטול כזה, עד ששום דבר שבעולם לא בלבל אותו כבר, והיה

סבלן גדול, ואף שהרבה בזו אותו וזלזלו בכבודו, לעולם לא חרה אפו ולא השיב להם דבר, רק שפתותיו היו נעות תמיד בשיחה - זו תפלה, ולא עשה מעצמו שום דבר, ומי שהסתכל עליו בעין האמת, היה זוכה לראות שאדם זה אינו בזה העולם כלל, מרב דבקותו בו יתברך, אף שמבחוץ היה נדמה עליו ההפך ממש וכו'.

כ.

דרכו היה לא לבלבל את עצמו משום דבר הנעשה בין אנשי שלומנו, אף שהיה השמש בקלויז כמה שנים, וכן אחר כך כשהתישב בארץ ישראל. וכשבא על ראש השנה לאומן בכל שנה, ישב בקרן זווית ולא בלבל את עצמו משום בריה, ומי שהיה בא אליו - דבר עמו מרבנו ז"ל, ותמיד ברח מפרסום, ולא הסתכל על זה אם יתנו לו ללמד ברבים או לא, תמיד התדבק עמו יתברך כאלו הוא עכשו בעמק היער וכו'.

כא.

ופעם אחת למד ברבים בקלויז בהתלהבות גדולה, ונכנס בן אחותו ודפק על השלחן וצעק: **גינוג, גינוג פעטער...** [מספיק, מספיק דוד] תניח את ר' שמשון ללמד (כי הוא היה מאנשיו), ותכף ומיד הפסיק. ואף שהיה לו בזיון גדול בזה,

כי היה אז קהל אנשים רבים, אך הוא תקף ומיד סבב פניו אל הקיר והתבודד עמו יתברך בדבקות עצומה, כאלו לא קרה שום דבר. והיה המחזה מפליא את כל רואיו, איך שכן רגע הוא מתבטל ממציאאות, ובורח אליו יתברך ונכלל לגמרי בו יתברך מרב דבקות.

כב.

בכל ראש השנה בין השמשות, בשעה שלמדו ברבים בקלויז, היה נחבא בבית אחותו רחל, אך רבים מאנשי שלומנו שידעו והשיגו גדלתו, היו רגילים לבא אז שם, והוא למד אז לפניהם 'לקוטי מוהר"ן' בעמקות נפלאה, והיה מלהב את לבות השומעים דבריו מאד מאד אליו יתברך. ופעם אחת בראש השנה, היה שם דחק גדול שבאו אז הרבה אנשים, וביניהם נדחף גם אדם פשוט, ודחק את עצמו מאד בין האנשים שיזכה לשמוע משהו, אבל ידעו שאדם זה אינו בגדר כלל להבין דבוריו כי היה רחוק לגמרי מתורה. ושאלו אותו: מה אתה נדחף כל כך? הלא בין כך אינך מבין מה שהוא אומר"?! והשיב: **זיין קול אליין רייסט מיין הארץ צום אייבערשטער**; [הקול שלו לבד מעורר את

לבי אליו יתברך], ועל כן אני רוצה על כל פנים לשמוע את קולו לבד.

כג.

דרכו היה להוריד את עצמו אל כל בריה שבא אליו, אף שמצד אחד היה דבוק בו יתברך לגמרי בבטול כל הרגשותיו, אף על פי כן, כשבא אליו אחד לדבר עמו מרבנו ז"ל הוריד את עצמו והלביש את עצמו בלבושים כאלו, עד שהלה חשב שהוא החבר שלו ממש, כי היתה לו מדת הסבלנות עד להפליא, וכבד את כל אחד כמו שהיה חברו ממש. וכעין שאמרו חז"ל (אבות דרבי נתן פרק טו): 'מלמד שיהא כבוד תלמידו חביב עליו ככבוד חברו'.

כד.

ר' אברהם בר' נחמן ז"ל אמר, החטאות נעורים מכסים מאד מאד את המח, שלא יוכל לברר לעצמו הלכה ברורה ועצה ברורה, ומכל שכן שלא יוכל לסבל שום אדם, תמיד מסתכל עליהם בעין רעה. ועל כן צריכים לשפוך את לבו לפניו יתברך ברבוי תפלות ובקשות, שיזכה שיזדכך מחו.

כה.

ואמר, שהתבודדות היא רפואה גדולה להאדם בין ברוחני ובין בגשמי. והרגיל בה נזדכך מבית ומבפנים, ונתישב דעתו ומחו, וחי חיים טובים עוד בזה העולם, והוא תמיד בשלום עם הכל, וכל הסתכלותו על כל העולם היא כבר בעינים אחרות.

שיחות מסבילות, מרי לוי יצחק
ז"ל

כו.

ר' לוי יצחק אמר, יש לנו מתנה טובה כזו מרבנו ז"ל שאי אפשר לשער בשכל אנושי, והוא "תפלה והתבודדות", וכשמתפללים - אין נענים תכף ומיד, אך כל מה שיש לו יותר סבלנות ומתפלל ומתבודד יותר - כמו כן נמשך לו ישועה יותר יפה. ואמר בזה הלשון: אז מען בעט - ווערט מען נישט גלייך גיהאלפן, נאר אויב מען ווארט, פירט זיך אויס שענער די ישועה, וואס ער האט אויף איר גיבעטן;

[כשמבקשים – נושעים מיד, רק אם מחכים, מתנהלת לה לאט הישועה, שעליה הוא בקש].

כז.

ר' לוי יצחק אמר, כל אלו שהתבודדו הרבה עמו יתברך - הם היו סבלנים גדולים ומעטו מאד בדבור, וכל דבור שיצא מפיהם - היה כאש אוכלה ממש, והיו דבוקים בו יתברך מאד מאד, ומעולם לא היו מערבים בשום מחלקת שבעולם אף שידעו שהצדק עמהם.

כח.

ר' לוי יצחק אמר, האמת של רבנו ז"ל הוא לידם ולשתק למחרפו ולמבזו, אף שאתה צודק, אף על פי כן, צריכים לשתק ולא לענות שום דבר. ואמר, צריכים כח מיחד לשתק ולעצר את עצמו בסבלנות לא לענות למחרפו ולמבזו. וכל אלו ששתקו הרבה בסבלנות גדולה, ולא יצאו לריב במחלקת ומריבות וסכסוכים - **האבן זייער זייער גוט געמאכט** [עשו טוב מאד מאד], והצליחו מאד ברוחניות ובגשמיות.

כט.

ר' לוי יצחק אמר, כשאדם זוכה להרגיש שעבודת השם יתברך הוא החיות שלו, אז אין שייך כבר מניעות, כי מה שייך מניעות להחיות שלו, והוא סבלן גדול על כל הבא עליו, וממשיך את עצמו תמיד רק אליו יתברך.

ל.

ר' לוי יצחק אמר, כשיש לאדם רצונות חזקים לאיזה דבר שבקדשה, אז דיקא יש לו מניעות רבות, אבל תכף ומיד כשנפסק ממנו הרצון אל הדבר שבקדשה - נפסקות ממנו המניעות. ועל כן רב העולם שאין להם רצון וכו', על כן אין להם מניעות, מה שאין כן אלו אנשים כשרים שיש להם רצונות חזקים להשם יתברך, על כן יש עליהם מניעות עצומות. ועל כן צריך להיות סבלן גדול מאד, ולסבל את כל המניעות שעוברות עליו, כי זהו סימן שיש לו רצונות טובים.

לא.

ר' לוי יצחק אמר, כל מה שאדם מרגיל את עצמו לדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בו, כמו כן נמשכת עליו מדת "אמת", ופוטר מעצמו כל מיני מקטרגים. כי כשמדברים עמו יתברך, שדבר זה הוא עצת הצדיק, על ידי זה נחקקת בו "אמת" (עין לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ז'): 'ואמת היא סמא דחיי',

ואז כל עבודתו היא עם אמת. וכל מה שיש באדם אמת יותר ברורה - כמו כן הוא סבלן יותר גדול וסובל כל העובר עליו ואינו מהרהר אחריו יתברך, חס ושלום, וכן אינו מתקוטט עם אחרים, רק הוא בטל ומבטל אליו יתברך.

לב.

ר' לוי יצחק אמר, כשמקשר הכל אליו יתברך, אז הוא בעלמא דקשוט, והוא סבלן גדול. אבל תכף ומיד כשעוקר את עצמו ממנו יתברך הוא בעלמא דשקרא, והוא תמיד במחלקת וסכסוכים עם אחרים.

לג.

ר' לוי יצחק אמר, עצות רבנו ז"ל "חצות והתבודדות" - אינן קשות לקימן כלל, אם מתרגלים אליהן. אבל מחמת שמעלתן גבוהה מאד מאד, ובוקעות כל הרקיעים, וממתיקות כל הדינים, על כן מתפשט הבעל דבר עליהן מאד מאד, למנוע ולעכב, לא לקימן.

לד.

ר' לוי יצחק אמר, כל מה שעובר על האדם בין בגשמי ובין ברוחני, בין מעצמו ובין מאחרים ובין מבני ביתו וכו', הוא ענין של זכוך שמזככים אותו מלמעלה. וכשאדם זוכה לסבל

הכל, ואינו קורא תגר, חס ושלום, רק מחזק את עצמו בתקף דחקותו ומרירותו וזוכה לעמד על עמדו, אז דיקא יזכה לתשובה של שער הנו"ן.

לה.

ר' לוי יצחק אמר, אצל אנשי שלומנו לעולם לא דברו מאחרים כלל, רק מעבודת השם יתברך ועצות רבנו ז"ל. והסביר, כי זה תלוי בהתבודדות, ככל שהאדם מרבה להתבודד יותר, כמו כן אינו חושב כבר מאחרים כלל, ואינו עושה חשבונות זה גדול מזה וכו', כי על ידי התבודדות באמת נכלל בו יתברך, ותמיד חושב רק ממנו יתברך.

ואמר אז, כשאדם יודע באמת באיזה מצב הוא נמצא - כבר לא יסתכל על אחרים, כי מה לו עם אחרים? הלא הוא מנח בעומקא דתהומא רבה וכו'. ומאין בא שמסתכלים על אחרים, ואומרים זה גדול וכו' וזה קטן וכו'? מפני שאין מסתכלים על עצמם. ולמה אין מסתכלים על עצמם? כי רחוקים מרבנו ז"ל, כי הלא רבנו ז"ל פותח את העינים, שיזכה לראות היכן הוא בעולם, ואיך אוחז בכל המדות וכו', כמובא בלקוטי מוהר"ן (חלק ב' סימן סז), ועל כן כשאין מסתכל היטב על עצמו - זה סימן שעדין עוד לא קבל מרבנו

ז"ל כלל, ומזה בא, שיש לו זמן לדבר מאחרים, אשר דבר זה עוקר את האדם לגמרי.

לו.

ר' לוי יצחק אמר, על דבר רבנו ז"ל יש כמה וכמה כסויים והסתרות שנתכסה ונסתר בכל פעם מהעולם, ואפילו מאנשי שלומנו. וכל עבודתנו היא תמיד רק לגלות את ההסתרה והכסויים **און נישט הערן, און רעדן נאר פון רבי'ן** – [ולא לשמע ולא לדבר, רק מרבנו] - אחד עם חברו.

לז.

ר' לוי יצחק אמר, כשמדברים רק מרבנו ז"ל, אז יוצאים ריחות טובים ומתבשמים זה עם זה. כמו בשמים, אשר ככל שממשמים בהם יותר, נודף מהם ריח יותר טוב, כמו כן, עצות רבנו ז"ל כל מה שמרבים לדבר רק מזה, כמו כן יוצאים יותר ריחות טובים המחיה נפשות ממש. אשרי הזוכה לדבר בכל יום מעצות רבנו ז"ל ואז יאיר באפן אחר לגמרי.

שיחות מסבֿלנות מאנשי שלומנו

לח.

אנשי שלומנו רגילים לומר: "אז מען וויל נישט ליידען אביסל, ליידט מען אסאך"; [אם אין רוצים לסבל מעט - סובלים הרבה], כי בדרך כלל, כשעובר על אדם איזה מארע רע, חס ושלום, או אחד חולק עמו ומצער ומבזו, אם יש לו דעת האמת וסובל, ועל כל גל וגל שעובר עליו מנענע ראשו, אז סוף כל סוף יפטר לגמרי מכל הצרות והיסורים שעוברים עליו, ויתהפך הרע על שונאיו, ותהיה להם מפלה גדולה, אבל תכף ומיד כשאין לו סבלנות, רק יוצא ומתקוטט עם המצערים ומבזים אותו, אז נותן להם כח יותר, והם מתגברים עליו יותר וצריך כבר לסבל הרבה (ועין נפלאות רבות כעין זה בלקוטי מוהר"ן חלק א' סימן רעז).

לט.

פעם אחת שמעו כמה מאנשי שלומנו מאחורי ציון רבנו ז"ל, בכית אחד מאנשי שלומנו שישב אז בתוך הציון, ובכה שם

והרבה, וחזר את משנת: **"הקנאה והתאוה והכבוד - מוציאין את האדם מן העולם"**, וחזר על זה פעמים אין מספר בנגון מעורר מאד, ושמעו תפלתו וזעקתו ובכיתו שהתפלל וצעק ובכה: רבונו של עולם! בשביל מעט קנאה, רבונו של עולם! בשביל מעט תאוה, רבונו של עולם! בשביל מעט כבוד, אאבד את העולם הזה והעולם הבא יחד? רחם עלי שאזכה להיות נקי מקנאה ותאוה וכבוד לגמרי. ומרב התעוררותו ובכיתו הכניס גם בלבם של אותם מאנשי שלומנו שעמדו בחוץ התעוררות גדולה, והתחילו גם כן לבכות בדמעות שלישי.

[כי באמת כל הצרות והמחלקת שיש בעולם הכל נמשכות מאלו שלשת המדות הרעות: "קנאה תאוה וכבוד", זה מקנא את חברו ועל כן רודף אותו וכו'. זה מנח בתוך תאוותיו הרעות, רחמנא ליצלן וכו'. וזה רודף מאד אחר הכבוד והישות וכו'. ועל כן צריכים הרבה לבקש אותו יתברך שיהיה נקי ממדות הרעות האלו לגמרי].

מ.

על המקום קבוע של מוהרנ"ת ז"ל בקלויז באומן, שהיה דרכו לישיב שם בקביעות בראש השנה, ישב אחר כך נכדו

ר' נתן בן בנו ר' נחמן ז"ל, וזה היה מקום קביעתו. ופעם בערב ראש השנה הלכו העשירים מטשהרין והושיבו על מקום זה עשיר אחד ושמו ר' נחמן מטשהרין.

וכשבאה העת סמוך למנחה ונכנס ר' נתן בר' נחמן ז"ל לשבת על המקום הקבוע שלו, ראה שהעשיר הנ"ל כבר יושב שם, ומחמת שהוא היה עניו מאד וסבלן גדול - עמד מן הצד ולא דבר מאומה, ופתאום בא בנו, ורואה שאחד יושב על מקום אביו, ואביו עומד מן הצד, על כן נגש תכף ומיד אל העשיר הנ"ל ואמר לו: **דעם זיידענס שטאט איז מיין טאטע'נס שטאט** [המקום הקבוע של סבא שלי הוא המקום הקבוע של אבא שלי]. וקם העשיר והלך לו. אך לעשירים מטשהרין חרה מאד, ועל כן אחר כך אחר מנחה, כשיצא ר' נתן בר' נחמן ז"ל, הושיבו עוד פעם את העשיר על המקום הזה, וכשחזר ר' נתן בר' נחמן ז"ל, וראה שהלה שוב יושב על מקומו, ופחד מאד שמא שוב יבוא בנו ויקים את העשיר, ותהיה שם מחלקת גדולה, על כן יצא לחוץ וחכה בפתח, וכשבא בנו, אמר לו: "ראה בני! הוא התישב על מקומי עוד פעם, אך אני מבקש ממך, למען השם! שתק! ואל תעשה שום מחלקת", כי יש לנו קבלה מרבנו ז"ל, מי שיעשה אצלו

מחלקת בראש השנה - לא יוציא שנתו, רחמנא ליצלן, ופחד בנו, ולא עשה שום מחלקת, רק עמדו מן הצד. וכן היה, שהעשיר הנ"ל - ר' נחמן מטשהרין לא הוציא שנתו, רחמנא ליצלן. [ומספור זה רואים, איך שצריכים להזהר מאד מאד לא להחליש דעת חברו ולקח דבר השיך לו, וכן איך שצריכים לברח ממחלקת, ולהיות מעביר על מדותיו תמיד].

מא.

אף אלו שכבר זכו להתודע מרבנו ז"ל והם מאנשי שלומנו, צריכים לסבלנות גדולה עם בניהם, ולהוריד את עצמם אליהם, ולדבר עמם מרבנו ז"ל ולקרבתם גם כן. ואדרבה! את בנו צריכים לקרב קדם אחרים, ולהתחיל לדבר עמו מרבנו ז"ל בעוד שהוא בגיל צעיר, ויבקש הרבה רחמים ממנו יתברך בכל יום, שגם בנו יהיה מקרב אל רבנו ז"ל, ומכל שכן כשזוכה לבן שיש לו רצונות גדולים לנסע אל ציון רבנו ז"ל באומן, או רוצה להתחבר עם אנשי שלומנו - אל ימנעו כלל, ואז דיקא יהיה בטוח שיהיה בנו מאנשי שלומנו. אבל לא כמו שנהוג עכשו, שהאב מונע את בנו וכו'. וכידוע מה שאמר רבנו ז"ל לר' יודיל ז"ל: בשעה שנסע אל רבנו ז"ל, ובנו ר' ישעיה שלום רצה גם כן לנסע עמו, ולא רצה אביו

לקח אותו עמו, כי עלה הוצאה רבה והוא היה עני גדול, ותקף ומיד כשנכנס אל רבנו ז"ל, פתח רבנו ז"ל ואמר אליו בזה הלשון: "מיין זאך איז א פלא, א טאטע פארט צו מיר גלויבט ער דאך אין מיר, און אז זיין קינד וויל אויך פארן צו מיר, וויל ער איהם נישט מיט נעמען"; [הענין שלי הוא פלא, אבא נוסע לי – הרי הוא מאמין בי, וכאשר הבן שלו רוצה אף הוא לנסע אלי, הוא לא רוצה לקחת אותו עמו...].

